

K R A T K E

Patricia Highsmith

W. Somerset Maugham

John Collier

Robert Luis Stevenson

Ring Lardner

Karen Blixen

Margaret Atwood

Jerome D. Salinger

Coretta Slavska

Stephen J. Gould

Z G O D B E

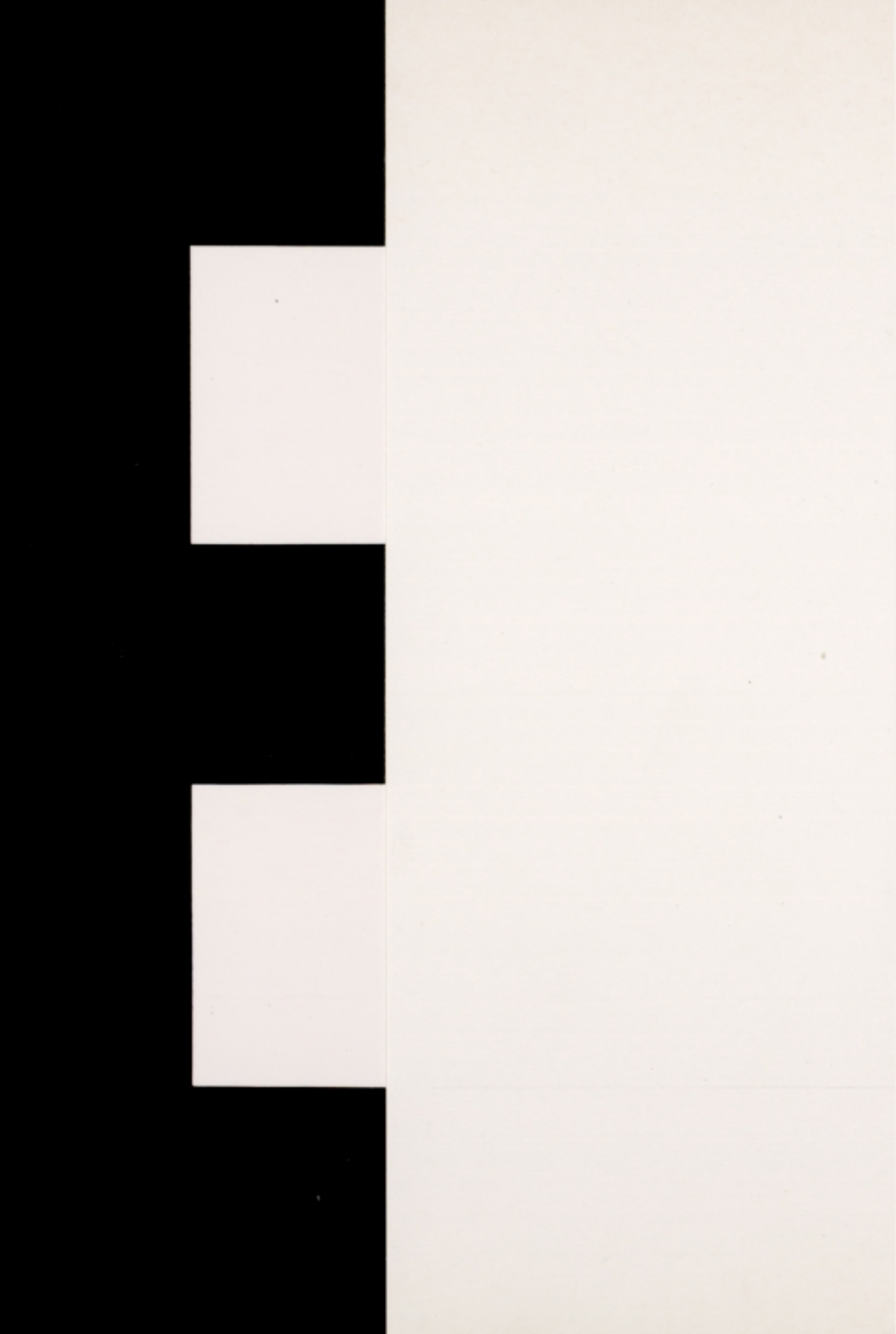
E

S

E

✓

—

Bralcem sporočamo, da je urednikovanje *Problemov-Esejev* prevzelo novo uredništvo. Ker je vsak začetek »nove ere« zgodba zase, smo se odločili z zgodbami tudi začeti. V pričujoči številki si lahko tako preberete izbor vrhunskih dosežkov svetovne »short stories« literature. — Da v izboru najdete tudi ameriškega biologa Stephena J. Goulda ni kakšna »inner joke« uredništva, temveč posledica temeljitega premisleka, v katerem je uredništvo ugotovilo, da tudi Gould spada med tiste velike pisce, ki jih uradna literarna znanost neupravičeno in nedopustno zanemarja. Ob vsaki kratki zgodbi boste našli tudi komentar — komentarji vam bodo razdeli filozofske, politične, sociološke, psihoanalitične, lingvistične itd. implikacije izbrane literature.

Sicer pa takole. Uredništvo bo oblikovalo nadaljnje številke v okviru petih rubrik. Prva, Povečava, bo obsežnejša in bo nudila prostor podrobnejši obdelavi različnih tem (v prihodnji številki bo to problematika fraktalov). Ostale rubrike pa smo za enkrat definirali takole: Živi in pusti umreti za področje »politične filozofije«, Osmi potnik za področje umetnosti in kulture sploh, Rose is a Rose is a Rose za področje feminizma, prostor pa bo na voljo tudi čisto »teoretski esejistiki«, in sicer v rubriki Nelagodje v kulturi.

Naš slogan se glasi: ne vemo, kaj hočemo, vemo pa, kako bomo to dosegli.

Uredništvo

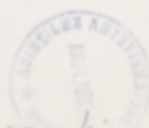

9

19428

2 1 -02- 1991

Kočerški
+1-6

KO SE BO ZGODILO

Margaret Atwood

Gospa Burridge vlaga zelene paradižnike v kis. Za dvanajest litrov jih bo, pa še nekaj jih bo ostalo, kozarcev pa ni več. V trgovini pravijo, da v tovarni, kjer jih delajo, stavkajo. O tem ne ve nič, le to, da se jih ne da kupiti kjer si bodi, in že tako so bili letos dvakrat dražji kot lani; lahko je torej srečna, da je imela še tiste na podstrešju. Zelenih paradižnikov ima na pretek, saj je sinoči pri vremenskih poročilih slišala, da bo davi pogubna slana, pa si je nataknila anorak in delovne rokavice in odšla v črni temi z leščerbo na vrt ter jih obrala vse, kar jih je videla, se pravi za debele tri mernike. Zvrhane košare bi sicer lahko vzdignila sama, vendar je vseeno prosila Franka, naj jih odnese noter; ta je godrnjal, kot zmeraj, v resnici pa mu godi, če ga kaj prosi. Zjutraj so v poročilih povedali, da je slana pridelovalce prizadela in da bodo cene zato poskočile — na račun trgovcev, kot je vsakomur jasno, pridelovalci od tega seveda ne bodo imeli nič.

Počuti se torej bogatejšo kot včeraj, čeravno je tudi res, da z zelenimi paradižniki nimaš bogve kaj početi. Nanju niso narejali bogve kakšnega vtisa in Frank je, kakor vsako leto, rekel, da jih sama nikoli ne bosta pojedla štiriindvajset litrov, otrok pa ni več. Razen kadar pridejo na obisk in me odpeljejo jest ven, tiho doda gospa Burridge. V resnici je vselej vkuhala dva lonca, otroci pa jih tako in tako niso marali; vse je pojedel Frank in tudi tokrat prav dobro ve, da jih bo, ne da bi sploh opazil. Rad jih ima na kruhu in siru, kadar gleda hokejske tekme; med vsako reklamo odide v kuhinjo in si odreže novo rezino, četudi se je ravnokar do sitega najužinal, in pušča za sabo sled drobtin in koščkov vloženih paradižnikov, ki pelje od kuhinjskega pulta, po tleh in čez predsobno preprogo do njegovega naslanjača. To je svoje dni gospo Burridge spravljajo v slabo voljo, še zlasti tiste drobtine, zdaj pa ga samo še žalostno pogleduje; nekoč je mislila, da bo njuno skupno življenje kar trajalo in trajalo, vendar se ji je sčasoma posvetilo, da ne bo čisto tako.

Se celo zastran rezervnega kolesa se ji ga ne ljubi več zbadati, čeprav ga še vedno, saj bi mu nekaj manjkalo, če bi ga nehala. »Glej ga,« reče z oglatim, zbadljivim, kovinskim glasom, ki se ga ne more otresti, saj ga vsi od nje pričakujejo; če bi namreč spregovorila z drugačnim, bi pomislili, da je zbolela. »Le pridno žveči, te bom zjutraj vsaj laže iz postelje spravljala: samo potisnila te bom, pa se boš zavalil z nje in dol po stopnicah kakor sod.« In on odgovori s svojim metodičnim glasom, kakor da je ves lenoben,

čeravno v resnici ni: »Malo se je pa že treba pregrešit v življenju,« kot da bi bilo uživanje vloženi paradiznikov in sira na slabem glasu, skorajda že nekakšna orgija. Vsako leto ji dopoveduje, da jih je naredila preveč, a kaj bi moglo biti hujšega kot to, da bi se nekega dne odpravil dol v klet in odkril, da ni nobenega več.

Gospa Burridge sama vlaga zelenjavo že od leta 1952, ko je prišla do svojega vrta. Tega se še posebej lepo spominja, ker je bila takrat na poti njena hči Sarah in se je zato le stežka sklanjala, ko je plela. V dneh, ko je odraščala, so vsi sami vlagali, konservirali in shranjevali zelenjavo. Po vojni je to opravilo večina žensk opustila; denarja je bilo več in lažje je bilo reči nakupiti v trgovini. Gospa Burridge se tej lepi navadi ni odpovedala, čeprav je večina njenih znank menila, da samo zapravlja čas, in zdaj je vesela, da se ni — tako vsaj ni prišla iz vaje, medtem ko so se morale druge vsega znova naučiti. Čeravno se glede na to, kako strahovito se draži sladkor, boji, da si ljudje kmalu še doma pripravljene zelenjave ne bodo več mogli privoščiti.

Na papirju Frank zasluži več kot kdajkoli prej, in vendar si lahko privoščita manj kot nekoč. Tole kmetijo, si misli, bi lahko sicer vedno prodala mestnim ljudem, za vikend; in zanjo bi dobila kar čedno vsoto — kar nekaj kmetij proti jugu je bilo tako prodanih. Vendar gospa Burridge denarju ne zaupa preveč; pa tudi zemlje je škoda, pa še njen dom je tu in lahko si ga uredi, kakor ji srce poželi.

Ko se vkuhava drugi lonec, odide k zadnjim vratom, jih odpre in se z rokami, prekrižanimi na prsih, zazre ven. Zaloti se, da to zdaj počne štirikrat ali petkrat na dan, in še sami ji ni jasno, čemu. Saj ni dosti videti, samo skedenj in polje z vrsto posušenih brestov, ki jih bo Frank, kakor vedno znova zatrjuje, posekal, pa vrh Clarkove domačije, ki štrli čez hrib. Ni ji čisto jasno, kaj išče s pogledom, a preveva jo čuden občutek, da bo nemara zagledala, kako nekaj gori, dim, ki se vali izza obzorja, steber dima ali nemara kar več stebrov tam daleč na jugu. Ta misel se ji zdi tako nenaavadna, da o njej ni črnila živi duši. Včeraj jo je videl Frank, kako je stala pri zadnjih vratih, pa jo je pri večerji povprašal o tem; vse namreč, o čemer bi se rad pomenil z njo, hrani za večerjo, pa čeprav od zgodnjega jutra. Zanimalo ga je torej, kako da je stala pri zadnjih vratih, kar tako, ne da bi karkoli počela, več kot deset minut, in gospa Burridge se ga je odkrižala z lažjo, in sicer v svoje veliko nelagodje. Rekla mu je, da je slišala lajati nekakšnega čudnega psa, kar je bila nekam šepava zgodbica, saj so bili zunaj tudi njuni psi, pa niso ničesar opazili. Ampak Frank se ni spotaknil ob to; nemara misli, da ji gre na stara leta malce na otročje, in bi rad bil obziren, kar je čisto njemu podobno. Že res, da ji zasvinja z blatom ves njen krasni, bleščeči se kuhinjski pod, a človeka za noben denar ne bi prizadel. Kljub svoji trmoglavosti je prijazen in prijeten mož, sklene gospa Burridge nekam otožno, in ko to priznava, ji je, kakor da bi se odpovedala kakemu čislnemu in neizpodbitnemu prepričanju, recimo temu, da je Zemlja ploščata. Tolikokrat jo je že ujezil.

Ko se vloženci ohladijo, jih kakor vselej označi z nalepkami, na katerih sta ime in datum, in jih odnese dol po kletnih stopnicah. Klet je še stare sorte, s kamnitimi stenami in prstenimi tlemi. Gospa Burridge ima rada, da je vse lično — še vedno lika rjuhe — zato je takoj po poroki pripravila Franka do tega, da ji je naredil nekaj polic. Vložena zelenjava gre na eno stran, džem in žele na drugo, vkuhana sadje spodaj. Svoje čase jo je vsa

tista hrana v kleti navdajala z občutkom varnosti; mislila si je: No ja, če nas zamete sneg ali doleti kaj drugega takšnega, da bomo odrezani od sveta, nam ne bo šlo za nohte. Zdaj tega občutka varnosti ni več. Zdaj si misli, če bi morala iznenada zdoma, ne bi mogla s seboj odnesti nobenega kozarca — pretežki bi bili za nošnjo.

Potem ko odnese v klet zadnji kozarec, se vrne po stopnicah gor. Ne gre več tako lahko kot nekoč: še vedno ji nagaja koleno, kot vselej, odkar je pred šestimi leti padla, ko se je spotaknila ob predzadnjo stopnico. Če ni že vsaj tisočkrat prosila Franka, naj popravi stopnice, pa nič — na to je torej mislila s tisto trmoglavostjo. Če ga prosi za kaj več kot enkrat, ji očita, da ga gnjavi — saj ga nemara res, ampak kdo bo pa naredil, če on ne bo? Tista hladna, votla praznina v ozadju tega vprašanja je zanjo preveč.

Ustaviti se mora, da ne bi spet zavila k zadnjim vratom. Namesto tega stopi do zadnjega okna in pogleda ven; navsezadnje razgled od tod ni nič drugačen. Frank gre ravno k skednju in nosi nekaj francozu podobnega. Način, kako hodi, počasneje kot nekoč, nekoliko ukrivljen naprej — od zadaj je videti kakor starec; kdove, koliko let že hodi takole? — ji da misliti: *V njem nimam več zaščite*. Na to ne pomisli namenoma, kratko malo domisli se. Pa to ne velja samo zanj, ampak za vse, zgubili so moč — po tem, kako hodijo, lahko vidiš. Samo še čakajo, natanko tako kot gospa Burridge, kaj se bo zgodilo. Pa naj se tega zavedajo ali ne. Pred nedavnim, ko je šla v okrajno trgovino v mesto, je videla poglede žensk, ki so bile tam — večino jih pozna, torej se ni mogla motiti — tesnobne, zaprte poglede, kot da bi jih bilo česa strah, pa bi ne hotela govoriti o tistem. Kot da bi ugibala, kaj naj storijo; nemara mislijo, da ne morejo storiti ničesar. To ozračje nemoči spravlja gospo Burridge v bes, saj je bila vedno praktična ženska.

Že več tednov jo ima, da bi šla k Franku in ga prosila, naj jo pouči, kako se rokuje s puško. Pravzaprav ima dve puški, šibrovko in karabinko kalibra 0,22; včasih je na jesen rad ustrelil kako raco ali dve, pa še divji prašiči so seveda tu — te je treba postreliti, ker rijejo luknje po poljih, čez katere se vozi Frank na traktorju petkrat ali šestkrat na leto. Zaradi prevrnjenih traktorjev se poškoduje veliko mož. Vendar ga ne more prositi, saj mu ne bi znala pojasniti, čemu ji bo puška, če pa mu ne bi znala pojasniti, bi jo samo dražil. »Vsakdo zna ustreliti s puško,« bi rekel. »Samo na petelina pritisneš, pa je . . . Aha, se pravi, ti bi rada tudi zadela kaj, no, to je pa že druga pesem — koga pa misliš počiti?« Mogoče niti ne bi rekel tega; mogoče je tako govoril pred dvajsetimi leti, še preden se je nehal zanimati za reči zunaj doma. A tega gospa Burridge nikoli ne bo zanesljivo vedela, saj ga nikoli ne bo vprašala. Saj mu ne bi mogla reči: *Mogoče boš pa umrl. Mogoče boš kam šel, ko se bo zgodilo, mogoče bo vojna*. Še se spominja zadnje vojne.

Zunaj je vse tako, kot je bilo, zato se odvrne od okna in sede h kuhinjski mizi, da si naredi nakupovalni seznam. Jutri bo namreč njun dan, ko hodita v mesto. Ta dan si skuša urediti tako, da bi lahko tu in tam posedela; sicer ji začnejo otekati noge. To se ji je začelo dogajati pri Sarah, z naslednjima dvema otrokoma pa se je še poslabšalo in odtlej stalno živi s tem križem. Vse življenje, že odkar se je omožila, piše sezname reči, ki jih je

treba kupiti, sešiti, posaditi, skuhati, spraviti; celo za naslednji božič ima pripravljenega, z vsemi imeni in darili, ki jih bo kupila, pa spisek vsega, kar bo potrebovala za božično večerjo. Ampak vse to je ne ogreva kdove kaj; predaleč je še. Ne verjame v oddaljeno prihodnost, ki je urejena kot preteklost, menda nima več dovolj moči za to; kot da bi jo hranila za tedaj, ko jo bo morala uporabiti.

Še celo s svojim nakupovalnim seznamom ima težave. Namesto da bi se osredotočila na papir — zapisuje si na zadnjo stran porabljenih lističev dnevnega koledarja, ki ji ga Frank podari ob vsakem Novem letu — se razgleduje po kuhinji, po vseh rečeh, ki jih bo morala zapustiti, ko bo odšla. To bo še najhujše. Materin porcelan, srebrni pribor, četudi staromodne oblike in obrabljen, urica za kuhanje jajc v obliki piščanca, ki ji jo je dala Sarah, ko je bila stara dvanajst let, keramična solnica in poprnica, zelena konjička z luknjo v glavi, ki ji ga je eden izmed preostalih otrok prinesel s sejma. Z mislimi odpotuje navzgor po stopnišču, vidi rjuhe, zložene v komodi, brisače, ki so skrbno zložene na policah, postlani postelji, prešito odejo, ki je še od njene babice — najrajši bi zajokala. Na njenem predalniku poročna slika, ona v bleščeči satenasti obleki (saten je bil zgrešen: poudarjal je njena usta), Frank v obleki, ki je poslej razen ob pogrebih, ni več oblačil, s preveč postrizenimi lasmi ob straneh in presenetljivo košatim čopom na vrhu, da je kakor kak detel. Otroci, ko so bili še majhni. Pomisli na svoji dekleti, kakršni sta sedaj, in upa, da ne bosta imeli otrok; zdaj ni več pravi čas zanje.

Gospa Burridge si želi, da bi bil kdo malce bolj natančen, da bi lahko naredila boljše načrte. Saj vsakdo ve, da se bo nekaj zgodilo, to vidiš že, če bereš časopise ali gledaš televizijo, nihče pa ne ve zagotovo, kaj bo to, nihče ne more natanko reči. No, ona je glede tega svojih misli. Sprva se bo vse nekako umirilo. Imela bo čuden občutek, da je nekaj narobe, vendar bo minilo nekaj dni, preden se ji bo posvetilo, kaj natanko. Potem bo opazila, da letala ne letijo več po svoji poti na maltonsko letališče in da je hrup z avtoceste tri kilometre proč, ki je povsem razločen, ko se drevje obleti, malone zamrl. Na televiziji o tem ne bodo črhnili nobene; pravzaprav bo televizija, na kateri zdaj kar mrgoli slabih novic, o stavkah, pomanjkanju, lakoti, rastoči brezposelnosti in druginji, postala vsa blaga in pomirjujoča, po radiu pa bodo vrteli obilo klasične glasbe. Nekako takrat se bo gospe Burridge posvetilo, da novice cenzurirajo, kakor so jih med vojno.

Glede tega, kaj se bo zgodilo potem, si gospa Burridge ni povsem na jasnem; se pravi, ve, kaj se bo zgodilo, le glede zaporedja si ni na jasnem. Najbrž bo kaj v zvezi z bencinom in kurilnim oljem: dostavljača kurilnega olja kratko malo ne bo, ko bi moral priti, in lepega jutra bo bencinska črpalka na voglu zaprta. Kar tako, brez pojasnil, zato seveda, ker nočejo — ne ve sicer, kdo so ti oni, a je vendarle že od nekdaj prepričana o njihovem obstoju — da bi se ljudi lotila panika. Trudijo se, da bi bilo vse videti kar se da normalno; nemara so celo že začeli izvajati ta program in je prav zaradi tega vse še vedno videti tako normalno. K sreči imata s Frankom v šupi cisterno z dizelskim gorivom, na tri četrto polno; in tudi sicer ne uporabljata bencinske črpalke, saj imata svojo črpalko za gorivo. Franka prepriča, da prinese noter staro peč na drva, tisto, ki sta jo spravila pod skedenj, ko sta si dala napeljati elektriko, in enkrat za spremenbo blagoslavlja Frankovo navado, da vse shrani. In koliko let ga je naganjala,

naj že vendar odpelje tisto peč na smetišče. Zdaj končno poseka tudi tiste posušene breste in z njimi si zakurita peč.

Glede tega, kaj se bo zgodilo potem, si gospa Burridge ni povsem popravil; tako vsaj sklepa gospa Burridge. Kakorkoli že, telefon je nem. Gospe Burridge to niti ne moti preveč, saj nikoli ni kdove kako rada telefonirala, a vseeno se počuti odrezano.

Nekako v tem času se začno na cestici zadaj, na tisti peščenih poti namreč, ki gre mimo vrtnih vrat, pojavljati ljudje, ponavadi hodijo sami, tu in tam v parih. Menda so namenjeni na sever. Večina jih je mladih, sredi dvajsetih, bi rekla gospa Burridge. In niso oblečeni kakor okoličani. Že tako dolgo je tega, kar je zadnjič videla koga *hoditi* po tej cesti, da se je loti nemir. Pse pušča odpete — čeravno jih je imela doslej ponoči priklenjene na verigah, vse odkar je eden nekega zgodnjega nedeljskega jutra ugriznil neko Jehovo pričo. Gospa Burridge sicer ni med pričami — pripada namreč Združeni Cerкви Jezusovi — vendar spoštuje njihovo vztrajnost; če ne drugega, so vsaj neustrašni v svojih prepričanjih, kar ne bi mogla reči za nekatere člane svoje Cerkve, in zato redno kupuje Stražni stolp. Mogoče pa imajo celo prav.

Nekako ob tem času tudi vzame eno izmed pušk, najbrž bo šibrovka, saj bo tako lažje kaj zadela, in jo skrije, z naboji vred, pod nadstreškom za skednjem. Franku o tem ne pove ničesar; on bo imel svojo karabinko kalibra 0,22. Skrivališče ima že izbrano.

Tistega malo bencina, kar jima ga je ostalo v črpalki, nočeta trošiti, zato ne hodita po nepotrebnih poteh. Začenjata tudi jesti piščance, česar se gospa Burridge niti najmanj ne veseli. Upira se ji namreč vse tisto čiščenje in pukanje in najbolj se je na Franka ujezila takrat, ko sta s Henryjem Clarkom sklenila, da se vržeta na rejo puranov. In sta tudi se, vsem njenim ugovorom navkljub, da je morala prenašati, kako ji purani uhajajo na vrt in brskajo po njem, in še ujeti se jih ne da — po njenem mnenju so to najbolj bedaste ptice v božjem stvarstvu — in vsak teden je morala očistiti in popukati enega, dokler se je ni usmislila usoda in je kuga zbrisala tretjino jate, kar je bilo dovolj, da jima je uplahnil pogum in sta preostanek z izgubo prodala. To je bilo tudi edinkrat, da je bila naravnost vesela, da je Franku podvig spodletel in je zafračkal denar.

Tistega dne, ko bo zmanjkalo elektrike, bo gospe Burridge jasno, da stvari postajajo resne. To se bo zgodilo, o tem je prepričana z nekakšno usodno predanostjo, novembra, ko je zamrzovalnik poln sadja in ko je še pretoplo, da bi lahko zamrznjene zaloge hranila kar zunaj. In tako stoji in bolšči v plastične vrečke fižola in koruze in špinače in korenja, ki se talijo in močijo, ter si misli: *Zakaj niso mogli počakati do pomladi?* To, da sta šla v nič živež in njeno trdo delo, jo najbolj greni. Reši, kar pač more. Med depresijo, se spominja, je veljalo, da jo bolje odnesejo tisti na kmetijah kot po mestih, saj imajo vsaj živež; če si lahko obdržal kmetijo, seveda; a zdaj ni več tako prepričana, da je res tako. Počuti se oblegano, izolirano, kot nekdo, ki je zaprt v trdnjavi, četudi ju še nihče ni nadlegoval, pravzaprav že dneve in dneve živa duša ni šla po njuni poti, niti samotni pešec ne.

Brez elektrike ne moreta več gledati televizije. Radijske postaje, kadar sploh oddajajo, vrtijo samo pomirjujočo glasbo, kar pa gospe Burridge še malo ne pomirja.

Nekega jutra odide k zadnjim vratom, pogleda ven in vidi stebre dima, natanko tam, kjer jih je pričakovala, v daljavi proti jugu. Pokliče Franka, in oba obstaneta in se zastrmita. Dim je gost in črn, oljnat, kot da bi kaj razneslo. Bog ve, kaj roji Franku po glavi; ona misli na svoje otroke. Že tedne ni dobila glasu od njih, kako tudi bi? Zdaj že lep čas ne raznašajo pošte.

Četrť ure zatem pripelje na dvorišče Henry Clarke v svojem poltoncu. Precej nenavadno, saj se zadnje čase nihče ni nikamor vozil. Z njim je še neki moški, menda bo tisti iz tretje kmetije navzgor, ki se je priselil pred štirimi, petimi leti. Frank odide ven, se nekaj meni z njima, nato odpeljeta k črpalki za gorivo in začneta črpati preostanek dragocenega bencina v to-vornjak. Frank se vrne v hišo. Pove ji, da je doli na cesti nekakšna težavica, da grejo pogledat, kaj se da narediti, in da naj ne skrbi. Nato odide v čum-nato, se vrne iz nje s karabinko v roki in jo vpraša, kje je šibrovka. Odvrne, da ne ve. Nekaj časa še zaman stika za njo — sliši ga, kako kolne, česar v njeni navzočnosti ne počne — in nazadnje odneha. Pride iz čum-nate, jo poljubi v slovo, kar je ravno tako nenavadno, in ji reče, da se vrne v par urah. Gleda trojico, kako odhaja v tovornjačku Henryja Clarka proti tistemu dimu, in ve, da se ne bo več vrnil. To bi ji najbrž moralo iti bolj do živega, pomisli, vendar je dobro pripravljena; na tihem se je že leta in leta poslavljalala od njega.

Vrne se v hišo in zapre vrata za sabo. Enainpetdeset let ima, bolijo jo noge in ne ve, kam naj se da, le to ji je jasno, da tu ne more ostati. Zdaj bo vse polno sestradanih ljudi, tako daleč od mest se bodo lahko pretolkli samo mladi in brezobzirni, njena hiša pa je kakor svetilnik, ki signalizira toploto in hrano. Tepli se bodo zanjo, a ona se ne bo.

Odide v gornje nadstropje, preišče omaro in si obleče svoje debele hlače in dva najdebelejša puloverja. V pritličju nabere vso hrano, ki je dovolj lahka, da jo bo lahko nosila: rozine, jedilno čokolado, posušene hruške in marelice, pol štruce kruha, malo mleka v prahu, ki ga vsuje v litrsko vrečko za zamrzovanje, kos sira. Potem izkoplje lovsko puško izza skednja. Za hip pomisli, da bi pobila živino, piščance, teleta in prašiča, da tega ne bi storili ljudje, ki se na to ne spoznajo; ampak saj se tudi sama na to ne spozna, še nikoli v življenju ni ničesar ubila, vselej je to storil Frank, zato se zadovolji s tem, da odpre vratca kurnika in vrata na polje za hišo. Upa, da se bodo živali razbežale, čeravno se boji, da se ne bodo.

Še zadnjič s pogledom obleti hišo. Domisli se in popotnici doda še zobno krtačko: ne mara namreč kosmatih zob. V klet sicer ne gre, vendar ima jasno pred očmi svoje skrbno začepljene steklenice in kozarce, rdeče, rumene in škrlatne, raztreščene po tleh v lepljivi kaši, ki je videti kot kri. Tisti, ki pridejo, bodo namreč surovi, česar ne bodo mogli pojesti, bodo uničili. Pomisli, da bi kar sama podtaknila ogenj v hiši, še preden bo to storil kdo drug.

Gospa Burridge sedi na svojem kuhinjskem stolu. Na hrbtno stran koledarskega listka — za neki ponedeljek je — je zapisala *ovseni kosmiči*, s svojo pravilno osnovnošolsko pisavo, za katero je vedno dobivala zvezdice in ki se potlej ni več prav dosti spremenila. Težava je s psi. Po krajšem premisleku jih odklene, vendar jih ne pusti iz vrta; nemara bi jo v odlo-čilnem trenutku izdali. Odpravi se proti severu v svojih težkih škornjih, z anorakom v rokah, saj še ni zadosti mraz, da bi si ga nataknila, s svojim svežnjem živeža in lovsko puško, ki jo je skrbno nabila. Gre mimo pokopa-

lišča, kjer so pokopani njena oče in mati, pa stari oče in stara mati; včasih je tu stala tudi cerkev, vendar je pred šestnajstimi leti pogorela, novo pa so postavili bližje deželni cesti. Frankovi domači so na drugem pokopališču, tam so vsi njegovi predniki do pradedca, vendar so anglikanci, čeravno on v tem ni bil prav vztrajen. Razen nje na cesti ni žive duše; počuti se nekam bedasto. Kaj pa, če se moti in se Frank vseeno vrne; kaj pa, če vse skupaj sploh nič ni? *Biskvitno maslo*, si zapiše. Za nedeljo namerava spreči limonovo pito iz beljakove pene, saj prideta dva izmed otrok iz mesta na kosilo.

Skoraj večer je že in gospa Burridge je utrujena. V krajih je, ki se jih ne spominja, čeravno že ves čas hodi po isti cesti, to pa je cesta, ki jo dobro pozna; ničkolikokrat se je s Frankom peljala po njej. Ampak hoja je nekaj drugega kot vožnja. Na eni strani se odpira polje, brez hiš, na drugi gozd; skozi kanal pod cesto teče potoček. Gospa Burridge poklekne, da bi pila: voda je ledeno mrzla in ima okus po železu. Še slana bo; dobro čuti. Natakne si anorak in rokavice in zavije v gozd, kjer je nihče ne bo videl. Tam bo pojedla nekaj rozin in sira in se poskušala odpočiti; počakala bo, da vzide luna, da bo lahko hodila naprej. Zdaj je namreč že kar krepko temno. Vonja prst, gozd, trohneče listje.

Na lepem s koticom očesa ujame nekakšno rdečo liso, in še preden se lahko obrne — le kako se je lahko zgodilo tako nenadoma? — lisa dobi obliko: ogenjček je, malo stran proti desni, in dva moža čepita ob njem. Tudi onadva sta jo opazila: eden izmed njiju vstane in ji pride naproti. Reži se ji; najbrž si misli, da bo lahek plen, takale priletna ženska. Nekaj ji reče, a ne ve kaj; ne ve, kako bi govorili ljudje, ki so tako oblečeni.

Opazila sta njeno puško, s pogledi sta se prikovala nanjo, hočeta jo. Gospa Burridge ve, kaj ji je storiti. Počakati mora, da se ji dovolj približata, in šele nato vzdigniti puško in ju ustreliti, z vsako cevjo po enega, s petelinom, namerjenim v obraz. Sicer jo ubijeta, o tem sploh ne dvomi. Morala se bo podvzati, kar bo težko, saj sta ji roki otrpli in leseni; boji se, ne mara tistega glasnega poka in rdečega brizga, ki bo sledil, še nikoli v življenju ni ničesar ubila. Sploh si ne predstavlja, kaj bo potem. Nikoli ne veš, kako boš ravnal v takšnih okoliščinah, dokler se zares ne zgodi.

Gospa Burridge pogleda na kuhinjsko uro. Na seznam si zapiše *sir*; zdaj pojedta več sira kot nekoč, meso je namreč predrago. Vstane in stopi h kuhinjskim vratom.

Prevedel Uroš Kalčič

«Istna ničnosti», vsakoltno ponavljajoče se početje, ki se ne odloča za nobeno stvar — vas ta veriga vnaševalcev. Se — zaradi nek smisel, nek pomen (Si). Nastopi ji kot priprava na leto, na grozljivo stvar.

Ta grozljivci X, das Ding, trška nemogočnega učinka po prizvanju za demokratskega znanstvenca obrine KALANTROFE? Za nama drša, navnanje gospe Burridge trdaja, da gre za obsesionalca. Kot vsak obsesionalca, si tudi gospa Burridge zgradi od stola, kako se bogati srečanju z nemogočim. Tudi njo mači dvomi, ne more se odločiti, neprestano si zastavlja vprašanja,

¹ J. A. Miller, *Stagnation-Intensification Report 2* (Psychol.-Ergonomics, 11, 10-11), str. 12-24.

² A. Zelen, *Jark, Neurologija, Slovenci, DE, Ljubljana 1971*, str. 103.

³ *Ibid.*

⁴ G. Christopher Lush, *The Miseducated Man: Psycho-Survival in Troubled Times*, Pender (Pan Books), London 1962; prim. tudi A. Zelen, *Jark, Neurologija, Slovenci, DE, Ljubljana 1971*, str. 103-104.

TROUBLED TIMES

Kot pravi J.-A. Miller v tekstu *Simptom-fantazma*¹ obstajata dva načina užitka, od katerih je eden *fantazma*, ki je vir ugodja, oziroma povzročja ugodje, drugi pa *simptom*, ki povzročja neugodje. Hkrati je s tem treba poudariti, da fantazma nastopi kot označevalni aparat, fantazma je označevalni aparat, fantazma je označevalec.

Toda, kaj imajo ti načini užitka opraviti z zgodbo Margaret Atwood? V *When It Happens* gre za primer obsesivnega nevrotika in to za primer sodobnega obsesivca par excellence. Kakšen je obsesionalec, kakšen je njegov problem, kako pravzaprav ravna? Problem obsesivca je predvsem v tem, da mu objekt daje preveč užitka — »tako lepo mu je, da je kar grozljivo neznosno.«² Tako si zgradi »cel sistem, ki naj mu omogoči, da bi srečanje z objektom odlagal v neskončnost — nikoli še ni 'pravi trenutek'.«³ Prav takšna je v zgodbi Margaret Atwood tudi gospa Burridge, ki — v »sivem vsakdanu« življenja z možem, ob vsakoletnem konzerviranju sadja in zelenjave — pričakuje, da se bo zgodilo *tisto*. Prav ta fantazma — »everyone knows something is going to happen...« — je tista fantazma, ki »obvladuje« gospo Burridge. Fantazma ji tako nastopi kot tisti S₁ (označevalec-gospodar) oziroma kot tista točka prešitja, ki množici S₂ — »seriji 'pozitivnih' oznak z opredeljenim pomenom« — oziroma množici lebdečih označevalcev zada pomen. Tako »sivi vsakdan« njene »lastne ničnosti«, vsakoletno ponavljajoče se početje pripravljanja ozimnice — vsa ta veriga označevalcev, S₂ — zadobi nek smisel, nek pomen (S₁). Nastopi ji kot priprava na *tisto*, na *grozljivo stvar*.

Ta grozljivi X, das Ding, točka nemogočega užitka pa privzame za današnjega obsesivca obrise KATASTROFE.⁴ Že sama drža, ravnanje gospe Burridge izdaja, da gre za obsesionalca. Kot vsak obsesionalec, si tudi gospa Burridge zgradi cel sistem, kako se izogniti srečanju z nemogočim. Tudi njo muči dvom, ne more se odločiti, neprestano si zastavlja vprašanja,

¹ J.-A. Miller, *Simptom-fantazma*, Razpol 2 (Problemi-Razprave, št. 10—11), str. 32—34.

² S. Žižek, *Jezik, ideologija, Slovenci*, DE, Ljubljana 1987, str. 162.

³ *ibid.*

⁴ G. Christopher Lasch, *The Minimal Self: Psychic Survival in Troubled Times*, Picador (Pan Books), London 1985; prim. tudi S. Žižek, *Jezik, ideologija, Slovenci*, DE, Ljubljana 1987, zlasti str. 161—166.

ali je to, kar se dogaja, res *tisto*? Kaj če se moti, in se bo Frank po vsem tem vrnil? Kaj, če ni nič, ...?

Drugače povedano, za sodobnega obsesivca velja, da »... 'nevturalizacija' grozljivega X, točka njegove ex-timnosti, ne privzame več, kot pri klasičnem obsesivcu, obliko 'izolacije' ali 'vzratnega zničenja' (das Un-geschehenmachen), marveč samo obliko njegove univerzalizacije: ta *univerzalizacija Katastrofe* jo naredi vsakdanjo, vzame ji ostrino; jo v nekem pomenu 'derealizira' in jo postvai v modus 'ne-resnega'.⁵ V vsem tem pričakovanju tega nemogočega, *tistega*, katastrofe, pa pri gospe Burridge cilj sovpadе s samo potjo do cilja. Prav zaradi vseh teh nenehnih spraševanj, dvomov, priprav, je, ko se *tisto* »zgodí« (when it happens), tako, kot da bi ne bilo nič. Permanentno »obsedno stanje« pod grožnjo katastrofe naredi zgolj to, da se sama katastrofa »de-realizira«. Ta »de-realizacija« katastrofe se v *When It Happens* zgodi na dva načina: prvič, na že opisan način, kjer cilj sovpadе s samo potjo do cilja, kjer subjekt, gospa Burridge, najde zadovoljitev v tem, da vedno znova zgreši objekt; drugič, pa se »de-realizacija« katastrofe zgodi na sledeči način: gospa Burridge je v svoji želji po preživetju katastrofe, zato da bi ohranila »skoraj-nič svojega *Minimal-Self*«,⁶ pripravljena žrtvovati vse, celo prekršiti Zakon — pripravljena je tudi ubiti. Toda, kot pravi Freud v *Jaz in Ono*, je človek veliko bolj nemoralen, kot verjame, da je in mnogo bolj moralen — kot to sam ve. Tako v svoji fantazmi, ki ji je vir ugodja, v samozadovoljnem kroženju svojega psihičnega aparata, naleti ob »dejanju« (»aktu«) uboja — na Realno. In skozi to »razpoko, ki jo v sklenjenem krogu 'načela ugodja' odpre *objekt a*«,⁷ se gospe Burridge odpre dostop do realnosti.

Potrebno je namreč povedati samo še to, da vsi ti »dogodki« — izpad elektrike, ogenj, dim, prihod Henryja Clarka, poljub in odhod Frenka, priprava in odhod gospe Burridge iz hiše, njeno tavanje in na koncu »uboj« — zadobijo potezo »katastrofe«, ki se »dogodi« oziroma »realizira« samo v fantazmi gospe Burridge same, ki pa začne »delovati« šele s tem, ko se gospa Burridge približa zadnjim vratom oziroma oknu — ... She has to stop herself from going to the back door again. Instead she goes to the back window and looks out ...; ... One morning she goes to the back door and looks out, nad there are the columns of smoke, right where she's been expecting to see them ... Tako ji prav okno oziroma vrata nudita tisti okvir fantazme, znotraj katere(ga) gospa Burridge naleti na Realno (moralni Zakon — ne ubijaj!). Ali, kot pravi Lacan v *Etiki psiho-*

⁵ S. Žižek, *Jezik, ...*, str. 165. Na tem mestu S. Žižek omeni tudi to, da je globlji pomen te »de-realizacije« prav *vdor znanosti v vsakdan*. Kot reprezentativni dokaz te teze bi lahko navedli najnovejši film Akira Kurosawa *Dreams*. Kot vemo, je film narejen v obliki sličic, kratkih zgodb. Ena izmed njih, z naslovom *Fudjijama v rdečem*, pripoveduje o eksploziji jedrskih elektrarn. Vlada splošen kaos, bežanje, množična histerija. Po vsem tem ostanejo skupaj mati z otrokoma, mlad mož in znanstvenik — kar vsekakor ni naključje. Okrog njih se začenjajo širiti raznobarni oblaki. Na največjo grozo prisotnih, začne *znanstvenik* razlagati: »...ta in ta barva, ta prah je uran, s takšno in takšno maso, ta povzročā raka, tako in tako obarvan je plutonij z maso ... , ta povzročā levkemijo, ... Sevanje je sicer nevidno, toda obarvali smo ga zato, da vidimo, kaj nas ubija ...« Ob vsem tem znanstvenikovem govorjenju postane ta katastrofa (eksplozija jedrskih reaktorjev) nekaj »bebavega«, vsakdanjega, neresnega. »Bebavost« ji pa deli prav diskurz znanstvenika samega.

⁶ S. Žižek, *Jezik, ideologija, Slovenci*, DE, Ljubljana 1987, str. 166.

⁷ Žižek, Roberto Rossellini: Dejanje, svoboda, samomor, v: *Beseda, dejanje, svoboda*, Analecta, Ljubljana 1990, str. 88.

analize, »moralni zakon, moralna zapoved, prisotnost moralne instance je prav način, kako se v naši dejavnosti, kolikor jo strukturira simbolno, poprositi realno, realno kot tako, teža realnega«. ⁸

Prav to je tista razpoka, ki jo v »sklenjenem krogu »načela ugodja« odpre *objet a*«, in skozi katero se gospe Burridge odpre dostop do »realnosti«. Prav s tem, ko gospa Burridge odvrne pogled od okna in ko pogleda na kuhinjsko uro, se zgodi tisti drugi način »de-realizacije« katastrofe. »De-realizacija« katastrofe se namreč zgodi prav z vdorom oziroma s povratkom v t.i. »realnost« samo.

Dragana Kršić

Pred približno osemdesetimi leti se je mladi poročnik, mlajši sin stare poročniške družine, v Kopenhagenu oženil s hčerjo bogatega trgovca z volno, čigar oče je bil krošnjar in je prišel v mesto iz Jutlanda. V tistih dneh je bila takšna poroka neobičajna, zato se je o njej pravi čenčalo in prepevalo po ulicah.

Nevesta je bila stara dvajset let in prava lepotica — visoka črnolaska z rožnato poltjo in nekakšno odličnostjo v sebi, kakor bi bila izklesana iz enega samega bruna. Imela je dve stari neporočeni teti, sestri njenega deda krošnjarja, ki sta se morali spriču rastoče blaginje družine odgovoriti izredni delu in pritrgovanju in se slovesno naselili v selvanu. Ko se starejši izmed njiju prišlo na uho govorice o zaroki njune nečakinje, je je šla obiskat in je med pogovorom povedala zgodbo.

— Ko sem bila še otoc, ljuba moja, — je rekla, — se je mladi baron Rosenkrantz zaročil z bogato starijevo hčerjo. Tvoja praprababica jo je poznala. Zanima je mladi sestro dvojčico, ki je bila dvorna dama, in ta se je pripeljala k starijavini, da si ogleda nevesto. In ko je spet odgovarjala, je deklica rekla svetjemu ljubimcu: Tvoja sestra se je smejala moji utiski, in ker je govorila francosko, ji nisem mogla odgovoriti. Tridesetna je videla sem. Če bi šel, da bova srečna, je ne smel nikoli več videti, tega se ti ni mogla prepričati. In mladenič ji je, da bi jo potoležil, obljubil, da je ne bo nikoli več videl. Kmalu zatem, neke nedelje, je peljal deklice na večerjo k svoji materi, in ko jo je pripeljal spet domov, mu je rekla: Tvoja mati se se osredila od, ko me je gledala, saj se je nadajala, da boš vidi kaj boljšega. Če me ljubiš, moraš pretrgati z njo! In spet ji je mladi zaljubljenec obljubil, da bo ravnal po njeni volji. Šestindvajseta se zeno nezajetna brava, saj je bila njegova mati vdova, odpe njeno otoc na. Se prvi teker je poslal k nevesti svojega služabnika s šopkom črnje. Našindvajsetega dne mu je rekla: Ne prinesem načina, kako bi tvoji služabnik strni vamo. Prvega v mesecu ga moraš nagnati od nje! Četrdesetna, je rekla tedaj baron Rosenkrantz, — ne morem imeti za zeno deklica, ki je lahko prizadeta pogled mojega služabnika. Tole znači svoj vstan: obagon se vekomaj! —

⁸ J. Lacan, *Etika psihoanalize*, Analecta, Ljubljana 1988, str. 24.

BISERI

Karen Blixen

Pred približno osemdesetimi leti se je mlad poročnik, mlajši sin stare podeželske družine, v Kopenhagnu oženil s hčerjo bogatega trgovca z volno, čigar oče je bil krošnjar in je prišel v mesto iz Jutlanda. V tistih dneh je bila takšna poroka neobičajna, zato se je o njej precej čenčalo in prepevalo po ulicah.

Nevesta je bila stara dvajset let in prava lepotica — visoka črnolaska z rožnato poltjo in nekakšno odličnostjo v sebi, kakor bi bila iztesana iz enega samega bruna. Imela je dve stari neporočeni teti, sestri njenega deda krošnjarja, ki sta se morali spričo rastoče blaginje družine odpovedati trdemu delu in pritrgovanju in se slovesno naselili v salonu. Ko so starejši izmed njiju prišle na uho govorice o zaroki njune nečakinje, jo je šla obiskat in ji med pogovorom povedala zgodbo.

»Ko sem bila še otrok, ljuba moja,« je rekla, »se je mladi baron Rosenkrantz zaročil z bogato zlatarjevo hčerjo. Tvoja praprababica jo je poznala. Ženin je imel sestro dvojčico, ki je bila dvorna dama, in ta se je pripeljala k zlatarjevim, da si ogleda nevesto. In ko je spet odpotovala, je dekle reklo svojemu ljubimcu. 'Tvoja sestra se je smejala moji obleki, in ker je govorila francosko, ji nisem mogla odgovoriti. Trdosrčna je, videla sem. Če hočeš, da bova srečna, je ne smeš nikoli več videti, tega ne bi mogla prenesti.' In mladenič ji je, da bi jo potolažil, obljubil, da je ne bo nikoli več videl. Kmalu zatem, neke nedelje, je peljal dekle na večerjo k svoji materi. In ko jo je pripeljal spet domov, mu je rekla: 'Tvoji materi so se osolzile oči, ko me je gledala, saj se je nadejala, da boš vzel kaj boljšega. Če me ljubiš, moraš pretrgati z njo.' In spet ji je mladi zaljubljenec obljubil, da bo ravnal po njeni volji, čeravno za ceno nemajhne žrtve, saj je bila njegova mati vdova, on pa njen edini sin. Še isti teden je poslal k nevesti svojega služabnika s šopkom cvetja. Naslednjega dne mu je rekla: 'Ne prenesem načina, kako ta tvoj služabnik strmi vame. Prvega v mesecu ga moraš nagnati od hiše.' 'Gospodična', je rekel tedaj baron Rosenkrantz, »ne morem imeti za ženo dekleta, ki jo lahko prizadene pogled mojega služabnika. Tule imaš svoj prstan; zbogom za vekomaj.'«

Stara gospa je, medtem ko je govorila, s svojimi bliskajočimi očesci preiskovala nečakinjin obraz. Bila je energične narave in je že zdavnaj

sklenila, da bo živela za druge, ter se je tako ustoličila za nekakšno vest družine. V resnici pa je bila, zdaj že brez svojih upov in strahov, trdoživ moralni parazit vse rodbine, še zlasti pa njenih mlajših članov. Jensine, nevesta, je bila polnokrvna mladenka in nadvse hvaležen predmet za parazita in razen tega sta imeli mlado in staro dekle mnogokaj skupnega. Dekle je torej še naprej z mirnim obrazom nalivalo kavo, v srcu pa je besnelo in si govorilo: »Tetka Maren bo še plačala za tole.« Kljub temu pa so se ji, kot tako pogosto, tetkina svarila usedla v srce in misli.

Nekega lepega junijskega dne se je mladi par poročil v kopenhagenski katedrali, nato pa odrinil na poročno potovanje na Norveško; odplula sta na sever, vse do Hardangerja. Tiste dni je bilo potovanje na Norveško še nekaj romantičnega in Jensine prijateljice so spraševale, zakaj nista šla rajši v Pariz, vendar je bilo njej bolj prav, da je zakonsko življenje začela v divjini in da je bila sama z možem. Nobenih drugih vtisov ali doživetij mi ni treba, si je mislila. V srcu pa dodala: »Bog mi pomagaj.«

Po Kopenhagnu so krožile govorice, da se je ženin oženil zavoljo denarja, nevesta pa omožila zavoljo imena, vendar so bile iz trte izvite. Vzela sta se iz zaljubljenosti in medeni mesec je bil prava idila. Jensine se nikoli ne bi poročila z nekom, ki ga ne bi ljubila, boga ljubezni je nadvse čislala in mu je bila že nekaj let vsak dan molila: »Kaj se obotavljaš?« Zdaj pa se ji je zdelo, da ji je prošnjo uslišal z zvrhano mero in da je bilo tisto, kar je o ljubezni prebrala iz knjig, le senčica tega, kar ljubezen v resnici je.

Norveška pokrajina, v kateri je prvič doživela strast, je vtis samo še poglobila. Dežela se je kopala v svojem polnem sijaju, nebo je bilo modro, jagodnice so cvetele vsepovsod, da je zrak dehtel od njihove sladke in trpke vonjave, in noči so bile tako svetle, da si lahko opolnoči bral. Jensine je, oblečena v krinolino in s hribovsko palico v roki, prehodila prenekatero strmo stezo ob podpori moževe roke — ali pa tudi sama, saj je bila krepka in poskočna — stala je na vrhovih, veter ji je razpihaval obleko, in kar ni se mogla načuditi. Pred tem je živela na Danskem in leto dni v nekem penzionu v Lubecku in zemlja se je, kot se ji je zdelo, lahko razprostirala pred njo le vodoravno, bodisi v ravnici bodisi valovito. V teh gorah pa se je vse tako čudno zasukalo navpik, kakor kaka velikanska žival, ki se postavi na zadnje noge — in ti ni jasno, ali se bo poigrala s tabo ali pa te popadla. Še nikoli ni bila tako visoko in zrak ji je kakor vino zlezal v glavo. In kamorkoli se je ozrla, je tekla kaka voda in se iz donebnih gora stekala v jezera, v srebrnih studencih ali hrumečih, z mavrico okinčanih slapovih — bilo je, kot da sama Narava joče, ali pa se smeje, na ves glas.

Sprva je bilo vse to tako novo zanjo, da se ji je zdelo, da je njene dotedanje predstave o svetu razpihavalo na vse konce in kraje, kakor njena krila in njen šal. Toda kmalu so se ti vtisi sprevrgli v občutje najgloblje vznemirjenosti, v brezglavi strah, kakršnega še ni doživela.

Vzgojena je bila v duhu preudarnosti in previdnosti. Njen oče je bil pošten trgovec, ki se je bal obojega: da bi bil ob svoj denar in da bi razočaral svoje kupce; včasih ga je to dvojno tveganje pahnilo v melanholijo. Njena mati je bila mlada, bogaboječa ženska, članica pietistične sekte, njeni dve tetki pa človeka strogih moralnih načel, vedno z očesom na javnem mnenju. Ko je bila Jensine še doma, se ji je včasih zdelo, da je

drznega srca, in je hlepela po pustolovščinah. V tej divji romantični pokrajini, kjer so jo presenetile in prevzele te divje, neznane veličastne sile, pa je zaman iskala opore. Njen mladi soprog, ki jo je tja pripeljal in s katerim sta bila čisto sama, ji ni mogel prav nič pomagati. Še huje, prav on je bil vzrok njenega nemira in vrh tega je bil, kot se ji je zdelo, sam najbolj izpostavljen nevarnostim zunanjega sveta. Zakaj zelo kmalu po poroki je Jensine uvidela — kar je nemara megleno slutila že ob njenih prvih srečanjih — da je to človek, ki strahu sploh ne pozna.

V knjigah je brala o junakih in jih od vsega srca občudovala. Toda Aleksander ni bil kakor junaki iz njenih knjig. Ni izzival ali premagoval nevarnosti tega sveta, ampak se jih kratko malo ni zavedal. Zanj so bile te gore igrišče, vsi pojavi življenja, vštrevši ljubezen, pa njegovi soigralci na njem.

»Čez sto let, ljuba moja,« ji je rekel, »bo tako in tako vse eno.«

Ni si mogla zamišljati, kako je lahko živel doslej, čeravno je vedela, da se je njegovo življenje v vsem razlikovalo od njenega. Z grozo je spoznavala, da je tu, v svetu nepojmljivih višav in globočav, izročena na milost in nemilost človeku, ki se sploh ne meni za zakone težnosti. Začutila je, kako jo spričo teh okoliščin po eni strani preplavlja moralno ogorčenje, kot da bi jo nekako izdal, po drugi pa neznanska nežnost, kakršno bi čutila do izpostavljenega, nemočnega otroka. Ti dve strastni občutji sta bili najmočnejše, česar je bila zmožna njena narava; v njej sta se silovito razrasli in sprevrgli v pravo obsedenost. Spominjala se je pravljice o dečku, ki so ga poslali v svet, da bi spoznal strah, in zazdelo se ji je, da bi morala moža, tako za svoje kot za njegovo dobro, v samoobrambi, obenem pa tudi zato, da bi ga zavarovala in rešila, naučiti strahu.

On o tem kaj se je dogajalo v njej, ni vedel ničesar. Zaljubljen je bil vanjo, jo občudoval in spoštoval. Bila je nedolžna in čista, prihajala je iz družine, ki je znala s pametjo obogatiti, znala je francosko in nemško in poznala zgodovino in zemljepis. Vse te vrline je naravnost po božje častil. Pripravljen je bil tudi na to, da ga utegne v čem presenetiti, saj sta se bila komaj spoznala in do poroke nista bila več kot trikrat ali štirikrat sama v sobi. Vrh tega si ni domišljal, da razume ženske, pač pa je imel njihovo nepreračunljivost za del njihove dražestnosti. Razne muhavosti njegove mlade žene so ga le še utrdile v prepričanju, ki mu ga je zbudila ob njenem prvem srečanju, namreč, da je ravno ona tisto, kar v življenju potrebuje. Vendar jo je hotel tudi za prijateljico in domislil se je, da pravzaprav nikoli v življenju ni imel pravega prijatelja.

O svojih nekdanjih ljubezenskih zvezah ji ni pravil, in ji tudi ne bi mogel, četudi bi hotela, sicer pa ji je o sebi in svojem življenju povedal vse, česar se je mogel domisliti. Nekega dne ji je pravil, kako je igral v Baden-Badnu, postavil na kocko svoj zadnji cent — in dobil. In ni vedel, da si je ona tisti hip mislila: »Nič drugega ni kot tat, če pa že ne tat, pa vsaj nekdo, ki je pobral nakraden denar, se pravi nič boljši kot tat.«

Drugekrati je zbiral šale iz dolgov, ki si jih je nakopal, pa iz težav, ki jih je imel, ko se je moral izogibati svojemu krojaču. To pripovedovanje je bilo Jensininim ušesom nadvse neprijetno. Zanj so bili dolgovi nekaj odvratnega, to, da je lahko tako brezskrbno živel z njimi in se zanašal na srečo, ki naj bi mu jih poplačala, pa se ji je zdelo zoper naravo. In vendar, je pomislila, mu je ta sreča pripeljala naproti prav njo, bogato nevesto, da opere njegovo čast v krojačevih očeh.

Pravil ji je o dvoboju, ki ga je bojeval z nekim nemškim častnikom, in ji pokazal brazgotino, ki jo je dobil v njem.

In ko jo je po vsem tem objel na kakem visokem vršacu, da ju je videlo vse nebo, je kriknila vsrco: »Če je mogoče, naj gre ta kelih mimo mene.«

Ko je Jensine sklenila, da svojega moža nauči strahu, je imela v mislih zgodbico tete Maren in pridušila se je, da ona nikoli ne bo prosila miloščine, pač pa naj jo on. Ker je bil odnos med njima zanjo življenjskega pomena, je bilo razumljivo, da ga je poskusila najprej zastrašiti z možnostjo, da izgubi njo. Bila je preprosto dekle in je ukrepala preprosto.

Postala je torej še bolj nepremišljena kot on, kadar sta plezala v hribe. Stala je na robu prepada, naslanjajoč se na svoj sončnik, in ga spraševala, kako globoko je do dna. Lovila je ravnotežje čez ozke, krušljive mostičke, visoko nad razpenjenimi brzicami, in medtem čebljala z njim, v nevihti je šla veslat na jezero v majhnem čolnu. Ponoči je sanjala o nevarnostih, ki jih je preživljala podnevi, in se prebujala s krikom, da jo je prižel k sebi in jo tolažil. Toda od svoje drznosti ni imela kaj prida koristi. Soproga je samo presenetilo in očaralo, ko je videl, da se mu žena iz plahega dekleta spreminja v Valkiro; to je pripisal vplivu zakonskega življenja, kar ga je navdajalo z nemajhnim ponosom. Pa tudi sama se je nazadnje začela spraševati, ali je nista pri njenih junaštvih nič manj kot odločitev, da si ga podvrže, gnala njegov ponos in hvala; tedaj se je ujezila nase in na vse ženske in vse moške.

Včasih je šel Aleksander lovit ribe. To so bile za Jensine dobrodošle priložnosti, da v samoti zbere svoje misli. Takrat je mlada nevesta sama tavela naokrog, zavita v svoje tartanasto ogrinjalo, in bila je kakor drobna pika v tistih hribih. Enkrat ali dvakrat je na teh sprehodih pomislila na očeta in ob spominu na to, kako zelo ga skrbi zanjo, so se ji osolzile oči. A brž ga je spet odgnala; zdaj je morala biti sama, da preudari o rečeh, o katerih on ni mogel ničesar vedeti.

Nekega dne, ko je sedela in počivala na neki skali, se ji je približala gruča otrok, ki je pasla koze, in se zastrmela vanjo. Poklicala jih je k sebi in jim razdelila nekaj sladkorčkov iz torbice. Jensine je že kot deklica oboževala svoje lutkice in je že od nekdaj, kolikor si je pač drznilo skromno dekle tistega časa, hrepenela po svojih otrocih. Zdaj je v nenadni grozi pomislila: »Nikoli ne bom imela otrok! Če se bom morala takole bojevati zoper njega, že ne bova imela otrok.« Ta misel jo je tako potrla, da je vstala in odšla naprej.

Na nekem drugem samotnem sprehodu se je domislila mladeniča iz očetove pisarne, ki je bil zaljubljen vanjo. Ime mu je bilo Peter Skov, bil je bleščeč mlad poslovnež in poznala ga je že vse svoje življenje. Zdaj se je spomnila, kako je, ko je imela ošpice, vsak dan posedal pri njej in ji bral in kako jo je spremljal, kadar je šla drsat, in kako se je ves čas bal, da se ne bi prehladila ali padla ali se udarila v led. Z mesta, kjer je stala, je lahko videla pomanjšano postavo svojega moža v daljavi. »Ja,« je pomislila, »to je še najboljše, kar lahko storim. Ko se vrnem v Kopenhagen, potem pri moji časti, ki jo menda še vedno imam« — čeravno je bila v rahlih dvomih glede tega — »si vzamem Petra Skova za ljubimca.«

Na poročni dan je dal Aleksander svoji nevesti biserno ogrlico. Bila je last njegove babice, ki je prišla iz Nemčije in ki je bila lepotica in *bel-esprit*; zapustila mu jo je, da bi jo dal svoji bodoči nevesti. Aleksander

ji je marsikaj pravil o svoji babici; rekel ji je, da se je sprva zaljubil vanjo zato, ker je bila malce podobna babici. Prosil jo je, naj vedno nosi tiste bisere. Jensine predtem še ni imela biserne orglice, in bila je ponosna nanje.

Pozneje, ko je bila tolikokrat potrebna opore, ji je prešlo v navado, da je ogrlico navijala na prst in jo vlekla z ustnicami.

»Če boš to počela,« ji je rekel Aleksander nekega dne, »jo boš strgala.«

Pogledala ga je. Bilo je prvič, odkar ga je poznala, da je pomislil na kako nesrečo. »Ali je imel tako rad svojo babico,« je pomislila, »ali pa je tako, da moraš prej umreti, če hočeš imeti kak vpliv na tega moškega.«

Odtlej je često pomislila na to starko. Tudi ona je prihajala iz svojega, drugačnega okolja in je bila tujka v moževi družini in prijateljskem krogu. Naposled ji je vendarle uspelo dobiti to biserno ogrlico od Aleksandrovega deda in tako jo je spominjala nanjo. So bili ti biseri, se je spraševala, simbol zmage ali predaje? Jensine je v babici sčasoma našla najboljšo prijateljico v družini in rada jo je obiskovala in se posvetovala z njo glede svojih težav.

Medeni mesec se je bližal koncu in to vojno stanje, o katerem je vedela le ena stran, ni prineslo nobene odločitve. Oba mlada sta bila žalostna, ker sta morala proč. Šele zdaj se je Jensine do kraja zavedala lepote okoliške pokrajine, in navsezadnje si je prav iz nje naredila svojo zaveznico. Tu gori, je pomislila, so nevarnosti sveta očitne, vselej na očeh. V Kopenhagnu se je življenje zdelo varno, vendar se je utegnilo pokazati še strašnejše. Pomislila je na svojo čedno hišo, ki jo tamkaj čaka, s čipkastimi zavesami, svečniki in komodo; ni si mogla misliti, kakšno bo življenje v njej.

Dan, preden naj bi odplula, sta stanovala v majhni vasici, od katere je bilo za šest ur vožnje do pristanišča, kjer je ustavljal parnik. Pred zajtrkom sta bila zunaj, in ko je Jensine sedla za mizo in si razvezala pokrivalo, se je biserna ogrlica zataknila ob njeno zapestnico, in biseri so se razsuli po tleh, kot da bi bruhnili v solzni dež. Aleksander se je spustil na vse štiri in jih drugega za drugim pobiral ter ji jih polagal v naročje.

Obsedela je skorajda v grozi. Pokvarila je ravno tisto edino stvar na svetu, ki se jo je bala pokvariti; le kakšno znamenje je bilo to zanjo? »Ali veš, koliko jih je bilo?« ga je vprašala.

»Vem,« ji je odgovoril s poda, »ded je dal to ogrlico babici na njuno zlato poroko, s po enim biserom za vsako izmed petdesetih let. Toda potem je vsako leto, za njen rojstni dan, dodal še po enega. Dvainpetdeset jih je, lahko si je zapomniti, zakaj to je tudi število kart v enem paketu.«

Naposled sta vse zbrala in jih zavila v njegov svileni robec.

»Zdaj si jih ne morem nadeti, dokler ne prideva v Kopenhagen,« je rekla.

Tedaj je vstopila gospodarica s kavo; videla je nezgodo in se nemudoma ponudila, da jima pomaga. Vaški čevljar, je rekla, jima lahko spet naniza bisere. Pred dvema letoma sta po teh gorah potovala neki angleški lord in njegova lady s svojo družbo, in ko si je mlada gospa ravno takole strgala svojo biserno ogrlico, jih ji je v njeno popolno zadovoljstvo nanizal nazaj. To je pošten starec, čeravno siromašen in pohabljen. Kot mladenič se je v snežnem metežu zgubil v gorah in našli so ga šele čez dva dni, tako da so mu morali odrezati obe stopali. Jensine je odvrnila, da bo prav rada

odnesla bisere k čevljarju, in gospodarica ji je pokazala, kako se pride do njega.

Odpravila se je sama, medtem ko je mož z jermeni opasoval njuno prtljago, in čevljarja našla v njegovi tesni mračni delavnici. Bil je majhen, suh starček v usnjenem predpasniku in na obrazu, ki mu ga je razoralo dolgotrajno trpljenje, mu je medlel plah, zastrt smehljaj. Naštela mu je bisere in jih slovesno zaupala njegovim rokam. Ta jih je pogledal in obljubil, da jih bo spravil v red do naslednjega opoldne. Potem ko se je o vsem nagodila z njim, je obsedela na nizkem stolcu, z rokami v naročju. Da bi kaj rekla, ga je vprašala za ime one angleške gospe, ki je strgala svojo biserno ogrlico, vendar se ga ni spominjal.

Potem se je razgledala po sobi; bila je siromašna in uborna, na steni sta viseli dve nabožni sliki. Prešinil jo je nekakšen čuden občutek, da je semkaj prišla domov. Poštenjak, ki ga je usoda trdo preskusila, je v tej tesni izbici preživel vsa ta dolga leta, to je bil prostor, kjer ljudje delajo in potrpežljivo prenašajo tegobe, da si služijo svoj vsakdanji kruh. Še vedno je bila tako doma med svojimi šolskimi knjigami, da se je vseh spominjala, in na misel ji je prišlo, kar je prebrala o globokomorskih ribah, namreč, da so tako navajene prenašati težo mnogih tisočev mernikov vode, da bi se, če bi jih potegnil na površje, razpočile. Kaj je bila tudi sama je pomislila, takšna globokomorska knjiga, ki se je počutila doma samo pod težo življenja? Je bil tak njen oče? Pa njen ded in njegovi predniki? Kaj naj stori takale globokomorska riba, je preudarjala naprej, če se poroči z lososom, ki jih je v teh krajih videla, kako skakljajo po brzicah? Ali pa z letečo ribo. Poslovila se je od starega čevljarja in odšla.

Ko se je vračala proti domu, je na poti pred sabo zagledala čokatega moža v črnem klobuku in plašču, kako jo naglo maha naprej. Domislila se je, da ga je videla že prej, prepričana je bila celo, da stanuje v isti hiši kot ona. Ob poti je stala klopica, s katere si imel veličasten razgled, in mož v črnini je sedel nanjo, Jensine, ki je preživljala svoj zadnji dan v gorah, pa je sedla na njen drugi konec. Neznanec ji je v pozdrav malce privzdignil klobuk. Dotlej ga je imela za starejšega moža, zdaj pa je videla, da jih nima veliko čez trideset; imel je odločen obraz in jasne, predirne oči.

Čez kak trenutek jo je z rahlim nasmeškom nagovoril. »Videl sem vas, kako ste prišli od čevljarja,« je rekel. »Pa menda niste zgubili podplata v gorah?«*

»Ne, nesla sem mu nekaj biserov,« je odgovorila Jensine.

»Bisere ste mu nesli?« je rekel neznanec razposajeno. »Mu bom pa te pobral.«

Vprašala se je, ali ni morda malo čez les.

»Ta starček,« je nadaljeval on, »ima namreč v svoji kolibi pravo zakladnico naših starih dragocenosti — biserov, če hočete — ki jih ravnokar zbiram. Če bi recimo radi otroške pripovedke, je ni na Norveškem žive duše, ki bi imela boljše kot najin čevljarček. Nekdaj je sanjal, da bo študiral in pesnikoval — vam je znano? — a se je usoda grdo pogirala z njim in se je moral zateči k čevljarski obrti.«

Po premolku je nadaljeval: »Slišal sem, da z možem prihajata z Danskega, da sta tu na poročnem potovanju. To je precej nenavadno, te

* Sole (podplat) se v angleščini izgovarja enako kot soul (duša) — op. prev.

gore so namreč visoke in nevarne. Kateri od vaju pa si je želel priti sem? Morda vi?»

»Ja,« je odvrnila.

»Ja,« je rekel neznanec. »Se mi je kar zdelo, da je on tisti ptič, ki poletava kvišku, vi pa vetrc, ki ga nosi. Poznate ta navedek? Vam kaj pove?«

»Ja,« je pritrdila nekam zbegano.

»Kvišku,« je ponovil oni in se naslonil nazaj, z rokami na sprehajalni palici, ter umolknil.

Cez nekaj časa je nadaljeval: »Vrh! Kdo bi vedel? Midva pomilujeva čevljarja za njegovo zlo usodo, zaradi katere je moral opustiti sanje, da bi postal pesnik, slaven in znamenit. Kako pa naj veva, da v resnici ni imel največje sreče? Veličava, ploskanje množic! Res, moja mlada gospa, nemara je boljše, če ju pustimo pri miru. V življenju ne moremo za zmerno ceno kupiti čevljarjevega izveska in čevlarske spretnosti. Res, najbrž bi bilo za človeka boljše, če bi se ju znebil za nabavno ceno. Kako se vam zdi, gospa?«

»Zdi se mi, da imate prav,« je rekla počasi.

Ostro jo je ošinil s parom ledeno modrih očesc. »Res,« je rekel, »je takšen vaš svet, na tale lep poletni dan? Čevljar, drži se svojega kopita. Se vam zdi, da je kaj bolje tistemu, ki pripravlja tabletko in napitke za bolne ljudi in živino tega sveta?« Tiho se je zahehetal. »Dobra šala. Čez sto let bo pisalo v knjigi: Neka gospica z Danskega mu je nasvetovala, naj se drži kopita. Žal je ni ubogal. Zbogom, gospa, zbogom.« S temi besedami je vstal in se odpravil svojo pot, gledala je njegovo črno postavo, kako se zgloblja med hribi.

Tedaj je prišla ven gospodarica, da bi videla, ali je našla čevljarja. Jensine je pogledala za neznanecem. »Kdo pa je ta gospod?« je vprašala.

Zenska si je z roko zasenčila oči. »O, ta,« je rekla, »ta je pa učen mož, velik mož, po teh krajih zbira stare pripovedke in pesmi. Nekoč je bil apotekar. Imel pa je tudi gledališče v Bergenu in pisal zanje igre. Ime mu je herr Ibsen.«

Zjutraj je iz pristanišča prišla novica, da bo ladja prišla prej, kot je bilo pričakovati, in morala sta v naglici odriniti. Gospodarica je poslala svojega sinčka k čevljarju po Jensinine bisere. Popotnika sta že sedela na vozu, ko jih je prinesel, zavite v list iz knjige, nanizane na pokatranjeni vrvi. Jensine jih je odprla in jih že hotela prešteti, a si je premislila in si zapela ogrlico okrog vratu.

»Ali jih ne bi preštela?« jo je vprašal Aleksander.

Pomenljivo ga je pogledala. »Ne,« je rekla.

Med vožnjo je molčala; njegove besede so ji pozvanjale v ušesih: »Ali jih ne bi preštela?« Sedela je ob njem, zmagoslavna, zdaj je poznala občutek zmagoslavja.

Aleksander in Jensine sta se vrnila v Kopenhagen v času, ko je bila večina ljudi zunaj mesta in družabno življenje ni bilo bogve kako živahno. Vseeno pa jo je obiskalo precej žena njegovih mladih vojaških prijateljev in ti mladi ljudje so ob večerih skupaj zahajali v kopenhagenski Tivoli.

Njena hiša je stala ob enem izmed starih mestnih kanalov in je gledala na Thorwaldsenov muzej; včasih je stala ob oknu, gledala ladje in se z mislimi vračala v Hardanger. Biserov ta čas nikoli ni snela in jih preštela. Prepričana je bila, da je manjkal vsaj en biser, in si je domišljala, da na vratu čuti manjšo težo. Kaj neki, je pomislila, je žrtvovala za zmago

nad njenim možem? Leto, morda dve leti njunega zakonskega življenja pred njuno zlato poroko? Ta zlata poroka se je zdela še vsa v meglenih daljavah, in vendar je bilo sleherno leto dragoceno, in kako naj se potlej loči od enega izmed njih?

Zadnje mesece tistega leta so začeli ljudje razpravljati o možnostih za vojno. Šlezvik-Holštajnsko vprašanje je postalo pereče. Danski kraljevi Marčni razglas je zavrnil vse nemške terjatve nad Šlezijo. Zdaj, julija, je nemški ultimatum zahteval, da se prekliče.

Jensine je bila strastna domoljubka in privržena kralju, ki jim je podelil svobodno ustavo; govornice so jo zato kar se da vznemirile. Mladi častniki, Aleksandrovi prijatelji, so se ji zdeli lahkomišelní s svojim lahkotnim, bahavim čvekanjem o nevarnosti, ki preti deželi — in če se je hotela o tem resno pomeniti, je morala k svojim domov. S svojim možem o tem sploh ni mogla govoriti, a je vseeno vedela, da je tako zelo prepričan o danski nepremagljivosti kakor o svoji nesmrtnosti.

Casnike je prebrala od prve do zadnje strani. Nekega dne je v *Berligrske Tidende* naletela na tale stavek: »To so težki trenutki za naš narod. Vendar zaupamo v našo pravično stvar in se ničesar ne bojimo.«

Nemara so jo ravno besede »se ničesar ne bojimo« prisilile, da je zbrala ves svoj pogum, sedla na stol ob oknu, snela svoje bisere in si jih položila v naročje. Sklenila je dlani nad njimi, kakor ob molitvi, in nekaj trenutkov tako sedela. Potem jih je preštela. Bilo jih je triinpetdeset. Ni mogla verjeti svojim očem in jih je vedno znova preštevala, a ni bila pomota: biserov je bilo triinpetdeset in tisti na sredi je bil največji.

Jensine je dolgo, malodane omotična sedela na svojem stolu. Njena mati je, kot ji je bilo znano, verjela v hudiča; ta trenutek je vanj verjela tudi njena hči in ne bi je presenetilo, če bi zaslišala smeh izza kanapeja. So se mar tu zbrale vesolje sile, da se ponorčujejo iz ubogega dekleta.

Ko je lahko spet zbrala misli, se je spomnila, da je ogrlico, preden jo je dobila, oziroma zaponko na njej popravljál star družinski zlatar moževe družine, in bi potemtakem nemara on poznal bisere in ji vedel povedati kako in kaj. Toda bila je tako prestrašena, da si ni upala sama k njemu, in šele po nekaj dneh je prosila Petra Skova, ki jo je prišel obiskat, naj mu odnese ogrlico.

Peter se je vrnil in povedal, da si je zlatar nataknil naočnike, da bi pregledal bisere, in potem ves začuden izjavil, da je eden več kot takrat, ko jih je zadnjič videl.

»Ja, Aleksander mi ga je dal,« ga je prekinila in živo zardela spričo te laži.

Peter je pomislil, tako kot že zlatar pred njim, da se je poročnik izkazal s ceneno radodarnostjo, s tem da je bogato obdaril dedinjo, s katero se je oženil. Vendar je ponovil starčeve besede.

»Gospod Aleksander,« je rekel ta, »se je izkazal za izbranega poznavalca biserov. Ta biser je nedvomno vreden toliko kot vsi drugi skupaj.« Jensine se je vsa zgrožena, čeprav nasmejana, zahvalila Petru, a ta je odšel od nje žalosten, saj je imel občutek, da jo je spravil v nelagodje oziroma jo prestrašil.

Že nekaj časa se ni počutila najbolje, in ko so se septembra nad Kopenhagen zgrnili dnevi težkega, turobnega vremena, so ji lica obledela in začela jo je mučiti nespečnost. Njen oče in obe stari tetki so bili vsi v skrbeh zastran nje in so si na moč prizadevali, da bi prišla stanovat v nje-

govo vilo na Stradveju zunaj mesta, vendar ni marala zapustiti svoje hiše oziroma moža in vrh tega ji ne bo odleglo, je pomislila, vse dokler ne bo prišla do dna skrivnosti biserov. Po tednu dni je sklenila, da napiše pismo čevljarju v Oddo. Če je bil, kot ji je povedal herr Ibsen, res študent in poet, bo že znal brati in ji bo na pismo odgovoril. Zdelo se ji je, da ta trenutek na vsem svetu nima prijatelja razen tega starega pohabljanca. Zelela si je, da bi se vrnila v njegovo delavnico, med tiste uborne stene in k trinožniku; ponoči je sanjala, da je tam. Prijazno se ji je smehljal, poznal je veliko otroških povesti. Mogoče bi jo znal kako utolažiti. Samo za hip je vzdrhtela ob misli, da bi bil medtem utegnil umreti in da potlej nikdar ne bi zvedela resnice.

V naslednjih tednih je senca vojne postajala čedalje bolj zlovešča. Njenega očeta je skrbelo zastran prihodnosti in zdravja kralja Frederika. V teh novih okoliščinah se je stari trgovec začel ponašati z dejstvom, da je hčer omožil z vojakom; vsaka takšna zveza bi bila zanj v prejšnjih časih nadvse tuja. Zdaj pa so on in njeni stari tetki izkazovali Aleksandru in Jensine veliko spoštovanje.

Nekega dne je Jensine napol proti svoji volji naravnost vprašala Aleksandra, ali misli, da bo vojna. Ja, je odvrnil brž in prepričano, vojna bo. Temu se ne bo mogoče izogniti.

In si je naprej poživljal nekakšno vojaško popevčico. Ob pogledu na njen obraz pa je odnehal. »Se je bojiš?« je vprašal. Zdelo se ji je brezupno in celo nesposobno, da bi mu razlagala, s kakšnimi občutki jo navdaja misel na vojno.

»Kaj se zame bojiš?« jo je spet vprašal. Ozrla se je proč.

»Da bi bila junakova vdova,« je rekel, »to bi ti tako lepo pristajalo, draga moja.« Oči so ji zalile solze, tako od jeze kot od bridkosti.

Aleksander je stopil k njej in jo prijel za roko. »Če bom padel,« je rekel, »mi bo v tolažbo, da sem te lahko poljubil, kadarkoli si mi dovolila.« Zdaj je to storil še enkrat in dodal: »Bo to tudi tebi v tolažbo?«

Jensine je bila pošteno dekle; kadar so jo o čem spraševali, si je prizadevala odgovoriti po pravici. Zdaj je pomislila: bo to tolažba zame? Vendar je zaman iskala odgovor v svojem srcu.

Vse to je precej zaposlilo Jensinine misli, tako da je napol pozabila na čevljarja, in ko je nekega jutra našla njegovo pismo na zajtrkovalni mizici, je za hip pomislila, da gre za pismo kakega prosjaka, ki jih je precej dobivala. Že naslednji trenutek pa je pobledele. Njen mož, ki ji je sedel nasproti, jo je vprašal, kaj ji je. Ni mu odgovorila, ampak je vstala, odšla v svojo dnevno sobico in ob kaminu odprla pismo. Skrbno izpisane črke v njem so ji priklicale v spomin starčev obraz, kakor da bi ji bil poslal avtoportret.

»Draga mlada danska gospa,« je pisala v pismu, »da, jaz sem nataknil tisti biser na vašo ogrlico. Hotel sem vas majčkeno presenetiti. Takšne ste zganjali okrog tistih vaših biserov, ko ste jih prinesli k meni, kot da bi se bali, da vam katerega ukradem. Stari ljudje pa se tu in tam, tako kot mladi, radi malce pozabavamo. Če sem vas prestrašil, vas prosim odpuščenja. Ta biser sem dobil pred dvema letoma, ko sem napeljal ogrlico oni angleški gospe, pa sem ji ga pozabil natakiniti in sem ga našel šele pozneje. Dve leti sem ga imel pri sebi, pa ga prav nič ne potrebujem, bolje je, če ga nosi kaka mlada dama. Spominjam se vas, kako ste sedeli na mojem stolu, mladi in prav mikavni. Želim vam veliko sreče, in da bi se vam kaj

prav posebej prijetnega pripetilo tistega dne, ko boste dobili moje pismo. In dolgo nosite ta biser, s ponižnim srcem, trdnim zaupanjem v Boga in s prijazno mislijo name, ki se oteпам s starostjo, tu gori v Oddi. Zbogom. Vaš prijatelj, Peiter Viken.«

Medtem ko je Jensine brala pismo, se je s komolci naslonila na polico da bi se umirila. Ko je vzdignila pogled, je prestregla pogled svojih oči v zrcalu nad njo. Gledale so resnobno, kot bi govorile: »Nič drugega nisi kot tatinka, če pa že ne tatinka, pa vsaj nekdo, ki je pobral nakradeno robo, se pravi nič boljša od tatu.« Dolgo je stala kot pribita na istem mestu. Nazadnje je pomislila: »Zdaj je vsega konec. Zdaj mi je jasno, da nikdar ne bom mogla premagati teh ljudi, ki ne poznajo ne skrbi ne strahu. Tako je kot v Bibliji: ranila jih bom v peto, oni mene v glavo. In Aleksander bi se moral, kakršen je, oženiti s tisto angleško lady.«

Na svoje veliko presenečenje je odkrila, da ji je pravzaprav vseeno. Aleksander je postal povsem nezatna figurica na ozadju življenja, kar je storil ali mislil, ji je bilo le malo mar. »Čez sto let,« je pomislila, »bo tako in tako vse eno.«

Kaj je bilo potem sploh še važno? Skušala je misliti na vojno, pa je uvidela, da tudi ta ni važna. Čutila je čudno omotico, kakor da bi se soba okoli nje pogrezala, in občutek niti ni bil neprijeten. »Kaj ni ostalo prav nič omembe vrednega pod tem blodečim mesecem,« je pomislila. Ob »blodečemu mesecu« so se oči podobe v zrcalu široko odprle, mladi ženski sta napeto strmeli druga v drugo. Nekaj, kar je zdaj prišlo na svet, je pomislila, je nadvse pomembno in bo takšno tudi še čez sto let. Tisti biseri. Čez sto let, je videla, jih bo mladenič izročil svoji ženi in ji povedal svojo zgodbo o njih, prav tako, kot jih je Aleksander izročil njej in ji povedal o svoji babici.

Misel na tadva mlada človeka, ki bosta živela čez sto let, jo je tako raznežila, da so ji oči zalile solze in jo osrečile, kakor da bi bile njene stare prijateljice, ki jih je spet našla.

»Da se ne bi razjokala?« je pomislila. »Le zakaj ne? Pač, jokala bom na glas, kolikor le morem. Zdaj se že ne morem domisliti razloga, zakaj bi ne jokala.«

Nezatna Aleksandrova figurica, ki je postajala ob oknu v drugi sobi, ji je rekla: »Po ulici prihaja tvoja najstarejša tetka z velikim šopkom.«

Počasi, počasi je Jensine odtrgala oči od ogledala in se vrnila v svet sedanjosti. Stopila je k oknu. »Ja,« je rekla, »iz Bella Viste so,« kar je bilo ime očetove vile.

Vsak s svojega okna sta mož in žena gledala dol na ulico.

Prevedel Uroš Kalčič

ŽALOSTNA ZGODBA JE NAJBOLJŠA ZA ZIMO

Slo bo za poskus ukvarjanja z žensko željo. Kakšna je njena narava, nas ne zanima samo pri avtorici Karen Blixen, ampak tudi v njenem delu, kratki zgodbi Biseri iz zbirke Zimske zgodbe (napisane 41—42. leta in prvič izdane 1942). Ko govorimo o želji Karen — Christenze, moramo seveda najprej k njenemu očetu, kapitanu Wilhelmu Dinesenu, v skladu z Lacanovo tezo, da ženska želja podpira očetovo željo.

Tomas, Karenin brat, je svojega očeta opisal kot enfant terrible v družini. Kapitan je bil vedno na lovu, tako za plenom, kot za globljim pomenom lastnega početja. Ljubil je vojno in takega je ljubila tudi Karen. Na čisto svoj način si je izbral ženo, Karenino mati: »To ni ženska mojega kroga ali temperamenta, pač pa nekdo, ki bo neke vrste obremenitev zame.« (Thurman, str. 17)¹

Oče ji je nudil priložnost, da okusi življenje moškega, jo naučil razlikovati divjost od domačnosti in neke vrste svobodo od omejujoče privatnosti oziroma navezanosti na nekoga. Naučil jo je biti »brez strahu« (»fearless«) in biti na smrt prestrašena. Pravzaprav Karen v vsem njenem življenju nihče ni bil tako blizu kot oče. »To, da jo je Wilhelm izbral, je bil zanjo pomemben privilegij njenega življenja, prav tako pa usodna pohaba, tisto zrno, okrog katerega se je tvoril biser.« (Thurman, str. 25)

Ko umre oče, ki ji je bil pogosto sinonim za življenje se prvič sooči z izgubo nekega sveta. Spozna strah pred izgubo objekta, tako močan strah, ki se ga ne bo nikdar mogla več znebiti. V tem svetu je oče zavzemal mesto ljubljene objekta.

Svet z očetom je bil svet navezanosti in razumevanja otroka z odraslim. V njem je bilo bolj pomembno vztrajati kot živeti. *Navigare necesse est vivere non necesse.*² Želja je torej bolj esencialna kot človeška minljivost.

Po očetovi smrti teta Bess stopi na mesto matere (mati zboli, teta skrbi za družino). Premočna naklonjenost očetu sproži občutek krivde, ki

¹ Pri pisanju tega teksta mi je v veliki meri pomagala biografija Judith Thurman: Isak Dinesen, *The life of Karen Blixen*, v žepni izdaji Penguin, 1986.

² Thurman, str. 21. Moto njenega očeta in kasneje njen moto. Latinski citat, uporabljen kot spodbuda posadke v Pompejih, pomeni: Pomembno je jadрати, živeti ni pomembno.

je tisti, ki žene Karen, da nadomesti mater s teto Bess. Identifikacija s teto Bess dobi sovražen odtonek. S Karenine strani lahko govorimo, na eni strani o odporu in strahu, in na drugi strani o globoki ljubezni. Doživljala jo je kot osebo, ki je vstopila v njen svet in jo tiranizirala. Teta Bess je simbolizirala vse tisto, kar Karen ni hotela postati, a je bila hkrati nadomestek očetove ljubezni.

Karen je že kot otrok vodila dvojno življenje. Eno kot otrok očeta, drugo kot otrok družine. Celotno življenje jo je mučil občutek krivde, češ da družini dolguje neko naklonjenost. Vezi z družino se je vse življenje otepala, včasih celo na malo nerazumljive načine in preveč silovito.

Za Karen Blixen lahko rečemo, da je bila ambivalentna ali celo polarna osebnost. Poli so njo samo privlačevali z naravnost magnetno in uničevalno močjo. Ko beremo Karen Blixen, dobimo o njej občutek, kot da imamo opraviti z dvema osebamama, moškim in žensko. Ta njen lasten razcep je resda deloval destruktivno za njeno življenje, bil pa je tudi tista njena notranja moč, ki jo je gnala k ustvarjanju.

»Psevdonim 'Isak Dinesen' je izbrala deloma zato, da bi ji nudil moško svobodo. Toda vedno je bila zelo ambivalentna do teh spolnih premen (sexual crossing over) na način, kot jih je sama dojemala.« (Thurman, str. 287)

Delovni epigram za Zimske zgodbe je Karen Blixen povzela po Shakespearu: *Zalostna zgodba je najboljša za zimo (a sad tale's best for winter)*. Zimske zgodbe so najbolj danske in avtorične najljubše. Zanje lahko rečemo, da so zgodbe iz preteklosti, iz nekega minulega fantazijskega časa. Lastna doživetja prevevajo vsa njena dela, ki so včasih avtobiografsko obarvana. Vselej pa gre za ohranjanje lastne zgodovine, hrepenenje po otroštvu, ki pri Karen ni nikdar ugasnilo.

Sedanost je slaba in strahu pred prihodnostjo lahko ubežiš samo z vračanjem časa nazaj. Karen pravi: »Samo eno željo imam, ustvarjati zgodbe, zelo lepe zgodbe.« (Thurman, str. 293). Lepe zgodbe so prinašale izmišljen svet v realnost, kajti imela je neverjetno sposobnost, da je dobro živela v lastnih zgodbah. Doživeto in spomini so njena dragocenost in izguba hkrati. Fantazma je prav poskus, da bi predstavila izgubljeno kot nekaj živega in zabeležila v zgodbi. Kaj neki je drugega celota in popolnost, kot ravno popolna izguba in začetek na novo iz nič. S tega mesta se šele lahko zgodba zapiše.

Ne samo, da gre za nemožnost dveh diskurzov, gre za nemožnost moškega in ženske, da bi postala Eno, pa tudi da bi se Karen Blixen s tem Enim identificirala. Nemaleokrat imamo občutek, da skozi enkrat govori moški in drugič ženska.

»Je fantazma Celote, fantazma sveta, ki tvori Eno. Če je v psihoanalitični teoriji fantazma vselej fantazma dopolnjujočega se spolnega razmerja in skladnega razrednega razmerja, najdemo pri Karen Blixen to v čisti in neposredni obliki, v njenem neponovljivem stilu.«³

Razmerje med spoloma je središčno mesto, od koder Karen Blixen kot biser okrog zrna tvori zgodbo za zgodbo... Ob vsakršni analizi naletimo na ugotovitev, da ena sama interpretacija ne zajame osrednjega problema, kot tudi, da je teh več. Zato se bomo na tem mestu omejili na določen problem junakinje v naši zgodbi, ki je, na eni strani v bralčevem

³ Mladen Dolar, *Pourquoi pas?, Problemi-Eseji 10/1989*.

soglasju z njenim, deloma nezvestim odnosom do želje, kjer nas ujame v subtilnost prevare o možnem spolnem razmerju, in po drugi strani, v njenem pobožno-fatalističnem odnosu do lastne prihodnosti, ki je bolj pasivna kot ne.

Ze njen praded je podaril svoji ženi diamant za vsakega otroka, skupaj enajst. Žena je seveda diamante izgubila in tako so se njeni otroci nesrečno prebijali skozi življenje. Tudi Karen (v mladosti so jo klicali Tanne) je s svojima sestrama Igner in Ellen v zgodnji mladosti dobila nakit, biserno ogrlico.

Pri Jensine, junakinji naše zgodbice, gre za temeljni problem identifikacije in poti želje do izbranega objekta. Dovolj sporen objekt pri vsem skupaj je, kot bomo kasneje videli en biser preveč.

Ob izgubi očeta Karen vzpostavi izgubljeni objekt tako, da se z njim identificira. Na tem mestu si lahko pomagamo s Freudom.

Dekle izpostavi očetovo moškost, le-ta pa je objekt, s katerim se pravzaprav identificira. Lahko rečemo tudi, da očetovo moškost fetišizira v objekt. Freud problem fetišizma oriše takole:

Prav ta, neke vrste varljiva prisotnost objekta, »je posledica močne identifikacije z očetom in fetišist povzema očetovo vlogo, saj je bil oče tisti, ki mu je otrok pripisoval kastracijo ženske. Nežnost in sovražnost pri obravnavanju fetiša, ki ustreza utajitvi in priznanju kastracije, sta v različnih primerih pomešani v neenakem razmerju, tako da lahko jasneje prepoznamo zdaj eno, zdaj drugo.«⁴

Velik del sovražnosti je napoten na teto Bess (v zgodbi teta Maren), kot tisti drugi objekt identifikacije, ki povzroča zmedo in ki zahteva utajitev kastracije. Predstavlja neke vrste nadjazovski imperativ, ki se je oblikoval kot pretvorba otrokovih najzgodnejših objektnih investicij v identifikacijo. Ker zapoveduje, povzroči zmedo v jazu. »Jaz pa je potemtakem razdeljen, razpadel v dva dela, od katerih eden besni proti drugemu.«⁵

In ta Nadjazovski glas, ki govori iz ust tete Maren (ki je v resnici teta Bess), ji zapoveduje: »Nikar se ne poroči z Aleksandrom, nesrečno boš končala.« Sliši se kot staro prekletstvo, ki pravi: »Nikar ne strgaj orglice.«

Ko se poroči z Aleksandrom je to za Jesine neke vrste zmaga. Ta ji ob proki podari biserno ogrlico. Zanj so simbol kontinuitete rodu in so mu celo dragocenejši kot njegovi ženi. Jensine, »sanjajočega otroka«, še obvladuje očetovski zakon, zato ji ne uspe vzpostaviti razmerja do njih. Njena želja se manifestira kot nekaj, česar noče. In šele naknadno, za nazaj ugotovi, da je tisto, kar je zares pomembno — Biseri: »Nekaj, kar je zdaj prišlo na svet, je pomislila, je nadvse pomembno in bo takšno tudi še čez sto let. Tisti biseri.«⁶

Ko ji mož podari biser, ji sporoči svojo željo. On hoče, da bi Jensine bila — falos.

Ona ima bisere, zato jo Aleksander ljubi. Njena želja pa lahko steče šele, ko ji nekdo drug doda biser več. Njena narava je pasivna in ponižna. S tem biserom več, ki je S₁, falični objekt, lahko junakinja stopi iz pasivnosti in vidi pravi objekt želje.

⁴ Sigmund Freud, Fetišizem, v *Metapsihološki spisi*, Studia Humanitatis 1987.

⁵ Sigmund Freud, *Množična psihologija in analiza Jaza*, str. 42, v *Psihoanaliza in kultura*, 1981.

⁶ Isak Dinesen (Karen Blixen), *Winter's Tales*, zgodba *Biseri*, str. 48, Penguin Modern Classics.

Shema njene čiste želje, biser, je nepredstavljljiva gmota stvari. Objekt lahko najde šele ob soočenju s stvarjo samo in takrat se lahko vpraša po svoji želji, ki ni več čista želja, je želja do objekta. Biser, kot partikularen simbol, omogoči prelom s čisto željo.

Stvar, ki sama po sebi še nič ne predstavlja-biser je bila last nekoga drugega, izgubljena in pozabljena. Za Jensine temu biseru nekaj predhodi.

»Tej stvari pa nič ne predhodi, razen, če se pustimo preslepiti videzom fantazme.«⁷

Lahko bi rekli, da nek tuj svet brez strahu in tuja lastnina tvorita njeno fantazmo, da ona sama ni iste vrste. Tisto, kar manjka, je korak onstran fantazme. Biser je njen lasten simptom in ne preostane ji ni drugega, kot da se identificira z njim.

Vprašanje »Kaj hoče *Jensine*. je odmev in ponovitev Freudovega lastnega vprašanja in nanj lahko podobno odgovorimo. Ona hoče falos. Aktivna moškost in pasivna moškost, aktivna ženskost in pasivna ženspost (...) niso le inverzije druga druge (...) kajti za kar gre pri njih vseh, je vprašanje različne postavitve v odnosu do kastracije, do imeti in biti falos ter do želeti drugega in želeti si biti želja drugega.«⁸

Čevljar, ki doda biser, v duhu artistsične igre na ta način ustvari zgodbo, ki ni samo zgodba potovanja želja, temveč odnos moči med navidez nemočnim slojem na eni ter plemstvom in aristokracijo na drugi strani. Ko čevljar doda biser Jensinini ogrlici, ji omogoči navidezno možnost spolnega razmerja:

»Čez sto let«, je pomislila, »bo vse postalo eno.« (Biseri, str. 48)

»Čez sto let, ljuba moja,« ji je rekel, »bo vse postalo eno.« (Biseri, str. 38)

Pa čeprav se njuna pogleda nikdar ne bosta srečala.

Ni tako presenetljivo, ko se pojavi v zgodbici Ibsen, ko pa pri Thurmannovi izvemo, da je imel vpliv pri oblikovanju avtoričine življenjske filozofije: »life for art«. Le kaj bi lahko tako dobro predstavilo ustvarjanje Karen Blixen kot prav ta motto, kjer je lahko edino plemenito dejanje žrtvovanje življenja za umetnost.

Mojca Rupar

⁷ Bernard Baas, Čista želja — Glede Lacanovega »Kanta s Sadom«, str. 33, v *Želja in krivda*, Analecta, 1988.

⁸ Tu uporabljam citat iz teksta *Sexual Difference*, Oxford Literary Revue Elizabeth Cowie. V skladu z našim tekstom smo prvotno ime Gertrud spremenili v Jensine.

PRAZNA STRAN

Karen Blixen

Ob vratih starodavnega mesta je sedela stara kavno rjava, črno zastrta ženska, ki je živela od pripovedovanja zgodb.

Rekla je:

»Bi rada slišala zgodbo, sladka gospa in gospod? Resnično, mnogo zgodb, eno več od tisoč, sem pripovedovala od takrat, ko sem sama prvič pustila, da mi mladeniči pripovedujejo zgodbe o rdeči vrtnici, dveh voljnih lilijinih popkih in štirih svalnatih, gibkih, smrtonosno ovijajočih se kačah. Mati moje matere, črnooka plesalka, tisočkrat objeta, je bila ta, ki je — zgubana kot zimsko jabolko in čepeča za usmiljenjem tančice — na koncu vzela nase, da me nauči umetnosti pripovedovanja zgodb. Mati njene lastne matere jo je k temu priučila in obe sta bili boljši pripovedovalki od mene. Toda zdaj je to brez pomena, kajti za ljudi sta onidve in jaz postali eno in s tem sem visoko počaščena, saj pripovedujem zgodbe dvesto let.«

In zdaj, če je dobro plačana in dobre volje, bo nadaljevala.

»Pri babici sem šla skozi trdo šolo,« je dejala. »Bodi zvesta zgodbi, mi je govorila stara vešča. ‚Bodi večno in neomajno zvesta zgodbi.‘ ‚Zakaj mora biti to, Babica?‘ sem jo vprašala. ‚Ti moram postreči z razlogi, malopridnica?‘ je vpila. ‚In ti misliš postati pripovedovalka! Ha, ti boš postala pripovedovalka in povedala ti bom svoje razloge! Poslušaj torej: Kjer je pripovedovalec zvest, večno in neomajno zvest zgodbi, tam bo, na koncu, spregovorila tišina. Kjer zgodbo izdaš, je tišina le praznina. Toda ko bomo mi, zvesti, spregovorili našo zadnjo besedo, bomo zaslišali glas tišine. Pa če ga mala domišljjava deklina razume ali ne.«

»Kdo torej,« nadaljuje, »pripoveduje bolj prefinjeno zgodbo kot kdorkoli izmed nas? Tišina. In kje lahko prebereš globjo zgodbo kot iz najpopolnejše natisnjene strani najdragocenejše knjige? Na prazni strani. Potem, ko je kraljevsko in galantno pero v trenutku največjega navdiha zapisalo svojo zgodbo s črnilom, najredkejšim od vseh — kje lahko torej prebereš zgodbo, globjo, slajšo, bolj veselo in bolj kruto kot je ta? Na prazni strani.«

Stara coprnica nekaj časa ne reče nič, le malce se zahihita in žveči z brezzobimi usti.

»Me,« pravi končno, »stare ženske, ki pripovedujemo zgodbe, me poznamo zgodbo prazne strani. Toda nekam nerade jo povemo, saj nam to kaj lahko, med neposvečenimi, zmanjša naš ugled. A vseeno, za vaju, moja

sladka in lepa gospa in gospod dobrega srca, bom naredila izjemo. Vama jo bom povedala.«

Visoko v gorah Portugalske stoji samostan sester karmeličanskega reda, ki je sloveč in strog red. V starodavnih časih je bil samostan bogat, sestre so bile vse plemenite gospe in tam so se dogajali čudeži. A skozi stoletja so se visoke gospe vse manj navduševale nad postenjem in molitvijo, bogate dote so se le pičlo stekale v zakladnico samostana in danes tam peščica revnih in skromnih sester živi le v enem izmed kril prostrane propadajoče zgradbe, ki se zdi, da se hoče združiti v eno s sivo skalo. Toda njihovo sestrstvo je še vedno veselo in delavno. Svete meditacije jim dajejo mnogo zadovoljstva in radostno se ukvarjajo s posebnim opravilom, ki je nekoč, dolgo, dolgo tega samostanu zagotavljal enkrat in nenavaden privilegij: gojijo najfinejši lan in izdelujejo najodličnejše platno na Portugalskem.

Dolgo polje pod samostanom orjejo z nežnookimi, snežnobelimi voli in od dela otrdele deviške roke s črnico pod nohti večše sejejo seme. V času, ko polje lanu cveti, postane cela dolina modra kot nebo, prav taka kot barva predpasnika blažene device, ki si ga je nadela, ko je stopila ven po jajca na dvorišče svete Ane, le trenutek preden se je nadangel Gabrijel z mogočnimi zamahi kril spustil na hišni prag, in je zgoraj visoko, visoko, z naperjenimi peresi in trepetajočimi krili stala golobica kot majhna, čista, srebrna zvezda na nebu. Ta mesec vaščani več milj okrog dvigajo oči proti lanenemu polju in sprašujejo drug drugega: »Se je samostan dvignil v nebesa? Ali so pač naše dobre male sestre uspele zvleči nebesa dol k sebi?«

Kasneje v dolžnem zaporedju lan poberejo, trejo in mikajo; potem spredejo nežno nit ter stkejo platno, na samem koncu pa ga razprostrejo na travi, da se pobeli, in ga od časa do časa namočijo, dokler ne bi lahko verjeli, da je okrog samostanskih zidov padel sneg. Vsa ta opravila opravijo z natančnostjo in pobožnostjo ter škropljenjem in litanijami, ki so skrivnost samostana. Zato je platno, ki ga visoko naloženega na hrbtih sivih osličev pošiljajo skozi vrata samostana, snežnobelo, voljno in mehko kot moja nožica, ko sem jo štirinajstletna umivala v potoku, da bi šla na ples v vas.

Marljivost, draga gospodar in gospodarica, je dobra stvar, in vera je dobra stvar, toda prav prva klica zgodbe prihaja iz nekega mističnega kraja izven zgodbe same. Odlika lanu iz Convento Velha tako izhaja iz dejstva, da je prvo laneno seme iz same Svete dežele domov prinesel križar.

V Bibliji se ljudje, ki znajo brati, lahko poučijo o deželah Leka in Marese, kjer gojijo lan. Sama ne znam brati in nikdar nisem videla te knjige, o kateri se tako pogosto govori. Toda babica moje babice je bila, ko je bila deklica, ljubljenska starega židovskega rabina in znanje, ki ga je prijela od njega, smo v naši družini ohranjali in prenašali naprej. Tako boste v Jozuetovi knjigi brali, kako se je Aksa, Kalebova hčerka, spustila z osla in zaklicala očetu: »Daj mi blagoslov! Ker si me oddal v južno pokrajino, mi daj tudi studence voda!« in dal ji je studence v višini in studence v nižini. In na poljih Leke in Marese so od takrat naprej živele njihove družine, ki so izdelovale najfinejše platno iz lanu. Naš portugalski križar, čigar predniki so bili nekoč veliki tomarski tkalci lanu, je, ko je jahal prek teh polj, osupnil nad kakovostjo lanu, in tako je na svoj sedalni glavič navezal vrečo semena.

Iz te okoliščine je izviral prvi privilegij samostana, da je za vse mlade princeze iz kraljeve hiše dobavljal njihove poročne rjuhe.

▼ Poučiti vaju moram, draga gospa in gospod, da so na Portugalskem v zelo starih in plemenitih družinah spoštovali častljiv običaj. Na poročno jutro hčerke iz take hiše, še preden so predali jutranje darilo, je komornik ali glavni upravitelj na balkon palače obesil rjuho iz te noči in slovesno proglasil: *Virginem eam tenemus* — »razglašam, da je bila devica«. Te rjuhe potem nikdar niso več oprali ali oblekli.

Tega častivrednega običaja se niso nikjer držali strožje kot v sami kraljevi hiši, in tam je obstajal do koder seže spomin.

Ze več stoletij pa je bil samostanu, v znak spoštovanja do kakovosti izročene platna, dan drug visok privilegij: nazaj je prejemal tisti osrednji del snežnobelega rjuhe, ki je pričeval o časti kraljevske neveste.

V visokem glavnem krilu samostana, ki gleda na brezmejno pokrajino z griči in dolinami, je hodnik s črnobelimi marmornatimi tlakom. Na stenah hodnika drug ob drugem visi vrsta težkih pozlačenih okvirov, vsak okrašen z okronano ploščico iz čistega zlata, v katero je vgravirano ime princese: Donna Christina, Donna Ines, Donna Jacinta Lenora, Donna Maria. In vsak od teh okvirov obkroža kvadraten izrez iz kraljeve poročne rjuhe.

V obledelih vzorcih s teh platen bi ljudje s kančkom domišljije in rahločutnosti lahko prebrali vse znake zodiaka: tehtnico, škorpijona, leva, dvojčka. Ali pa bi tam našli slike iz svojega lastnega sveta predstav: vrtnico, srce, meč — ali celo srce, prebodeno z mečem.

V starih časih se je dogajalo, da je dolga barvita državna procesija vila svojo pot skozi skalnosivo gorsko pokrajino, gor proti samostanu. Portugalske princese, sedaj kraljice ali kraljeve naslednice tujih držav, nadvojvodinje ali volilne kneginje, so s svojim odličnim spremstvom prihajale sem na romanje, katerega narava je bila hkrati sveta in skrivoma vesela. Iz lanenega polja navzgor se cesta strmo vzpenja; kraljeva dama je morala izstopiti iz kočije, da so jo prek zadnjega dela poti prenesli v palakinu, ki so ga samostanu podarili prav v ta namen.

Kasneje, vse do današnjih dni, se je primerilo — kot se zgodi, ko gori list papirja, da se zadnja svetla iskrica, potem ko so ostale že odhitele po robu navzgor in ugasnile, pojavi in pohiti za njimi — da se je na pot v Convento Velho odpravila zelo stara visokorodna devica. Nekoč dolgo dolgo tega je delala družbo pri igri, bila prijateljica ali družica mlade portugalske princese. Ko se vzpenja proti samostanu, se ozira okrog, da bi ujela razgled, ki se širi na vse strani. V poslopju jo sestra odvede na hodnik in k ploščici, ki nosi ime princese, ki ji je nekoč služila; tam se od nje poslovijo, zavedajoč se njene želje, da bi bila sama.

Počasi, počasi se v mali častitljivi, lobanjasti glavi pod črno čipkasto mantiljo zvrsti niz spominov in pokima jim v prijateljskem prepoznanju. Zvesta prijateljica in zaupnica se ozre nazaj na nevestino povzdignjeno zakonsko življenje z izbranim kraljevim soprogom. Premleva srečne dogodke in razočaranja — kronanja in jubileje, dvorske spletke in vojne, rojstva prestolonaslednikov, zavezništva mladih rodov princev in princes, vzpone in padce dinastij. Stara dama se spominja, kako so nekoč iz vzorcev na platnu ugibali prihodnost; zdaj najbrže lahko primerja njihovo izpolnitev in napoved, pomalem vzdihujoč in smehljajoč se. Vsako posamezno platno s kronano ploščico in imenom lahko pripoveduje svojo zgodbo, in vsako od njih je bilo postavljeno v zvestobi do svoje zgodbe.

Toda sredi dolge vrste visi platno, ki se razlikuje od ostalih. Njegov okvir je žlahten in težak kot vsi, in ponosno kot vsi nosi zlato ploščico s

kraljevsko krono. A na tej edini ploščici ni vrezano nobeno ime, in blago v okviru je snežnobelo od enega robu do drugega, prazna stran.

Rotim vas, dobri ljudje, ki hočete poslušati pripoved zgodb; pogledjte to stran in spoznajte modrost moje babice in vseh starih žensk, ki pripovedujejo zgodbe!

Kajti s kakšno večno in neomajno zvestobo je bilo to platno uvrščeno v vrsto! Pripovedovalke same si pred njim s tančico zastrejo obraz in onemijo. Zakaj kraljeva oče in mama, ki sta nekoč ukazala, naj to platno uokvirijo in obesijo, bi ga, če bi v krvi ne imela tradicije zvestobe, lahko izpustila.

Pred tem kosom čistega belega platna so stare portugalske princese — izkušene, ubogljive, dolgo trpeče kraljice, žene in matere — in njihove stare plemenite tovarišice pri igri, družice pri poroki in dvorne dame najpogosteje mirno obstale.

Pred prazno stranjo stare in mlade redovnice, in z njimi sama mati prednica, potonejo v najgloblje misli.

prevedel S. K.

'VSA MINLJIVOST JE ZGOLJ ŽELJA'

Med kratkimi zgodbami, ki jih je Karen Blixen — kajpak pod psevdonimom Isak Dinesen — tisoč devetsto petinpetdesetega leta, sedem let pred smrtjo, izdala v zbirki *Last Tales*, je »The Blank Page« zadnja v vrsti »pripovedi iz *Albondocanija*«,¹ s katerimi je poleg 'zimskih' in 'got-skih' odprla nov sklop, tretji in obenem po nastanku zadnji. Te zgodbe, je rekla prijatelju, ko je začela pisati prvo trilogijo, bi naj bile 'bolj zgoščene in manj izčrpnega stila kot *Seven Gothic Tales in Winter's Tales*.' Izmed vseh sedmih 'pripovedi iz *Albondocanija*' je sklepna, *Prazna stran*, najkrajša. Ta izjemno ekonomična naracija, zgoščena oralna pripoved, zasluži posebno pozornost. — Vendar, ali to že lahko ustrezno razloži, da je *Prazna stran* med njimi postavljena na odlikovano sklepno mesto?! Z izbiro 'abstraktnega duha', ekonomično selekcijo fantazmatskega materiala, ki je zapisan že 'izven' pripovedi, v kodu jezika, tj. fantazem, katerih ne zapiše — kot v sanjah — najprej in predvsem notranji kontekst zgodbe, Karen Blixen na nek način pripoveduje svojo najbolj osebno zgodbo — za začetek naj bo dovolj le opozorilo na, denimo, identifikacijo s Šeherezado, veliko Pripovedovalko. Če je *Prazna stran* v celoti metafora *ženske zgodbe* in ženske pisateljice (ki nekaj osebnega privede do točke ekstimnosti), vendar ni preprosto 'zgodba o neki ženski' (teh je veliko), in v zadnjem času je doživela *revival* s feminističnimi interpretacijami.² Še manj je 'Ženska zgodba' — njena poanta je prej, kolikor se že zdi nenavadno, natanko nasprotna.

Karen Blixen je že v mladosti vsaj deloma živela v okolju, katere-mu ideje, ki so jih prinesle feministične razprave, niso bile tuje. Še po-tem, ko je živela v Afriki, je vzdrževala stik s teto Bess, s katero sta

¹ Pri podatkih, ki zadevajo Karen Blixen, se opiram na biografijo, ki jo je napi-sala Judith Thurman: *Isak Dinesen. The Life of Karen Blixen* (okr. TH), navajam po izdaji Penguin (1986). O Karen Blixen cf. tudi Mladen Dolar: 'Pourquoi pas?', *Problemi-Eseji* št. 10/1988, str. 37—43. — Glede imena *Albondocani* obstoje le ugiba-nja, gre bržčas za posredni vpliv iz *Tisoč in ene noči* (morda po sultanu Al-Bunduk-tariju iz *Supplemental Nights*).

² Susan Gubar ji je posvetila veliko pozornosti v tekstu »'The Blank Page' and the Issues of Female Creativity', ponatis v *The New Feminist Criticism*, ur. Elaine Showalter, Pantheon Books, New York 1985; nanj referira denimo Barbara Johnson ('Is Female to Male as Ground Is to Figure').

si, kot poroča Thurmanova, vseskozi dopisovali in med drugim razpravljali o feminizmu in seksualnosti. To dvojje je moč zoperstavljati, ker je feminizem, s primesmi puritanske metafizike, za katerega je teta na prelomu stoletja neuspešno hotela pridobiti mlado nečakinjo, seksualnost zanikal (ena izmed zahtev je bila tudi 'moška nedolžnost' ob vstopu v zakon). Teta ji je kasneje postala celo simbol vehementnega zanikanja seksualnosti (teta Karen v Biserih), zanikanja, ki je 'Tanne kot otroka strašilo in impresioniralo obenem (TH, str. 62).

'Dokler ženske bodisi idealizirajo bodisi ponižujejo kot seksualne objekte, dokler bo nedolžnost osrednji predmet razprave, toliko časa bo bistveni element svobode — erotika — zanikan. Ko je predlagala to gledišče, je teta Bess odgovorila z dolgo polemiko o nevhvaležnosti in »korumpiranosti« mlade generacije... ' (TH, str. 66—67).

Mlada nečakinja se je takrat bolj navduševala nad drugo verzijo feminizma, katere začetni protagonist na Danskem je bil Georg Brandes (zelo vpliven kritik in kot literarni teoretik znan denimo po predavanjih '*Glavni tokovi devetnajstega stoletja*'), ki je s prevodom (1869) *The Subjection of Women* Johna Stuarta Milla na Danskem odprl politično polje ženske kot 'povsem zrelega državljana', medtem ko je v točki čistunske seksualne morale takratne družbe kajpada igral vlogo 'hudiča'. In, mimogrede rečeno, med drugimi je njena mati Ingeborg Dinesen postavila pravilo, da se Brandesovega imena, razglašena kot korupta skandinavske mladine, zagovornika ateizma, samomora in svobodne ljubezni, pri mizi Dinesenovih ne sme omenjati (TH, str. 65—66).

Poant *Prazne strani*, ki so trdno feministične, ni težko prepoznati. Ključno je seveda *nasprotovanje podreditvi žensk*, tj. nasproti ženski, katere seksualnost je podrejena zgolj v funkcijo subjekta reprodukcije, ženske kot zgolj objekta (moške) menjave, je postavljena ženska, avtonomni subjekt bodisi mističnega užitka sester Karmeličank bodisi 'nezakonite' seksualnosti brezimne princeze — *Prazna stran* je skratka, evokacija skrite ženske želje na način subverzije 'ženskih' atributov pasivnosti, čistosti, nedolžnosti, brezbarvnosti in devištva, tišine. Po drugi strani je podreditev žensk subvertirana s 'pozitivnimi' ženskimi entitetami, denimo z avtonomno *samoodločitvijo* subjekta pripovedi (zastoj v pripovedi — 'nekam nerade jo povemo' — je blizu odporu v analitičnem pomenu besede, pripovedovalka se torej odloča med notranjim odporom in etiko pripovedovalke, in pravi 'a vseeno, za vaju... bom naredila izjemo'), hkrati je na različne druge načine reprezent avtonomnosti; nune najdejo oporo, identiteto *sesterstva*, ki ni pasivno, marveč 'živahno in aktivno sesterstvo' (sesterstvo, ki ga ni moč videti le kot opozicijo skupnost-družba (Gemeinschaft-Gesellschaft), marveč vstopi, vsaj v tej zgodbi, bolj kot nasprotje ženske skupnosti proti moški skupnosti — subvertira *bratstvo*); potem pripovedovalkino ironiziranje 'male domišljave deklina', ki se še ne zaveda svoje podreditve itd. Nedolžna belina čistega blaga, ki bi moralo biti zaznamovano s packami krvi, naenkrat postane znamenje Odpora, z veliko začetnico, ker ga kajpada ni mogoče enoznačno interpretirati, in brezimna tablica, znak Izbrisa iz vladajočega reda, znamenje, da je cena zanj vnaprej vedno neugotovljiva. In nena zadnje, ali ni najlepši ironični obrat, ki jih sicer v zgodbi kar mrgoli, ravno tisti, ki je šele podlaga za obrat k metafori ženskega užitka, ki jo

evocira 'prazna stran'!? Namreč, ali je moč najti boljše ironično nadaljevanje fantazme čistosti in devištva kot 'te rjuhe potem *nikdar niso več oprali ali oblekli*'?

Države, svetišča politike, ne zadošča dojeti le v logiki gospodarja in hlapca; državljani so po definiciji *enakopravni* nosilci državljskih pravic. Enakopravnosti ni mogoče misliti brez določene mere samozadostnosti, lahko bi rekli: samozadostnost je način enakopravnosti. *Prazna stran* želi biti ženska zgodba, to je še preveč očitno. Že takoj na začetku, denimo, je bralec poudarjeno postavljen v ženski svet — pripovedovalke, njene babice, babice njene babice vse od aluzije na Šeherezado ('eno več od tisoč'). Ta transforni odnos vednosti se postavlja natanko na stran feministične zahteve po enakopravnosti žensk: odnosi pramati-hči, pripovedovalka-poslušalka, učiteljica-učenka, starka-deklina itd., metonimije katerih se vlečejo skozi celotno zgodbo, natanko zato mora 'spregledati' odnos z moškim. 'Pristranski', *samozadostni odnos med ženskami*, ki ne prestopa meje med spoloma, je način enakopravnosti — ne le zato, ker ta prestop lahko že pomeni podreditev, marveč prav tako zato, ker mu tega tudi ni treba, saj ženska pripovedovalka vstopi v zgodbo prav kot subjekt vednosti, tista, ki se zanjo predpostavlja, da zna pripovedovati, ki jo je podedovala od v tem kontekstu privilegirane ženske (deklice, ljubljenske starega židovskega rabina), ki je že enkrat prestopila mejo med spoloma na 'nepodrejen' način, kot ljubljanka — toda enakopravnost pravic naj ravno ne bi bila pogojena z 'naklonjenostjo očeta' do ljubljenske, brez katere ni dostopa k vednosti. Svoboda ni le možnost prestopa neke meje; prav tako je v možnosti, da določene meje ni treba prestopiti.

Izjemno skrbna izbira fantazmatskega materiala ne more biti tisto, kar naredi naracijo te parabole poetično. *Prazna stran* igra z bralecem igro, ki je neke vrste poker z odprtimi kartami, ne le v semantiki sporočila, marveč prav tako s formalnimi sredstvi pripovedi. Je odprta demonstracija tistega, za kar Roman Jakobson³ pravi, da je značilno za vsak diskurz:

'razvoj diskurza gre lahko po dveh semantičnih linijah: en predmet pogovora lahko pelje k drugemu na podlagi podobnosti ali na podlagi bližine. Metaforični način bi bil najustreznejši izraz za prvi primer, metonimični pa za drugega, saj se najbolj zgoščeno izražata bodisi v metafori bodisi v metonimiji'. (JAM, str. 110).

Razvoj diskurza poteka s pomočjo dveh operacij, s selekcijo in substitucijo besed na podlagi ekvivalence in z njihovo kombinacijo v sekvence, tj. s kontekstualizacijo. Za poetsko funkcijo jezika pa je značilno, kot pravi v *Lingvistiki in poetiki*, da 'projicira načelo ekvivalence s selekcijske osi na kombinacijsko os' (LP, str. 160), kar, grobo rečeno, pomeni, da je poet tudi pri razvrščanju in izbiri besed v kontekst, v kombinacijo z drugimi, neobičajno pozoren na *podobnost* (in ne le na 'prostorsko ali časovno' bližino, kontekst) med njimi, ki je že v kodu jezika. Kljub Jakobsonovemu poudarjanju metonimije in kontekstualizacije, primeri njegovih praktičnih analiz, ki jih ob tem opravi, poetsko funkcijo, ki kajpada ni omejena na poezijo, demonstrirajo predvsem v okvirih je-

³ Roman Jakobson, *Lingvistični in drugi spisi*, Studia humanitatis: Ljubljana 1989. Navajamo iz dveh tekstov: 'Dva vidika jezika in dve vrsti afazičnih motenj' (okr. JAM) in 'Lingvistika in poetika' (okr. LP).

zikovne metrike in fonike, in sicer pretežno tekstov, ki veljajo na poezijo. Vendar v istem spisu opozori še na drugo temeljno značilnost poezije, navajajoč Gerarda Manleya Hopkinsa:

'Spretnostni del poezije, morda bi lahko rekli vsa umetniška spretnost, se zvaža na načelo *paralelizma* /podč. avt./' (LP, str. 174)

Zopet je smisel poetske funkcije, tj. prevlada te funkcije nad referencialno (ki meri na kontekst) v poetskih tekstih, da je pomen-ski paralelizem besed nekaj izvedenega; podobnost je nekako najpoprej v metrumu oziroma zvoku. Ko Jakobson tako obravnava znamenito pesem Edgarja Allana Poa *Krokar*, pravi, da 'brezkončni obisk mrkega gosta izraža veriga domiselnih paronomazij' (torej niz besed z enako ali slično zvočno podobo in semantično različnostjo), paronomazij, zaradi katerih je Poe 'mojster v »vnazajskem pisanju«' (podč. avt.), ki se ukvarja z 'anticipatoričnim, regresivnim *modus operandi*' (LP, str. 179). Ta formalna načela, le da nekoliko zasukana, so orodja poetske naracije v paraboli *Prazna stran*.

Na semantičnem paralelizmu, katerega bistvena komponenta je 'vnazajsko pisanje', Isak Dinesenova še posebej zgoščeno gradi kar na začetku pripovedi: v prvih dveh odstavkih ves označevalni postopek temelji na nizu petih semantičnih paralel, nekakšnih 'parosemij', katerih najmanjši skupni imenovalc je določen ekvivalent ženske. Prvič, pred bralcem se pojavi 'stara, kavno rjava, črno zastrta ženska' — pripovedovalka, in njen odmev, 'sladka gospa' — poslušalka, ki vnazaj potrdi pripovedni položaj. Evokacija pripovedne situacije se takoj ponovi, z aluzijo na (drugi paralelizem) Šeherezado — pripovedovalko, in njeno 'mlajšo dvojnico', poslušalko ('ko sem prvič pustila, da mi mladeniči pripovedujejo zgodbe o rdeči vrtnici...'). Drugi semantični paralelizem vnese vsaj dva nova pomena, ekvivalenta ženske: pripovedovalka-arhetip in erotizirano, 'nečisto' dekle. Tretji paralelizem ohrani vse dosedajšnje pomena, in doda dva nova: matere ('mati moje matere, črnooka plesalka, tisočkrat objeta...'), za katero pa se vnazaj izkaže, da je nosilec vednosti, in torej učiteljice — ter na drugi strani ('me nauči umetnosti pripovedovanja') hčere-učenke. Četrti paralelizem ponovi transferno situacijo ('mati njene lastne matere jo je k temu priučila'), poigra se s premestitvijo starosti, ohrani pomen neminljive Matere-Učiteljice. Sklepna paralela začne z eksplicitno premestitvijo ('in obe sta bili boljši pripovedovalki od mene'), in še enkrat tako, da vse skupaj zanika ter eksplicitno zgosti vse doslejšnje subjekte ('za ljudi sta onidve in jaz postali eno'). — Poetičnost tu nastaja natanko po nasprotni poti kot v *Krokarju*: tam je *modus operandi* konstantnost zvočne in metrične podobe ('raven', 'never',...), tj. predvsem ta (kajpada s pomenom vred) je tista, ki se ohranja s premeščanjem in omogoča zgostitve pomena in zvoka, medtem ko je v *Prazni strani* *modus operandi* abstraktni pojem ('ženska' in njeni ekvivalenti), katerega zvočna in metrična podoba v resnici ni pomembna za nastanek poetičnega učinka, užitka v naraciji. Ali drugače rečeno, če preberemo denimo 'mati njene lastne matere' brez konteksta, je v ritmu sintagme in paralelizmu besede morda nekaj poetičnosti, dostopne lingvistični analizi; v *kontekstu Prazne strani* pa je 'vic' (ekonomija uživanja in poetski učinek) v tistem, kar vztraja brez poudarjenega metričnega in zvočnega učinka, kakor nanj naletimo v poeziji — vztraja premeščanje določenega

'kosa smisla' z operacijama premestitve in zgostitve v freudovskem pomenu (strogo vzeto ne vztraja označenec, marveč tisto, kar to vztrajanje proizvede, namreč označevalec) — v našem primeru, shematično rečeno, v poudarjeni premestitvi na novega subjekta in zgostitvi pomenov v istem pojmu (mati, hkrati del in celota, stara in mlada itd.). — Če se povrnemo k Jakobsonovi definiciji poetske funkcije: projekcije principa ekvivalence z osi selekcije na os kombinacije ne gre dojeti zgolj zvočno ali metrično, marveč v poetski prozni naraciji *zgolj semantično*. Jakobsonov teorem je splošno formuliran prav zato, ker se ne nanaša le na metrum ali zvočnost. Rezultat je, da v *Prazni strani* postane poudarjeno *metonimični* način razvoja diskurza, znotraj — grobo rečeno — ene metafore, ki pa se izmenjujejo in tudi prepletajo ter vsemu metonimičnemu dajejo metaforični značaj. Odtod naracija, ki se po eni strani poudarjajo po bližini 'nalaga' v nize, po drugi pa so znotraj njih in med njimi elipse s pomočjo ekvivalence. *Tisto, kar drsi, je želja*. Bržčas ni potrebno omenjati, da se označevalna igra premeščanja in zgoščanja pomenov nadaljuje skozi celotno zgodbo. Po tej poti ima poet možnost, da *kombinira* hipotetično poljubno obsežne označevalne enote — 'prazna stran' je lahko nekakšna gigantska metafora (ki se najbolj kaže skozi naslov, ki omogoča vrsto interpretacij) ali metonimično glede na kontekst zgodbe dodatek stavku: 'blago v okviru je snežnobelo . . . , prazna stran'.⁴

'Pripovedi iz *Albondocanija*', pravi Judith Thurman, so v bistvu religiozne parabole — vendar, bi lahko dodali, je vera (Isak Dinesenova pa v *Prazni strani* tudi v tej igri razpre karte že na začetku) v tem primeru prav posebne vrste: *digniteta profesionalne etike* ('In zdaj, če je dobro plačana, . . . bo nadaljevala.') — ki nič kaj ne kaže, da bi bil odnos znotraj 'transferne skupnosti' med babico in vnukinjo enakopraven — in ki ostro zapoveduje: 'bodi večno in neomajno zvesta zgodbi.' (Kajpada je ne gre zamenjevati z zapovedmi kot 'delaj dobro in ti bo dobro na zemlji!'.) *Zvestoba zgodbi* je vendarle še precej abstraktno izraženi imperativ. Ko Thurmanova poskuša razločiti pisanje Isak Dinesenove od realistične proze, pravi naslednje:

'Znamenje pripovedi, ki jo ločuje od realističnih oblik fikcije, je odsotnost nepomembnih podrobnosti . . . Do resnice pripovedi . . . pridemo z drugačnim postopkom, in temu postopku je Isak Dinesenova dala ime Nemesis. »Nemesis«, je povedala kritiku Johannesu Rosendahlu, »je nit v poteku dogodkov, ki jo določajo psihične predpostavke osebe. Vse moje zgodbe obravnavajo Nemesis.« Nit, bi lahko rekli, je želja . . .'. (TH, str. 294)

Tisto, čemur v pripovedi sledimo, je želja — etika pripovedovalke zgodb, v večni in neomajni zvestobi zgodbi, je natanko *ne popustiti glede svoje želje*, v skladu z definicijo etike, ki jo da Jacques Lacan v seminar-

⁴ Natanko v tem smislu tudi za prozo velja naslednja Jakobsonova ugotovitev: 'Podobnost, ki nadvladuje bližino, daje poeziji njeno vseprežemajočo simbolično, vsestransko, polisemantično bistvo, ki ga tako lepo nakazujejo Goethejeve besede »Alles Vergängliche ist nur ein Gleichnis« ('Vse minljivo je zgolj podobnost'). Z bolj tehničnimi besedami: vse sekventno je prispodoba. V poeziji, kjer se podobnost nalaga na bližino in se s tem vpeljuje vanjo, je vsaka metonimija malce metaforična in vsaka metafora ima metonimični nadih.' (LP, str. 177) — Zvezo med paralelizmom in psihoanalitičnima konceptoma ponavljanja in transferja puščam ob strani, prav tako tudi problematiko 'vnazajskega pisanja' v zvezi s pojmom fantazme.

ju *Etika psihoanalize*.⁵ Imperativ 'ne popustiti glede svoje želje', privedi *zgodbo želje* do kraja, ima celo tako 'moč', da prinaša 'nemogočo', paradokсно obljubo, veliki *thrill Prazne strani*: v zvestobi zgodbi, 'tam bo, na koncu, spregovorila tišina'.

Stara govorka ve, da glas tišine ne bo zlahka spregovoril, v zvestobi želji mora s svojima poslušalcema storiti vsaj dva koraka. Najprej z njima vstopi v visoko stavbo samostojnega muzeja, ko zagledajo dolgo vrsto žlahtnih in težkih okvirjev, ženskih zgodb. Korak, ki ga ponazarja privilegirana lacanovska metafora fantazme: *okvir*, ki zameji pogled in vzpostavi *okno* fantazme,⁶ ali morda za *Prazno stran* še bolj ustrezna: *ekran* fantazme,⁷ ki jo zariše Jacques-Alain Miller na istem mestu. Ekran fantazme, ki izloči objekt-razlog želje in hkrati obiskovalkam nastavlja točko identifikacije. Strogo vzeto torej prvi korak nastopi šele z uzrtjem bledečih, netransparentnih madežev krvi. Le fascinantni madež, packa krvi, postavljena v okvir, in dovolj je, da platno deluje kot ekran, zaustavi svetlobo, ovira pogled, ga zakrije, in hkrati evocira željo, dopušča podobi, da se oblikuje — tisto, kar obiskovalke vidijo, pa pravzaprav ni 'znamenje, da je bila devica'; vidijo, s kančkom domišljije in rahločutja, 'vse znake zodiaka', dovolj bizarne podobe, ki so take natanko zato, ker jih vidijo skoz premestitev pogleda, premestitev, ki šele omogoča delo zasanjanih spominov stare obiskovalke. Zakrivajo očiče, tisto identifikacijsko mesto, od koder še preveč dobro vidijo packe krvi (kri bi lahko bila podvržena ne tako enoznačni interpretaciji), spregledujoč mesto lastne identifikacije, od koder, in le od tam, jih Drugi gleda: *virginem eam tenemus*. Skozi prosojni, fantazmatski ekran čistosti in devštva vznikne lastni podobnik obiskovalk, *Ženska*.

Ob vseh nenavadnih Lacanovih formulacijah iz *Seminarja XX* naj bi vsaj ena še posebej zadevala ženske, tista, ki pravi, nekoliko zaostreno, da ženska ne obstoji. 'Ni Ženske'⁸ (z velikim *Ž*), trdi Lacan; to vpiše zapisano s prečrtanim *Ž*, *Žensko*. Ni težko ugotoviti, zakaj si je določen del feminizma prisvojil tudi ta koncept, kolikor meri na žensko, ki je reducirana na določeno fantazmatsko podobo — žensko, ki je po drugi strani postavljena v razmerje s tistim, kar je na mestu manka v Drugem. *Ženska* je tako postavljena v razmerje z nekim privilegiranim označevalcem, *S(A)*, označevalcem manka o Drugem — na neko mesto, ki privede na dan vednost o Drugem, nezavedno vednost, da Drugi (označen z neprečrtanim velikim *A*), ki vzpostavlja fantazmatsko podobo, ni cel. 'Ženska ne obstoji' (s prečrtanim *Ž*), pravi Jacqueline Rose v eni izmed interpretacij, ne pomeni,

'da ženska ne obstoji, temveč da je njen status kot absolutne kategorije in garanta fantazme (natanko *Ženske*) napačen (*Ž*) /prečrtani *Ž*/'.

V bogatem okviru brez madeža snežnobelo platno od enega robu do drugega — prazna stran, rzsuti ekran, ki naenkrat ne ponuja očičišča

⁵ Jacques Lacan: *Etika psihoanalize*, Delavska enotnost, Ljubljana 1988, cf. str. 321—326.

⁶ Cf. Mladen Dolar, 'Francosko okno', *Problemi-Eseji* št. 10/1988 str. 60—61.

⁷ Jacques-Alain Miller: 'Pokazano v Premontreju', *Problemi* št. 12/1984, str. 5.

⁸ Jacques Lacan: *Še*, *Problemi-Analecta*, Ljubljana 1985, str. 59; cf. str. 53—86.

⁹ Jacqueline Rose, 'Introduction II', v: *Feminine Sexuality*, ur. Juliet Mitchell in Jacqueline Rose, MacMillan, London 1982 (navajamo po ponatisu iz leta 1990), str. 48.

pogledu, spodmakne oporo fantazme in staro obiskovalko presenetljivo sooči z njeno željo, z 'moško' željo Ženske — Ženske, katere, kot v svoji nenadni grozi vidi na lastne oči, pa ni.

Ta drugi korak ne evocira le groze. Obiskovalke obstanejo pred še kako *lascivno* podobo prazne strani, a vendar, naenkrat v nemi tišini brez znanih spominov, ki so šepetali svoje javne in manj znane zgodbe — pred podobo tistega, kar je bilo izloženo. Ta tišina ni molk, tisti že omenjeni premolk v pripovedi, ko beseda, ki trči na izloženi objekt — razlog želje, z dobro prikritim nelagodjem utihne. Kot da stara pripovedovalka s tišino *Prazne strani* odgovarja kritiki, ki je Karen Blixen ob izidu zbirke gotskih zgodb najbolj prizadela: 'Kritik ugotavlja, da za (avtoričnim) zagrinjalom, ko ga dvignemo, ni ničesar' (TH, str. 298).¹⁰ Da, za fantazmo ni nič, govori pripoved, še več, mesto, na katerem fantazma stoji v najbolj emfatičnem pomenu, je *prazno*, zgolj 'prazna stran'. In vendar: deklina, ne popusti glede svoje želje, govori stara pripovedovalka! *Tam* ne bo res, da za avtoričnim zagrinjalom, ko ga dvigne, ničesar ni. Kar kritik spregleda, je natanko samo mesto praznine, izloženi *a*. Pred 'prazno stranjo', evokacijo izložene, potlačene seksualne želje, 'stare in mlade redovnice, in z njimi sama mati prednica, potonejo v najgloblje misli'. Kjer v zvestobi zgodba *želje* pride do kraja, si čista želja, potem ko je izgubila svojo oporo, svojo besedo, *mora* izbrati edini glas, ki ji preostane, pa čeprav v njem sama izgine, in se šele zares najde — tišino, brezno užitka.¹¹

Janez Krek

¹⁰ Za širši kontekst glej Mladen Dolar, 'Pourquoi pas?', str. 41.

¹¹ Užitek, katerega bi bilo prekratko zvesti preprosto na tisto, kar Lacan v *Še* konceptualizira pod pojmom ženskega užitka. — Na žalost pričujoča interpretacija popolnoma spušča 'biblijsko' zgodbo v zgodbi *Prazne strani*, ki bi vsekakor zaslužila podrobno obdelavo, ter številne druge nastavke, nenazadnje sam sklepni del zgodbe. — V zadnjem času je nemalokrat govora o pornografiji, ki je, in v tem je ves zastavek, če naj jo postavljamo v odnos do umetnosti, z umetnostjo ne gre zamenjevati. Tu, kjer poetsko *Prazne strani* pride do svojega vrhunca, do roba, je vsa njena poetska 'modrost', da ne popusti pred nelagodjem odprtega, minljivega, krhkim mestom 'prazne strani'. Beseda, nadaljujoč od tod dalje, ima dvoje možnih poti: bolj običajna je tista, ki zapre ta prostor nezavedne vednosti — kot t. i. vsevedni komentar. Druga je pornografija: v naraciji, ki bi v zvestobi 'želji', želji, ki to ni več, v zgodbi nagona, šla od tod dalje, ne more biti več dosti poetskega. Kot je prej Goethejeva misel: »Vse minljivo je zgolj podobnost« /cf. op. 4/ tako dobro ustrezala želji, katere neminljivost je le kot minljivost figur, metafore in metonimije, 'poetsko' pornografije dobro ustreza njeni hrbtni, prazni strani — ponavljajočemu pulziranju seksualne želje, kateri šteje le eno, neminljivo neprispodobno. Goethejeva misel postane pornografija — zgolj trivialno, dolgočasno ponavljanje: »Alles Vergängliche ist nur ein Gleichnis«. Vendar, kdo odloča, da lasata krinka erotikona postane plešec pornografije?

ČAROVNIKOV DENAR

John Collier

Foiral je bil peljal tovor plute k deželni cesti, kjer ga je preložil na tovornjak iz Perpignana. Zdaj se je vračal v vas, mirno je hodil ob svoji muli in mislil na nič, ko mu je na lepem prekrizal pot nekakšen norec, napol nag in nasploh takšen, kakršnega še niso videli v tem okrožju Pyrénées-Orientales.

Ni bil iz vrste debeloglavih idiotov, kakršna sta tista dva ali trije doli iz vasi. Tudi ni bil nekakšen koščen blaznež, kakršen je postal Barillin stari oče, ko mu je pogorela hiša. Pa tudi majhne, drobne, izsušene šklepetave glave, kakor mlajši Lloubes, ni imel. Bil je povsem svoje sorte.

Foiral je sklenil, da je nekakšen *veseljaški* norec, ves rogovilast in razgrajaški, strašen ko sam hudič. Iz pisanih cunj mu je gledala rdeča koža; rdeče roke, rdeča kolena, rdeč vrat in širok oblast rdeč obraz, ki ga je razganjalo od smeha, besedičenja in krohotanja.

Foiral ga je prehitel na vrhu nekega grebena. Strmel je v dolino kakor od strele zadet.

»Moj bog,« je rekel Foiralu. »Samo poglej si tole!« Foiral je pogledal. Vse je bilo v najlepšem redu.

»Takole ti hodim,« je rekel norček, »že tedne in tedne po teh prekletih Pirenejih — travniki, breze, borovci, slapovi — zelenih kakor krožnik *haricot verts*! In tule je končno tisto, kar iščem že ves ta čas. Zakaj mi ni nihče povedal?

Res, trd oreh, takole vprašanje! Še sreča, da si norci odgovarjajo kar sami. Foiral je udaril mulo in se odpravil naprej po poti navzdol, a norec se mu je prilepil na pete.

»Kaj je to, za božjo voljo?« je rekel. »Je kos Španije zašel čez mejo, ali kaj? Lahko bi bil krater na luni. Brez vode, če kaj vem. Bože, poglej si no ta obroč rdečih hribov! Poglej si to rožnato in rumeno deželo! So tisto spodaj vasi? Ali pa kosti nekakšnih bitij, ki so pomrle?«

»To mi je všeč,« je nadaljeval. »Všeč mi je, kako figovci silijo iz skal. Všeč mi je, kako semena silijo iz fig. Si že kdaj slišal za surealizem? To je surealizem, ki je postal resničnost. Kaj pa je tole? Gozdovi plutovcev? Kakor okamneli velikani so. Odlični velikani, ki krvavite, ko vas ti brezsrarni smrtniki odirajo, s svojim malim čopičem, na svojem mallem platnu vam ponovno vdihnem pomemben del vašega življenja!«

Foiral se je, čeravno vse prej kot pobožen, za vsak primer prekrižal. Tip je klobasal in klobasal, vso pot navzdol, dva ali tri kilometre, Foiral pa mu je odgovarjal z »ja« in »ne« ter z godrnjanjem. »To je *moja* dežela!« je vpil lunatik. »Ustvarjena je zame. Se dobro, da nisem šel v Maroko! Je to tvoja vas? Krasno! Samo poglej si te hiše — tri-, štirinadstropne. Zakaj so takšne, kot da bi jih nagrmadili votlinarji, votlinarji, ki niso našli pečine? Ali pa so votline, s katerih je odpadla pečina in jih pustila nebogljene v sončavi, da se stiskajo vkup. Zakaj ste brez oken? Všeč mi je ta rumeni zvonik. Nekam španski. Všeč mi je, kako zvon visi v tisti železni kletki. Črn je kot tvoj klobuk, mrtev. Mogoče je zato tako tiho tukaj. Mrtev zvok, postavljen na sramotilni oder modrine! Ha! Ha! Se ti ne zdi nič zabavno, a? Te ne zanima surrealizem? Toliko slabše, prijatelj moj, zakaj iz take si snovi kot sanje. Všeč so mi črna oblačila, ki jih vsi nosite. Spet nekaj španskega, kaj? V njih ste kot luknje v svetlobi.«

»Zbogom,« je rekel Foiral.

»Čakaj malo,« je rekel tujec. »Kje pa lahko prenočim v tej vasi? Je kje kakšna gostilna?«

»Ne,« je odvrnil Foiral in zavil na svoje dvorišče.

»Hudiča!« se je pridušil tujec. »Kdo bo pa že imel sobo, kjer bi lahko prespal?«

»Ne,« je odvrnil Foiral.

To je možakarja nekoliko poklapalo. »No ja,« je rekel naposled, »bom vseno malo pogledal naokrog.«

In je odšel po ulici. Foiral ga je videl, kako je nagovoril madame Arago, in ona je odkimavala. Potem ga je videl, kako poskuša pri peku, a je tudi ta odkimal. Pač pa si je pri njem kupil hlebec kruha, pri Barillu pa nekaj sira in vina. Sedel je na klop zunaj in se najedel; potem je odkolovratil naprej navkreber.

Foiralu se je zdelo pametno, da bi malce popazil nanj, pa mu je sledil do vrha vasi, kjer je imel razgled po vsem pobočju. Oni možakar pa je samo klamal naokoli; ničesar ni nabiral, ničesar počel. Potem se je odpravil k majhni kmetiji, kjer je stal vodnjak, nekaj sto metrov nad drugimi hišami.

To pa je bila Foiralova posest, in sicer po njegovi ženi: prav lep prostorček, če bi le imela sina, da bi živel na njem. Ko je videl, da jo tujec ubira v tisto smer, mu je Foiral začel slediti, ne prehitro, saj razumete, pa tudi ne prepočasi. Ko je prispel tja, je oni možakar seveda že škilil skozi špranje v naoknicah in celo na vrata je pokljukal. Ta je bil očitno vsega zmožen.

Ko se mu je Foiral približal, se je ozrl. »Kaj tu nihče ne živi?«

»Ne,« je rekel Foiral.

»Čigavo pa je?« je vprašal tujec.

Foiral ni vedel, kaj naj reče. Nazadnje je le moral priznati, da je njegovo.

»Bi mi jo dali v najem?« je vprašal tujec.

»Kako?« je rekel Foiral.

»Za pol leta bi vzel tole hišo,« je rekel tujec.

»Čemu pa?« je rekel Foiral.

»Hudiča!« je rekel tujec. »Da bi stanoval v njej.«

- »Zakaj?« je rekel Foiral.
- Tujec je vzdignil roko in se prijel za palec. Nato je rekel, zelo počasi: »Umetnik sem, slikar.«
- »Ja,« je rekel Foiral.
- Potem se je tujec prijel za kazalec. »Tu bi lahko delal. Všeč mi je. Všeč mi je razgled. Všeč sta mi onidve božji drevci.«
- »Lepo,« je rekel Foiral.
- Potem se je tujec prijel za sredinec. »Tu bi rad ostal šest mesecev.«
- »Ja,« je rekel Foiral.
- Potem se je tujec prijel za prstanec. »V tej hiši. Ki je na teh rumenih tleh, če smem tako reči, videti kakor kocka v puščavi. Ali pa nemara kakor lobanja?«
- »A!« je rekel Foiral.
- Nazadnje se je tujec prijel še za mezinec in rekel: »Koliko — bi radi — da vam plačam — če lahko stanujem in delam — v tej hiši — šest mesecev?«
- »Zakaj?« je rekel Foiral.
- Tedaj se je začel tujec prestopati sem in tja. Zapletla sta se v pravo razpravo. Foiral je zadevo sklenil z ugotovitvijo, da ljudje ne najemajo hiš na tem koncu sveta; vsak ima namreč svojo.
- »Ampak zame je nujno,« je rekel tujec, škrtaje z zobmi, »da bi slikal slike tukajle.«
- »Toliko slabše,« je rekel Foiral.
- Tujcu je ušlo nekaj vzklikov v nekakšni tuji latovščini, najbrž kar v tisti, v kateri so žlobudrali peklenščki. »Vidim tvojo dušo,« je rekel, »kakor majcena in izjemno sterilna črna frnikola je, na širjavi goreče bele lužine.«
- Foiral, ki je srednja dva prsta stiskal pod palec, je iztegnil kazalec in mezinec proti tujcu, ne meneč se za to, ali ga bo to užalilo.
- »Koliko bi rad za to kolibo?« je rekel tujec. »Mogoče jo pa kupim.«
- Foiralu je bilo v pravo olajšanje spoznanje, da je možakar navsezadnje povsem navaden, preprost, običajen umobolnež. Še hlač ni imel na riti, kot bi se spodobilo, pa ti hoče kupiti to imenitno, brezhibno hišo, za katero bi Foiral zahteval dvajset tisoč frankov, če bi se kdo zanimal zanjo.
- »Daj no,« je rekel tujec. »Koliko?«
- Foiral, ki se mu je zadelo, da je zapravil že dovolj časa, in se mu je zahotelo še malce prijetnega vznemirjenja, je rekel: »Štirideset tisoč.«
- Tujec pa: »Dam ti petintrideset.«
- Foiral se je od srca zakrohotal.
- »To je dober smeh,« je rekel tujec. »Rad bi naslikal takle smeh. Izrazil bi ga z *mélango* korenin nedavno izpuljenih zob. No, kaj torej praviš? Petintrideset? Takoj zdajle ti lahko dam nekaj predujma.« In potegnivši na dan denarnico, je ta Knez med norci nalistal en, dva, tri, štiri, pet bankovcev po tisoč frankov in jih pomolil Foiralu pod nos.
- »Ostal bom sicer brez fičnika,« je rekel, ampak saj jo bom menda lahko naprej prodal?«
- »Če bo Bogu po volji,« je rekel Foiral.
- »No ja, sicer bom pa lahko vedno znova prihajal sem,« je rekel drugi. »Moj bog! Tu bom v šestih mesecih naslikal za celo razstavo slik. New York bo ponorel. Potem se bom vrnil sem in naslikal za novo razstavo.«

Foiral, ki od veselja ni vedel, kam bi se del, se je nehal truditi, da bi razumel. Na vso moč je začel hvaliti svojo hišo: z vlekel je moža vanjo, mu pokazal peč, potrkaval po stenah, ga prisilil, da je pogledal v dimnik, pa v stajo, pa v vodnjak — »Ze prav. Ze prav,« je rekel tujec. »Res je krasno. Vse je krasno. Pobeli stene. Najdi mi kakšno žensko, da mi bo prišla čistit in kuhat. Zdaj se vrnem v Perpignan in se vrnem čez teden dni s svojimi stvarmi. Poslušaj, tista miza naj ostane notri, pa dva ali trije od stolov, in posteljnjak. Ostalo bom pripeljal sam. Tule je tvoja ara.«

»Ne, ne,« je rekel Foiral. »Vse mora biti tako, kot je treba, pred pričami. Potem, ko bo prišel advokat, bomo uredili papirje. Pojdi z mano. Poklical bom Arago, on je velik poštenjak. Guis, tudi velik poštenjak. Pa Vigné, poštenjak, da ga ni para. Pa še buteljko starega vina odpremo. Jaz ga imam. Zastonj bo.«

»Krasno!« je rekel blaženi norec, ki ga je sam Bog poslal.

In sta se vrnila v vas. Prišel je Argo, pa Guis, pa Vigné, vsi pošteni, da se je delal sij. Ara je bila plačana, vino odprto, tujec je hotel še, nagnetlo se je še drugih; tisti, ki niso smeli noter, so stali zunaj in vlekli smeh na ušesa. Človek bi pomislil, da v hiši poteka ženitovanje ali kaka podobna razuzdanost. In res se je Foiralova stara tu in tam postavila na vrata, samo toliko, da so jo gostje videli.

Na tem norcu je bilo nedvomno nekaj veličastnega. Naslednjega dne, ko je odšel, so se temeljito pomenili o njem. »Če njega poslušáš,« je rekel mali Guis, »je tako, kot da bi se napil, pa še zastonj je. Zdi se ti, da razumeš; zdi se ti, da letiš po zraku; kar pokaš od smeha.«

»Jaz pa sem imel nekakšen nasladen vtis, da sem bogat,« je rekel Arago. »Pa ne mislim, da bi imel kaj v dimniku, ampak kot da bi — no ja, kot da bi lahko zapravljaj. In še več.«

»Všeč mi je,« je rekel mali Guis. »Moj prijatelj je.«

»Zdaj pa ti govoriš kot norec,« je rekel Foiral. »Saj je zmešan. In jaz sem tisti, ki imam opravka z njim.«

»Mogoče pa ni bil tako zmešan, ko je rekel, da je hiša kakor stara lobanja, ki moli iz tal,« je rekel Guis, pogledovaje s strani.

»Pa tudi lažnivec najbrž ne?« je rekel Foiral. »Če bi rad vedel, rekel je tudi, da je kakor kocka v puščavi. Kaj je lahko oboje?«

»Rekel je,« je dostavil Arago, »da je iz Pariza, in v isti sapi, da je Amerikanec.«

»O, pa ja. Nedvomno hud lažnivec,« je rekel Qués. »Najbrž eden izmed najhujših falotov, kar jih hodi po svetu. Ampak na srečo je tudi zmešan.«

»Torej kupuje hišo,« je rekel Lafago. »Če bi bil pri sebi, bi jo, lažnivec, kakršen je, vzel — tebi nič meni nič. Tako pa jo kupuje. Petintrideset tisoč frankov!«

»Norost človeka okoli obrne, kakor vrečo,« je rekel Arago. »In če je še bogat —«

»— denar leti na vse strani,« je rekel Guis.

Nič jih ne bi moglo navdati z večjim zadovoljstvom. Nestrpno so čakali tujčeve vrnitve. Foiral je prebelil hišo, počistil dimnike in vse popravil. Lahko si mislite, da je vse pretaknil, da ne bi pustil česa, kar je utegnil pred leti skriti ženini stari in za kar je nemara slišal ta kujon. Pravijo, da so v Parizu z vsemi žavbami namazani.

Tujec se je vrnil in ves dan so z mulami razvažali njegovo kramo s kraja, kjer jo je odložil tovarnjak. Zvečer so se vsi natepli v njegovi hiši, priče, pomagači in tako naprej — samo neko zadevico je bilo treba še prej urediti: plačati kupnino.

Foiral je na to namignil kolikor mogoče rahločutno. Tujec je ves nasmejan odšel v sobo, kjer so bile nagradene njegove torbe, in se vrnil z nekakšno knjižico, polno majhnih *billetov*, podobnih tistim, ki jih prodajajo za srečolov v Perpignanu. Iztrgal je vrhnjega. »Na tule imaš,« je rekel Foiralu in mu ga pomolil. »Trideset tisoč frankov.«

»Ne,« je rekel Foiral.

»Kaj, hudiča, pa je narobe?« je vprašal tujec.

»Poznam takele pildke,« je rekel Foiral. »Pa ne za trideset tisoč frankov, dragi moj, ampak za tri milijone. In potem — potem ti povejo, da ni nič zadel. Rajši bi kar denar.«

»Ampak saj to je denar,« je rekel tujec. »Nič slabše ni kot denar. Tole jim daj, pa boš dobil trideset bankovcev za tisoč frankov, ravno takšnih, kot sem ti jih jaz dal.«

Foiral je bil nekoliko v zadregi. V teh krajih je dokaj običajno, da kupčijo sklenejo ob koncu meseca. Seveda ni hotel tvegati, da bi zašuštral posel. Zato je zbasal papirček v žep, se poslovil od možaka in se z drugimi vred odpravil v vas.

Tujec pa se je vselil. Kmalu je poznal vsakogar. Foiral, ki mu je bilo nekam nelagodno pri duši, ga je vsakič, ko sta govorila, zasliševal. Kot se je nazadnje izkazalo, je vendarle držalo, da je prišel iz Pariza, kjer je živel, obenem pa bil Amerikanec, saj se je tam rodil. »Potem nimaš nobenih sorodnikov na tem koncu sveta?« je rekel Foiral.

»Sploh nobenih.«

Hm! Hm! Hm! Foiral je upal, da je z denarjem vse v redu. A tu je bilo še nekaj drugega. Nobenih sorodnikov! O tem pa že kaže razmisliti. Foiral je sklenil, da zadevo pretuhta kdaj drugič, kake noči, ko ne bo mogel spati.

Konec meseca je vzel svoj listič in jo spet mahnil k hiši. Možakar je sedel na tri četrt nag pod enim izmed božjih drevc in slikal na kos platna. In kaj, mislite, se je odločil, da bo naslikal? Kilave Roustandove oljke, ki že celo večnost niso obrodile!

»Kaj pa je?« je rekel nori možakar. »Delo imam.«

»Tole,« je rekel Foiral in mu pomolil košček papirja. »Tisti denar bi rad.«

»Zakaj pa potem, za vraga,« je rekel oni, »ne greš ponj, namesto da me gnjaviš?«

Foiral ga še ni videl take volje. Ampak precej takihle nasmejanec se neha smejati, ko beseda nanese na gotovino. »Poslušaj,« je rekel Foiral. »To je resna zadeva.«

»Poslušaj,« je rekel tujec. »Temu če pravi ček. Jaz ti ga dam, ti ga odneseš v banko, v banki ti dajo denar.«

»V kateri banki?«

»V tvoji. V katerikoli. V banki v Perpignanu,« je rekel tujec. »Tja pojdi. Pa ti bojo dali.«

Foiral, ki je še vedno hlepel po gotovini, ga je opomnil, da je velik siromak, pot do Perpignana pa je vzela cel dan, kar ni tako majhna reč za tolikšnega siromaka, kot je on.

»Poslušaj,« je rekel tujec. »Preklete dobro veš, da si sklenil več kot čedno kupčijo. Pusti me v miru delati. Odnesi ček v Perpignan. Vredno je truda. Dosti sem ti plačal.«

Tedaj se je Foiralu posvetilo, da je Guis takrat govoril o ceni hiše. »Že prav, moj mali Guis, to bom premlel na kak dolg večer, ko se začne deževje.« Ampak kaj je zdaj hotel, obleči se je moral v svojo zakmašno obleko in odjezdil na muli do Estagela; tam je počakal na avtobus in ta ga je odpeljal do Perpignana.

V Perpignanu so same opice. Pehajo te, te premerjajo od nog do glave, se ti hehetajo v brk. Če imaš kak opravek — z banko, recimo — in stojiš na pločniku nasproti, da bi si jo dodobra ogledal, te v petih minutah vsaj šestkrat sunejo s komolcem na cesto, da si lahko srečen, če jo odneseš s celo kožo.

No, Foiral je nazadnje vseeno prišel v banko. Na pogled je bila resda veličastna. Medeninaste rešetke, položčen les, ura, ki bi bila še za cerkev dovolj velika, majhni bombažasti hrbti, ki so kakor miši v siru tičali v kupih denarja.

Kake pol ure je stal v ozadju in čakal, pa se nihče še zmenil ni zanj. Nazadnje mu je eden izmed malih bombažastih hrbtov pomežiknil, naj pride k medeninastim rešetkam. Foiral je segel v žep in pomolil svoj ček. Bombažasti hrbet ga je pogledal, kot da ni nič. »Jezus Marija!« je pomislil Foiral.

»Rad bi denar za tole,« je rekel.

»Ste klient naše banke?«

»Ne.«

»Pa bi bili radi?«

»Bom dobil denar?«

»Se razume. Tole podpišite. Pa tole. Podpišite se še na hrbtno stran čeka. Vzemite tole. Podpišite tole. Hvala. Na svidenje.«

»Kaj pa trideset tisoč frankov?« je vzkliknil Foiral.

»Nanje bova morala pa počakati, dragi gospod, dokler ne preverimo čeka. Vrnite se čez kak teden.«

Foiral se je napol omotičen odpravil domov. Tisti teden je bil hud. Čez dan se je še z dokajšnjo gotovostjo nadejal gotovine, ponoči, kakor hitro je zatisnil oči, pa se je videval, kako pride v tisto banko, tam pa vsi tisti bombažasti hrbti prisegajo, da ga še nikdar niso videli. No, nekako je le preživel, in kakor hitro je bil teden okoli, se je spet prikazal v banki.

»Bi radi čekovno knjižico?«

»Ne. Samo denar. Denar.«

»Vsega? Bi radi zaprli račun? Hm! Hm! Tule podpišite. Pa še tukajle.« Foiral je podpisal.

»Izvolite. Devetindvajset tisoč osemsto devetdeset.«

»Ampak gospod, bilo jih je tridesettisoč.«

»Ampak, gospod moj dragi, kaj pa bančni stroški?«

Foiral je videl, da se nima smisla prerekati. Pobral je denar in odšel. Torej ga je vendarle dobil. Ampak kaj pa tistih stodeset frankov? To se človeku grdo zatakne v grlu!

Kakor hitro je prišel domov, je Foiral zaslišal tujca. »Siromak sem,« je potožil.

»Jaz tudi,« je odvrnil tujec. »Vse preveč, da bi te še dodatno plačeval, samo zato, ker ne znaš vnovčiti čeka, kot se spodobi.«

To pa je bila še posebej podla laž. Foiral je namreč na svoje oči videl cel šop teh neverjetnih *billetov* za trideset tisoč frankov v tisti knjižici, iz katere je tujec iztrgal enega zanj. Ampak kaj je hotel: poštenjaka ti že vedno kako pretentajo in opeharijo. Foiral se je vrnil domov in spravil svojih pokvečenih devetindvajset tisočakov in še tistega nekaj pribitka v škatlico za kamen v dimniku. Kako vse drugače bi bilo, če bi jih bilo okroglih trideset tisoč! Kako surova krivica!

Zdaj je imel spet snov, o kateri je lahko premleval ob večerih. In Foiral je o njej premleval na dolgo in široko. Nazadnje je prišel do spoznanja, da tu sam nič ne more, in je poklical Araga, Quèsa, Lafaga, Vignéja in Barillesa. Ne pa tudi Guisa. Guis je bil namreč tisti, ki je tistemu tipu nesel na nos, da je preplačal hišo, in mu s tem vlil poguma. Guisa torej ne.

Preostalim pa je ognjevitro povedal o vsem. »Niti enega samega sodnika v celi deželi, si morate misliti! In v tisti knjižici, prijateljčki moji — sami ste jo videli — deset, dvanajst, petnajst, mogoče celo dvajset teh neverjetnih *billetov*.«

»Kaj pa, če pride kdo za njim? Kdo iz Amerike?«

»Je pač odšel, peš, zmešan, kakor je prišel. Vse se lahko zgodi norcu, ki takole kolovratni naokoli in trosi denar.«

»To drži. Vse se lahko zgodi.«

»Ampak zgoditi se mora, še preden pride advokat.«

»To je res. Niti župnik ga še ni videl.«

»Pravica mora zmagati, prijatelji moji, družba ne more brez nje. Človeka, poštenjaka, se ne sme oropati za sto deset frankov.«

»Ne, to je nedopustno.«

Naslednjo noč so se ti vrli poštenjaki odpravili iz svojih hiš, tistih hiš, katerih visoki, temno osenčeni pobeljeni podboji so se v mesečini, še bolj kot v sončavi, zdeli kakor kupi belih reber, raztresenih v puščavi. Brez odvečnih besed so jo mahnili v hrib in potrkali na tujčeva vrata.

Kmalu zatem so se, še vedno brez odvečnih besed, vrnili v vas in drug za drugim smuknili v svoje nadvse temačne veže, to pa je bilo tudi vse.

V naslednjih sedmih dneh se v vasi ni kaj prida spremenilo. Le njena temotnost in tihota, tiste luknje v jarki luči, so bile nemara globlje. V vsaki temni notranjščini je sedel po en mož, ki je imel dva izmed tistih imenitnih *billetov*, od katerih je vsak prinašal trideset tisoč frankov. Takšno premoženje pa zbistri oko in okrepi tek po samoti, človeku omogoči, kot bi rekel oni umetnik, da se navzame delčka značaja Frabrove tarantele, ki negibno ždi na koncu svojega rovčka. Ampak zdaj so se umetnika komaj še kaj spominjali. Njegovo žlobudranje, njegov krohot, celo njegov poslednji krik, vse to se je brez odmeva porazgubilo v daljavi. Vse je bilo mimo, kakor trušč in blisk včerajšnje nevihte.

Tako so, izvzevši jutranja in večerna opravila, ki so minevala pod krinko privajenosti, sami posedali doma. Njihove žene so jih komaj upale ogovarjati, pa tudi med sabo niso več govorili, saj so bili prebogati. Guis je vse skupaj odkril, saj je bila zadeva skrivnostna samo za svet zunaj vasi, in je pobesnel. A žena ga je zmerjala od jutra do večera, tako da nazadnje ni imel več moči, da bi sosedom kaj poočital.

Konec tedna pa se je Barilles prikazal na hišnem pragu. Palca je imel zataknjena za pas, obraz se mu je prelival v svinčeni in češpljevi barvi, njegova drža pa je izražala razdraženo odločnost.

Stopil je k Arago, potrkal in se naslonil na podboj. Arago, ki je prišel odprt, se je naslonil na drugega. Nekaj minut sta čvekala kar tja v en dan. Potem je Barilles odfrnil čik ter zavito in zarotniško namignil na manjšo parcelo, ki je bila Aragova last in na kateri je stala koliba, nekaj trte in upoštevanja vreden oljčni nasad. »Ampak, če ni hudič,« je rekel Barilles, »kako ti dandanašnji pride črv v oljko. Takšenle nasad bi bil svoje čase kar nekaj vreden.«

»Še hujše kot hudič,« je rekel Arago. »Če verjameš ali ne, prijateljček moj, še nekaj let, pa ne bom dobil zanj več kot tri tisoč frankov.«

Barilles je bruhnil v tisto, kar na tem koncu sveta velja za smeh. »Ne zameri!« je rekel. »Sem mislil, da si rekel tri tisoč. Tristo — to že. Če bo letina dobra, boš zlahka dobil toliko.«

Pogovor je nato potekal skozi faze vljudnosti, sarkazma, jeze, tegote in besa, končal pa se je s prisrčnim stiskom roke in s prodajo parcele Barillesu za petindvajset tisoč frankov. Poklicala sta priče; Barilles je izročil enega izmed svojih *billetov* in dobil nazaj gotovih pet tisoč frankov, ki jih je imel Arago spravljene v škatli v dimniku. Kupčija je vse razveselila: začutili so, da so se reči v vasi vendarle zganile.

In so se res. Še preden se je družčina razšla, so se začela *pourparlers* za prodajo Vignéjevih mul Quèsu za osem tisoč, pa za prenos Llobesove dovolilnice za pluto Foiralu za petnajst tisoč, pa za poroko Roustandove hčere z Vignéjevim bratom z balo v vrednosti dvajset tisoč, nazadnje pa je, po dokaj vročekrvnem barantanju, svojo pisano kolekcijo medenina-stih predmetov prodala še madame Aragò, in sicer za petinšestdeset frankov.

Edino Guisa so pustili na hladnem, a na poti domov se je Llobes, ki je bil dobro nažehtan, vendarle odločil, da prestopi izobčenčev prag, in si je od glave do peta ogledal njegovo ženo Filomeno, in sicer kar trikrat zapovrstjo. Rahlo zanimanje, ne najbolje prikrito, je zmeščalo bridki in mrki izraz na Guisovem obrazu.

To pa je bil šele začetek. Kmalu je začela lastnina z osupljivo naglico in za čedalje višje cene menjati lastnike. Posli so se silovito razcveteli. Ni minil dan, da ne bi kdo izkopaval denarja, ki ga je bilo treba vrniti, izpod tlakovcev, iz slamnjač, iz žlamborjev v tramovih in iz lukenj v zidovih. S sprostitvijo teh zamrzlih kreditov je vas vzcvetela kakor orhideja, ki požene iz posušene palice. Vsako kupčijo so poplaknili z vinom. Stari sovražniki so si segli v roke. Stare device so padle v objem mladim snubcem. Premožni vdovci so se ženili z mladimi nevestami. Več tistih izmed nemarnejše sorte je vsak dan nosilo svojo zakmašno obleko. Eden izmed teh je bil tudi Llobes, ki je večere preživljal v Guisovi hiši. Guis je namreč ob večerih rad vandral po vasi, nič več čemerren, in videli so ga, kako je pri Lafagu barantal za zaprego, pa pri Roustandu za prvovrstno pištolo. Širile so se govorce, da se bo na fešti po trgatvi zgodilo nekaj posebnega, vendarle le šepetaje, da ne bi prišlo na uho župniku, ki je tu in tam prišel v vas.

Foiral, ki je še naprej užival sloves vodja, je predlagal nekaj nadvse vznemirljivega. In sicer nič manj kot to, da bi popravili muljo stezo vse tja dol do železne ceste na robu hribovja, tako da bi lahko v vas vozili tovarnjaki. Ugovarjali so mu, češ da bi bili stroški velikanski. »To že,« je rekel Foiral, »ampak zaslužek bomo pobrali mi. Pol toliko bomo dobili nazaj za svoje pridelke.«

Predlog je bil sprejet. Zdaj je bil sleherni vaščan deležen blaginje. Barilles je svojo trgovinico poimenoval »Grand Café Glacier de l'Univers et des Pyrenés«. Loyaujeva vdova je nudila stanovanje, hrano in obleko nekakšnim nevezanim mladenkam in ob večerih prirejala izbrane zabave.

Barilles je odšel v Perpignan in se vrnil z razpršilcem, ki naj bi podvojil donos njegovega novega oljčnika. Sel je tudi Llobes in se vrnil s pravo balo ženskega spodnjega perila, ki ga je, mirno lahko rečemo, ukrojil sam vrag. Odšlo je tudi nekaj stranskih kvartopircev in se vrnilo z novimi pakeljci kart, tako sijajnih, da se ti je zdelo, da v rokah držiš same ase in kralje. Vigné pa je šel in se vrnil z dolgim obrazom.

Za kupčevanje, ki je ves čas naraščalo, je bilo treba čedalje več denarja. Foiral se je torej domislil novega predloga. »Vsi gremo v Perpignan, prav vsi, kar nas je, prismaširamo v tisto banko, vržemo na pulte svoje *billete*, in pokažemo tistim bombažastim pukeljčkom, čigav je denar. Niti franka jim ne pustimo, fantje moji!«

»Ampak hoteli bojo tistih sto deset,« je rekel Quès.

»Hudič naj vzame tistih sto deset!« je rekel Foiral. »In potem gremo, fantje moji — no ja — ha ha! — vsak moški se kdaj pa kdaj pregreši. Pravijo, da je že sama vonjava tistih ptičic vredna petdeset frankov. Pravi strup! Preproge po stopniščih, rdeči lasje, vse sorte grehote! Jutri torej!«

»Jutri!« so zavpili v en glas in zjutraj so se odpravili na pot, vsi poštirani in sijočih obrazov. Vsi so kadili kot Turki in vsi so imeli umite noge.

Potovanje je bilo veličastno. Ustavili so avtobus pri vsakem bifeju ob poti in ni je bilo reči, za katero ne bi vprašali, koliko stane. V Perpignanu so hodili v strnjeni falangi; in če so meščani buljili v njih, so naši prijatelji buljili v le-te še dvakrat bolj zabodeno. »Kje pa je Guis?« je rekel Foiral, ko so zavili proti banki, in se delal, kot da ga išče v svojem krdelcu. »Kaj ne bo nič vnovčil?« Vsi so se zakrohotali. In naj so se še tako trudili, nikakor se niso mogli držati resno. Še vedno so se dušili od smeha, ko so se vrtljiva vrata zaprla za njimi.

Prevedel Uroš Kalčič

Sreča je to pravična skupnost, iz naše zgodbe zelo poenostavljen model »stvarnosti« sveta denarja. Vendar je na nek način zadnji kader zgodbe namisljiv tudi v tem svetu: če bi namreč verniki hkrati podvomili v papirje, s pomočjo katerih vstopajo v svet menjav, in poskušali najti »realno substanco« teh papirjev ter bi vsi skupaj v banko iskali njihovo pravo vrednost, bi se njihovo občestvo prav tako ziomilo. Na nek poseben način se to vidi skozi primer velikih bančnih bankrotov, ko sama govorica v tem, da banka nima dovolj kapitala, da bi izplačala vinar, ki ga njeni verniki pri njej hranijo, povzroči, da do te situacije dejansko pride. Varčevalci, obsedeni z govoricami, zasujejo banko in le-taj zatači hkratnega navala vernikov denarja resnično znanjka.

Vendar, vrtno se raja k naši zgodbi. Noči tujec samo skupnost najprej zmuil, vire v današnji harmoniji, njegova smrt in s tem menjava imetalnikov čarovniškega denarja pa pripelje do nove harmonije, do novega še lepšega univerzuma »Nacionalno gospodarstvo« obogati »vzpo-

OBČESTVO BLAGINJE

Zgodba *Čarovnikov denar* **Johna Colliera** prinaša nazoren prikaz konstitucije novega občestva, skupnosti, »naroda«, preko vpeljave novega občega ekvivalenta menjave. V idilo pirenejske vaške skupnosti vstopi čudak, nori slikar, ki plačuje svoje račune z nekakšnimi brezvrednimi »pildki«. Ko pa enega od teh lističev eden od vaščanov vnovči, ko mu banka — zunanja instanca, ki ji država nalaga vlogo garanta za njene vrednostne papirje — potrdi vrednost tega papirja, postane brezvredni listič denar in nori tujec zakladnica novega denarja. Z njegovim ubojem se odpro vrata za narodno blaginjo. Vaščani začno verovati, da ima tujčev papir vrednost, da ima »realno« podlago in vas se spremeni v poenostavljen model svetovnega denarno-blagovnega univerzuma. Kot se v velikem svetu predpostavlja, da za množico bankovcev stoji nekje v nekem trezorju prava vrednost in da so ta plačilna sredstva le nadomestek, ki lajša menjavo in posredovanje dobrin, tako tudi v tem našem avtohtonem modelu subjekti, za katere se predpostavlja, da verjamejo, s samim svojim verjetjem, da je neka stvar denar, to stvar za denar tudi naredijo. In če naši vrli vaščani ne bi na koncu zgodbe iskali zunanjega garanta svojega početja, če ne bi iskali za svojim denarjem prave vrednosti, to je »pravega« denarja, namreč frankov, bi njihov mikrokozmos še naprej cvetel.

Seveda je ta prerojena skupnost iz naše zgodbe zelo poenostavljen model »stvarnosti«, sveta denarja. Vendar je na nek način zadnji kader zgodbe zamisljiv tudi v tem svetu: če bi namreč verniki hkrati podvomili v papirje, s pomočjo katerih vstopajo v svet menjave, in poskušali najti »realno substanco« teh papirjev ter šli vsi skupaj v banko iskati njihovo pravo vrednost, bi se njihovo občestvo prav tako zlomilo. Na nek posreden način se to vidi skozi primer velikih bančnih bankrotov, ko sama govornica o tem, da banka nima dovolj kapitala, da bi izplačala denar, ki ga njeni verniki pri njej hranijo, povzroči, da do te situacije dejansko pride. Varčevalci, obsedeni z govoricami, zasujejo banko in le-tej zaradi hkratnega navala vernikov denarja resnično zmanjka.

Vendar, vrnimo se raje k naši zgodbi. Nori tujec samo skupnost najprej zmoti, vdre v domačijsko harmonijo, njegova smrt in s tem menjava imetnikov čarovniškega denarja pa pripelje do nove harmonije, do novega še lepšega univerzuma. »Nacionalno gospodarstvo« obogati »vzpo-

redna valuta«, ki omogoči razcvet vasi, njenega gospodarstva, infrastrukture, itd. »Denarna« menjava spodbudi menjavo blaga in dobrin, storitev, žensk. Nova valuta dobesedno oživi vas, prešije predkapitalistično skupnost in okrog nje se splete nova, »kapitalistična« družba. Pride do novega simbolnega univerzuma in v mali vasi zavladajo tržni mehanizmi, kjer se da vse kupiti, celo ženo svojega prijatelja.

Vsa ta konstelacija na nek način spominja na »big bang« slovenske demokracije. Tudi v tej zgodbi nastopi v inicialni vlogi nek »čudak«, ki na uredništvo takrat še ne tako popularne revije prinese nek čuden kos papirja. Situacija je sicer v tem primeru malo drugačna: V luči »vladajoče ideologije«, če uporabimo ta staromodni izraz, je ta akt menjave imetnikov papirja predstavljal inkriminirano — »lawless« — dejanje, izdajo; nastopil je kot tisti, ki ruši ustaljen simbolni red. Vendar je na drugi strani, strani »civilne družbe«, ta akt pomenil vstop novega označevalci SI, ki je prešil amorfno maso občanov-individuov, jo hegemoniziral in vzpostavil t. i. »demokratsko javnost«. Javnost se je v tem dejanju prepoznala in se subjektivirala; rečeno v žargonu takratnega jezika: prepoznala je globlji smisel tega dejanja, zaščito interesov naroda. Okrog banalne zgodbe, ki jo v svetu tiska imenujejo »posredovanje informacij«, se je stkal nov simbolni univerzum: slovenska pomlad. In ta banalna zgodba je dobila status mitske zgodbe, zgodbe, ki ne sme biti nikoli do konca raziskana, temveč zgolj slavljena. V njo se lahko zgolj veruje in se jo opeva, kajti čim dobi goli status zgodovine, kjer so »objektivno« in z vseh strani preučena vsa dejstva in vsi akterji, se njena mitska narava sesuje in družba mora poiskati novi konstitutivni mit, okrog katerega se bo poslej vrtela. (To se je zgodilo z narodnoosvobodilnim bojem, ki je nekako do same »demokratske invencije« predstavljal edini konstitucijski mit Slovencev, če seveda izvzamemo kralja Matjaža z madžarskim poreklom.)

Obema zgodbama je skupno tudi to, da med prvotnim občestvom, ki ga še ni prešil nek »brezvreden kos papirja«, in prerajeno združbo ni bistvenega kvalitativnega premika. Iz avtohtone *Gemeinschaft*, kjer vladajo tradicionalno-familiarni odnosi v prvi zgodbi in konstitucijski mit o narodni osvoboditvi delavskega razreda v drugem primeru, pridemo do neke nove družbene organizacije, ki pa je še vedno *Gemeinschaft*, združba, ki temelji na neki novi, vendar še vedno organski, povezanosti občanov. Nova skupnost v pirenejski vasici se konstituira okrog skrivnosti, umora »norega« slikarja, novo slovensko občestvo pa začne delovati kot eno samo veliko (novo) družbeno gibanje, ki mu gre za več kot zgolj politiko, gre mu namreč za obstoj in interese Naroda, za tisto nekaj več, ki ni izrekljivo, oziroma se zavija v gromoglasne besede kot so samobitnost, suverenost... Zato pa toliko bolj veže svoje vernike v Skupnost.

Tako kot temelji skupnost verujočih na znanem matematu subjektu, za katerega se predpostavlja, da verjame — kjer ni stvar v tem, da subjekt verjame v skupno reč, ampak je na delu reflektivna struktura, kjer subjekt verjame, da ostali subjekti verjamejo v to —, tako nam tudi zgodba o »čarovnikovem denarju« pokaže osnovni model denarnega gospodarstva, ki je podvržen istemu obrazcu. Čarovnikov denar iz naše zgodbe ni neka motnja v univerzalnem sistemu, ampak osnovni, sicer

dovolj poenostavljen, princip delovanja vsakega denarja. Vsak denar je glede na skupnost, ki jo konstituira, vselej čarovnikov denar. Na tem mestu pa lahko potegnemo še eno aktual(istič)no vzporednico s prerojeno slovensko *Gemeinschaft*. Gre seveda za *lipo*, nesojeno slovensko valuto. Za lipo bi lahko rekli, da ni postala novi obči ekvivalent menjave, zaradi tega, ker ni prišlo do konsenza v slovenskem političnem prostoru, ker nova slovenska oblast še vedno odlaga ustanovitev lastne emisijske banke, itd. Vendar bi bil tak tok argumentacije na nek način prepoceni. S tem bi namreč pozabili na to, da za celotnim projektom lipe stoji konkretna oseba, nek »nori slikar« s svojimi brezvrednimi pildki, v našem primeru Hamurabi, ki plačuje svoje račune s papirjem, v katerega vaščani ne verjamejo. In v dobro slovenskega naroda bi bila potrebna zgolj ena sama performativna gesta, ena sama formalna potrditev »resnične« vrednosti lipe, ki bi Slovincem omogočila, da se Hamurabija odkrižajo, začno poslovati z lipami in Slovenija bi postala cvetoča dežela tržnih mehanizmov, svobodne menjave dobrin, storitev in konec koncev žena najboljših prijateljev.

Vseeno se usmirjenost pogosto razplani. V svojem predgovoru k knjigi *Illegals* Boris Čibej

Opala je potpovršna debala in se z njevo Nightingale končno greb-
igrala. Dobrohotnost in čar za javno blaginjo, za lahko v ojerem dolgem stve-
nje, nastil je z obnavljanjem. Njena krogost se je splošala z oščuvstvom... In za-
daj se nekakšna leta te jezice izskoče karmovale. Ni ustila tako, kot je
strela. Izgubila je svoje ustnice, se omejevala in umetila se pokornost in pa-
stirsko.

Zato nisem bil presenečen ob spoznanju — analogija se bo nekaterim morda zdela svetovokrunaka — da je bilo hitje, cigar ime je sinonim za suhoparnost, v mladosti bolj predrano. Miki miška je nedavno dočkal spoštljivih petdeset let. Ob tej priložnosti so v mnogih dvoranih ponovno prikazali njegovo prvo vlogo v filmu *Parnik Willie* (1926). Originalni Miki je bil rasposajen, celo malce sadističen deček. V izredni sekvenci — z vključitvijo znamenitega novega dosežka, zvoka — Miki in Mini udrihata, stičeta in svigata vrzane livali, da zanesno zapojejo »Parnik v slani«. Temo stisneta g-gajeta raso, včebeta ovco za rep, ščipata svinjo za bradavico, udarjeta na kralje sobe kot na vgrajeni kalofon in igrata na njera vitana kot na pipe. Christopher Finch v svoji poturadni ilustrirani zgodovini Disneyevga delovanja pravi: »Miki miška, ki je urvožil filmske hite v poznih dvajsetih letih, ni bil ta lepo vgojjeni ljek, kakršnega večina od nas pozna danes. Bil je, milo rečeno, hudoben, karzi je celo potezal krtačo. Toda Miki je kmalu prečistil svojo igro, tako da je bilo opravljanju in »gibanju« prepuščeno le njegovo nejasno razmerje z Mini ter status Nortyje in Penilje. Finch nadaljuje: »V resnici je Miki postal nacionalni simbol in od njega so zato pričakovali, da se bo v vsaki trenutki vedel ustrezno. Če je slučajno odstopil od linije, je v studio prispela neznanstvo. Njegov pisni posebnostkov in različnih organizacij, ki so čutile, da je moralna dobrobit naroda v njihovih rokah... Končno so ga potisnili v vlogo urejenega moča.«

Z omeščanjem Mikirove osebnosti se je spremenil tudi njegov videz. Mnogi Disneyevi privrženci se to preobrazbo v času zavedajo, toda le

* Zaključujemo se s slovesi KRT, ki nam je prijetno odstopila pričajoči tekst: »Izobčilo politko Miki miška« je bilo izredno izbranih stavke E. J. Gouldna, ki boča v kvarkem uli v KRTovi strelci.

BIOLOŠKI POKLON MIKI MIŠKI*

Stephen J. Gould

V starosti se umirjenost pogosto razplamti. V svojem prodornem portretu Florence Nightingale piše Lytton Strachey o njenih poznih letih:

Usoda je potrpežljivo čakala in se z gospo Nightingale končno grdo igrala. Dobrohotnost in čut za javno blaginjo se lahko v njenem dolgem življenju enači le s strogostjo. Njena krepost se je oplajala z odločnostjo... In sedaj so sarkastična leta to ponosno žensko kaznovala. Ni umrla tako, kot je živel. Izgubila je svojo ostrino, se omeščala in omejila na pokornost in pasivnost.

Zato nisem bil presenečen ob spoznanju — analogija se bo nekaterim morda zdela svetoskrunska — da je bilo bitje, čigar ime je sinonim za suhoparnost, v mladosti bolj predrzno. Miki miška je nedavno dočakal spoštljivih petdeset let. Ob tej priložnosti so v mnogih dvoranhah ponovno prikazali njegovo prvo vlogo v filmu *Parnik Willie* (1928). Originalni Miki je bil razposajen, celo malce sadističen deček. V izredni sekvenci — z vključitvijo vznemirljivega novega dosežka, zvoka — Miki in Mini udrihata, stiskata in zvijata vkrcane živali, da zanosno zapojejo »Puran v slami«. Tesno stisneta gagajočo raco, vlečeta ovco za rep, ščipata svinjo za bradavice, udarjata na kravje zobe kot na vgrajeni ksilofon in igrata na njena vimana kot na pipe. Christopher Finch v svoji poluradni ilustrirani zgodovini Disnejevega delovanja pravi: »Miki miška, ki je osvojil filmske hiše v poznih dvajsetih letih, ni bil ta lepo vzgojeni lik, kakršnega večina od nas pozna danes. Bil je, milo rečeno, hudoben, kazal je celo poteze krutosti.« Toda Miki je kmalu prečistil svojo igro, tako da je bilo opravljanju in ugibanju prepuščeno le njegovo nejasno razmerje z Mini ter status Mortyja in Ferdija. Finch nadaljuje: »V resnici je Miki... postal nacionalni simbol in od njega so zato pričakovali, da se bo v vsakem trenutku vedel ustrezno. Če je slučajno odstopil od linije, je v studio prispelo neznansko število pisem posameznikov in različnih organizacij, ki so čutile, da je moralna dobrobit naroda v njihovih rokah... Končno so ga potisnili v vlogo urejenega moža.«

Z omeščanjem Mikijeve osebnosti se je spremenil tudi njegov videz. Mnogi Disnejevi privrženci se te preobrazbe v času zavedajo, toda le

* Zahvaljujemo se založbi KRT, ki nam je prijazno odstopila pričujoči tekst. »Biološki poklon Miki miški« je eden izmed izbranih esejev S. J. Gouldna, ki bodo v kratkem izšli v KRTovi zbirki.

redki (menim) so uvideli skupno značilnost, ki je v ozadju vseh teh sprememb — v resnici nisem prepričan, da so celo sami Disneyevi risarji jasno dojeli, kaj počnejo, saj so se spremembe pojavile zelo nevsiljivo in postopno. Skratka, neizrazit in nenapadalen Miki je po videzu postal vse mlajši. (Ker se Mikijeva kronološka starost nikdar ni spremenila — kot večina junakov risank namreč ne podleže uničujočim učinkom časa — je ta sprememba videza ob nespremenjeni starosti prava evulucijska preobrazba. Progresivno pomlajanje kot evulucijski pojav se imenuje neotenija. Več o tem kasneje.)

Značilne spremembe oblike med človeško rastjo so navdihovale velik del biološke literature. Ker se del embria, ki nosi glavo, diferencira prvi in raste *in utero* hitreje kot tisti, ki nosi noge (antero-posteriorni gradient, v tehničnem jeziku), ima novorojenček relativno veliko glavo, pritrjeno na srednje veliko telo z majhnimi nogami in stopali. Med rastjo se ta gradient obrne, saj noge in stopala prehitijo zgornji konec. Glave sicer še naprej rastejo, vendar toliko počasneje kot ostali deli telesa, da se njihova relativna velikost zmanjša.

Poleg tega preide glava v toku človeške rasti vrsto sprememb. Možgani se po tretjem letu starosti le počasi večajo, izbočena lobanja majhnega otroka pa dobi pri odraslih bolj poševno, znižano obliko. Oči se skoraj ne povečajo, tako da se njihova relativna velikost hitro manjša. Toda čeljust postaja vse večja. Otroci imajo v primerjavi z odraslimi večje glave in oči, manjše čeljusti, bolj izrazito, izbočeno lobanjo, ter manjše in bolj zavaljene noge in stopala. Žal je treba reči, da so glave odraslih v celoti bolj podobne opičjim.

Nasprotno pa je Mikijeva ontogenetska pot v petdesetih letih, kolikor je med nami, prav obratna. Ko se je iz zlobnega lika v filmu *Parnik Willie* spreminjal v prikupnega in dobronamernega gostitelja čarobnega kraljestva, je prevzema vedno bolj otroško podobo. Leta 1940 dobi porednež, ki je nekdaj ščipal svinjo za bradavice, po riti zaradi neposlušnosti (kot čarovnikov vajenec v filmu *Fantazija*). Leta 1953 — v svoji zadnji risanki — gre loviti ribe in ne more ukrotiti niti brizgajoče školjke.

Disneyevi risarji so Mikija spremenili potihoma, pogosto z uporabo sugestivnih pomagala, ki na različne načine posnemajo spremembe v naravi. Dali so mu krajše in bolj zavaljene mladostne noge, znižali so pas njegovih hlač in njegove šibke nožice prekrili z ohlapnim oblačilom. (Njegove roke in noge so se precej odebile in zaradi gibljivejše podobe dobile sklepe.) Njegova glava se je relativno povečala, njene značilnosti pa pomladile. Dolžina Mikijevega gobca se ni spremenila — manj upadljiv je postal s poudarjeno odebeltvijo. Mikijevo oko se je povečalo na dva načina: prvič s pomembnim enkratnim evulucijskim prehodom, ko je celotno oko nekdanjega Mikija postalo zenica njegovih naslednikov, in drugič s postopnim kasnejšim povečanjem. Izpopolnjevanje izbočenosti Mikijeve lobanje je potekalo po zanimivi poti, saj je njeno evulucijo vedno omejeval nespremenljiv dogovor, da njegovo glavo prikazujejo kot krog z dodanimi ušesi in oglatim gobcem. Oblike kroga ni bilo mogoče spremeniti in tako neposredno ustvariti izbočeno lobanjo. Mikijeva ušesa so zato premaknili nazaj, povečali so razdaljo med nosom in ušesi, in tako je namesto povešenega dobil zaokroženo čelo.

Da bi ta opažanja dobila pečat kvantitativne znanosti, sem uporabil svoje najboljše kljunasto merilo na treh priznanih filogenetskih stopnjah — pri liku z ozkim nosom in naprej pomaknjenimi ušesi v zgodnjih tridesetih letih tega stoletja (stopnja 1), pri kasnejšem iz filma *Mikijev Jack in fižolovo steblo* (1947, stopnja 2), ter pri sodobni miši (stopnja 3). Izmeril sem tri znake Mikijeve spreminjajoče se mladostnosti: procentualno povečevanje velikosti očesa (maksimalna višina) glede na dolžino glave (od konca nosu do vrha zadnjega ušesa), procentualno povečevanje dolžine glave glede na dolžino telesa, in povečevanje velikosti lobanjskega oboka, merjeno glede na vzvraten premik prednjega ušesa (procentualno razmerje med razdaljo od konca nosu do vrha srednjega ušesa in razdaljo od konca nosu do vrha zadnjega ušesa).

Vsi trije deleži so se vztrajno večali — velikost očesa od 27 do 42 odstotkov dolžine glave; dolžina glave od 42,7 do 48,1 odstotka dolžine telesa; in razdalja od nosa do sprednjega ušesa od 71,7 celo do 95,6 odstotka razdalje med nosom in zadnjim ušesom. Za primerjavo sem izbral Mikijevega mlajšega »nečaka« Mortyja. V vseh primerih je Miki jasno evoluiral proti mladostnim fazam svojega rodu, čeprav ima pred seboj — glede dolžine glave — še dolgo pot.

Sedaj lahko upravičeno vprašate, kaj naj bi vsaj malo upoštevanja vreden znanstvenik počel s takšno miško. Deloma zapravljanje časa in čista zabava, seveda. (Še vedno imam raje *Ostržka kot Državljana Kana*.) Vendar lahko navedem tudi resen argument — pravzaprav dva. Najprej se moramo vprašati, zakaj je hotel Disney tako postopoma in vztrajno spremeniti svoj najbolj priljubljeni lik v določeni smeri? Nacionalni simboli se ne spreminjajo po naključju; raziskave tržišča (še posebno v industriji lutk) so zahtevale mnogo časa in konkretnih naporov, da so ugotovili, katere poteze se zdijo ljudem prikupne in prijazne. Tudi biologi so porabili mnogo časa za podobno preučevanje pri mnogih vrstah živali.

Konrad Lorenz v enem od svojih najbolj znanih člankov pravi, da uporabljajo ljudje značilne oblikovne razlike med otroci in odraslimi kot pomembne vzvode obnašanja. Lorenz misli, da sprožajo mladostne značilnosti pri odraslih »prirojene mehanizme sproščanja« čustvovanja in skrbi za prehranjevanje. Ko vidimo bitje z otroškimi lastnostmi, samodejno čutimo razorožujočo nežnost. Le težko je mogoče dvomiti v prilagoditveno vrednost te reakcije, saj moramo hraniti svoje otroke. Mimogrede, med sprožilci našteje Lorenz prav iste otroške značilnosti, ki jih je Disney progresivno prilepil Mikiju: »relativno velika glava, poudarjenost možganskega oboda, velike in nizko ležeče oči, izbočena lica, kratke in debele okončine, vzmetno elastična zgradba in nerodni gibi«. (Predlagam, da v tem članku zanemarimo sporno vprašanje, ali je naš čustven odziv na otroške lastnosti zares prirojen in neposredno podedovan od predniških primatov — kot trdi Lorenz — ali pa smo se ga zaradi neposrednih izkušenj z otroci preprosto priučili in ga cepili na evolucijsko predispozicijo, da čustvene vezi pripisujemo določenim naučenim vzgibom. Moja argumentacija funkcionira enako dobro v obeh primerih, kajti trdim le, da otroške značilnosti izvablajo pri odraslih močna čustvena nagnjenja, pa naj bo biološka osnova neposredno programiranje ali pa sposobnost učenja in odločanja o vzgibih. Prav tako mislim, da je po-glavitna teza Lorenzovega članka — da se ne odzivamo na celovitost ali

Gestalt, temveč na skupek specifičnih značilnosti, ki delujejo kot sprožilci — za mojo misel drugotnega pomena. Ta argument je Lorenzu pomemben zato, ker govori o evolucijski istovetnosti načinov obnašanja pri ljudeh in drugih vretenčarjih; vemo, da se na primer mnogo ptičev odziva na abstraktne poteze, ne pa na *Gestalten*. Lorenzov članek, objavljen leta 1950, ima naslov *Ganzheit und Teil in der tierischen und menschlichen Gemeinschaft* — »Celovitost in del v živalski in človeški skupnosti«. Disneyevo postopno spreminjanje Mikijevega videza postane v tem kontekstu smiselno — zaporedno je obdeloval Lorenzove primarne sprožilce.)

Da bi poudaril vpliv, ki ga imajo mladostne značilnosti na nas, in abstraktnost tega vpliva, Lorenz pokaže, da druge živali presojam o z istimi kriteriji — čeprav je lahko sodba iz evolucijskega stališča popolnoma zgrešena. Skratka, evoluirani odziv na naše lastne otroke nas ukani, tako da prenašamo naše reakcije na isto skupino lastnosti pri drugih živalih. Mnoge živali imajo — iz razlogov, ki nimaja nič skupnega s človeškimi čustvenimi nagnjenji — značilnosti, ki jih najdemo pri človeških otrocih, ne pa tudi pri odraslih ljudeh: posebno velike oči, izbočeno čelo, nazaj pomaknjena brada. Privlačijo nas, gojimo jih kot ljubljence, v divjini se ustavimo in jih občudujemo — medtem ko njihove vrstnike z majhnimi očmi in dolgimi gobci, ki bi bili morebiti še bolj predani spremljevalci ali bolj primerni objekti občudovanja, zavračamo. Lorenz pravi, da se nemški nazivi mnogih živali z značilnostmi, ki spominjajo na človeške otroke, končujejo s pomanjševalno pripono *chen*, pa čeprav so živali velikokrat večje od bližnjih vrstnikov brez takšnih potez na primer *Rotkehlchen* (taščica), *Eichhörchen* (veverica) in *Kaninchen* (zajec).

V čudovitem razdelku Lorenz nato posploši našo lastnost biološko neustreznega odziva še na druge živali in celo na nežive stvari s človeku podobnimi značilnostmi. »Najnenavadnejši predmeti lahko prevzamejo izrazite, zelo specifične čustvene vrednosti, če jim 'eksperimentalno pripišemo' človeške lastnosti. ... Strmo dvigajoči se, nekoliko previsni obrazi klifov ali nakopičeni temni nevihtni oblaki imajo isto trenutno pojavno vrednost kot človek, ki stoji zravnano in je rahlo nagnjen naprej« — to je, ustrahovanje.

Ker kamela povsem nenamerno in iz drugačnih razlogov ponazarja »gib ošabnega zavračanja«, ki je skupen številnim človeškim kulturam, si ne moremo kaj, da bi ne mislili, da je zadržana in neprijazna. Pri tem gibu dvignemo glavo, nos postavimo više od naših oči. Nato oči pripremo in pihnemo skozi nos — »negodovanje« stereotipnega Angleža zgornjega razreda ali njegovega dobro vzgojenega služabnika. »Vse to«, dokaj prepričljivo trdi Lorenz, »simbolizira odpor proti vsem čutnim modalnostim, ki jih kaže prezirani dvojniki.« Toda uboga kamela ne more pomagati, če nosi svoj nos nad svojimi razpotegnjenimi očmi in če so njena usta potegnjena navzdol. Kot nas opozarja Lorenz: če želite vedeti, ali bo kamela jedla iz vaše roke ali pljunila, jo pogledajte v ušesa, ne pa v druge dele glave.

V pomembni knjigi *Expression of the Emotions in Man and Animals*, objavljeni leta 1872, je Charles Darwin evolucijsko osnovo mnogih običajnih gibov pripisal izvornim prilagoditvenim dejanjem živali, ki so jih ljudje nato ponotranjili kot simbole. Tako je govoril o evolucijski konti-

nuiteti čustva in ne le oblike. V besni jezi renčimo in dvigamo svojo zgornjo ustnico, da bi pokazali naš borilni podočnik, ki ne obstaja več. Naš izraz gnusa posnema gibe obraza, ki so v zvezi z natančno prilagojenim dejanjem bruhanja v nujnih okoliščinah. Darwin je — kljub nezadovoljstvu mnogih viktorijanskih sodobnikov — sklenil: »Nekatere izraze, kot na primer naježenje dlake pod vplivom izjemnega strahu ali kazanje zob pod vplivom divje jeze, pri ljudeh le s težavo razumemo drugače, kot da verjamemo, da je bil človek nekoč v mnogo nižjem in živali podobnem stanju.«

Kakorkoli že, abstraktne poteze človeškega otroštva povzročajo v nas silne čustvene odzive celo tedaj, ko se pojavijo pri drugih živalih. Menim, da evolucijska pot Miki miške v vzratni smeri rasti kaže na to, da so Disney in njegovi risarji nezavedno odkrili to biološko načelo. Emocionalni status večine Disneyevih likov dejansko temelji na istem sklopu značilnosti. V tem smislu se magično kraljestvo okorišča z biološko iluzijo — z našo zmožnostjo abstrahiranja in z našim nagnjenjem, da ustrezne reakcije, s katerimi se odzivamo na spreminjajoče se oblike med rastjo naših lastnih teles, neosnovano prenašamo na druge živali. Racman Donald sčasoma pravtako prevzame bolj mladostne značilnosti. Njegov podaljšani kljun se skrajša, njegove oči se povečajo; vedno bolj je podoben Hueyu, Louiju in Deweyu, tako kot se Miki približuje Mortyju. Vendar ostaja Donald — ki je nasledil Mikijevo izvorno grdo obnašanje — s štrlečim kljunom in bolj upognjenim čelom oblikovno bolj odrasel.

V nasprotju z Mikijem so mišji malopridneži in ošabneži vedno videti bolj odrasli, čeprav so kronološko pogosto enako stari kot Miki. Leta 1936, na primer, je Disney naredil kratki film z naslovom *Mikijev tekmeč*. Mortimer, gizdalin z rumenim športnim avtomobilom, zmoti miren podeželski piknik Mikija in Mini. Glava popolnoma pokvarjenega Mortimerja meri le 29 odstotkov telesne dolžine — Mikijeva meri 45 odstotkov; njegov gobec meri 80 odstotkov dolžine glave — v primerjavi z Mikijevimi 49 odstotki. (Pa vendar — ali je bilo kdaj drugače — Mini preusmeri svojo pozornost, dokler dobrohotni bik s sosednjega polja ne prežene Mikijevega tekmeča.) Pomislite tudi na pretirane odrasle značilnosti drugih Disneyevih likov — bahavi nasilnež Pegleg Pete ali preprost, a ljubek tepček Goofy.

Moja druga resna biološka pripomba Mikijevi oblikovni odisejadi je, da ta pot k večni mladosti na tipičen način ponavlja našo lastno evolucijsko zgodbo. Kajti ljudje smo neotenični. Evoluirali smo tako, da smo v odraslem stanju zadržali izvorno mladostne značilnosti naših prednikov. Naši avstralopitecinski predniki — podobno kot Miki v *Parniku Willie* — so imeli štrleče čeljusti in nizko izbočene lobanje.

Naše embrionalne lobanje se komajda razlikujejo od šimpanzovih. Med rastjo sledimo isti poti spreminjanja oblike: relativno znižanje lobanjskega oboka, saj se po rojstvu možgani večajo mnogo počasneje kot telesa, in vztrajno relativno povečevanje čeljusti. Toda medtem, ko šimpanzi poudarijo te spremembe in proizvedejo odraslega, ki se po obliki temeljito loči od mladiča, nadaljujemo mi po isti poti mnogo počasneje in nikdar ne pridemo niti približno tako daleč. Kot odrasli zadržimo torej mladostne značilnosti. Seveda, spremenimo se dovolj, da dosežemo opazne razlike med otrokom in odraslim, toda naša sprememba je mnogo manjša od tiste, ki jo doživijo šimpanzi in drugi primati. Našo neotenijo je

SMISEL RAZSVETLJENSTVA

B: In tudi če se drzimo dejstev, je vsaj stvar delikatan Bugs Bunny, saj je pojavil leta 1940 v filmu A Wild Hare. Šele potem so prišli vsi ostali filmi, predvsem tisti v seriji Showmen's Trade Review iz leta 1943. Takrat pa je bil Miki Miška še del ameriške kulturne nastavitve. Očitno pripadajo del.

A: Pri čemer pa moramo biti poziljivi. Pojem razsvetljenstva v animiranem filmu v animiranih karikah, kot bi rekli vi... je po svojih sestavnih specifičen, kar označuje proces, ki poteka skozi umetnost animiranega filma in stripa. Tako nam razsvetljenstva v animiranem filmu ni potrebno opredeljevati samo s splošnim razvojem razsvetljenstva v ameriški kulturi. Razumljivo pa je, da pomensko vsebino, torej pojem razsvetljenstva v animiranem filmu usklajamo s pomensko, ki ga je pojem dobil predvsem v zgodovini filozofije in socijalnih ideologij. Takrat smo se hoteli vrniti v zelo delikatan pogovor. Vendar se nam to ni zdelo primerno in smo hoteli poudariti na razpis, velika finala.

V sredo smo šli na otvoritev pomembne razstave. V galeriji Bo. so razstavili primerke revije The Popular Mechanics iz leta 1945, umetniki in gostje (vstop je bil samo z vabili) pa so se nad tem navduševali. Postregli so s souvlaki sendviči ter belim vinom (brez posebne znamke; po mnenju našega prijatelja je bil sauvignon) in sploh smo se počutili kot v kakšni knjižnici. In takrat smo slišali tale pogovor.

A: Miki Miška je svobodomiselnost prilagojen razsvetljenskim potrebam, predvsem protestantski obliki, ki se podobno kot katoliški način, opira na tradicionalno metafiziko krščanskega teizma. Tako je Miki (s svojimi kompliciranimi sorodstvenimi zvezami) postavljen v zgodnjo časovno-razvojno smer ameriške racionalistične historiografije, čeprav je precej očitno, da je pri Mikiju mogoče najti tudi sestavine, ki dokazujejo, da še vedno živi v empirizmu svoje dobe.

B: Če je Miki Miška zgodnja doba, kaj pa je potem z Bugsom Bunnyjem in Charliejem Brownom?

A: Bugs Bunny je najtežji problem za zgodovinsko razumevanje razsvetljenstva.

B: Mimogrede, kako pa razumete razsvetljenstvo?

A: Kot del kulturne ali duhovne zgodovine.

B: Mislim, ahistorično ali historično?

A: Vsekakor ahistorično. Torej ne kot eno samo, enkratno in...

B: To že vemo, ja. Kot ciklični pojav, skratka.

A: Brez dvoma. Historično določene enkratnosti, razvoja in pomena namreč ni.

Tukaj so nas zmotili prijatelji, s katerimi smo se bučno pozdravili. Pokazali so nam nekaj izvrstnih revij, predvsem tistih, na katerih je pisalo Deee-lite in Zeitgeist (kar je po našem mnenju isto, še posebej, ker se je v galeriji razlegala priljubljena pesem Groove Is In The Heart). Revije smo pregledali zelo na hitro in bežno. Pogovor, ki smo ga začeli poslušati, je bil še naprej zelo zanimiv. Otresli smo se prijateljev in se delali, da si z največjim zanimanjem ogledujemo primerke The Popular Mechanics iz maja 1945, ki so mu na tej razstavi rekli The Popular Mechanics, Maj.

B: Bugs Bunny je nekoliko mlajši kot Miki, kajne?

A: Seveda, kar postane jasnejše, brž ko primerjamo še kulturo, duh ali ideologijo. Govoriti o tem je nekoliko delikatno.

B: In tudi če se držimo dejstev, je vsa stvar delikatna. Bugs Bunny se je pojavil leta 1940 v filmu A Wild Hare. Šele potem so prišli vsi ostali filmi, predvsem tisti v seriji Showmen's Trade Review iz leta 1943. Takrat pa je bil Miki Miška že del ameriške kulturne mašinerije. Očitno hip hop del.

A: Pri čemer pa moramo biti pazljivi. Pojem razsvetljenstva v animiranem filmu, v animiranih kartonih, kot bi rekli vi... je po svojih sestavinah specifičen, ker označuje procese, ki potekajo znotraj umetnosti animiranega filma in stripa. Tako nam razsvetljenstva v animiranem filmu ni potrebno opredeljevati samo s splošnim razvojem razsvetljenstva v ameriški kulturi. Razumljivo pa je, da pomensko vsebino, torej pojem razsvetljenstva v animiranem filmu usklajamo s pomenom, ki ga je pojem dobil predvsem v zgodovini filozofije in socialnih ideologij.

Takrat smo se hoteli vmešati v 'zelo delikatno' pogovor. Vendar se nam to ni zdelo primerno in smo hoteli počakati na razplet, veliki finale, ki se je očitno bližal. In zopet: bežni znanec se je hotel pogovarjati o razsvetljenih umetninah. Rekel nam je, da so te stvari kot kakšna ledena kocka nekega trenda, ki šele prihaja. Bežni znanec je zdravnik in ko smo ga vprašali, What's up Doc? ali Kaj je, doktor? in uporabili znano frazo Bugsa Bunnyja, se je v zadregi samo nasmehnil. Potem se je umaknil, mi pa smo si še z večjim zanimanjem ogledovali The Popular Mechanics, Maj. Zaradi bežnega znanca tudi nismo ujeli dela pogovora, ki nas je v resnici zanimal.

B: Poglejte, saj je kar nekaj ljudi reklo, da je bil Bugs Bunny, kot karakter namreč, eden izmed glavnih srečnih šarmov njihove sentimentalne vzgoje. In v The Washington Post je pisalo, da je Bugs bistven zaradi tega, ker od nikoder nič noče. In ker si ne pusti ničesar vsiliti. Ali se vam to ne zdi bistveno? Ali ni potem Miki Miška nekaj nerazsvetljenskega?

A: V tem imate verjetno prav. Čeprav razsvetljenstvo velja za izrazito meščansko gibanje. Pač glede na različne razločke. V Združenih državah protestantstvo ni avtomatično razsvetljenstvo, ponekod drugod pa je.

B: V redu, In katera je, po vašem mnenju, bistvena catch fraza Bugsa Bunnyja?

A: Več jih je. Gotovo What's up Doc?

B: Ja, What's up Doc? In od Mikija Miške?

A: Moral bi se spomniti.

B: It's actually fun. Pravzaprav je zabavno. Čeprav ni.

A: Seveda.

V galeriji Bo. so se obiskovalci začeli razhajati. Tudi oba sogovornika sta se prijazno poslovila, mlajši pa je starejšemu zatrdil, da se bo kaj oglasil. Očitno je njuno znanstvo poslovne narave, verjetno pa je šlo za kakšne stare obljube. To pa je stvar, ki jo je potrebno urediti. Poslovali smo se od gostiteljev in se odpravili proti domu. Večer je bil hladen in rezek mrz nas je spomnil na Kalifornijo. Kar ni bilo ravno posrečeno. Za nami pa je ostalo dvanajst primerkov revije The Popular Mechanics iz leta 1945. Za katere si takrat gotovo niso mislili, da jih bodo letos jeseni ponujali kot umetnine. Spomladi pa je bil Bugs Bunny star petdeset let. In jesen bo kmalu zima.

Tadej Zupančič

JUNAKINJA

Patricia Highsmith

Dekle je bila tako prepričana, da bo dobila službo, da je v Westchester prišla s kovčkom v roki. Sedla je v udoben naslanjač v dnevni sobi hiše Christiansenovih in resno odgovarjala na njuna vprašanja, v svojem mornariško modrem plašču in baretki pa jih je kazala še manj kot enaindvajset.

»Ste že kdaj prej delali kot guvernanta?« jo je vprašal gospod Christiansen. Sedel je na zofi zraven svoje žene, s komolci naslonjen na kolena svojih sivih flanelastih hlač in sklenjenih dlani. »Hočem reči, imate kaka priporočila?«

»Zadnjih sedem mesecev sem bila služkinja pri gospe Dwight Howelovi v New Yorku.« Lucille ga je pogledala s svojimi nenadoma široko razprtimi sivimi očmi. »Lahko bi dobila priporočila od tam, če tako želite... Ampak ko sem davi videla vaš oglas, se nisem marala zamujati. Zmeraj sem si želela delati nekje, kjer so otroci.«

Gospa Christiansenova se je nasmehnila, čeravno bolj sama pri sebi, ob dekletovem entuziazmu. S kavne mizice je vzela srebrno škatlo, vstala in ji jo ponudila. »Boste eno?«

»Ne, hvala. Ne kadim.«

»No ja,« je rekla gospa Christiansenova, medtem ko si je prižigala cigareto, »lahko bi jih seveda poklicali, toda z možem več dava na vtis kot na priporočila... Kaj praviš, Ronald? Rekel si mi, da bi rad nekoga, ki bi imel res rad otroke.«

In čez četrto ure je Lucille Smith stala v svoji sobi v poselskem krilu zadaj za hišo in si zapenjala pas svoje nove bele uniforme. Nato si je nalahno pordečila ustnice. »Zdaj začenjaš vse skupaj na novo, Lucille,« si je rekla v ogledalo. »Odslej boš živela srečno in pametno in pozabila na vse, kar je bilo.«

A spet so se ji oči na lepem široko razprle, kakor da hočejo zanikati njene besede. Oči je imela zelo podobne materinim, kadar jih je takole razprla, mati pa je bila del tega, kar je morala pozabiti. Znebiti se mora te grde navada z očmi. Kadar jih je takole razširila, je bila vrh tega videti presenečena in negotova, tako pa se seveda ne gleda, kadar delaš z otroki. Roka ji je drhtela, ko je odložila rdečilo. Uredila si je obraz v ogledalu in si pogladila poškrabljen prednji del uniforme. Poleg tega z očmi je bilo pravzaprav le še malo reči, ki si jih je morala zapomniti, le nekaj trapastih

navad, kot je zažiganje papirčkov v pepelniku, pa pozabljanje na čas — malenkosti, ki jih počne veliko ljudi, ona pa jih poslej ne sme več. Z vajo se jih bo sama po sebi odvadila. Saj je bila navsezadnje natanko takšna, kot so drugi ljudje (kaj ji ni sam psihiater tako rekel?), drugim ljudem pa nanje sploh ni bilo treba misliti.

Šla je čez sobo, sedla na stol ob oknu pod modrimi zastori in pogledala ven na vrt in trato, ki je ločevala poselsko krilo od glavnega poslopja. Vrt je bil daljši kot širši, z okroglim vodnjakom na sredi in dvema tlakovanima stezama, ki sta kakor zakrivljen križ prečrtavala travo. Tu in tam, ob drevesu, pod latnikom, so stale klopi, ki so bile videti, kot bi bile narejene iz belih čipk. Kako lep vrt!

In hiša — o takšni hiši je že od nekdaj sanjala! Bila je bela, dvonadstropna hiša s temno rdečimi naoknicami, s hrastovimi vrati in medenina-stimi tolkači in zapahi, ki so se odpirali na pritisk palca... pa s širnimi tratami in topoli, ki so bili tako gosti in visoki, da se ni videlo skoznje in da ti ni bilo treba priznati oziroma verjeti, da je onkraj njih kje še kakšna druga hiša... Howellova hiša v New Yorku, je pomislila Lucille, je bila s svojimi granitnimi stebri in pretiranim okrasjem videti kakor postana poročna torta v vrsti drugih postanih poročnih tort...

Nenadoma je vstala s stola. Hiša Christiansenovih je bila vsa cvetoča, prijazna in živa! V nji so živeli otroci. Hvala bogu za te otroke! Ampak saj jih še videla ni!

Pohitela je dol po stopnicah, odšla čez vrt po poti, ki je držala od vrat, za hip postala in si ogledala debelušnega favna, ki je iz svojega piskala brizgal vodo v kamnit ribnik... Zaradi česa neki sta se Christiansenova odločila, da jo zaposlita? Ni se mogla domisliti, pa tudi mar ji ni bilo. Zastonj bi delala, samo da bi lahko živela na takem kraju.

Gospa Christiansenova jo je odpeljala gor v otroško sobo. Odprla je vrata sobe, katere stene so bile okrašene z veselimi kmečkimi slikarjimi, plešočimi pari in plešočimi živalmi in cvetočim skrivenčenim drevjem. Notri je stala dvojna postelja iz rumenkaste hrastovine, tla pa so bila obložena z rumenim, brezmadežno čistim linolejem.

Otroka sta ležala v kotu na tleh, med raztresenimi voščenkami in slikanicami.

»Otroka, to je vajina nova varuška,« je rekla mati. »Lucille ji je ime.«

Deček je vstal, slovesno stegnil od voščenk popacano roko in rekel: »Pozdravljena.«

Lucille mu je segla v roko in, počasi prikimovaje, ponovila njegov pozdrav.

»In Heloise,« je rekla gospa Christiansen in pripeljala drugega, manjšega otroka pred Lucille.

Heloise se je zastrmela v belo oblečeno postavo pred seboj in rekla: »Pozdravljena.«

»Nicky je devet let star, Heloise pa šest,« ji je povedala gospa Christiansenova.

»Aha,« je odvrnila Lucille. Opazila je rahlo rdečkast odtенок njunih plavih las, kakor pri njenem očetu. Oba sta bila oblečena v modra pajaca brez srajc in pod naramnicami so se jima videla od sonca ogorela ramena in hrbta. Lucille kar ni mogla odtrgati pogleda z njiju. Bila sta popolna otroka v popolni hiši. Vanjo sta se zazrla odkrito, brez vsakršnega nezaupa-

nja ali sovražnosti. Samo z ljubeznijo in nekakšno otroško radovednostjo. »... in večina rajši živi malce ven iz mesta,« je zaslišala glas gospe Christiansenove.

»Oh, seveda... seveda, gospa. Tu je vendar toliko lepše kot v mestu.«

Gospa je pogladila punčkine lase z nežnostjo, ki je Lucille očarala. »Ravno čas bo za njuno kosilo,« je rekla. »Kosila boš tukaj gor, Lucille. In kaj bi rajši: čaj? kavo? mleko?«

»Kavo bi, prosim.«

»Prav, vsak čas pride Lisabeth s kosilom.« Postala je pri vratih. »Saj nisi v skrbeh zastran česa, Lucille?« jo je vprašala z utišanim glasom.

»Oh, ne, gospa.«

»No, saj tudi ne smeš biti.« Zdelo se je, kakor da hoče še nekaj dodati, pa se je samo nasmehnila in odšla.

Lucille je strmela za njo in ugibala, kaj neki je tisto še nekaj bilo.

»Dosti bolj čedna si kot Catherine,« ji je rekel Nicky.

Ozrla se je. »Kdo pa je Catherine?« Sedla je na blazinico in medtem, ko se je vsa posvetila otrokoma, ki sta si jo še vedno radovedno ogledovala, je začutila, da ji v ramah popušča napetost.

»Catherine je bila najina prejšnja varuška. Vrnila se je na Škotsko... Vesel sem, da si tu. Catherine nisva marala.«

Heloise je stala z rokami za hrbtom in se, medtem ko je gledala Lucille, pozibavala sem ter tja. »Ne,« je rekla. »Catherine pa nisva marala.«

Nicky je pogledal sestrico. »Tega pa ne bi smela reči. To sem že jaz rekel!«

Lucille se je zasmejala in si objela kolena. Za njo sta se zasmejala še Nicky in Heloise.

Vstopila je črnska strežnica in postavila kadeč se pladenj na svetlo leseno mizo sredi sobe. Bila je vitke postave in nedoločljive starosti. »Lisabeth Jenkins, gospodična,« se je predstavila plaho, medtem ko je polagala papirnate prtiče na mizo.

»Jaz pa sem Lucille Smith,« je odvrnilo dekle.

»No ja, bom kar šla, boste že sami naredili, kar je še treba, gospodična. Če boste še kaj potrebovali, kar zavpijete.« Ko je odhajala, so se zdeli njeni boki pod modro uniformo tršati.

Vsi trije so posedli k mizi in Lucille je vzdignila pokrov z velikega krožnika, da so se pokazale tri s peteršiljem obložene omlete, živo rumene v snopu sončnih žarkov, ki je obsijal mizo. Ampak najprej je morala z zajemalko razdeliti paradižnikovo juho in nato še trikotnike z maslom namazanega prepečenca. Njena kava je bila v srebrnem vrčku, otroka pa sta imela po en velik kozarec mleka. Miza je bila za Lucille nizka, vendar je to ni motilo. Že samo sedenje ob teh otrocih ji je bilo v tolikšno radost... in še to veselo toplo sonce na rumenem linolejnem podu, pa na mizi in na rožnatem Heloisinem obrazu nasproti njej! Kako lepo, da ni več pri Howellovih! Tam je bila zmeraj tako nerodna. Tu pa ne bi bilo nič hudega, če bi spustila kositrno pokrovko ali če bi ji zajemalka za omako padla v naročje za mizo sedečega. Otroka bi se samo smejala.

Lucille je skrnila kavo.

»Kaj ne boš jedla?« je vprašala Heloise že s polnimi usti.

Skodelica je zdrknila iz Lucillinih prstov, da se je polovico kave polilo po prtju. Ne, ni bil prt, hvala bogu, ampak samo povoščeno platno. Lahko ga bo popivnala s papirnato brisačo in Lisabeth ne bo nikoli zvedela.

»Pujsa!« se je zasmejala Heloise.

»Heloise!« jo je posvaril Nicky in šel po par papirnatih brisač v kopalnico.

Skupaj so popivnali lužico.

»Tati nama da zmeraj malo svoje kave«, je pripomnil Nicky, ko se je spet usedel na svoje mesto.

Lucille je ugibala, ali bosta otroka omenila nezgodo materi. Zazdelo se ji je, da bi ji Nicky rad izvabil podkupnino. »Kaj res?« je vprašala.

»Malo je zlije v najino mleko,« je nadaljeval Nicky, »samo toliko, da se majčkeno obarva.«

»Takole.« je rekla Lucille in kanila nekaj kapljic iz ljubkega srebrnega vivčka v oba kozarca.

Otroka sta zajela sapo od veselja. »Ja!«

»Mama ne mara, da bi pila kavo,« je pojasnil Nicky, »ampak kadar ne gleda, nama je tati malo nalije, tako kot ti. Tati pravi, da bi bil zanj dan brez kave prava puščoba in tudi meni se tako zdi... Pišuka, Catherine nama že ne bi takole dala kavo, ali ne, Heloise?«

»Ona že ne!« Heloise je napravila dolg, uživaški požirek iz kozarca, ki ga je držala z obema rokama.

Lucille je začutila, kako globoko v njej vstaja žar in se ji seli na obraz, da so ji zažarela lica. Otroka sta jo imela rada, o tem ni bilo dvoma. Spomnila se je, kako često je odhajala v javne parke v teh treh letih, kar je služila pri raznih družinah v mestu (za kaj drugega kot za služkinjo tako in tako ni bila, je menila tiste čase), samo zato, da bi sedela na klopi in gledala otroke pri igri. Toda tam so bili otroci ponavadi umazani ali prostaški, ona pa je bila samo opazovalka. Nekoč je videla neko mater, kako je oklofutala svojega lastnega otroka. Še zdaj se je spominjala, kako je vsa zgrožena in z bolečino v srcu zbežala...

»Zakaj pa imaš tako velike oči?« je vprašala Heloise.

Lucille se je zdrznila. »Tudi moja mama je imela velike oči,« je rekla preudarno in zaupljivo.

»Aha,« je odvrnila Heloise, zadovoljna s pojasnilom.

Lucille je počasi zarezala v omleto, ki je ni marala. Njena mati je bila zdaj mrtva že tri tedne. Samo tri tedne, pa se zdi že tako daleč. To je zato, ker pozablja, je pomislila, pozablja na vse prazne upe zadnjih treh let, da bi si mati opomogla v zdravilišču. Ampak kako bi si opomogla? Njena bolezen je bila nekaj ločenega, nekaj, kar jo je ubilo. Nesmiselno je bilo upati, da bo povsem ozdravela, ko pa je vedela, da mati nikdar ni bila zares zdrava. Celo zdravniki so ji tako rekli. Pa še marsikaj drugega so ji rekli, o njej sami. Same dobre, vzpodbudne reči; da je ravno tako normalna, kot je bil njen oče. Ob pogledu na Heloisin prijazen obražček nasproti je Lucille spet začutila tisti tolažljivi žar v sebi. Res, v tej popolni hiši, zaprta pred vsem svetom, bo lahko na vse pozabila in začela znova.

»Bi zdaj še malo želeja?« je vprašala.

Nicky je pokazal na njen krožnik. »Saj še nisi vsega pojedla.«

»Nisem bila preveč lačna,« je odvrnila Lucille in razdelila posladek mednje.

»Zdaj bi šli lahko ven v peskovnik,« je predložil Nicky. »Tja hodiva vedno samo dopoldan, ampak rad bi, da bi videla najin grad.«

Peskovnik je stal za hišo, v vogalu, ki ga je delala s stranskim krikom. Lucille je sedla na leseni rob ograde, otroka pa sta kakor škrate začela kupčkati in tapkati po mivki.

»Jaz bom ujeta princesa!« je zavpila Heloise.

»Ja, in jaz jo bom rešil, Lucille. Boš videla!«

Grad iz vlažne mivke je naglo rasel. Iz vrhov stolpičev so štrlele kositrne zastavice, čez grajski jarek pa je držal dvižni most, narejen iz pokrova cigarne škatle, prekrite z mivko.

Lucille je vsa očarana strmela v umetnijo. Živo je imela še v spominu povest o Brianu de Bois-Guilbertu in Rebeki. *Ivahoeja* je prebrala v enem samem zamahu, ko je pozabila na čas in prostor tako kot zdaj.

Ko je bil grad narejen, je dal Nicky pol ducata frnikol vanj, takoj za dvižni most. »To so dobri vojaki — ujetniki,« ji je povedal. Pred njimi je podržal še en pokrov cigarne škatle in ob njem nagrmadil pregrajo iz mivke. Potem je pokrov vzdignil in peščena vrata so stala kakor nekakšen grajski privoz.

Medtem je Heloise nabrala municijo iz drobnih kamenčkov ob hiši. »Porušila bova vrata in dobri vojaki bodo prišli navzdol po hribu in čez most. Potem bom rešena!«

»Kaj ji pripoveduješ! Bo že sama videla!«

Nicky je resnobno frcal kamenčke z ograjka peskovnika nasproti grajskih vrat, Heloise pa je od zadaj segala v grad in med obstreljevanjem sproti popravljala razdejanje, kolikor je pač mogla, kajti razen ujete princeske je bila tudi obrambna vojska.

Na lepem je Nicky odnehal in pogledal Lucille. »Tati pa zna streljati s palico. Na en konec da kamen, na drugega pa udari. To je baliska.«

»Balista,« ga je popravila Lucille.

»Pišuka, kako pa ti to veš?«

»Prebrala sem v neki knjigi — o gradovih.«

»Pišuka!« Nicky se je spet posvetil frcanju, v zadregi, ker je narobe izgovoril besedo. »Čim prej moramo osvoboditi dobre vojake. Ujeti so, vidiš? In ko bojo osvobojeni, se bomo lahko bojevali skupaj in *zavzeli grad!*«

»In rešili princesko!« je dodala Heloise.

Medtem ko je Lucille opazovala dogajanje, se je zalotila v želji, da bi se zgodilo kaj strašnega, da bi Heloise ogrozila kaka huda nevarnost, da bi se lahko vrgla med njo in napadalca ter tako dokazala svojo neustrašnost in predanost... Pri tem bi bila sama resno ranjena, nemara od noža ali krogle, a napadalca bi vendarle odgnala. Potem bi jo Christiansenova zares vzljubila in jo za zmeraj obdržala pri sebi. Če bi jih zdajle nenadoma napadel kak norec, tak z zevajočimi usti in krvavimi očmi, se niti za hip ne bi prestrašila.

Videla je, kako se je zrušilo peščeno obzidje in kako se je prvi dobri frnikolasti vojak pretolkel na prostost in se opotekavo potočil po hribčku navzdol. Nicky in Heloise sta vzkliknila od veselja. Obzidje se je zdaj povsem vdalo in prvemu vojaku sta sledila še dva, trije, štirje, in njihove proge so se veselo prevračale po mivki. Lucille se je sklonila naprej. Zdaj se ji je posvetilo! Tudi ona je bila kakor ti dobri vojaki, ujeti v gradu. Grad je bil Howellova hiša v mestu, Nicky in Heloise pa sta jo rešila iz nje. Zdaj se je lahko posvetila dobrim delom. Ko bi se le hotelo kaj pripetiti...

»Auuuuu!«

Bila je Heloise. Nicky ji je namreč stisnil prst ob ogrado peskovnika, ko sta se prerivala za isto frnikolo.

Lucille je zgrabila otrokovo roko in srce ji je razbijalo ob pogledu na kri, ki je mezela iz mnogih drobnih ranic na odrgnini. »Heloise, kaj hudo boli?«

»Oh, saj se sploh ne bi smela dotikati frnikol!« Nicky se je ves namrgoden usedel v mivko.

Lucille je Heloisi prst ovila s svojim robcem in jo napol odnesla v hišo, vsa iz sebe od strahu, da bi je ne videla Elisabeth ali gospa Christiansenova. Odpeljala jo je v kopalnico poleg otroške sobe in v omarici z zdravili našla živosrebrov prašek in gazo. Potem ji je nežno umila prst. Bila je samo nedolžna praskica in Heloisi so se posušile solze, ko je videla, da rana ni vredna omembe.

»Vidiš, samo nedolžna praskica je!« je rekla Lucille, ampak samo zato, da bi umirila otroka. Zanja še malo ni bila samo nedolžna praskica. Bila je strahota, ki se ji je pripetila že kar prvega popoldneva njene službe, katastrofa, ki je ni znala preprečiti. Kako si je želela, da bi bila rana na njeni roki, dvakrat tolikšna.

Heloise se je nasmehnila, medtem ko si je pustila poviti prst. »Ni treba kaznovati Nickyja,« je rekla. »Saj ni zanalašč. Samo divja tako.«

Toda Lucille še v sanjah ni pomislila, da bi kaznovala Nickyja. Kaznovati je hotela samo sebe, da bi zgrabila šibo in se usekala po dlani.

»Zakaj pa tako stiskaš zobe?«

»Sem — sem se bala, da te boli.«

»Nič več ne boli.« In Heloise je odskakljala iz kopalnice. Skočila je na svojo posteljo in legla na rumeno rjavo pregrinjalo, ki se je prilegalo kotom in segalo vse do tal. Belina povitega prsta se je kričeče bila z zagorelostjo njene roke. »Zdaj morava malo zadremati,« je povedala Lucille in zaprla oči. »Zbogom.«

»Zbogom,« je odvrnila Lucille in se poskusila nasmehnuti.

Potem je šla dol po Nickyja, in ko sta prišla gor po stopnicah, je pri vratih otroške sobe stala gospa Christiansenova.

Lucille je pobleдела. »Saj ni tako hudo, gospa. Samo — samo praska iz peskovnika.«

»Heloisin prst? Oh, seveda, nikar ne skrbi, draga moja. Vedno sta polna prask. To je dobro zanju. Vsaj bolj pazita.«

Gospa Christiansenova je vstopila in sedla na rob Nickyjeve postelje. »Nicky, dravec moj, malo bolj nežen moraš biti. Kar poglej kako si prestrašil Lucille!« Zasmejala se je in mu razmršila lase.

Lucille jo je gledala od vrat. Spet se je začutila odrinjeno, le da tokrat zaradi svoje nesposobnosti. In vendar, kako vse nekaj drugega je bilo to v primerjavi s prizori, ki jih je videvala po parkih!

Gospa Christiansenova jo je potrepljala po ramenih, ko je šla ven. »Drevi bo že vse pozabljeno.«

»Drevi,« je šepnila Lucille sama pri sebi, ko se je vrnila v otroško sobo. »Kako lepa beseda!«

Medtem ko sta otroka spala, je Lucille prelistavala *Ostržka* z ilustracijami. Naravnost hlepela je po povestih, vsakršnih povestih, še najbolj pa po pustolovskih zgodbah in pravljicah. In ob njenem komolcu

na polici jih je bilo na ducate. Cele mesece bi trajalo, preden bi jih vse prebrala. Nič zato, če so bile otroške. Pravzaprav ji je bila ta zvrst še bolj pri srcu, saj so bile takšne povesti opremljene s slikami oblečenih živali, in mize in hiše in vse mogoče reči so postale tako žive.

In zdaj je s tolikšnim zadovoljstvom in radostjo obračala strani *Ostržka*, da od same sreče že ni več mogla brati. Domislila se je, kako jo je zdravnik v zdravilišču spodbujal k branju in jo nagovarjal, naj hodi tudi v kino. »Druži se z normalnimi ljudmi in pozabi na materine težave...« (Takrat je rekel težave, sicer pa je temu govoril živci. In res so bili živci, kakor rdeča nit, ki se je vlekla iz roda v rod. Tudi skoznj, je pomislila.) Lucille je še vedno videla psihiatrov obraz, njegovo nekoliko vstran nagnjeno glavo, naočnike, ki jih je držal v roki, medtem ko je govoril, natanko tako, kot si je zamišljala psihiatre. »Če je imela tvoja mati težave z živci, še ne pomeni, da ti ne bi mogla biti normalna, tako kot tvoj oče. In trdno sem prepričan, da si. Bistro dekcle si, Lucille... Poišči si službo zunaj mesta... sprostí se... uživaj življenje... In pozabi na vse, kar je s tvojo družino v zvezi, še celo na hišo, v kateri je živeła... Po letu dni na deželi...«

Tudi to je bilo pred tremi tedni, tik po tistem, ko je mati umrla na oddelku. In kar je rekel zdravnik, je bilo res. V tej hiši, kjer so prebivali spokojnost in ljubezen ter lepota in otroci, je čutila, kako se mestna mora kakor kačja koža lušči z nje. In to že kar v tej prvi polovici dneva! V tednu dni se niti materinega obraza ne bo več spominjala.

Z radostnim, že skoraj zanosnim vzdihom se je obrnila h knjižni polici in na slepo izbrala šest, sedem visokih, tenkih, živobarvnih knjig. Eno si je odprto, z licem navzdol, položila v naročje. Drugo je odprla in si jo naslonila na prsi. Nato je, v eni roki še vedno držeč preostale, z napol zaprtimi očmi pritisnila obraz ob strani *Ostržka*. Počasi se je gugala naprej in nazaj v stolu in se utapljala v občutju sreče in hvaležnosti. Ura v pritličju je odbila tri, vendar je ni slišala.

»Kaj pa delaš?« jo je vprašal Nicky z vljudno radovednostjo.

Lucille je odmaknila knjigo od obraza. Ko se je zavedela pomena njegovega vprašanja, je živo zardela in ne nasmehnila kakor otrok, ki so ga zasačili pri kakem radostnem opravilu. »Berem!« se je zasmejala.

Tudi Nicky se je zasmejál. »Potem bereš pa hudo od blizu.«

»Uaaah,« je zazdehala Heloise, ki se je že tudi usedla.

Nicky je prišel k Lucille in si ogledal knjige na njenem naročju. »Vstajava ob treh. Bi nam zdaj kaj prebrala? Catherine nama je vedno brala do večerje.«

»Naj vama preberem kaj iz *Ostržka*?« je predlagal Lucille, vsa srečna, da bo lahko z njima delila veselost, s katero so jo navdale prve strani te knjige. Sedla je na tla, da bi otroka lahko videla slike, medtem ko bo brala.

Nicky in Heloise sta tiščala svoja radovedna obraza nad slike, da je včasih komaj videla brati. Ni vedela, da bere s tolikšnim zanimanjem, da sta se ga našla še otroka in da sta prav zaradi tega tako uživala. Brala je skoraj dve uri in čas je spolzel mimo, kot da bi brala dve minuti.

Kmalu po peti je prinesla Lisabeth pladenj z večerjo, in ko so jo pospravili, sta jo Nicky in Heloise prosila, naj jima bere še do sedme, ko je bil njun čas za spanje.

Lucille je rada začela neko drugo knjigo, vendar ji je Lisabeth, ko se je vrnila po pladenj, povedala, da se morata otroka skopati in da bo kmalu prišla gor gospa Christiansenova, da vošči otrokoma lahko noč.

Gospa Christiansenova je prišla gor ob sedmih, a takrat sta bila otroka že v svojih haljicah, okopana in vsa zatopljena v novo povest, ki jima jo je na tleh brala Lucille.

»A veš,« je rekel Nicky materi, »vse te knjige smo prebrali že s Catherine, ampak ko jih bere Lucille, je tako, kot da bile čisto nove!«

Lucille je zardela od zadovoljstva. Ko sta se otroka spravila v posteljo, je skupaj z gospo Christiansenovo odšla dol.

»Je vse v redu, Lucille?... Sem mislila, da bi me nemara rada povprašala kaj v zvezi z delom.«

»Niti ne, gospa, edino... bi smela morda enkrat na noč gor k otrokoma, da se prepričam, če je vse v redu?«

»Oh, pa menda si ne boš zaradi tega kratila spanca, Lucille. Res, zelo si skrbna, a tega res ni treba.«

Lucille je molčala.

»Bojim se tudi, da se ti bodo večeri tu zdeli nekam dolgi. Če se ti bo kdaj zahotelo v kino v mesto, te bo Alfred, to je naš šofer, z veseljem odpeljal z avtom.«

»Hvala, gospa.«

»No, potem pa lahko noč, Lucille.«

»Lahko noč, gospa.«

Ven je odšla pri zadnjem vhodu, čez vrt, kjer je vodnjak še vedno veselo škropil. In ko je položila roko na gumb svojih vrat, si je zaželela, da bi bila to vrata otroške sobe in da bi bilo osem zjutraj in začetek novega dne.

Še vedno je bila utrujena, prijetno utrujena. Kako lepo je, je pomislila, ko je ugasnila luč, če si zvečer prijetno zbit (čeravno je bila ura šele devet), ne pa prepoln odvečne energije, ves nespečen in z mislimi pri materi ali v skrbeh zase... Spominjala se je še dne, ne tako davno tega, ko se cele četrte ure ni mogla domisliti svojega imena. Vsa iz sebe od strahu je stekla k zdravniku...

Ampak to je bila preteklost! Lahko bi celo prosila Alfreda, naj ji kupi pakeljc cigaret v mestu — razkošje, ki se mu je že dolge mesece odrekala.

Še zadnjič je od okna pogledala hišo. Tu in tam je potegnila sapa, da so zavese v otroški sobi vzvalovile, pomolele skoz okno in se nato spet skrile v notranjost. Veter v kimajočih vrhovih topolov je šepetal s prijaznim glasom, ki je bil podoben visokim, zvonkim otroškim glasovom...

Drugi dan je bil kakor prvi, le da ni bilo nobene nezgode, nobene opraskane ročice, in ravno tako tretji in četrti. To so bili urejeni, drug drugemu podobni dnevi, kakor vrsta Nickyjevih kositrnih vojakov na igralni mizici v otroški sobi. Edino, kar se je spremenilo, je bila Lucillina ljubezen do družine in otrok — slepa in strastna predanost, ki se je, kot je kazalo, vsako jutro podvojila. Opazila in vzljubila je toliko reči: način, kako je Heloise pila svoje mleko, z drobnimi, grlnimi požirki, kako so se svetle dlačice na njunih hrbtih vrtničile navzgor in se na tilniku zarasle v lase, in, kadar ju je kopala, naravnost bolečo ranljivost njunih teles...

V soboto zvečer je v poštnem nabiralniku pri vratih poselskega krila našla pisemsko ovojnico, naslovljeno nanjo. Notri je bil zapognjen prazen list papirja in v listu dva nova dvanajstdolarska bankovca. Lucille je enega izmed njiju podržala za njegova ostra robova. Njegova vrednost ji ni pomenila ničesar. Če bi ga hotela vnovčiti, bi morala v trgovine, kjer so drugi ljudje. Kaj ji bo denar, če pa ne bo nikdar zapustila Christiansenovih? Samo kopicil se ji bo, po štirideset dolarjev na teden. V letu dni se ji bo nabralo dva tisoč osemdeset dolarjev, v dveh letih pa dvakrat toliko. Nazadnje jih bo imela že toliko kot Christiansenova, to pa ne bi bilo prav.

Bi se jima zdelo hudo čudno, če bi ju prosila, ali sme delati zastonj? Ali pa nemara za deset dolarjev?

Vsekakor je morala govoriti z gospo in naslednje jutro je šla k njej. Čas ni bil najbolj prikladen. Gospa Christiansenova je namreč ravno sestavljala jedilnik za večerjo.

»Ja?« je rekla gospa s svojim prijetnim glasom.

Lucille je gledala rumeni svinčnik v njeni roki, kako se naglo suklja po papirju. »To je preveč zame, gospa.«

Svinčnik je zastal. Gospa Christiansenova je od presenečenja rahlo razprla ustnice. »Ampak si pa res posrečeno dekle, Lucille!«

»Kako to mislite — posrečeno?« je Lucille vprašala radovedno.

»No ja, najprej bi bila rada malodane dan in noč pri otrokih. Do prostega popoldneva ti očitno sploh ni. Zmeraj govoriš, da delaš nekaj »pomembnega« za nas, čeravno mi ni jasno, kaj naj bi to bilo... Zdaj pa se ti še plača zdi prevelika! Take, kot si ti, res še nismo imeli, Lucille. Res si drugačna, povem ti!« Zasmejala se je in njen smeh je zvenel neprisiljeno in sproščeno, kar je bilo v popolnem nasprotju z napetostjo dekleta, ki je stalo pred njo.

Lucille je pogovor prevzel. »Kako to mislite, drugačna, gospa?«

»Ja, saj sem ti ravnokar povedala, draga moja. In še malo ti ne mislim znižati plače, zakaj to bi bilo čisto izkoriščanje. Pravzaprav, če si boš kdaj premislila in hotela povišico —«

»Oh, ne, gospa... le tega si želim, da bi lahko za vas storila še kaj več... za vse vas...«

»Lucille! Saj delaš za nas, ali ne? Skrbiš za najina otroka. Kaj pa bi bilo lahko še pomembnejše od tega?«

»Hočem reči, kaj večjega — se pravi bolj —«

»Neumnost, Lucille,« jo je prekinila gospa Christiansenova. »Samo zato, ker ljudje, pri katerih si bila prej, niso bili tako — prijazni, kot sva midva, ti še ni treba izgarati duše za naju.« Čakala je, da bi se dekleta zganilo, a to je še naprej stalo pri mizi in zbegano gledalo predse. »Z gospodom Christiansenom sva nadvse zadovoljna s tabo, Lucille.«

»Hvala, gospa.«

Vrnila se je v otroško sobo, kjer sta se otroka igrala. Ni se ji posrečilo, da bi jo gospa Christiansenova razumela. Ko bi lahko šla nazaj k nji in ji razložila, kako ji je pri srcu, ji povedala o materi in o tem, kako se je toliko mesecev bala zase, kako si nikdar niti cigarete ni upala pokaditi, kaj šele popiti kozarca... in kako ji je odleglo že samo spričo tega, da živi s to družino v tej prelepi hiši... ko bi ji lahko povedala vse, kar ji leži na srcu. Že se je obrnila k vratom, vendar se je ob misli, da bi jo zmotila ali pa dolgočasila s svojo zgodbo, z zgodbo navadne služ-

kinje, ustavila. In tako je preostanek dneva prenašala naokrog svojo neizpovedano hvaležnost kakor veliko utež v prsih.

Tiste noči je sedela v svoji sobi ob prižgani luči krepko čez polnoč. Zdaj je imela svoje cigarete in dovolila si je tri na večer, a že te so bile dovolj, da jo je prijetno zaščemelo po telesu, da si je umirila duha in se predala junaškim sanjarijam. In ko je pokadila tiste tri cigarete in jo je imelo, da bi pokadila še eno, je vedno vstala in spravila cigaretno škatlico v vrhnji predal, da bi odgnala skušnjava. Ravno je hotela zapreti predal, ko je na škatli za robce opazila tista dva dvanajstdolarska bankovca, ki sta ji jih dala Christiansenova. Vzela ju je in spet sedla na stol.

Iz zavihka vžigalic je iztrgala eno, jo podrsala in jo z gorečim koncem navzdol naslonila na rob pepelnika. Počasi je prižigala vžigalico za vžigalico in jih zlagala tako, da je nastal droben, migetav, dobro nadzorovan ogenjček. Ko je vžigalic zmanjkalo, je razcefrala lepenkasti zavihček na drobne kosce in jih počasi stresala na ogenj. Nazadnje je vzela še dvajsetdolarska bankovca in ju z nekaj truda razcefrala na enako velike kosce. Tudi te je namenila ognju.

Gospa Christiansenova je sicer ni razumela, a če bi videla *tole*, bi jo. Ampak *to* še ni bilo dovolj. Tudi zvesto služenje samo po sebi še ni bilo dovolj. To zna vsak, za denar. Ona pa je bila drugačna. Kaj ni sama gospa Christiansenova rekla tako? Nato se je spomnila, kaj še ji je rekla: »Z gospodom Christiansenom sva nadvse zadovoljna s tabo, Lucille.«

Ob spominu na te besede jo je vzdignilo s stola in čez ustnice se ji je razlezel smehljaj. Počutila se je tako neznansko močno in varno v moči svojega duha in na položaju, ki ga ima pri tej hiši. Z *gospodom Christiansenom sva nadvse zadovoljna s tabo, Lucille*. Pravzaprav ji je le eno manjkalo do popolne sreče. Morala bi se dokazati še v stiski.

Ko bi le udarila kaka nadloga, o kakršnih je brala v Bibliji... »In velika nadloga je udarila vso deželo.« Tako nekako bi se reklo po biblijsko. Predstavljala si je vodovje, kako se zaganja čedalje višje ob veliko hišo in nazadnje že skoraj zaliva otroško sobo. Rešila bi otroka in z njima odplavala na varno, kamorkoli pač.

Nemirno se je prestopala po sobi.

Ali pa, če bi bil potres... Pognala bi se med podirajoče se zidove in zvlekla otroka na prosto. Nemara bi se še vrnila v sobo po kako malenkost, recimo po Nickyjeve kositrne vojake ali Heloisin komplet barvnikov, in pri tem bi jo do smrti zasulo. Tedaj bi Christiansenova videla, kolikšna je bila v resnici njena vdanost.

Ali pa, če bi izbruhnil požar. To se lahko zgodi vsakomur. Požari so nekaj vsakdanjega in zanje niso potrebni srditi posegi iz gornjega sveta. Že samo bencin v garaži in vžigalica lahko povzročita strahoten požar.

Odšla je dol, skozi notranja vrata, ki so se odpirala v garažo. Rezervoar je bil meter visok in zvrhano poln, tako da ga, če je ne bi navdihovali nujnost in pomembnost njenega dejanja, ne bi mogla vzdigniti čez prag garaže in nato poselskega krila. Zavalila je rezervoar čez vrt, kakor je videla moške valiti pivske sodčke in smetnjake. Po travi se ga je dalo valiti brez hrupa, le enkrat samkrat, ko je prečkala eno izmed tlakovanih poti, je za kratek hip zamolklo zadonelo v noč.

V nobenem oknu se ni prižgala luč, pa tudi če bi se, to Lucille ne bi odvrnilo od namere. In tudi če bi sam gospod Christiansen stal tam pri vodnjaku, se ne bi dala zmotiti, saj bi ga najbrž sploh ne opazila. Pa tudi če

bi ga, ali ni vendar počenjala nekaj plemenitega? Ne, videla bi le hišo in obraza otrok zgoraj v sobi.

Odvila je čep in zlila nekaj bencina na hišni vogal, nato pa odvalila rezervoar naprej, zalila še nekaj belih kamnitih plošč, in tako naprej, dokler ni prišla do najbolj oddaljenega vogala. Potem je uprasnila vžigalico in se vrnila po poti, po kateri je prišla, pritikaje se mokrih mest. Ne da bi se ozrla, je odšla do vrat poselskega krila in tam obstala, da si vse ogleda.

Plameni so bili sprva bledi in hlastni, nato pa so porumeneli, tu in tam tudi pordeli. Ko je Lucille to gledala, se ji je vsa napetost, ki je še ostala v njej, tako v telesu kot duši, enakomerno razlila navzgor in jo za vselej zapustila, tako da so se ji lahko možgani in mišice napojili z zavestnim naponom, kakor atletu, preden počí startna pištola. Počakala bo, da bodo plameni segli visoko, prav do okna otroške sobe, preden se bo pognala noter, tako da bo nevarnost kar se da velika. Čez ustnice se ji je razlezel svetniški smehlaj in kdorkoli bi jo videl stati tam v vratih, z obrazom obsijanem od svetlih plamenov, bi jo nedvomno imel za lepo mlado žensko.

Ogenj je podtaknila na petih mestih in plameni so se zdaj stegovali navzgor po hiši kakor petero prstov, toplih in migetavih, nežnih in božajočih. Lucille se je nasmehnila in se krotila. Tedaj je cisterno, ki se je pregrela, na lepem s topovskim pokom razneslo, da je jarka luč za hip obsijala celotno prizorišče.

Lucille je, kakor da bi bila čakala prav na to znamenje, samozavestno stopila naprej.

Prevedel Uroš Kalčič

Vztrajno na prvem koraku pričujoče zgodbi:

Če se ne bi je razlezel svetniški smehlaj in kdorkoli bi jo videl stati tam v vratih, z obrazom obsijanem od svetlih plamenov, bi jo nedvomno imel za lepo mlado žensko.

Ogenj je podtaknila na petih mestih in plameni so se zdaj stegovali navzgor po hiši kakor petero prstov, toplih in migetavih, nežnih in božajočih. Lucille se je nasmehnila in se krotila. Tedaj je cisterno, ki se je pregrela, na lepem s topovskim pokom razneslo, da je jarka luč za hip obsijala celotno prizorišče.

Lucille je, kakor da bi bila čakala prav na to znamenje, samozavestno stopila naprej.

„Zaprta“ nas ta opis presenetljivo spominja npr. na nekatere odlomke iz Kingove *Prezrtar*. Ali pa na „gotski roman“, zaključni prizorišče *Rebecca* na prvem, ko služabnica zadé grad.

Zgodba P. Highsmitha so precej nenavadne, le težko pa bi se katero rekli, da je „verjetna“. Avtoričina genijalnost je prav v tem, da so zgodbe — najhudo še tako nenavadne — na le „psihološko“ prepričljive, da imajo nek zelo „verjeten“, naravnost grozljive „domač“ prizvok, temveč nam vedno nudijo neki neizprosní logiki. Morda bi lahko na ravni krajše levrne literature ponovno reaktualizirali in dali nek drugačen pomen splošni obrascu fetišistične utajitve: saj vem, da to ni res, pa vendar verjemem, da je. Če se prvi del te formulacije nanaša na bralčev odnos, da vendarle bere *fiction*, pa bi v drugem lahko razbrali nagnj, da ima resnica strukturo fikcije.

»STRAIN«

... in vstopajo v kraljstvo. Vse to je opisano v knjigi, ki se nanaša na nepopolno zgodbo, ki je napisana v šestih delih. V prvem delu je opisano, kako se zgodba začne, v drugem delu pa se zgodba nadaljuje. V tretjem delu je opisano, kako se zgodba konča. V četrtem delu je opisano, kako se zgodba konča. V petem delu je opisano, kako se zgodba konča. V šestem delu je opisano, kako se zgodba konča.

... in vstopajo v kraljstvo. Vse to je opisano v knjigi, ki se nanaša na nepopolno zgodbo, ki je napisana v šestih delih. V prvem delu je opisano, kako se zgodba začne, v drugem delu pa se zgodba nadaljuje. V tretjem delu je opisano, kako se zgodba konča. V četrtem delu je opisano, kako se zgodba konča. V petem delu je opisano, kako se zgodba konča. V šestem delu je opisano, kako se zgodba konča.

Določena vrsta literature, katere področje obsega predvsem nadali ne-naravno, »neverjetno«, nerazložljivo, morda s prizvokom mistike, si je kot »alibi« in hkrati zaščitni znak izbrala znane besede velikega Avtorja: *There are more things in heaven and earth...* Le nekaj vrstic pred tem pa (prav tako v Hamletu) najdemo verz, ki bi ga lahko označili za neizrečeni moto pisanja Patricie Highsmith: *There needs no ghost, my lord, come from the grave Too tell us this*. S tem ne nameravamo zoperstavljati Patricie Highsmith zgornji vrsti *fiction*, na primer grozljivki v širšem pomenu besede. Vendar pa razlika tudi ni zgolj žanrska. Vzemimo na primer konec pričujoče zgodbe:

Čez ustnice se ji je razlezel svetniški smehlaj in kdorkoli bi jo videl stati tam v vratih, z obrazom obsijanem od svetlih plamenov, bi jo nedvomno imel za lepo mlado žensko.

Ogenj je podtaknila na petih mestih in plameni so se zdaj stegovali navzgor po hiši kakor petero prstov, toplih in migetavih, nežnih in božajočih. Lucille se je nasmehnila in se krotila. Tedaj je cisterno, ki se je pregrela, na lepem s topovskim pokom razneslo, da je jarka luč za hip obsijala celotno prizorišče.

Lucille je, kakor da bi bila čakala prav na to znamenje, samozavestno stopila naprej.

»Žanrsko« nas ta opis presenetljivo spominja npr. na nekatere odlomke iz Kingove *Firestarter*. Ali pa na »gotški roman«, zaključni prizori *Rebecce* na primer, ko služabnica zažge grad.

Zgodbe P. Highsmith so precej nenavadne, le težko pa bi za katero rekli, da je »neverjetna«. Avtoričina genijalnost je prav v tem, da so zgodbe — najsibodo še tako nenavadne — ne le »psihološko« prepričljive, da imajo nek zelo »verjeten«, naravnost grozljivo »domač« prizvok, temveč tudi vedno sledijo neki neizprosni logiki. Morda bi lahko na ravni branja tovrstne literature ponovno reaktualizirali in dali nek drugačen pomen znanemu obrazcu fetišistične utajitve: saj vem, da to ni res, pa vendar verjamem, da je. Če se prvi del te formulacije nanaša na bralčevo zavest, da vendarle bere *fiction*, pa bi v drugem lahko razbrali namig, da ima resnica strukturo fikcije.

Več načinov je, kako brati *Junakinjo*. Vzemimo tu za izhodišče tisto branje, ki se najbolj neposredno ponuja. *Junakinja* je prvovrstna »case history« — natanko v tistem smislu, v katerem se ta termin uporablja v psihoanalizi.

O Lucillini preteklosti iz posameznih namigov zvemo, da je imela noro mati, da je to vplivalo tudi na njeno »psihično počutje« (bila je raztresena, negotova, nerodna, pozabljala je stvari, . . .), da je bilo njeno doseganje življenja precej ponesrečeno, tudi ravnali z njo niso najbolj ljubeče. Vse to se Lucille zgosti v en temeljni stavek: *I have failed*.

Zgodba se pravzaprav lahko resno začne na podlagi psihiatrove napake — tako v diagnozi, kot v terapiji. Diagnoze pravzaprav sploh ne poda, kar pa zadeva terapijo, opremi Lucille z naslednjimi navsemi:

»Če je imela tvoja mati težave z živci (*strain*), še ne pomeni, da ti ne bi mogla biti normalna, tako kot je tvoj oče. In trdno sem prepričan, da si. Bistro dekle si, Lucille . . . Poišči si službo zunaj mesta . . . sprosti se . . . uživaj življenje . . . In pozabi na vse, kar je s tvojo družino v zvezi, še celo na hišo, v kateri je živela . . . Po letu dni na deželi . . .«

Lucille poskuša ubogati psihiatrov nasvet, najde si delo zunaj mesta in si naloži pozabo vsega, kar je doživela v preteklosti, popolno »izolacijo«, skratka, verjame v »čisti rez«, možnost ponovnega začetka iz nulte točke. In znajde se v hiši svojih sanj, *house of her dreams*, pravi. Zaposli se v hiši, ki ji s svojimi značilnostmi nikakor ne omogoča »pozabe«, temveč nasprotno, s tem, ko uteleša natanko dom njene fantazme, šele zares sproži bolezen.

Vse je popolno. Ljubeči starši, pridni, prijazni in lepi otroci, idilična hiša. In raj ni le hiša, v katero je prišla, tudi ime njenih lastnikov (Christiansen) daje slutiti božje kraljestvo na zemlji. Skratka, kot pravi Lucille, »perfect children of the perfect house«. In seveda se postavi vprašanje, ali je tudi ona *perfect*. Okrog te točke se osredinijo tri temeljne komponente njene »patologije«, vsi njeni simptomi.

1) Dobila je nekaj, česar si ni zaslužila. Dolg, ki se pojavi na tem mestu, je na nek način neskončen. Christiansenovim se mora oddolžiti za nekaj, česar ji, v »realnosti«, sploh niso dali (zanje je takšen odnos do baby-sitter kar se da normalen, običajen), kar pa sama oceni za neprecenljivo. Ta temeljni dispozitiv povzroči izgubo »distance«, profesionalnega razmerja, na katerega Lucille nikakor noče pristati. To je moment, ki zaznamuje Lucillino »predajo« nadjazu. Kar stori za Christiansenove je mnogo, mnogo premalo, kar dobi od njih je mnogo, mnogo preveč. Kar *ne razumejo* — ne razumejo, da bi za njihovo ljubezen žrtvovala košček za koščkom svojega telesa, ne razumejo, kaj vse jim je še dolžna (in zato ne vedo, bi lahko dodali, kaj vse jih še čaka).

2) Lucillin brezmejni napor in trud v družini Christiansonovih pa predstavlja še nekaj: način prisotnosti tega, kar bi rada za vsako ceno pozabila. Mati je imela *strain*, bolezen živcev, je bila zdravnikova diagnoza. Beseda, ki je Lucille navdajala z grozo, »Strain, it was, like a thread, running through the generations« (eden izmed pomenov besede *strain* je prav rod, družina, /rasna/ poteza, /dedno/ nagnjenje, dispozicija). Prav ta možnost, da je *strain* (bolezen) tudi *strain* (družinska, »unarna poteza«), je bila predmet pozabe, potlačitve. In »vrnitev potla-

čenega« je seveda prišla prav v podobi *strain*, saj je nadaljnji pomen te besede natanko prizadevanje, *trud*, napor.

3) Tretji moment pa je povezan s tem, da je dom Christianovih predstavljal realizacijo njene fantazme, iz česar je neposredno sledil neizprosni imperativ: bodi na ravni svoje fantazme! Neznosna situacija torej, ki je postavila Lucille v nenehno napetost, pritisk, z eno besedo, spet *strain*.

Na to je Lucille odgovorila z neko drugo fantazmo, ki jo lahko bremo kot poskus »materializirati«, definirati to, kaj pravzaprav dolguje in kaj mora torej v zameno storiti, da bo ta dolg odplačan. Ogrodje ji ponudi njena priljubljena knjiga *Ivanhoe*. In ko se nato otroka igrata »ujeto princeso« in njenega rešitelja, je fantazma rojena, Lucille se nenadoma razodene:

Zdaj se ji je posvetilo! Tudi ona je bila kakor ti dobri vojaki, ujeti v gradu. Grad je bil Howellova hiša v mestu (hiša, kjer je delala prej, op. p.). Nicky in Heloise pa sta jo rešila iz nje. Zdaj se je lahko posvetila dobrim delom. Ko bi se le hotelo kaj pripetiti...

... Ko bi se le zgodila katastrofa, huda nevarnost, v kateri bi se lahko izkazala in junaško rešila otroke ter pri tem po možnosti žrtvovala še kakšen košček sebe (v svojih fantazijah nastopa kot resno ranjena). Žrtvovala bi svoje telo, vse, razen zavesti o tem, da Christiansenovi zdaj končno *razumejo* in znajo ceniti njeno ljubezen in vdanost.

Od tod naprej stvari stečejo same od sebe. Lucille končno zažge hišo in se s svetniškim nasmehom odpravi proti otroški sobi. Končno se bo Christiansenovim oddolžila za vso srečo, ki jo je bila pri njih deležna in končno bodo razumeli.

Razumeli kaj? Ustavimo se za trenutek pri tej (drugi) fantazmi, katere paradigma je razmerje žrtev — rabelj — rešitelj. (Lucillina) želja, ki se razkriva v tej fantazmi, ni enostavno želja rešiti žrtev pred rabljem. Prvo, na kar moramo biti pri tem pozorni, je način te rešitve. Otroke bi rešila tako, da bi sama postala žrtev (resno ranjena v spopadu z »rabljem«, napadalcem). Toda hkrati je prav tako preenostavno reči, da je Lucillina želja enostavno želja postati žrtev, kajti zakaj potem ves ta ovinek z reševanjem prve žrtve? Temeljno sporočilo te operacije bi prej lahko formulirali takole: daj mene namesto otrok, *počni to z mano*, namesto z njima. In jasno je, pred čim Lucille rešuje žrtve in česa se nadeja pri tej substituciji: natanko užitka. In čemu ovinek? — Ker je užitek v sami poti do užitka, oziroma, ker lahko pride Lucille do užitka le tako, da prestreže to, kar je namenjeno otrokom. In način, kako se Lucille loti svojega podviga — če ne gre drugače, če Tisto noče priti »od zunaj«, bo zanj poskrbela sama — je v strogem smislu avtoerotičen. Lucille je našla odgovor na *strain*, našla je način »čistega«, nepatološkega« uživanja ter (p)ostala svetnica.

Toda, ali bodo Christiansenovi res razumeli?

Alenka Zupančič

KDO JE DELIL?

Ring Lardner

Vesta, to je prvič, odkar sva se poročila, da sva s Tomom s pravimi prijatelji. Najbrž se vama zdi smešno, da vama pravim *moja* prijatelja, ker se nismo še nikoli videli, ampak Tom je toliko govoril o vaju, kako vaju ceni, in kako se veseli, da vaju bo videl, in sploh — no, ravno tako je, kakor da bi vaju poznala vse življenje, tako kot on.

Saj imava tam svojo družbo, z njimi igrava bridge in greva plesat; ampak konec koncev sva tam šele tri mesece, vsaj jaz, in ljudje, ki jih poznaš toliko časa, no, ni ravno tako, kot da bi se poznali vse življenje, kot vidva in Tom. Kolikokrat je Tom govoril, da ga ni denarja, ki ga ne bi dal, da bi bil lahko s Helen in Arthurjem, in kako da se dolgočasi tam zunaj samo z ubogo malo ženo in svojimi novimi prijatelji!

Arthur in Helen, Arthur in Helen — toliko govori o vama, da je prav čudno, da še nisem ljubosumna; posebej nate, Helen. Vidva sta morala biti res dobra prijatelja, ko sta bila majhna.

Skoraj vse njegove otroške knjige imajo spredaj tvoje ime — Thomas Cannon in Helen Bird Strong. Res mora biti nekaj čudovitega zanj, da te vidi! In zame prav tako. Samo pomislita, nazadnje sem le srečala čudovito Helen in Arthurja! Morata mi oprostiti, da vaju kličem po imenih; ampak vedno si vaju predstavljam tako, in enostavno ne morem reči gospod in gospa Gratz.

Ne, hvala, Arthur; ne bom več. Moja meja je dva, in sem jo že presegla, z dvema koktejloma pred večerjo in temle zdaj. Ampak srečanje s Tomovima najboljšima prijateljema je posebna priložnost. Stavim, da si tudi Tom želi, da bi lahko proslavil, ali ne, dragi? Saj bi lahko, če bi le hotel, a ko se enkrat za nekaj odloči, ga nič na svetu ne more prepričati. Tom ima močnejšo voljo kot kdorkoli, ki sem ga kdaj poznala.

Res se mi zdi čudovito, da že tako dolgo ne pije več; nekdo, ki je imel navado — no, saj vesta prav tako dobro kot jaz; morda še celo bolje, ker ste bili svoje čase toliko skupaj, jaz pa vem samo to, kar mi je sam povedal. Povedal mi je, kako je nekoč v Pittsburghu — Dobro, Tomie; nič več ne bom rekla. Ampak zdaj je vsega konec, hvala bogu! Niti kapljice več, odkar sva poročena; cele tri mesece! In pravi, da za vedno, ali ne, dragi? Saj ne, da bi imela kaj proti ljudem, ki pijejo — če imajo mero. Ampak saj vesta, kako je s Tomom! Zmeraj gre do konca, karkoli počne. Kot je včasih pri športu —

Že prav, dragi; ne bom te spravljala v zadrego. Saj vem, da ne maraš biti v središču pozornosti. Je pa grozno, da se ne moreš pohvaliti z lastnim možem; vse, kar dela, ali kar je kdaj delal, se mi zdi čudovito. Je tako samo zato, ker še ni dolgo, kar sva se poročila? Ali se tudi tebi Arthur zdi tak, Helen? Se? In poročila ste se pred štirimi leti, ni tako? In pobegnila si od doma, kaj ne? Vidiš, vse vem o tebi.

Oh, mene čakate? Ali vlečemo za partnerja? Zakaj ne bi igrali po družinah? Ni mi tako nerodno, če naredim kaj neumnega, ko igram s Tomom. Nikoli se ne pritožuje, čeprav me včasih prav grdo pogleda. Ampak zadnje čase ne prav pogosto; ne delam več tako trapastih napak, kot sem jih včasih. Zdaj sem kar dobra, ali ne, Tom? Najbolje, da pritrdiš, ker če nisem, si sam kriv. Vesta, Tom me je moral učiti igrati. Do zaroke sploh nisem kartala! Pomislita! Verjetno sem bila najprej precej obupna, ampak Tom je bil res zlat, tako potrpežljiv! Saj vem, da je mislil, da se ne bom nikoli naučila, ampak sem te preslepila, ali ne, Tommie?

Ne, res, raje igram, kot delam skoraj karkoli drugega. Ampak saj nam boš kaj zapela, ali ne, Helen? Mislim, čez nekaj časa. Tom ne more prehovliti tvojega glasu, in komaj čakam, da ga slišim.

Za kaj igramo? Ja, penny je čisto v redu. Tam navadno igramo za pol centa na enega in za penny na družino. Ampak penny na enega je tudi v redu. Saj zdaj si lahko privoščiva, ne, dragi? Tom vama ni povedal o povišanju. Bil je — Dobro, Tommie; saj bom tiho. Vem, da ne maraš, da se govori o tebi, ampak tvoja žena si ne more kaj, da se ne bi vsaj malo ponašala s tabo. In verjetno tvoja najboljša prijatelja tudi zanimajo tvoje zadeve, kajneda?

Ampak Tom je najbolj skrivnosten človek, kar sem jih kdaj spoznala. Prepričana sem celo, da tudi meni ne zaupa vsega! A tega ni veliko. Navadno takoj opazim, da mi nekaj skriva, in potem vztrajam, dokler ne prizna. Večkrat pravi, da bi morala biti odvetnik, ali detektiv, ko znam tako izvleči stvari iz ljudi. Kaj ne, Tom?

Na primer, nikoli ne bi vedela, kaj se mu je zgodilo s tistimi groznimi nogometaši na Yaleu, če ga ne bi naravnost prisilila, da mi pove. Ali nista vedela za to? Ne, Tom, povedala bom Arthurju, tudi če mi boš zameril. Vem, da te bo zanimalo, Arthur, ne samo zato, ker si Tomov prijatelj, ampak zato, ker si sam tako slaven športnik. Skratka, kako je že bilo, Tom? Moraš mi pomagati. No, če bo kaj narobe, me popravi.

Torej, Tomovi prijatelji na Yaleu so zvedeli, kako dober igralec je bil v srednji šoli, in so ga pripravili, da je poskusil priti v deveterico Yalea. Tom je vedno igral krilo. Za krilo moraš biti dober tekač, in Tom je lahko tekel izredno hitro. In še vedno lahko. Ko sva bila zaročena, sva večkrat tekmovala, in nagrada je bila — Že dobro, Tommie, ne bom izdajala najinih skrivnosti. Kakorkoli že, premaga me kot za šalo.

Torej, na Yaleu je hotel igrati na krilu, šlo mu je zelo dobro, in drugi v moštvo so rekli, da bo iz njega še pravi čudež, in potem so imeli nekega dne trening in Tex Jones, ne, Ted Jones — to je glavni trener — je Tom nadrl, da je zgrešil znak, in Tom je dokazal, da se moti Jones, ne pa on, česar mu Jones ni nikoli odpustil. Uspelo mu je, da Tom ni več igral na krilu, ampak ga je dal v napad ali na rob ali kaj podobnega, kjer ni mogel narediti ničesar, in mu hiter tek ni prav nič koristil. Tomu je postalo jasno, da ga Jones ne more, in je odnehal. Da ni bilo to, Tom? No, nekaj je že moralo biti.

Oh, kaj čakate name? Oprostite. Kaj si licitirala, Helen? In ti, Tom? Si ji kontriral? In Arthur je predal naprej? No, pa poglejmo. Ko bi se vsaj spomnila, kaj to pomeni. Vem da včasih, ko podvoji, misli eno stvar, včasih pa drugo. Ampak zmeraj pozabim, katera je katera. Naj pomislim; kontriral je dva pika, ne? Kar pomeni, naj kar prepustim, če kaj vem. Ah, predam naprej. Joj, oprosti, Tommie! Saj sem vedela, da bo narobe. Res mi je žal. Mogoče ju bova pa vseeno premagala. Kdo pride ven?

Zdaj bom nehala govoriti in se bom posvetila igri. Ni ti treba tako gledati, Tommie. Lahko utihnem, če se potrudim. Samo nekako težko se je skoncentrirati, če si, no, razburjen. Ne samo, da sem srečala vaju, tudi potovanje me vedno razburi. Na najinih medenih tednih sem bila naravnost grozna, ampak konec koncev morajo medeni tedni vsakogar narediti živčnega. Nikoli ne bomo pozabila, kako sva prišla v hotel v Chicagu — V redu, Tommie, saj ne bom. Lahko pa povem, kako je bilo, ko sva srečala Bakerjeve.

To sta zakonca približno najinih let, poznam ju že od nekdaj. Bila sta zadnja na svetu, ki bi si ju želela videti, pa sva naletela nanju na State Street in potem sta vztrajala, naj prideva v njun hotel na večerjo, in pred večerjo sta naju povabila gor v svojo sobo in Ken — to je gospod Baker — Ken je pripravil nekaj koktejllov, čeprav jaz nisem hotela ničesar, Tom pa ni pil alkohola. Rekel je — medeni tedni so pa res pravi čas, da se ne pije! je rekel Ken.

»Ne zavajaj ga, Ken,« sem rekla. »Tom ne pije kot ti ali Gertie ali mi drugi. Ko enkrat začne, ne neha.« Gertie je gospa Baker.

Ken pa je rekel, le zakaj naj bi nehal, in jaz, da obstaja dober razlog za to, ker mi je obljubil, da bo nehal, in ko sva se poročila, mi je rekel, če ga kdajkoli vidim s pijačo, mi je lahko jasno, da —

Kako se je igra končala? Dva več? No, hvala bogu da se ne piše dvojno! Oh, pa se, ali ne? Ker je Tom kontriral, in jaz sem prepustila. Kako grdo od mene! Dragec, če mi lahko oprostiš, ti obljubim, da bom od zdaj naprej res pazila! Kaj pa s temi? Saj res, Arthurjeve so.

Govorila sem o Bakerjevih. Končno je Ken spoznal, da Toma ne bo pripravil do tega, da bi pil, in je nejevoljen odnehal. Ampak predstavljajta si, da sva ju srečala na medenih tednih, ko nisva hotela videti nikogar! Saj tako je verjetno z vsemi, razen če nista eden drugemu že odveč, in midva si gotovo nisva bila, kajne, Tommie? In si še vedno nisva, ali ne, dragi? In si tudi nikoli ne bova. Ampak bolje, da govorim samo zase.

Na! Spet govorim! Morata razumeti, da sva prvič z nekom, do kogar nama res kaj je; hočem reči, vidva sta Tomova najboljša prijatelja, in res je lepo, da se lahko pogovarjam z nekom, ki ga že dolgo pozna. Ljudje tam zunaj, s katerimi se druživa, so skoraj tujci, in ne govorijo o ničemer razen o sebi in o tem, koliko zaslužijo njihovi možje. Z njimi se ne moreš pogovarjati o stvareh, ki so pogovora vredne, kot na primer knjige. Jaz sem nora na knjige, ne verjamem pa, da polovica žensk, ki jih pozna tam, sploh zna brati. Ali pa enostavno ne berejo. Če omeniš kakšen res dober roman, recimo *Črni biki*, mislijo da se delaš poduhovljenega.

Rekel si brez aduta, ali ne, Tom? In Arthur je predal naprej. Pa poglejmo; ko bi vsaj vedela, kaj naj naredim. Nobene dolge barve nimam — grozno! Samo trenutek. Ko bi vsaj kdo lahko — vem, da bi morala vzeti — ampak — ah, dalje. Joj, Tom, tako slabe igre še nisi videl, ampak res ne vem, kaj bi lahko naredila.

Resnično imam obupne karte! Popolnoma verjamem v pregovor »Nesreča v kartah, sreča v ljubezni«. Kdor si ga je izmislil, je najbrž mislil name. Ne upam si jih položiti, dragi. Kar vem, da boš rekel, da bi morala kaj narediti. No, tukaj so! Naj vidimo tvoje karte, Helen. O, Tom, ona — ampak saj ne smem povedati. Kakorkoli že, jaz sem trapa. To mi je v tolažbo. Ničesar ne morem pokvariti, ko pa sem trapa. Mislim, da Tom dostikrat licitira preveč, torej bom trapa in ne morem narediti nobene neumnosti. Ampak pri tem sem dosti boljša kot prej, ali nisem, dragi?

Helen, mi lahko poveš, kje si dobila obleko? Pri Crandall and Nelson's? Slišala sem zanje, a baje so blazno dragi. Seveda ne moreš pričakovati, da bi dobil tako obleko zastonj. Moram si kupiti nekaj stvari, medtem ko sem tu, in verjetno je najbolje, da grem k njim, če stvari niso tako strašno drage. Niti ene nove stvari nimam, odkar sem se poročila, in tole nosim kar naprej, da je še videti več ne morem.

Tom me vedno priganja, naj kupujem obleke, a nekako ne morem sprejeti, da bi zapravljala denar nekoga drugega, čeprav sem prej zapravljala očetov denar, ampak to je drugače, ali se vama ne zdi? Sicer pa sprva niti nisva imela kaj dosti zapravljati, ali ne, dragi? Ampak zdaj, ko sva dobila povišanje — prav, prav, Tommie, niti besedice več.

Ah, že vesta, da so hoteli, da bi Tom kandidiral za župana? Tom mi namiguje, naj bom tiho, ampak res ne vem, zakaj naj bi tega ne izvedela njegova najboljša prijateljca. Njima je vendar jasno, da nisva bahača, Tommie. To se mi zdi resnično priznanje; saj je tam živel komaj nekaj več kot eno leto. Izvedela sva nekega večera, ko sta bila pri nama Guthriejeva in smo igrali bridge. Gospod Guthrie — namreč A. L. Guthrie — je tam eden največjih lesnih trgovcev. On je lastnik — kaj vse je že njegovo, Tom? Oh, oprost. Kakorkoli že, ima milijone. Vsaj sto tisoče, no.

Z ženo sta bila pri naju, igrali smo bridge. Ona je prava čudakinja! Na prvi pogled bi si mislila, da je hišnica ali kaj takega; oblači se prav grozno. No, tisti večer je imela — dejansko bi lahko prisegla, da je bila tisto nosečniška obleka, in to brez potrebe. Že ko sem jo prvič srečala — saj tega se sploh ne da opisati. Naredila pa je Bryn Mawr in njena družina je ena najstarejših v Philadelphiji. Človek ne bi verjel!

Pri igranju bridgea sta z možem neznansko smešna. Po njegovem konvencije sploh niso potrebne; pravi, da bi igralci lahko enostavno povedali eden drugemu, kaj imajo. In tako se sploh ne ozira na, kako se jim že reče, informativne kontre, in kar je še takega. Ona pa igra vse konvencije, in potem si lahko kar predstavljata, kako se ujemata. Borba! Ne ravno borba, no, ampak prepiranje. Se pravi, on se prepira. Za tistega, ki igra z njima, je strašno neprijetno. Res, če bi Tom meni rekel kaj takega, kar gospod Guthrie govori svoji ženi, potem — ali nista grozna, Tom? Oh, oprost!

Bila je prva ženska v Portlandu, ki me je prišla obiskat, in to se mi je zdelo zelo lepo od nje, čeprav bi potem, ko sem jo videla na vratih, lahko prisegla, da je akviziterka ali mogoče kuharica, ki išče delo. Oblečena je bila v — saj se ne da opisati. Je pa lepo od nje, da je prišla, saj je ena pravih ljudi tam, jaz pa — no, to je bilo še preden je Tom postal podpredsednik. Kaj? Oh, še sanjalo se mi ni, da vama ni nikoli pisal o tem!

Ampak gospa Guthrie se je obnašala, kot da je zanjo velika čast, da me pozna, in meni je všeč, če se ljudje tako obnašajo, tudi kadar vem, da je vse skupaj ništrc. Ali ni dober izraz, »ništrc«? To je rekel nek moški v varieteuju v Portlandu, v ponedeljek zvečer, preden sva odšla. Bil je

komik — Jack Brooks ali Ned Frowley, ali nekaj takega. Pomeni pa — saj ne vem, kako bi opisala. Prvih nekaj minut je bilo grozno. Ona je najtišja oseba, kar sem jih kdaj srečala, jaz sama pa sem tudi precej zadržana pred tujci. Kaj se režiš, Tommie? Kadar ljudi ne poznam, sem zadržana. Mogoče ne ravno zadržana, pač pa — zadržana, no.

To je bilo nekaj najbolj neprijetnega, kar sem kdaj doživela. Nobena od naju ni mogla spregovoriti, in jaz sem se komaj zadrževala, da se nisem začela smejati temu, kar je imela na sebi. Saj ko jo spoznaš, ti njene obleke niso več mar, čeprav te ves čas mika, da bi rekel, kako bi bilo bolje — In njeni lasje! Bridge pa igra sijajno, dosti boljše od moža. On torej noče igrati konvencij. Pravi, da je tako, kot bi ti povedal, kaj ima kdo v roki. In med igro se obupno prepirata. Se pravi, on se. Ona je prijazna in tiha, in zame je prava skrivnost, kako sta se ta dva lahko zaljubila. Pa saj — ali ne obstaja pregovor ali reklo ali nekaj takega, o podobnostih, ki se odbijajo? Ali pa je ravno obratno?

Ampak hotela sem povedati, kako sta tadva predlagala, da bi bil Tom župan. Oh, Tom, samo dve premalo? Če mene vprašaš, je to odlično. Z mano si nisi dosti pomagal, in Helen je imela — le česa nisi imela, Helen? Imela si asa, križevega kralja . . . Ne, Tom je imel kralja. Ne, Tom je imel kraljico. Ali pa je bil pik? In ti si imela srčevega asa. Ne, tega je imel Tom. Ne, ni. Kaj si vendar imel ti, Tom? Ne vem točno, na kaj si licitiral. Jaz sem bila seveda obupna, ampak — to vendar ne vpliva.

Kaj sem že govorila? Saj res, o gospodu in gospe Gurthie. Zanimivo, da sta se tadva poročila, ko pa se v vseh pogledih tako razlikujeta. Še nikoli nisem videla dveh ljudi s tako različnim okusom. Na primer, gospod Gurthie je nor na avtomobile, gospa Gurthie pa jih sploh ne prenaša. Vsak trenutek, ki ga prebije v avtu, ji je muka. On se rad zabava — ples, golf, ribolov, predstave, take stvari. Nje ne zanima nič drugega kot delo v cerkvi in delo pri bridgeju.

'Delo pri bridgeju'. Mislila sem bridge, ne delo pri bridgeju. Kaj ni smešno? In vendar se dobro ujemata; se pravi, kadar ne igrata kart ali delata česa drugega skupaj. Je pa čudno, da sta se ravno tadva našla. Čeprav bi rekla, da skoraj ni zakonskega para, ki bi se v čem strinjal.

Pa poglejta mene in Toma — človek bi mislil, da sva ustvarjena eden za drugega. Zdi se, da o vsem misliva povsem enako. Se pravi, skoraj o vsem. Stvari, pri katerih se ne ujemava, so drobne zadeve, ki niso pomembne. Kot glasba. Tom je nor na jazz in blues in plesno glasbo. Obožuje Irvinga Berlina in Gershwin in Jacka Kearnsa. Na radiu vedno posluša take stvari, meni pa so všeč samo resne, klasične stvari kot »Humoreska« in »Indijanske ljubezenske«. In potem predstave. Tom je nor na Eda Wynna, jaz pa na njem ne vidim ničesar. Že samo to, kako se smeji lastnim šalam, je dovolj, da se mi upre. Če se že odločim, da bom zapravila nekaj časa in denarja za gledališče, si želim videti nekaj dobrega — 'Norec' ali pa 'Bliskanje'.

In kar zadeva hrano. Tom vztraja, oziroma je vztrajal, pri obilnem zajtrku — sadje, žitarice, jajca, prepečenec in kava. Jaz pa hočem le malo sadja, in prepečenec in kavo. Mislim, da je to za človeka dosti boljše. To je torej eno, česar sem ga odvadila — njegovih obilnih zajtrkov. In drugo, kar je počel takoj po poroki — kakor hitro je prišel iz pisarne domov, se je sezul in obul copate. Prepričana sem, da se človek ne bi smel zanemariti samo zato, ker je poročen.

— Najhuje od vsega pa je bilo s pižamo! Pa kaj potem, Tommie? Heleni in Arthurju je vseeno. In jaz mislim, da je prav smešno, da si ti tako staromoden. Vesta, Tom je nosil spalno srajco, vse dokler ga nisem odvadila. In to je bila bitka, meni že lahko verjameta! Morala sem mu zagroziti, da ga bom pustila, če si ne kupi pižame. Kako je bil besen. In zdaj se jezi, da sem povedala, kajne da se, Tommie? Nisem si mogla pomagati. Zdi se mi tako smešno, v današnjih časih. Upam, da je Arthur ne nosi; spalne srajce, mislim. Saj je ne, Arthur? Se mi je zdelo, da ne.

Oh, čakate mene? Kaj si rekel, Arthur? Dve kari? Kaj neki bi to pomenilo. Kadar Tom licitira dve, pomeni, da nima visokih. Me pa res zanima — ampak saj ne moreš imeti — sveta nebesa! Le kaj govorim! Verjetno bo najbolje, da sem tiho in predam naprej.

Kaj sem že nameraval povedati? Nekaj o — oh, sem vama že povedala, da Tom tudi piše? Še sanjalo se mi ni, da ima te vrste talent, dokler nisem nekoč po poroki pospravljala njegove stare papirje in take reči, in naletela na pesem, ki jo je napisal, neko žalostno, sentimentalno pesmico! Seveda je bilo že dolgo, odkar jo je napisal; datum je bil izpred štirih let, dosti pred tem, ko je srečal mene, tako da nisem bila preveč ljubosumna, čeprav je bila o nekem drugem dekletu. Nisem vedela, da sem jo našla, kajne da ne, Tommie?

Ampak to ni tisto, kar sem mislila. Napisal je tudi zgodbo, in jo poslal štirim različnim revijam, a so jo vse poslale nazaj. Čeprav jaz pravim, da to še nič ne pomeni. Če samo pogledaš, kaj vse natisnejo, no prosim, prava čast, da jim tvoje niso všeč. Edino to je, da je Tom toliko delal na njej, cele noči je pisal in popravljal; je pa le razočaranje, da so mu jo zavrnil.

Zgodba govori o dveh moških in dekletu, skupaj so odraščali, in eden od moških je bil izredno priljubljen in bogat in lep in dober športnik — moški kot Arthur. No, Arthur! Kaj praviš k takemu opisu? Drugi je bil samo običajen moški, ki ni imel kaj dosti denarja, ampak očitno ga je imelo dekletu rajši in obljubila je, da ga bo čakala. Tako je ta začel delati, da bi zaslužil toliko, da se prebije čez Yale.

Drugi, bogati moški, je šel na Princeton, bil je prava senzacija kot športnik in sploh, in fakulteto je imel končano dosti pred svojim prijateljem, ker je moral ta prej služiti denar. In bogati moški je hodil za dekletom, naj se poroči z njim. Ni vedel, da je obljubila drugemu. Kakorkoli že, naveličala se je čakati tega, s katerim je bila zaročena, in je pobegnila z drugim. Na koncu zgodbe moški, ki ga je pustila, pričaka par ob vrnitvi domov in se pretvarja, da je vse v najlepšem redu, čeprav sta mu strla srce.

Kaj zardevaš, Tommie? Ni ti treba biti nerodno. Po mojem mnenju je bila zelo dobro napisana, in če bi imeli uredniki kaj pojma, bi jo sprejeli.

Sploh pa ne verjamem, da pravi uredniki vidijo pol zgodb, ki jim jih pošljejo. Pravzaprav sem prepričana, da jih ne. Imeti moraš ime ali pa zveze, da ti kaj objavijo. Ali pa objavo plačati reviji. Če si Robert Chambers ali Irving R. Cobb, bodo seveda natisnili vse, kar napišeš, naj bo dobro ali slabo. Če pa si neznan kot Tom, nimaš pogojev. Tvojo zgodbo držijo v predalu dovolj dolgo, da misliš, da se ukvarjajo z njo, potem pa jo pošljejo nazaj z obrazcem, v katerem piše, da ni primerna za njihovo revijo, in niti ne povejo zakaj.

Se spomniš tistega gospoda Hastingsa, Tom, ki sva ga srečala pri Hammonds'. On je pisatelj, in se spozna na to. Povedal mi je, kaj se mu je zgodilo pri neki reviji; ne spomnim se, pri kateri, ampak bila je ena večjih. Napisal je zgodbo in jim jo poslal, oni pa so jo poslali nazaj, češ da je ne morejo uporabiti.

No, nekaj časa za tem je bil gospod Hastings v hotelu v Chicagu, ko je strežnik hodil po avli s pozivom za gospoda — ne spomnim se imena, ampak šlo je za urednika revije, ki je zavrnila zgodbo, Rungle, ali Byers, ali nekaj takega. Tako je bil ta človek, kakorkoli se je že pisal, dejansko tam in se je odzval, nakar je šel gospod Hastings k njemu, se predstavil in mu povedal za zgodbo, ki jo je poslal njegovi reviji; moški pa je rekel, da se ne spominja ničesar. Pa je bil urednik! Seveda je nikoli še videl ni. Nič čudnega, da Tomovo zgodbo kar naprej vračajo!

Rekel je že, da jo bo nehal pošiljati, in zadnjič jo je hotel kar raztrgati, pa sem ga pregovorila; saj lahko kdaj še srečava koga, ki ve, kako te stvari tečejo, in lahko uredi pogovor s kakšnim pomembnim urednikom. Prepričana sem, da je samo vprašanje zvez. Pri nekaterih stvareh, ki pridejo v revije, imaš občutek, da so jih spisali urednikovi prijatelji ali sorodniki, ali nekdo, ki ga niso hoteli prizadeti. Medtem ko Tom res zna pisati!

Ko bi se vsaj spomnila tiste njegove pesmi, ki sem jo našla. Nekoč sem se je naučila na pamet, ampak — čakajte malo! Zdi se mi, da jo še znam! Daj no mir, Tommie! Le komu lahko škodi? Nekako takole gre:

Da vedno njen sladak napev
bo pel le meni, sem verjel;
in da (o, misli blažene!)
res moje je dekle!

Obljube pa so le, se zdi,
zato, da se jih ne drži.
Naj me brez sanj zagrne noč.
Dekle, ah, šlo je proč!

Kaj ni lepa. Napisal jo je pred štirimi leti. Ampak, Helen, napačna karta! In, Tom, to je vendar whisky! Pa si rekel — *Ampak, Tom!*

Prevedla Irena Androjna

Niš osebnega tonaj. Vse učink zgodbe pa je v njeni pripovedni perspektivi, v tem, da je v celoti napisana kot monolog pripovedovalke, njeno klepetanje med igro, da smo trej- strogo omejeni na njeno per-

ROJSTVO IDEALA-JAZA IZ DVOJNEGA ZRCALJENJA

Znameniti otrok iz Andersonove pravljice, ki z nedolžno odkritostjo reče, da je cesar nag, je praviloma omenjan kot zgled sproščajoče besede, ki nas osvobodi morečega pretvarjanja in prisili, da se soočimo z dejanskim stanjem stvari. Kar pri tem spregledamo, je, da ima za neko intersubjektivno mrežo takšna kretnja praviloma katastrofične posledice: mislimo, da se bomo znebili zgolj nepotrebne maske, ko pa javno rečemo, da je cesar nag, naenkrat — prepozno — opazimo, da smo zgubili mnogo več, da se je razkrojila sama skupnost, katere člen smo bili. Zato bi nemara veljalo obrniti običajni hvalospevni pristop in otroka iz Andersonove pravljice raje dojeti kot prototip nedolžnega čvekača, ki nevede in nehote sproži katastrofo s tem, ko javno izreče tisto, kar *mora ostati neizrečeno*, če naj se ohrani obstoječe intersubjektivno razmerje. Lardnerjeva zgodbica je pripoved o takšnem čvekaču. V čem je skrivnost njene učinkovitosti?

Ce dogajanje v nji opišemo »objektivno«, ne gre za nič posebnega. Dva prijateljska para — pripovedovalka in njen mož Tom, Helen in Arthur — preživijo skupen večer ob bridžu. Pripovedovalka se je pred kratkim poročila s Tomom in ne pozna njegove preteklosti: da je bil pred leti travmatično zaljubljen v Helen in ona vanj, da pa sta se zaradi nesporazuma razšla in se je nato Helen iz obupa poročila z Arthurjem; Tom je skušal svoj obup potlačiti tako, da je napisal zgodbo in pesmi, v katerih je obnovil svojo prigodo in opeval svojo zgubljeno ljubezen. Pripovedovalka, ki je med Tomovimi papirji naletela na te njegove literarne poskuse, o tem med igro bridža v neobveznem blebetu podrobno pripoveduje zbrani družbi, ne da bi opazila, da je s tem izrekla tisto, kar mora ostati neizrečeno, in tako povzročila katastrofo. (Paranoidna interpretacija zgodbe bi kajpada bila, da je pripovedovalka *zanalašč* zaigrala naivko in sprožila katastrofo, da bi se tako maščevala možu, ker je zares ne ljubi.) Zgodba se konča v trenutku, ko katastrofa izbruhne na dan, se pravi, ko pripovedovalka opazi, da je nekaj hudo narobe.

Nič posebnega torej. Ves učinek zgodbe pa je v njeni *pripovedni perspektivi*, v tem, da je v celoti napisana kot monolog pripovedovalke, njeno klepetanje med igro, da smo torej strogo omejeni na njeno per-

spektivo. Prav lahko si namreč zamislimo nasproten postopek: isto zgodbo, napisano iz perspektive Toma, ki trepetja od strahu in nelagodja, ko opazuje, kako se njegova klepetava žena bliža »nevarnim vodam«; Lardner pa se prav nasprotno omeji na osebo, ki je nehote in nevede VZROK groze, in katastrofe ne pokaže neposredno, ampak jo evocira v »off champ«, tako, kot se zrcali na obrazu svojega vzroka. V tem je pripovedno mojstrstvo zgodbe: čeprav smo strogo omejeni na perspektivo nedolžnega čvekača, smo hkrati — kot bralci — v položaju hitchcockovskega »človeka, ki preveč ve«, se pravi, ki ve, da se čvekačeve besede vpisujejo v okvir, znotraj katerega pomenijo katastrofo. Naša groza je strogo sovisna z našo omejitvijo na perspektivo nedolžnega, ki o grozi tja do konca nič ne slutiti. In v tem je *razcepljenost subjekta označevalca*, kot jo razvije Jacques Lacan: da je subjekt, ki govori, razcepljen na nedolžnost svojega imaginarnega doživljanja (pripovedovalka čveka v prazno, misleč, da je na ravni neobvezne konverzacije) in na povsem drugo težo, ki jo njegove besede prejmejo v polju velikega Drugega, t. j. skozi način, kako so vpisane v intersubjektivno razmerje — »resnica« nedolžnega klepeta je intersubjektivna katastrofa. Lacanova poanta je preprosto v tem, da se ti dve ravni nikoli ne moreta ujeti, da je razcep tu ireduktibilen: subjekt *per definitionem* ne more obvladati učinkov svoje besede, igra vodi veliki Drugi in ne on sam.

Gre torej za razcep med Imaginarnim in Simbolnim; Lardnerjeva zgodba nam omogoči dojeti, kako sta Imaginarno in Simbolno medsebojno »speta« skozi ustroj *dvojnega zrcaljenja*. Omejitev perspektive na pripovedovalko kot vzrok katastrofe namreč implicira dvojno zrcaljenje: naš pogled ni omejen na to, kako se njena dejanja zrcalijo v očeh tistih, ki jih prizadevajo, ampak je omejen na to, kako se učinek, ki ga imajo njena dejanja na okolje, — torej »zrcaljenje« njenih dejanj v okolju — *nazaj zrcali v njej sami*. In prav ta dvojna refleksija proizvede Simbolno — kako?

Zadevo si najlaže predstavimo, če izhajamo iz dialektike »sprevrnjene sveta« ob koncu razdelka o zavesti v Heglovi *Fenomenologiji duha*. Hegel tu najprej razvije krščansko pojmovanje Onstrana kot sprevrnjene Tostrana (tu vladajo krivica, nasilje, pohota, Tam bo dobrotla poplačana...), nato pa pokaže, kako je sprevrjenost zmerom *dvojna*, se pravi, kako je tisti »prvi« svet, ki ga sprevrne sprevrnjena zrcalna podoba, zmerom že sam v sebi sprevrnjen. Zgled tovrstne dvojne sprevrnjenosti je satirično karikiranje, denimo *Gulliverjeva potovanja*, kjer Swift upodobi niz sprevrnitev nam znanega »normalnega« sveta: znajdemo se v Liliputu, kjer so ljudje pritlikavi v primerjavi z nami; v svetu velikanov; v svetu, kjer ljudje živijo v hlevih ter strežejo konjem... Ni nam težko uvideti, v čem je tukaj dvojna sprevrjenost: jasno je, da pisec skozi sprevrnjeno podobo imaginarnega — zamišljenega — sveta v karikirani obliki prikazuje in smeši slabosti našega lastnega, »normalnega« sveta. Sporočilo Swifta je, da je že naš svet »sprevrnjen«: ob tem, ko človek streže konju, naj bi nam prišla do zavesti nečimernost človekovega rodu v nasprotju s preprosto plemenitostjo konjev; ob Liliputancih naj bi se zavedali majhnosti in ničevosti človekovih navad, itd.

Prav ob tem zgledu lahko v čisti obliki zajamemo funkcijo *Ideala-Jaza* oziroma simbolne identifikacije v nasprotju z imaginarno identifikacijo: simbolna identifikacija je identifikacija s tisto idealno točko, od

koder se subjekt gleda, da si je gnusen, da se mu lastno življenje zazdi ničev, nečimrn spektakel. Očitno je namreč, da Swift pripada »ljudomrzni« tradiciji angleškega humorja, ki temelji na gnusu nad življenjem kot takim, nad substanco uživanja. Ideal-Jaza je prav ta virtualna točka — tretja točka, različna tako od »dejanskega« življenja kot od njegove ironično-karikirane sprevernjene upodobitve — od *koder* se samo »normalno« življenje prikaže kot nekaj sprevernjenega. Ta točka je, kot že rečeno, *virtualne* narave, saj ni nikjer upodobljena: ni niti to, kar jaz vidim («normalna« realnost), niti način, kako me drugi vidi («realna« sprevernjena podoba »normalnega« sveta), ampak je *način, kako jaz vidim, da me Drugi vidi* (kako se jaz, »normalen« človek, vidim skozi Liliputance, itd.). V tem smislu je ta točka strogo simbolne narave, saj je neumestljiva v dualno-zrcalno razmerje »realnosti« in njene sprevernjene podobe: če ne prištejemo zraven te tretje točke Ideala-Jaza, potem postane povsem nerazumljivo, kako lahko sprevernjeno prikazovanje našega »normalnega« sveta deluje kot kritika oziroma ironično zavračanje samega tega »normalnega« sveta, t. j. kako lahko naše prikazovanje nekega tujega sveta, ki je nasprotje našemu, deluje kot radikalna potujitev *našemu* svetu.

S tem pa smo že proizvedli ključ za učinkovitost Lardnerjeve zgod-bice: ves njen učinek temelji na tem, da smo skozi dvojno zrcaljenje *mi sami, bralci*, postavljeni v položaj Ideala-Jaza pripovedovalke — njeno narcisoidno, samozaverovano blebetanje zmoremo umestiti v intersubjek-tivno simbolno mrežo in tako opaziti njegovo grozo. Heglovsko rečeno: mi, bralci, smo njen »Na-sebi ali Za-nas«.

... in prijazne in njeni zvesti
 bregovi se bili pomeni s gručami kočic tik ob vodi. Prečkali smo prazen
 in pred mano se je odprlo radno in mirno morje. Pogled
 svoj sta me navdušila z umom.

Slavoj Žižek

... Na polno vseh stvari se zgodaj zjutraj in kmalu odkril, da me je za-
 neslo med najbolj nenavadno zbirko osebnosti, kar sem jih kdaj srečal. To
 so bili dva francoska trgovca in belgijski polkovnik, italijanski inženir,
 ameriški lastnik cirkusa s svojo ženo in upokojen francoski funkcionar s
 svojo. Lastnik cirkusa je bil družaben človek, kot se temu reče, potemtakem
 človek, ki od vsega — pač glede na svoje razpoloženje — bodisi beži ali pa
 se z njim spoprijateljuje, vendar je meni življenje v precejšnje veselje, zato
 če ni morda vsi občar sem se vžiral, ko sva se vrgla kocke za pijačo in mi
 je razkazal svoje stvari, bil je precej majhen in dabel moč in njegova bela
 čustva se najbolj čisto svajca je zadrževala plemenite mere njegovega tre-
 buha, le uvratnik mi je bil tako tesen, da sem se čutil, kako da se ne za-
 duki, imel je zaripel, gladko obrat obrat, veselil me bi očesi in kratke,
 neurejene lase počrno barvo. Na zanj je imel povzrajeno izdelano trop-
 sko čelado. Pital se je Wilkins in se je rodil v Portlandu v Oregonu. Reče,
 da Orient strastno ljubi cirkuse, in gospod Wilkins je že dvajset let potoval
 gor in dol po Vzhodu, od Port Saide do Jokohame (Aren, Bombay, Madras,
 Kalkata, Bangu, Singapur, Panang, Bangkok, Saigon, Hoi, Hanot, Hong-
 kong, Singhai, vse te imena so slavno tekla z jezika in razvnela dand-
 ilije s svojim, eksotičnimi zvoki in barvito živahnostjo) s svojo menaže-
 rijo in vrtiljaki. Njegovo življenje je bilo čudno, nenavadno, takšno živ-
 ljenje se človek ponavli, je ponajpo prikoznati za vse mogoče nenavadne
 doživljanje, najbolj čudno pri njem pa je bilo to, da je bil kar se da vsak-
 danji človek in bi ga človek prej imel za lastnika mehanične delavnice
 ali tretjerazrednega hotelika v kakem drugorazrednem mestecu v Kalifor-

POROKA IZ KORISTOLJUBJA

Somerset Maugham

Iz Bangkoka sem odplul v razmajani štiristo- ali petstotonski ladjici. Zanikrni salon, ki je služil tudi kot jedilnica, je imel po dolžini dve ozki mizi z vrtljivimi stolci na obeh straneh. Kabine so bile v podpalubju in vse neznansko umazane. Po podu so se sprehajali ščurki, in najsi je človek še tako spokojne čudi, si ne more kaj, da se ne bi stresel od gnusa, ko si gre k umivalniku umit roke, pa iz njega mirno prileze velikanski primerek te golazni.

Cijazili smo se zdolž reke, široke, lenobne in prijazne, in njeni zeleni bregovi so bili posuti z gručami kočic tik ob vodi. Prečkali smo pregrajo in pred mano se je odprlo modro in mirno morje. Pogled nanj in njegov vonj sta me navdala z zanosom.

Na polubo sem odšel že zgodaj zjutraj in kmalu odkril, da me je zaneslo med najbolj nenavadno zbirko osebnosti, kar sem jih kdaj srečal. Tu so bili dva francoska trgovca in belgijski polkovnik, italijanski tenorist, ameriški lastnik cirkusa s svojo ženo in upokojen francoski funkcionar s svojo. Lastnik cirkusa je bil družaben človek, kot se temu reče, potemtakem človek, ki od njega — pač glede na svoje razpoloženje — bodisi bežiš ali pa se z njim spoprijateljšiš, vendar je meni življenje v precejšnje veselje, zato še ni minila ura, odkar sem se vkrcal, ko sva že vrgla kocke za pijačo in mi je razkazal svoje živali. Bil je precej majhen in debel mož in njegova bela, četudi ne najbolj čista srajca je zarisavala plemenite mere njegovega trebuha, le ovratnik mu je bil tako tesen, da sem se čudil, kako da se ne zaдуši. Imel je zaripel, gladko obrit obraz, veseli modri očesci in kratke, neurejene lase peščene barve. Na zatilje je imel poveznjeno zdelano tropsko čelado. Pisal se je Wilkins in se je rodil v Portlandu v Oregonu. Kaže, da Orient strastno ljubi cirkuse, in gospod Wilkins je že dvajset let potoval gor in dol po Vzhodu, od Port Saida do Jokohame (Aden, Bombay, Madras, Kalkuta, Rangun, Singapur, Panang, Bangkok, Saigon, Huë, Hanoi, Hongkong, Šanghai, vsa ta imena so slastno tekla z jezika in razvnela domišljijo s soncem, eksotičnimi zvoki in barvito živahnostjo) s svojo menažerijo in vrtljaki. Njegovo življenje je bilo čudno, nenavadno, takšno življenje, bi človek pomislil, je ponujalo priložnosti za vse mogoče nenavadne doživljaje, najbolj čudno pri njem pa je bilo to, da je bil kar se da vsakdanji možiček in bi ga človek prej imel za lastnika mehanične delavnice ali tretjerazrednega hotelčka v kakem drugorazrednem mestecu v Kalifor-

niji. Dejstvo je, in opazil sem ga že tolikokrat, da sam ne vem, zakaj me vendo znova preseneča, da nenavadno življenje človeka ne dela nenavadnega, pač pa je res obratno, da si zna nenavaden človek iz vsakega življenja, četudi je puščobno kakor življenje podeželskega kaplana, narediti kaj nenavadnega. Na tem mestu bi prav rad povedal zgodbo o puščavniku, ki sem ga obiskal na nekem otoku v Torreških ožinah, brodolomcu, ki je tamkaj sam živel trideset let, ampak kadar pišeš knjigo, si ujet med štiri stene svojega predmeta, in čeprav sem si jo zgolj svojemu digresivnemu duhu v zabavo zdajle zapisal, jo bom nazadnje, ko bo pretehtal občutek, kaj sodi med platnice in kaj ne, prisiljen izpustiti. Skratka, gre za to, da je bil možakar kljub dolgotrajnemu in tesnemu občevanju z naravo in svojimi mislimi ob koncu svoje izkušnje enako mrk, robot in prostaški teleban, kot je bil pred tem.

Mimo naju je prišel tisti italijanski pevec in gospod Wilkins mi je povedal, da je Neapeljčan, ki gre v Hongkong, da se pridruži svoji družini, ki jo je bil prisiljen zapustiti zaradi malarije, ki jo je staknil v Bangkoku. Bil je pravi orjak in silno debel, in ko se je zavalil na stol, je ta zaječal od groze. Snel si je tropsko čelado in razkril debelo glavo z dolgimi, kodrastimi, mastnimi lasmi ter si šel skozi s svojimi zalitimi, s prstani okičenimi prsti.

»Ni kdove kako družaben,« je pripomnil gospod Wilkins. »Vzel je cigaro, ki sem mu jo dal, popiti pa ni hotel nič. Ne bi dvakrat rekel, da je malce čudaka. Precej oduren tip, se vam ne zdi?«

Potem je prišla na palubo majhna, debela, v belo oblečena ženska in peljala za roko opico. Ta je slovesno hodila ob njej.

»To pa je gospa Wilkinsova,« je rekel lastnik cirkusa, »in najin najmlajši sin. Primakni stol, gospa Wilkins, in se spoznaj s temle gospodom. Ne vem, kako mu je ime, a mi je že plačal dva kozarca, in če ne zna metati kock bolje, kot jih doslej, bo plačal enega tudi tebi.«

Gospa Wilkinsova se je usedla z odsotnim, resnobnim pogledom in z očmi, uprtimi v modro morje dala vedeti, da ne vidi razlaga, da ne bi popila limonade.

»Joj, kako je vroče,« je zamrmrala in se popahljala s tropsko čelado, ki si jo je snela.

»Gospa Wilkinsova čuti vročino,« je pripomnil njen soprog. »Zdaj jo prenaša že dvajset let.«

»Dvaindvajset in pol,« ga je popravila gospa Wilkinsova, še vedno s pogledom uprta v morje.

»In do zdaj se ji še ni privadila.«

»In se ji tudi nikoli ne bom, dobro veš,« je rekla gospa Wilkinsova.

Bila je enako velika kot njen mož in tudi enako debela in imela je ravno tak okrogel rdeč obraz kot on in enake peščene zmršene lase. Spraveval sem se, ali se nista poročila zato, ker sta si tako zelo podobna, ali pa sta si tako osupljivo podobna postala v teku let. Ni se ozirala, še naprej je odsotno strmela na morje.

»Si mu pokazal živali?« je vprašala.

»Brez skrbi, da sem mu.«

»Kakšen pa se mu zdi Percy?«

»V redu.«

Nisem si mogel kaj, da se ne bi začutil neupravičeno odrinjenega iz pogovora, katerega predmet sem bil, pa sem vprašal:

»Kdo pa je Percy?«

»Percy je najin najstarejši sin. Glej letečo ribo, Elmer. Orangutan je. Je vse lepo pojedel zjutraj?«

»Je. To je največji orangutan v ujetništvu. Tudi za tisoč dolarjev ga ne bi dal od sebe.«

»V kakšnem sorodstvu pa je slon?« sem vprašal.

Gospa Wilkinsova me ni pogledala, še naprej je s svojimi modrimi očmi brezizrazno strmela na morje.

»V nobenem sorodstvu ni,« je odgovorila »Samo prijatelj je.«

Natakar je prinesel limonado za gospo Wilkinsovo, viski s sodo za moža in džin s tonikom zame. Vrgli smo kocke in podpisal sem pobotnico.

»To mora biti pa drago, če zmeraj zgubi, kadar vrže,« je zamrmrala gospa Wilkinsova proti obali.

»Zdi se mi, da bi rad Egbert srknil malo tvoje limonade, draga,« je rekel gospod Wilkins.

Gospa Wilkinsova je malce zasukala glavo in pogledala opico, ki ji je sedela v naročju.

»Bi požirek mamine limoda, Egbert?«

Opica je na kratko zavreščala in gospa jo je objela in ji potisnila slamico v roko. Opica je srknila nekaj limonade, nato pa se spet pogreznila v orjaško oprsje gospe Wilkinsove.

»Gospe Wilkinsovi Egbert pomeni vse na svetu,« je rekel njen soprog. »Nič čudnega, saj je njen najmlajši.«

Gospa Wilkinsova je vzela še eno slamico in zamišljeno popila svojo limonado.

»Egbert je že v redu,« je pripomnila. »Nič ni narobe z Egbertom.«

Ravno takrat je tisti francoski funkcionar, ki je posedal, vstal in se začel sprehajati gor in dol. V Bangkoku ga je na ladjo pospremil francoski minister, ena ali dve tajnici in princ kraljeve družine. Veliko so si dali opraviti z rokovanjem in priklanjanjem in pozneje, ko se je ladja odmaknila od obrežja, še z mahanjem z robci in klobuki. Nedvomno je bil vpliven človek. Slišal sem, kako ga je kapitan nagovarjal z »monsieur le Gouverneur«.

»Vsa ladja čveka o njem,« je rekel gospod Wilkins. »Bil je guverner ene izmed francoskih kolonij, zdaj pa potuje okrog sveta. V Bangkoku si je prišel ogledat moj cirkus. Vprašal ga bom, če bi kaj popil. Kako naj mu rečem, draga?«

Gospa Wilkinsova se je počasi ozrla in pogledala Francoza, ki je z rozeto Častne legije v gumbnici koračil gor in dol.

»Nič mu ni treba reči,« je rekla. »Samo obroč mu pokaži, pa bo skočil skozenj.«

Nisem mogel zadržati smeha. Gospod guverner je bil majhen mož, daleč pod povprečjem, vse na njem je bilo drobno, imel je droben grd obrazek z nabuhlimi, skorajda negroidnimi potezami, košate sive lase, košate sive obrvi in košate sive brke. Res je nekoliko spominjal na kodra in imel je ravno takšne mehke, pametne in iskrive oči. Ko je naslednjič prišel mimo nas, mu je gospod Wilkins zaklical:

»*Monsoo. Qu'est-ce que vous prenez?*« Žal ne morem opisati njegovega neverjetnega akcenta. »*Une petite verre de porto.*« Obrnil se je k meni. »Tujci vsi pijejo portovca. Na to se lahko zaneseš.«

»Holandci že ne,« je rekla gospa Wilkinsova, še naprej strmeč v morje. »Ti se ne dotaknejo ničesar razen schnappsa.«

Imenitni Francoz je obstal in nekam zbegano pogledal gospoda Wilkinsa. Gospod Wilkins se je potrepil po prsih in rekel:

Moa, proprietarre Cirque. Vous avez visité.

Potem je, iz meni ne povsem znanega razloga, sklenil roke v obroč in s kretnjami nakazal kodra, ki skače skozenj. Nato je pokazal na opico, ki jo je gospa Wilkinsova še vedno pestovala v naročju.

»*La petit fils de mon femme,*« je rekel.

Guvernerju se je obraz zjasnil in bruhnil je v nenavadno zvonek in nalezljiv smeh. Tudi gospod Wilkins se je zasmel.

»*Oui, oui,*« je vpil. »*Moa, lastnik cirkusa. Une petite verre de porto. Oui, Oui. N'est-ce pas?*«

»Gospod Wilkins govori francosko kakor Francoz,« je pojasnila gospa Wilkinsova mimobežnemu morju.

»*Mais très volontiers,*« je rekel guverner, še vedno nasmejan. Primaknil sem stol zanj in s priklonom gospe Wilkinsovi je sedel nanj.

»Povej temu pudlju, da mu je ime Egbert,« je rekla ta, ne da bi odtrgala pogled od morja. Poklical sem natakarka in naročili smo pijače.

»Ti podpiši pobotnico, Elmer,« je rekla. »Kakšen smisel ima, da gospod Tapata stresa kocke, če ne zna iztresti nič boljšega kot parček trojk.«

»*Vous comprenez le français, madame?*« je vprašal guverner vljudno.

»Rad bi vedel, če znaš francosko, draga.«

»Kje pa, misli, da so me vzgajali? V Neaplju?«

Tedaj je začel guverner, živahno gestikulirajoč, neugnano žlobudrati v angleščini, ki pa je bila tako fantastična, da sem moral uporabiti vse svoje znanje francoščine, če sem hotel razumeti, o čem govori.

Kmalu ga je gospod Wilkins popeljal v podpalubje, da bi si ogledal njegove živali, malo kasneje pa smo se zbrali h kosilu v tistem zagatnem salonu. Prikazala se je tudi guvernerjeva žena in posadili so jo na kapitanovo desnico. Guverner ji je razložil, kdo smo, in naklonila nam je dražesten priklonček. Bila je zajetna ženska, velika in tršata, petinpetdesetih let nemara, oblečena pa je bila nekam resnobno, v črno svilo. Na glavi je nosila velikansko okroglo tropsko čelado. Imela je tako izrazite in pravilne poteze in tako dostojanstveno postavo, da si se ne hote spomnil na tiste obilne ženske, ki so se udeleževale sprevodov. Imenitno bi ji pristajala vloga Kolumbije ali Britanije na kakšni domoljubni demonstraciji. Nad svojim pritlikavim soprogom se je vzdigovala kakor nebotičnik nad kolibico. Ta je neprenehoma govoril, živahno in duhovito, in kadar je povedal kaj zabavnega, so se njene težke poteze zmehčale v širok, prisrčen nasmeh.

»*Que tu es bête, mon ami,*« je rekla. Obrnila se je h kapitanu.

»Ne menite se zanj. Zmeraj je tak.«

Imeli smo zares nadvse zabavno kosilo, in ko je bilo vkraju, smo se raztepli po svojih kabinah, da bi odspali popoldansko vročino. Na tako majhni ladji se ne bi mogel, četudi bi si želel, izogniti temu, da bi preživljal vsak trenutek dneva, ki ga nisem prebil v svoji kabini, s sopotniki, s katerimi sem se seznanil. Edini, ki se je držal zase, je bil italijanski tenorist. Govoril ni z nikomer, ampak je sam sedel kolikor mogoče stran od drugih in pridušeno brenkal na kitaro, tako da si moral z vso

silo napenjati ušesa, če si hotel ujeti kak ton. Ves čas smo lahko videli kopno in morje je bilo kakor golida mleka. Klepetali smo o tem in onem in gledali, kako mineva dan, večerjali in potem spet posedali na palubi pod zvezdami. Trgovca sta igrala pikado v soparnem salonu, pač pa se je naši maloštevilni družini pridružil belgijski polkovnik. Bil je plah in debel in je odprl usta samo toliko, da se je pokazal omikanega. Kmalu je italijanski tenorist, nemara pod vplivom noči in opogumljen od teme, ki mu je dajala, tam daleč spredaj na premcu, občutek, da sta sama z morjem, začel, spremljaje se na kitari, prepevati, sprva tiho in sam sebi, nato malce glasneje in nazadnje, ko ga je glasba povsem prevzela, na vse grlo. Imel je pravi italijanski glas, poln makaronov, olivnega olja in sonca, prepeval pa je napolitanske pesmi, ki sem jih, ko sem bil mlad, slišal na Piazzii San Fernando, in odlomke iz *La Bohème*, *Traviate in Rigoletta*. Pel je čustveno in z napačnim poudarkom in njegov tremolo te je spomnil na vse tretjerazredne italijanske tenoriste, kar si jih kdaj slišal, a tam pod milim nebom, v tisti prelepi noči, so ti njegova pretiravanja izvabila le smehljaj in nisi si mogel kaj, da ne bi v srcu začutil lenobne čutne naslade. Prepeval je nemara kako uro in vsi smo molčali; potem je umolknil, vendar se ni premaknil, in videl smo njegovo orjaško postavo, kako se medlo odslikava na ozadju svetlega neba.

Opazil sem, da je francoski guvernerček ves čas držal svojo zajetno ženo za roko, in ta prizor se mi je zdel absurden in ganljiv.

»Ali veste, da je danes obletnica dne, ko sem prvič videl svojo ženo?« je na lepem rekel in prekinil tišino, ki mu je bila gotovo hudo mučna, saj še nisem srečal tako zgovornega bitja. »Pa tudi obletnica dne, ko mi je obljubila svojo roko. In če verjamete ali ne, oboje se je zgodilo na en in isti dan.«

»*Voyons, mon ami,*« je rekla gospa, »pa menda ne misliš dolgočasiti najinih prijateljev s to staro štorijo. Zares si neznosen.«

Toda to je povedala s smehljajem na svojem širokem, trdnem obrazu in z glasom, ki je izdajal, da bi jo prav rada še enkrat slišala.

»Ampak saj jih bo gotovo zanimala, *mon petit chou.*« Vselej jo je namreč tako ogovarjal in bilo je seveda zabavno, da je tako mogočna in celo veličastna žena dobivala takšne vzdevke od svojega malega moža. »Kajne, *monsieur?*« me je vprašal. »To je prava romanca in kdo ne mara romanc, še zlasti ob takšnih nočeh, kot je tale?«

Guvernerju sem zagotovil, da vsi komaj čakamo, da jo slišimo, pa tudi belgijski polkovnik je izkoristil še eno priložnost, da se izkaže s svojo vljudnostjo.

»Vidite, midva sva se vzela iz golega koristoljubja.«

»*C'est vrai,*« je rekla gospa. »Neumno bi bilo zanikati. Ampak včasih ljubezen pride po poroki in ne pred njo in tako je tudi boljše. Potem dlje traja.«

Ni mi ušlo, da ji je pri teh besedah guverner ljubeče stisnil dlan.

»Vidite, bil sem v mornarici, in ko sem se upokojil, sem bil star devetinštirideset let. Bil sem krepak in delavoljen in na vso moč sem se želel zaposliti. Razgledal sem se; napeljal sem vse zveze, kar sem jih imel. K sreči sem imel bratranca, ki je nekaj pomenil v politiki. Ena izmed prednosti demokratične vladavine je namreč ta, da za svoje za-

sluge, ki bi sicer ostale neopažene, ponavadi, če le imaš dovolj vpliva, prejemaš zaslužen plačilo.«

»Sama skromnost te je, *mon pauvre ami*,« je rekla ona.

»In kmalu me je poklical k sebi kolonialni minister in me nastavil za guvernerja neke kolonije. Poslati so me hoteli na neki strašno oddaljen in samotni kraj, a življenje sem pred tem preživljal tako, da sem se klatil od pristanišča do pristanišča, zato me to ni motilo. Ponudbo sem z veseljem sprejel. Minister mi je rekel, naj se pripravim, da čez mesec dni odpotujem. Rekel sem mu, da to ne bo težavno staremu samcu, ki na svetu ne premore kaj dosti več kot nekaj cunj in nekaj knjig.

'*Comment, mon lieutenant,*' je vzkliknil. 'Samec da ste?'

'Seveda,' se odvrnil. 'In tudi mislim ostati.'

'Če je pa tako, se bojim, da moram svojo ponudbo preklicati. Za to mesto je namreč nujno potrebno, da ste poročeni.'

Predolga zgodba je, da bi vam jo vso pravil, ampak šlo je za to, da so zaradi škandala, ki ga je zakuhal moj predhodnik, ravno tako samec, s tem ko je vlačil v svojo rezidenco domačinke, zaradi česar so se pritožili tudi belci, plantažniki in žene funkcionarjev, sklenili, da mora biti naslednji guverner zgled spoštljivosti. Ugovarjal sem. Se prerekal. Našteval sem svoje zasluge za domovino in zasluge, na katere bi se lahko skliceval moj bratranec na naslednjih volitvah, pa je bilo vse bob ob steno. Minister je bil nepopustljiv.

'Ampak kaj naj storim?' sem vzkliknil ves obupan.

'Poročite se,' je rekel minister.

'*Mais voyons, monsieur le ministre*, ko pa ne poznam nobene. Nimate smisla za ženske in še devetinštirideset let sem star. Kako le naj si najdem ženo?'

'Nič lažjega. Oglas dajte v časopis.'

Bil sem ves iz sebe. Nisem vedel, kaj naj rečem.

'No, le premislite,' je rekel minister. 'Če si v enem mesecu najdete ženo, lahko greste, če pa ne, lahko na službo kar lepo pozabite. To je moja zadnja beseda.' Rahlo se je nasmehnil, saj zanj zadeva ni bila povsem brez humorja. 'In če se boste odločili za oglas, vam svetujem *Figaro*.'

Od ministra sem odšel z odmrlim srcem. Poznal sem kraj, kamor so me želeli poslati, in vedel sem, da bi mi življenje tam nadvse prijalo; podnebje je bilo znosno in rezidenca je bila prostorna in udobna. Misel na guvernerstvo mi je bila vse prej kot neprijetna, pa tudi plače se ne bi bogve kako branil, saj nisem imel drugih dohodkov kot pokojnine mornariškega častnika. In na lepem sem se odločil. Stopil sem na uredništvo *Figara*, sestavil oglas in ga oddal. Ampak rečem vam, ko sem po tistem korakal po Elizejskih poljanah, mi je srce burneje odrihalo kot pred pomorsko bitko.«

Guverner se je sklonil naprej in mi pomenljivo položil roko na koleno.

»*Mon cher monsieur*, ne boste mi verjeli, ampak dobil sem štiri tisoč tristo dvainsedemdeset odgovorov. Pravi pravcati plaz. Pričakoval sem jih kakih pet, šest; moral sem najeti taksi, da sem lahko spravil vsa tista pisma v svoj hotel. Moja soba je bila naravnost zasuta z njimi. Štiri tisoč tristo dvainsedemdeset žensk si je želelo deliti mojo samoto in biti guvernerjeva žena. Bil sem ves pretresen. In bile so vseh starosti, od sedemnajst do sedemdeset let. Med njimi so bila dekleta neoporeč-

nega rodovnika in najvišje kulture, pa neporočene dame, ki so v nekem trenutku svoje življenjske poti zamudile priložnost, pa bi zdaj rade zamujeno popravile; med njimi so bile vdove, katerih možje so umrli v najstrahotnejših okoliščinah; pa vdove, katerih otroci bi mi bili uteha na stara leta. Bile so plavolase in črnolase, velike in majhne, debele in suhe; nekatere so govorile pet jezikov, druge so znale igrati klavir. Nekatere so mi ponujale ljubezen in druge so koprnele po njej; nekatere so mi lahko ponudile samo trdno prijateljstvo, vendar pomešano s spoštovanjem; nekatere so imele bogastvo, druge zlatokope. Bil sem ves iz sebe. Bil sem kakor iz uma. Naposled sem zgubil živce, saj sem strasten človek, vstal in začel teptati vsa tista pisma in vse tiste fotografije in sem tulil: Nobene ne vzamem! Bil sem obupan, ostajalo mi je manj kot mesec dni in v tem času nisem mogel videti vseh kandidatk. Zdelo se mi je, da me bo, če jih ne bom vseh videl, do konca dni žrla misel, da sem zgrešil ravno tisto, ki mi jo je usoda namenila, da me osreči. Vse skupaj sem opustil kot neslanost.

Stekel sem iz svoje sobe, ves zgnušen spričo vseh tistih fotografij in odvrženih papirjev, in, da bi se znebil skrbi, odšel po bulevarju ter se usedel v Café de la Paix. Čez čas sem zagledal prijatelja, kako gre mimo, mi pokimava in se mi smehlja. Skušal sem mu vrniti nasmeh, a ga je zadržala bridkost. Postal mi je jasno, da bom moral preostanek svojih let preživotariti v kakem cenenem *pensionu* v Toulonu ali Brestu kot *officier de marine en retraite*. Zut! Moj prijatelj se je ustavil, stopil k meni in se usedel.

'Zakaj pa tako mrko gledaš v svet, *mon cher*?' me je vprašal. »In to ti, ki ti ni para med veseljaki.'

Bil sem vesel, da sem naletel na nekoga, ki mu lahko zaupam svoje težave, in povedal sem mu vso zgodbo. Na vsa usta se je zakrohotal. Če zdaj pomislim, je imela vsa zadeva gotovo tudi svojo komično plat, toda tistikrat, verjemite mi, v njej nisem videl prav ničesar takega, čemur bi se lahko smejala. To sem prijatelju tudi povedal, in sicer ne brez ostrine, in tedaj mi je, kolikor le mogoče brzdaže svoje veselost, rekel: 'Ampak prijatelj moj dragi, kaj bi se res rad oženil?' Takrat sem do kraja zgubil živce.

'Si pa res popoln idiot,' sem vzkliknil. 'Kaj misliš, da bi cele tri dni prebiral ljubavna pisma žensk, ki jih nikdar nisem videl, če bi se ne hotel oženiti, in sicer oženiti nemudoma, v naslednjih štirinajstih dneh?'

'Pomiri se in me poslušaj,' je odvrnil. 'Imam sestrično, ki živi v Ženevi. Švicarka je, *du reste*, in izhaja iz najbolj spoštovane družine v republiki. Njena morala je neoporečna, stara je ravno prav, nikoli ni bila poročena, saj je zadnjih petnajst let skrbela za svojo nebogljeno mater, ki je nedavno tega umrla, izobrazena je in, *pardessus le marché*, niti ni grda.'

'Sliši se, kot da bi bila sam vzor žena,' sem pripomnil. 'Tega ne trdim, vendar je dobro vzgojena in kakor nalašč za položaj, ki ji ga ponujaš.'

'Na eno si pa pozabil. S kakšnim nagibom le bi zapustila prijateljke in svoje privajeno življenje in šla v izgnanstvo z devetinštiridesetletnikom, ki še malo ni kak lepoteč?'

Monsieur le gouverneur je pretrgal svojo pripoved in nas pogledal, pri čemer je tako silovito zmignil z rameni, da se mu je glava malodane pogreznila mednje.

»Saj sem res grd. Rad priznam. In sicer na takšen način grd, da ne zbujam ne strahu ne spoštovanja, ampak samo posmeh, to pa je grdota najslabše vrste. Kadar me ljudje prvič vidijo, ne otrpnejo od groze, v tem bi bilo očitno nekaj laskavega, ampak bruhnejo v krohot. Poslušajte, ko mi je vrli gospod Wilkins zjutraj razkazal svoje živali, je Percy, orangutan, stegnil roke in bi me, če mu ne bi bile rešetke kletke na poti, zagotovo prižel k prsim kakor davno pogrešanega brata. In res sem jo nekoč, ko sem bil v pariškem Jardin des plantes in so mi povedali, da je pobegnila ena izmed antropoidnih opic, kar se da jadrno odkuril k izhodu, saj sem se bal, da me bodo zamenjali za ubežnico in me zgrabili ter me, ne glede na moje proteste, vtaknili v opičnjak.«

»*Voyons, mon ami,*« je rekla madame soproga s svojim globokim počasnim glasom, »zdaj pa klatiš še celo večje neumnosti kot sicer. Saj ne rečem, da si ravno Apolon, to ti v tvojem položaju niti ni potrebno, ampak zato imaš vendar dostojanstvo, imaš nastop in si vse tisto, čemur bi vsaka ženska rekla plemenit mož.«

»Vrnimo se k moji zgodbi. Ko sem torej pripomnil tisto svojemu prijatelju, je ta odvrnil: 'Pri ženskah človek nikoli ne ve. Nekaj je na porokah, kar jih neznansko privlači. Nič ne bo škodilo, če jo vprašaš. Navsezadnje si ženska šteje za kompliment, če jo kdo zaprosi za roko. Kaj hujšega kot zavriniti te tako in tako ne more.'

'Ampak saj ne poznam tvoje sestrične in se mi tudi ne sanja, kako naj bi jo spoznal. Ne morem kar tako tebi nič meni nič k njej na dom, si izprositi sprejem in ji, ko bi me spustili v sprejemnico, reči: *Voilà*, prišel sem te zaprosit za roko. Pomislila bi, da sem trčen, in bi zavpila na pomoč. Vrh tega sem izjemno boječ človek in se nikdar ne bi drznil česa takega.'

'Veš, kaj naredi?' je rekel prijatelj. 'Pojdi v Ženevo in ji nesi škatlo čokoladnih bombonov od mene. Vesela bo, da bo lahko slišala kakšno novico o meni in z veseljem te bo sprejela. Lahko boš malce poklepetal z njo, in če ti ne bo všeč njena zunanost, se boš pač poslovil, kaj je hudega v tem? Če pa ti bo všeč, lahko pograbiš priložnost in jo tudi formalno zaprosiš za roko.'

Bil sem obupan. Ni mi preostalo drugega, kot da ga ubogam. Pri priči sva zavila v trgovino in kupila velikansko bonboniero in še iste noči sem sedel na vlak za Ženevo. Kakor hitro sem prispel, sem ji poslal pisemce, v katerem sem se najavil kot prinašalec darila od njenega bratranca in ji zagotovil, da bi mi bilo v največjo radost, če bi ji ga lahko osebno izročil. Čez eno uro sem dobil njen odgovor, v katerem mi je sporočala, da me bo z veseljem sprejela ob štirih popoldne. Preostali čas sem preživel pred ogledalom in sedemnajstkrat sem si razvezal in ponovno zavezal ovratnico. Ko je ura odbila štiri, sem se prikazal na vratih njenega doma in nemudoma so me uvedli v sprejemnico. Tam me je čakala. Njen bratranec mi je rekel, da ni grda. Zamislite si zdaj, kako presenečen sem bil, ko sem zagledal mlado žensko, *enfin* žensko mlajših let, plemenite zunanosti, z dostojanstvenostjo Junone, potezami Venere in z izrazom, ki je izdajal bistrournost Minerve.«

»Zdaj klatiš pa že predebele,« je rekla madame. »Ampak saj zdaj gospodje menda že vedo, da ni verjeti vsemu, kar poveš.«

»Prisežem vam, da ne pretiravam. Bil sem tako pretresen, da sem malodane spustil tisto bonboniero iz rok. A rekel sem si: *La garde meurt mais ne se rend pas*. Izročil sem ji bonboniero. Sporočil sem ji novice o bratrancu. Zdela se mi je prijetna. Klepetala sva četrt ure. In tedaj sem si rekel: *Allons-y*. Dejal sem ji:

'Mademoiselle, povedati vam moram, da nisem prišel sem samo zato, da bi vam izročil škatlo bonbonov.'

Nasmehnila se je in pripomnila, da sem pač že moral imeti še kake močnejše razloge, da sem pripotoval v Ženevo.

'Prišel sem vas poprositi, da mi naklonite to čast, da me vzamete za moža.' Ostrmela je.

'Ampak, *monsieur*, saj niste pri pravi,' je rekla.

'Rotim vas, ne odgovorite mi, dokler ne slišite vseh dejstev,' sem jo prekinil, in še preden je lahko karkoli dodala, sem ji povedal vso zgodbo. Povedal sem ji za svoj oglas v *Figaru*, in do solz se je nasmejala. Potem sem ponovil svojo ponudbo.

'Resno mislite?'

'Še nikoli nisem mislil resneje.'

'Ne bom tajila, da me je vaša ponudba presenetila. Nisem premišljevala o poroki. Prestara sem že; a vaša ponudba očitno ni ena izmed tistih, ki jih naj ženska brez pomišljanja zavrne. Polaskana sem. Mi daste nekaj dni za razmislek?'

'*Mademoiselle*, do kraja obupan sem,' sem odvrnil. 'A časa nimam. Če se ne boste poročili z mano, se bom moral vrniti v Pariz in se zakopati v tistih tisoč petsto ali tisoč osemsto pisem, ki sem jim še dolžan pozornost.«

'Več kot očitno je, da vam ne morem odgovoriti takoj zdajle. Pred četrt ure sem vas videla prvič v življenju. Moram se posvetovati s svojimi prijatelji in družino.'

'Kaj pa imajo oni s tem? Saj ste vendar polnoletni. Stvar pa je nujna. Ne morem čakati. Vse sem vam povedal. Inteligentna ženska ste. Kaj naj vnovičen preudarek doda trenutnemu vzgibu?'

'Pa saj menda ne zahtevate od mene, da ta trenutek rečem da ali ne? To je vendar nezaslišano.'

'Natanko to zahtevam od vas. Moj vlak za Pariz odpelje čez dve uri.' Radovedno me je pogledala.

'Očitno ste res malce trčeni. Zapreti bi vas morali, tako za vaše dobro kot za dobro drugih.'

'No, kaj bo torej? sem rekel. »Da ali ne?'

Skomignila je z ramen.

'*Mon Dieu*.' Za hip je oklevala in jaz sem bil ves na trnih. 'Da.'

Guverner je zamahnil z roko proti ženi.

»In zdaj je tule. Čez dva tedna sva se poročila in postal sem guverner kolonije. In poročil sem se z draguljem, gospodje moji, z najočarljivejšo žensko, z eno izmed tisočev, z žensko moške inteligence in ženske tenkočutnosti, skratka žensko, vredno vsega občudovanja.«

»Ampak utihni no že vendar, *mon ami*,« je rekla žena. »Če smešiš sebe, ni treba še mene!«

Obrnil se je k belgijskemu polkovniku.

»Ste samec, *mon colonel*? Če ste, vam iz srca priporočam, da greste v Ženevo. To je pravo leglo (uporabil je besedo *une pépinière*) najbolj dražestnih mladenk. Tam si boste našli ženico kot nikjer drugje. Vrh tega je Ženeva očarljivo mesto. Nikar se ne obotavljajte, čim prej pojedite tja in jaz vam dam pismo za ženine nečakinje.«

Zgodbo je sklenila ona.

»Dejstvo je, da se od poroke iz koristljublja nadejaš manj in je zato tudi manj verjetno, da boš razočaran. Ker si zakonca ne postavljata nesmiselnih zahtev, tudi nimata razloga, da se ogorčita drug na drugega. Ne iščeta popolnosti, zato sta strpna do napak drugega. Strast je že lepa, vendar ni pravi temelj za srečen zakon. *Voyez vous*, če hočeta biti dva srečno poročena, morata znati spoštovati drug drugega, biti morata enakega stanu in podobnih interesov; in če sta za nameček še človeka, kot se spodobi, in sta voljna dajati in jemati, živeti in puščati živeti, ni prav nobenega razloga, da njuna zveza ne bi bila ravno tako srečna kot najina.« Premolknila je. »No, ampak res je seveda tudi to, da je moj mož navdse izreden človek.«

Prevedel Uroš Kalčič

»YOU NEVER CAN TELL WITH WOMEN«

Proti koncu dvajsetih let je bil Somerset Maugham nekoč povabljen na party v sloviti Bloomsbury krog, ki je tedaj predstavljal smetano angleške inteligence, zaprti krog literarne in duhovne elite (na čelu z Virginio Woolf in njenim možem Leonardom, pa z lordom Keynesom, Lyttonom Stracheyem, T. S. Eliotom itd.). Anekdota pravi, da je Maugham pred odhodom debelo uro hodil gor in dol po svoji sobi in si ponavljal: »*I am as good as they are.*« — Anekdota dobro priča tako o Maughamovem tedanjem položaju kot o mestu, ki mu je bilo v literarni zgodovini odmerjeno poslej: položaju nekoga, ki ne more seči po najvišjih stopnicah, ki je obsojen na drugorazredni status glede na officialno priznano in posvečeno visoko literaturo, nekoga, ki prej zavzema nekakšen prostor med »pravo in popularno literaturo (o čemer priča njegova precejšnja priljubljenost pri bralstvu ob odsotnosti pravih strokovnih analiz — le kdo bi se z vso mašinerijo literarnih ved lotil tako neuglednega objekta, da ne govorimo o tipično modernističnem zaničevanju uspeha pri publikii), skratka tega, čemur bi se v hollywoodskih terminih reklo »*B production*«. In če je bil Maugham — ob vseh »manjvrednostnih kompleksih«, ki mu jih je naložil intelektualni snobizem — vendarle prepričan, da ni nič slabši od njih, je zdaj nemara čas, da mu damo prav.

Zgodba »*A marriage of convenience*« je — tako kot skoraj vsaka izmed njegovih številnih izvrstnih zgodb — osredinjena ne en sam »strukturni štos«. — Začeli bi lahko, nekoliko abruptno, s primerjavo z Don Juanom (v mislih imam predvsem najboljšo, se pravi Mozartovo verzijo). Francoski kolonialni guverner (čigar imena ne zvemo) je postavljen v nekakšno serijo urejenih maksimalnih opozicij z Don Juanom: je grd — celo tako grd, da bi ga bilo mogoče zamenjati z opico —, majhen, že v letih (49), samski in brez izkušenj z ženskami — kot sam pravi: »*I am not' a lady's man*« in »*I am a man of an extreme timidity*«. Z Don Juanom ima vendarle eno skupno točko, namreč listo, seznam, »katalog« žensk. S to razliko, da so pri Don Juanu v famoznem »katalogu«, ki ga zanj vodi služabnik Leporello, navedene vse ženske, ki jih je kdaj imel, na listi bodočega guvernerja pa je le množica imen, med katerimi bi moral izbrati eno samo: svojo bodočo ženo. Guvernerjev spisek pa je vendarle dvakrat obsežnejši od Don Juanovega: na Don Juanovem je »vsega 2065

žensk (640 v Italiji, 231 v Nemčiji, 100 v Franciji, 91 v Turčiji in v Španiji tistih slavnih »mille e tre«, 1003), na guvernerjevem pa 4372 (od katerih mu jih 1500 do 1800 sploh ne uspe pregledati).

Komiko najprej vzbuja točnost števila — dejstvo, da sploh gre za neko natančno (vselej nezaokroženo) številko. Kot da bi obstajala neka radikalna nesoizmernost med številom (katerim koli) in tem, kar je treba prešteti: vsako število izpričuje svojo neadekvatnost ob »nedoločeni ogromnosti« množice žensk — množica, ki je videti nepreštevna, ali še bolje, neštevna: žensk se ne da šteti, njihova »narava« se temu upira, vsaka številka jih izda, in prav ta inkonzistentnost merila in merjenega sili v smeh. Lahko bi rekli: ženske tvorijo množico, ki se je ne da totalizirati, izmaknejo se totalizaciji. Obakrat preštevata množica nastopi ravno kot metaforična zgostitev nemogoče množice »vseh žensk«: enkrat kot neuspeh projekta »imeti vse ženske«, drugič kot nemožnost izbrati eno samo med »vsemi ženskami«. — Na drugi strani je seveda moški število, pripada mu število *par excellence*: je Eden. Paradigma je torej prav v tem, da imamo na eni strani Enega moškega in na drugi nedoločeno množico žensk, ki jih reprezentira poljubno (in zato vselej neadekvatno) število¹. Opozicija moški/ženska se ponovi kot opozicija med številom in neštevno.

O netotalizabilni naravi »množice žensk« priča tudi »vsebinski opis« obeh katalogov, njuna notranja klasifikacija žensk. Pri Don Juanu (v slovitih Leporellovi ariji):

«V'han fra queste contadine,/ camariere, cittadine,/ v'han contesse, baronesse,/ marchesane, principesse,/ e v'han donne d'ogni grado,/ d'ogni forma, d'ogni età./ ... Nella bionda egli ha l'usanza/ di lodar la gentilezza;/ nella bruna la costanza/ nella bianca la dolcezza;/ vuol d'inverno la grassotta;/ vuol d'estate la magrotta;/ è la grande maestosa,/ la piccina è ognor vezzosa;/ delle vecchie fa conquista/ pel piacer die porle in lista./ Sua passion predominante/ è la giovin principiante./ Non si picca se sia ricca,/ se sia brutta, se sia bella;/ purchè porti la gonnella,/ voi sapete quel che fa!»²

Maugham:

«They were of all ages from seventeen to seventy. There were maidens of irreproachable ancestry and the highest culture, there were unmarried ladies who had made a little slip at one period of their career and now desired to regularize their situation; there were widows whose husbands had died in the most harrowing circumstances; and there were widows whose children would be a solace to my old age. They were blonde and dark, tall and short, fat and thin; some could speak five languages and others could play the piano. Some offered me love and some craved for it; some could only give me a solid friendship but mingled with esteem; some had a fortune and others golden prospects.»

¹ Obstaja sicer tudi obrnjena paradigma, namreč množica snubcev, ki se potegujejo za roko ene same ženske, toda teh moških nikoli ni nedoločno mnogo, temveč jih je ponavadi neko ljudsko število: za Porzijino roko se v *Beneškem trgovcu* potegujejo trije, za roko Turjaške Rozamunde je devet kandidatov plus eden (ta je seveda pravi) itd. Skratka, moškimi ustreza neko »naravno«, odlikovano število, ni jih »število nasploh«, nedoločna množina.

² »Med njimi so kmetice,/ sobarice, meščanke,/ tu so grofice, baronice,/ markize, kneginje,/ in tu so ženske z vseh položajev,/ vseh postav, vseh starosti./ ... Pri plavalaski ima navado/ hvaliti nežnost;/ pri rjavolaski stanovitnost,/ pri svetlolaski sladkost;/ pozimi hoče rejeno,/ poleti mršavo;/ tu je vzvišena plemenitašinja,/ ponižna je vselej prikupna;/ stare osvoji iz zadovoljstva, da jih lahko vpiše v seznam./ Njegova prevladujoča strast/ pa je mlada začetnica./ Prav nič mu ni mar, če je bogata, če je grda, če je lepa;/ da le nosi krilo,/ zdaj veste, kaj počne!»

Takoj pade v oči očitna zmešnjava kriterijev klasifikacije, ki brez pravega reda segajo od »razrednih«, socialnih, »naravnih« do moralnih, značajskih in izobraževalnih, prehajajo eno v druge³. Ni kriterija, ki bi urejal same kriterije in njihovo mešanje, a prav za to gre — nedoločenemu množtvu lahko ustrezata edinole klasifikacijska zmešnjava, vrvenje, množenje in nekonzistentnost klasifikacijskih postopkov. Če je torej mogoče »nedoločno množico« žensk opisati, potem kvečjemu tako kot v sloviti Borgesovi klasifikaciji živali v »neki kitajski enciklopediji«, s katero Foucault začenja *Besede in reči*.

Kot že rečeno, sta Don Juan in guverner vsak ob svoji listi postavljena pred nasprotni nalogi, ki pa ju obe lahko beremo kot različni strategiji, ki se sučeta okoli lacanovske postavke, da »Ženska ne obstaja«. Don Juan hoče imeti vse ženske nazadnje prav zato, ker nobena ni ta prava. Tako je postavljen pred kantovsko neskončno nalogo, za katero je kljub vsej prizadevnosti življenje konec koncev prekratko — obtiči pri bednih 2065. Od tod tudi njegova »etična drža«, kjer mu pač navsezadnje ne gre za ugodje, temveč za listo, se pravi za »dolžnost« (cf. Žižek, op. cit.). Guverner pa je z »neobstojem Ženske« soočen skozi nemožnost izbire.

Na prvi pogled izbira ni mogoča spet zaradi fizične omejitve: v enem mesecu (Don Juan je imel na voljo celo življenje) pač ni mogoče presoditi 4372 žensk in med njimi izbrati ta pravo. Če ne bi videl vseh, pravi guverner, bi ga vse življenje mučila misel, da se ni odločil prav, da se mu je tista Ena izmuznila. A tu je seveda le guvernerjeva iluzija: kot da bi bila prava izbira mogoča, le da bi bilo na voljo dovolj časa. Kot da bi podaljšanje časa za izbiro, četudi na celo življenje, le ne povečalo njegove radikalne zagate. Iluzija temelji prav na iluzoričnem pričakovanju, da je med množico žensk na listi vendarle tudi »Ženska«, na tihem prepričanju, da Ženska obstaja, le vzeti si je treba dovolj časa, da jo poiščeš. Njegova situacija je nazadnje le v čisti obliki situacija vsake odločitve za poroko: kot da bi bilo mogoče »logično«, »racionalno« in »najpametneje« izbrati eno samo izmed nedoločne množice vseh žensk (celo ob idealni predpostavki guvernerjeve situacije, da so namreč tudi one vse za to in ob zagotovljenih materialnih pogojih).

Ker taka izbira s strani akterja ni mogoča, ker je noben akter ne more vzeti nase, jo je treba preložiti na ramena Drugega. »Pravo žensko« je mogoče izbrati samo »po naključju«: ker ni nobene racionalne strategije, ki bi pomagala k najboljši odločitvi (uporaba racionalnih strategij, tehtanje dobrih in slabih plati te ali one ipd. zanesljivo vodi v katastrofo, kot vedo vse melodrame), mora spregovoriti nek povsem naključen moment, iz katerega mora biti izključena vsaka zavestna intenca (tudi to vedo vse melodrame: če naj vznikne ljubezen, se morata junak in junakinja srečati čisto po naključju, brez kakršnega koli zavestnega računa, in šele vnačaj ugotovita, da je bilo to naključje realizacija njenih davnih in najglobljih želja). Seveda na tem naključju ni za akterje nič naključnega, dojeti ga morajo prav kot način, kako se izkazuje Usoda, se pravi,

³ Za podrobnejšo analizo Don Juanovega kataloga cf. Žižek: *Zgodovina in nezavedno*, CZ, Ljubljana 1982, 58—63.

kako spregovori Drugi, ki se je odločil namesto nas, tam, kjer se akter sam nikakor ni mogel⁴.

Guverner pa je postavljen v prisilno situacijo, kjer ni časa, da bi čakal na naključje. Prosta izbira mu je predpisana takoj in seveda je nemogoče, da bi izbral katero izmed žensk na listi. Odloči se lahko kvečjemu za neko »plus eno«, ki je na listi ni in ki mu jo je spet izbral Drugi v podobi prijatelja, ki ga je spet povsem po naključju, kot poslanega od Usode, srečal v Cafe de la Paix. Odločitev je že padla, še preden se je možak odpravil v Zenevo.

Tudi s stališča žene je bila izbira tako rekoč prisilna: kaj lahko storite drugega, če vam Drugi tako emfatično potrka na vrata, kot da rečete »ja«? Oba akterja sta tako ujeta v avtomatizem naključja in nujnosti, da je njuna »osebnost«, »človeška enkratnost« ipd. tu brez pomena (tako da lahko vlogo moža prevzame celo »opica« — ali vsaj nekdo, ki ji je na moč podoben, tako kot lahko onemu drugemu paru, ameriškem lastniku cirkusa in njegovi ženi, opice uspešno nadomeščajo otroke). Predmet odločitve tu sicer ni bila ljubezen, temveč poroka (»usodno naključje« ni zadevalo notranje odločitve, temveč le formalni kontrakt), ki tako ni mogla biti drugega kot »a marriage of convenience«, torej »pogodbena«,⁵ dogovorna poroka, a enako nujno je morala tej zunanji pogodbi slediti ljubezen, trdnjša in trajnejša od »običajne« (kjer je »družbeno kodificirano« obrnjeno zaporedje), kolikor je bila obema akterjema dvojno odzeta svoboda izbire.

Mladen Dolar

⁴ O tem več Dolar: »Onstran interpelacije«, *Razpol* 4, Ljubljana 1988, str. 269 in passim.

⁵ Tudi teorije »družbene pogodbe« bi bilo nemara treba razumeti v tej luči: za družbeno pogodbo se pač akterji nikoli ne morejo odločiti sami, namesto njih se mora odločiti veliki Drugi.

UŽIVAČ

Somerset Maugham

Večina ljudi, pravzaprav ogromna večina, živi življenje, ki so ji ga vsilile okoliščine. Nekateri sicer godrnjajo, sodeč, da so v družbi postavljeni na sebi neprimerna mesta, in menijo, da bi se bili v življenju precej bolje izkazali, ko bi le bile stvari drugačne. A kljub temu jih veliko svojo usodo sprejme, če ne ravno vedro, pa v vsakem primeru vdano. So kakor tramvajski vozovi, ki nenehno vozijo po vedno istih tirih. Pomikajo se nazaj in naprej, neizogibno nazaj in naprej, dokler pač zmorejo, nato pa jih prodajo za staro železo. Ne srečaš pogosto človeka, ki bi drzno vzel vajeti življenja v svoje roke. Kadar pa ga, si ga je vredno dobro ogledati.

Prav zato me je mikalo, da bi spoznal Thomasa Wilsona. Zanimivo in smelo je bilo to, kar je bil storil. Seveda pa zadeve še ni bilo konec, in dokler je poskus trajal, ga ni bilo mogoče razglasiti za uspešnega. Toda na podlagi tega, kar sem bil slišal, sem domneval, da mora biti Wilson čuden človek, in želel sem si ga spoznati. Rečeno mi je sicer bilo, da je zelo zadržan, a predstavljal sem si, da bi ga s potrpežljivostjo in taktnostjo mogel prepričati, da bi se mi zaupal. Resnico sem hotel slišati iz njegovih ust. Ljudje pretiravajo, silno radi romantizirajo, in bil sem kar pripravljen na odkritje, da njegova zgodba niti malo ni tako posebna, kot sem bil že začel verjeti.

Moje domneve so se pokazale za pravilne, ko sem se nazadnje seznanil z njim. Zgodilo se je na Piazzii, na Kapriju, kjer sem v prijateljevi vili preživljal avgust, nedolgo pred sončnim zahodom, ko se večina prebivalcev, domačih in tujih, zbere, da bi v hladu večera poklepetala s svojimi prijatelji. Tam je terasa, ki gleda na Neapeljski zaliv, in ko se sonce počasi potopi v morje, se v veličastnem blesku v obrisih pokaže otok Ischia. To je eden najočarljivejših prizorov na svetu. Stal sem tam s svojim prijateljem in gostiteljem ter gledal proti morju, ko mi je ta nenadoma rekel:

»Poglej, Wilson je tu.«

»Kje?«

»Moški, ki sedi na ograji, s hrbtom, obrnjenim proti nama. Na sebi ima modro srajco.«

Nejasno sem videl neki hrbet in majhno glavo sivih las, kratkih in dokaj tankih.

»Ko bi se bil vsaj obrnil,« sem rekel.

»Kmalu se bo.«

»Povabi ga, naj gre z nama k Morganu na požirek.«

»Prav.«

Trenutek prevzemajoče lepote je bil mimo in sonce se je kakor vrh pomaranče spuščalo v morje, rdeče kot vino. Obrnila sva se in si, naslanjajoč s hrbtom na ograjo, ogledovala ljudi, ki so se sprehajali gor in dol. Vneto so se pogovarjali in hrupno veselje je vzbujalo radost. Potem je pričel zvoniti cerkveni zvon, ki je bil nekoliko počen, a je imel lep odmevajoč zven. Piazza v Kapriju, skupaj z zvonikom nad stezo, ki se vzpenja sem vse od pristanišča, in s cerkvijo na vrhu stopnic, je idealen prostor za uprizoritev Donizettijevih oper; človek je imel občutek, da se zgovorna množica lahko vsak trenutek spremeni v drdrajoč zbor. Bilo je očarljivo in sanjsko.

Bil sem tako zaverovan v prizor, da nisem opazil Wilsona, ki se je bil spustil z ograje in prihajal proti nama. Ko je prišel mimo, ga je moj prijatelj ustavil.

»Zdravo, Wilson! Zadnjih nekaj dni te pa ni bilo videti na plaži?«

»Za spremembo sem se kopal na drugi strani.«

Prijatelj naju je nato predstavil. Wilson mi je vljudno, a ravnodušno podal roko; ogromno tujcev pride na Kapri za nekaj dni ali nekaj tednov, in gotovo je nenehno srečeval ljudi, ki so prihajali in odhajali. Potem ga je moj prijatelj povabil na pijačo.

»Pravkar sem hotel na večerjo,« je odgovoril.

»Ali ne more počakati?« sem vprašal.

»Verjetno lahko,« se je nasmehnil.

Cprav njegovi zobje niso bili preveč dobri, je bil njegov nasmeh vendarle privlačen — ljubezniv in prijazen. Wilson je imel na sebi modro bombažno srajco in sive hlače iz tankega platna, ki so bile precej zmečkane in nič kaj čiste, na nogah pa zelo stare špagarice. Oblečen je bil vpadljivo in primerno kraju in vremenu, a se ni obleka prav nič podala njegovemu obrazu. Ta je bil zguban, dolg, temno zagorel. Obraz s tankimi ustnicami, majhnimi sivimi očmi, stoječimi precej blizu skupaj, in napetimi, čistimi potezami; sivi lasje so bili skrbno počesani. Wilsonov obraz ni bil neprivilačen (zares, v mladosti je bil Wilson bržkone čeden), bil pa je vsekakor tog in resen. Modra srajca, odprta pri vratu, in sive platnene hlače niso bile videti njegove: nosil jih je, kakor da so ga, kot brodomca v pižami, v ta čudna oblačila oblekli sočutno tujci. Kljub svoji malomarni opravi pa je bil Wilson kot kak direktor zavarovalniške podružnice, ki bi z vso pravico mogel nositi črn suknjič in pepitaste hlače, bel ovratnik ter brezgrajno kravato. Prav lahko sem si predstavljal, kako grem potem, ko sem izgubil uro, k njemu po odškodnino in v kakšni zadregi sem, ko odgovarjam na njegova vprašanja, saj si navzlic vsej svoji olikanosti očitno misli, da so ljudje, ki zahtevajo kaj takega, bodisi norci bodisi prevaranti.

Krenili smo počasi čez Piazza in naprej po ulici, dokler nismo prišli do Morgana. Sedli smo na vrt. Okrog nas so se ljudje pogovarjali v ruščini, nemščini, italijanščini in angleščini. Naročili smo pijačo. Donna Lucia, gostilničarjeva žena, je zibaje se prišla bliže in nas pozdravila s svojim globokim, prijetnim glasom. Dasi je bila sedaj že debelušna in v zrelih letih, je še vedno nosila sledove tiste čudovite lepote, zaradi katere so umetniki trideset let prej ustvarili toliko njenih slabih portretov. Njene oči, velike in sijoče, so bile oči Here, njen nasmeh ljubezniv in prikupen. Mi trije smo malo malce popravljali; na Kapriju se namreč vedno najde snov za pogovor o takšnem ali drugačnem škandalu. Toda nič posebno za-

nimivega nismo rekli in Wilson je prav kmalu vstal ter odšel. Nedolgo zatem sva se s prijateljem počasi napotila v njegovo vilo na večerjo. Med potjo me je prijatelj vprašal, kaj sem si mislil o Wilsonu.

»Ničesar,« sem rekel. »Mislim, da ni v tvoji zgodbi niti zrna resnice.«

»Kako to?«

»Ni tiste vrste človek, ki bi naredil kaj takšnega.«

»Kako lahko kdo ve, česa je kdorkoli zmožen?«

»Jaz bi prej rekel, da gre za povsem navadnega poslovneža v pokoju, ki udobno živi od svoje rente. Mislim, da je tvoja zgodba navadna kaprijska čenča.«

»Misli si, kar hočeš,« mi je odvrnil.

Ponavadi sva se s prijateljem hodila kopat na plažo, imenovano Tiberijeve kopeli. Z vozom sva se pripeljala do določene točke, nato pa šla peš skozi nasade limonovcev in skozi vinograde, polne glasno pojočih škržatov ter nabite z vročim vonjem po soncu, dokler nisva prišla na vrh pečine, od koder se je k morju strmo spuščala vijugasta steza. Dan ali dva zatem, tik preden sva prišla dol, je moj prijatelj vzkliknil:

»O, Wilson je spet tukaj.«

Prebijala sva se po bregu (edina slaba stran plaže je bilo to, da je bila prodnata in ne peščena) in ko sva prišla bliže, naju je Wilson zagledal ter nama pomahal. Stal je s pipo v ustih in le s kopalkami na sebi. Njegovo telo je bilo temno rjavo, suho, a ne mršavo, in — v nasprotju z njegovim zgubanim obrazom in sivimi lasmi — mladostno. Razgreta od hoje sva se s prijateljem hitro slekla ter se vrgla v vodo. Dva metra od obale je bila voda deset metrov globoka, toda tako čista, da se je videlo dno. Bila je topla, pa vendar poživljajoča.

Ko sem prišel iz vode, je ležal Wilson na trebuhu, na brisači, in bral knjigo. Prižgal sem si cigareto ter sedel k njemu.

»Je bilo prijetno?« me je vprašal.

Vtaknil je pipo v knjigo, da bi vedel, kje je končal, jo zaprl ter postavil poleg na prod. Očitno bi se rad pogovarjal.

»Prekrasno,« sem rekel. »Ta kopel je najboljša na svetu.«

»Ljudje seveda mislijo, da so bile to Tiberijeve kopeli.« Zamahnil je z roko proti brezoblični gmoti kamenja, katere ena polovica je bila v vodi in druga zunaj nje. »Vendar je to čisti nesmisel. Gre samo za eno od njegovih vil, veste.«

Vedel sem. Toda nič na slabšem niste, če ljudi pustite govoriti, kadar pač hočejo. Če jim dovolite, da vas o nečem poučijo, vam postanejo naklonjeni.

Wilson se je zahihital.

»Čuden patron, tale Tiberij. Škoda, danes pravijo, da ni v vseh tistih zgodbah o njem niti trohe resnice.«

Začel mi je pripovedovati vse o Tiberiju. No, tudi sam sem bil prebral Svetonija, bral zgodbe iz zgodnjega romskega cesarstva, tako da v tem, kar je govoril, zame ni bilo nič posebno novega. Vseeno sem videl, da je bil kar dobro načitan. To sem mu tudi rekel.

»No ja, ko sem se naselil tukaj, me je stvar seveda zanimala in časa za branje sem imel na pretek. Kadar živi človek v okolju, kot je tole, z vsemi njegovimi asociacijami vred, se mu zdi, da postane zgodovina tako živa; skoraj bi mogel sam živeti v preteklosti.«

Tukaj moram pripomniti, da se je tole godilo leta 1913. Takrat je bil naš svet brezskrben, udoben svet in nihče si ne bi bil mogel misliti, da se lahko zgodi nekaj, kar bo hudo skalilo življenjsko vedrino.

»Koliko časa ste že tu?« sem vprašal.

»Petnast let.« S pogledom se je dotaknil mirnega modrega morja in nenavadno topel nasmeh je plaval na njegovih tankih ustnicah. »Na prvi pogled sem se zaljubil v ta kraj. Verjetno ste že slišali zgodbo o Nemcu, ki je sem priplul iz Neaplja zgolj na kosilo in zato, da bi si ogledal Grotto Azzurro, pa je potem ostal štirideset let. No, ne morem reči, da je bilo z menoj natanko tako, a rezultat je bil na koncu isti — samo da v mojem primeru to ne bo trajalo štirideset let. Petindvajset pa. Še zmeraj boljše kot nič.

Čakal sem, da bo nadaljeval. Kajti po tem, kar je bil ravnokar rekel, se je zdelo, da je navsezadnje le nekaj resnice v tisti presenetljivi zgodbi, ki sem jo bil slišal v zvezi z njim. Toda v tistem trenutku je iz vode ves moker prišel moj prijatelj, sila ponosen nase, ker je bil preplaval eno miljo, in začeli smo govoriti o drugih rečeh.

Po tistem sem še večkrat srečal Wilsona, bodisi na Piazzzi bodisi na plaži. Bil je prijazen in vljuden. Vselej je rade volje poklepetal, in ugotovil sem, da ne pozna le vsake pedi otoka, ampak tudi bližnje kopno. Veliko je bral o najrazličnejših stvareh, njegovo področje pa je bila zgodovina Rima, o kateri je precej vedel. Zdelo se je, da nima veliko domišljije in da je le povprečno inteligenten. Mnogo se je smejal, a zadržano, in njegovemu smislu za humor so ugajale naivne šale. Skratka, bil je navaden človek. Nisem pozabil čudne pripombe, ki jo je bil izrekel, ko sva prvokrat sama na kratko poklepetala, vendar se poslej témi niti približal ni več. Nekega dne, ko sva se s prijateljem v najetem vozu vrnila s plaže, sva ob izstopu vozniku naročila, naj bo ob petih spet nared, da naju odpelje do Anacaprija. Nameravala sva se povzpeti na Monte Solaro, večerjati v nama ljubi taberni in se v mesečini peš vrniti dol. Kajti tiste noči je bila luna polna in pokrajina izredno lepa. Medtem ko sva se dogovarjala z voznikom, je stal Wilson poleg (vzeli smo ga bili namreč na voz, da mu ne bi bilo treba hoditi v vročini in prahu) in bolj iz vljudnosti kot iz kakega drugega razloga sem ga vprašal, ali bi se nama hotel pridružiti.

»Jaz vabim,« sem rekel.

»Z veseljem pojdem zraven,« je odvrnil.

Ko pa je prišel čas odhoda, se moj prijatelj ni počutil dobro; menil je, da je bil predolgo v vodi in bi ne zmožgel dolge in naporne hoje. Tako sva se z Wilsonom odpravila sama. Povzpela sva se na hrib, občudovala širno pokrajino ter se vsa vroča, lačna in žejna vrnila v gostilno, ko se je spuščala noč. Večerjo sva bila naročila že prej. Hrana je bila okusna, saj je bil Antonio izvrsten kuhar, in vino je bilo iz njegovega vinograda. Bilo je tako lahkó, da si imel občutek, da bi ga lahko pil ko vodo, in ob makaronih sva končala prvo steklenico. Še preden sva izpraznila drugo, se nama je zazdelo, da življenje pravzaprav niti ni tako zelo slabo. Sedela sva na majhnem vrtu pod veliko trto, obloženo z grozdem. Zrak je bil izrazito topel. Noč je bila tiha in bila sva sama. Natararica nama je prinesla bel paese in pladenj fig. Naročil sem kavo in strego, ki je najboljši italijanski liker. Wilson ni maral cigare, ampak si je prižgal pipo.

»Do takrat, ko bo treba na pot, imava časa na pretek,« je dejal. »Luna bo izza hriba šele čez kako uro.«

»Luna ali ne,« sem živahno rekel, »seveda imava veliko časa. Ena od najbolj prijetnih stvari tu na Kapriju je, da se človeku nikdar ne mudi.«

»Brezdelje,« je dejal. »Ko bi le ljudje vedeli! To je najdragocenejša stvar, ki jo človek lahko ima. In ljudje so tako nespametni, da niti ne vedo, da se je vredno potegovati zanjo. Delo? Delajo zavoljo dela samega. Niti toliko pameti nimajo, da bi spoznali, da je edini smisel dela priti do brezdelja.«

Ob vinu se nekateri predajajo razmišljanju o splošnih stvareh. Wilsonove ugotovitve so bile resnične, a nihče ne bi bil mogel reči, da so izvirne. Nič nisem rekel, le vžigalico za novo cigaro sem prižgal.

»Bila je polna luna, ko sem prvič prišel na Kapri,« je nadaljeval zamišljeno. »Morebiti je bila to ista luna kakor danes.«

»Bila je, veste,« sem se nasmehnil.

Odprl je usta v širok nasmeh. Edina svetloba na vrtu je prihajala od petrolejke nad najinima glavama. Ob njej je bilo komaj mogoče jesti, a za zaupnosti je jè bilo sedaj dovolj.

»Nisem hotel reči tega. Hočem reči, kot da bi bilo včeraj. Pa je petnajst let tega in ko pogledam nazaj, se zdi da je minil komaj mesec. Nikoli prej nisem bil v Italiji; takrat sem prišel na poletni dopust. Iz Marseilla sem vzel ladjo do Neaplja ter si ogledal, saj veste, Pompeje in Paestum in enega ali dva podobna kraja; nato sem za teden dni prišel sem. V hipu mi je bila všeč podoba tega otoka z morja, hočem reči, ko sem ga gledal, kako prihaja bliže in bliže. Ko pa smo se potem s parnika spustili v majhne čolnice ter se izkrkali v pristanu, kjer se je kar gnetlo tistih brbljajočih ljudi, ki so na vsak način hoteli nesti tvojo prtljago, in hotelskih nabiračev gostov; pa razpadajoče hiše na Marini ter pot do hotela, pa večerja na terasi — skratka, prevzelo me je. To je resnica. Nisem vedel, ali stojim na glavi ali na nogah. Nikoli prej nisem pil kaprijskega vina, le slišal sem zanj; mislim, da mi je stopilo v glavo. Sedel sem na terasi še potem, ko so se bili že vsi odpravili spat, ter gledal luno nad morjem. In tam je stal Vezuv, in velik rdeč peresast dim se je dvigoval iz njega. Zdaj seveda vem, da je bilo tisto, kar sem pil, črnina, kakšno caprijsko vino neki, a takrat se mi je zdelo vse v redu. Ne, ni me opilo vino, opila me je oblika otoka in tista brbljajoča množica, opila sta me luna in morje in oleander na hotel-skem vrtu. Prvič v življenju sem videl oleander.«

Dolgo je govoril in postal je žejen. Dvignil je kozarec, toda bil je prazen. Vprašal sem ga, če hoče še en kozarček strege.

»To je nezdrava pijača. Naročiva raje steklenico vina. Vino je zdravo, je čist grozdni sok, ki ne more nikomur škoditi.«

Naročil sem še vina in, ko je le-to prišlo, napolnil kozarca. Napravil je dolg požirek, vzdihnil od ugodja, nato pa nadaljeval.

»Naslednjega dne sem odkril plažo, kamor sedaj hodimo. Ni slabo, sem si rekel. Potem sem se sprehodil po otoku. Slučajno so imeli pri Punti di Tiberio neko praznovanje in naenkrat sem se znašel sredi dogajanja: podoba Device, duhovniki, ministranti, vihteč kadilnice, in cela množica veselih, nasmejanih, navdušenih ljudi, med katerimi so bili mnogi karseda lepo oblečeni. Tam sem naletel na nekega Angleža in ga vprašal, kaj se dogaja. »Oh, Vnebovzetje praznujemo,« je odvrnil. »Vsaj katoliška Cerkev tako pravi; a to je zgolj njihov trik. Gre za praznik boginje Venere. Poganski, veste. Afrodita, ki pride iz morja, in tako naprej.« Dokaj čudno sem se počutil, ko je to govoril. Kot da bi človek potoval daleč nazaj — če veste,

kaj hočem reči. Po tistem sem se nekoč v mesečini odpravil gledat Faraglioni. Če so sojenice hotele, da ostanem vodja banke, ne bi bile nikdar smele dopustiti, da sem šel na ta sprehod.«

»Torej ste bili direktor banke?« sem vprašal.

Očitno sem se bil prej motil, a nisem bil daleč od resnice.

»Da. Bil sem direktor podružnice pri banki York and City na Crawford Street. To mi je ustrezalo, saj sem živel zgoraj na Hendon Way. Od doma do službe sem imel pičlih sedemintrideset minut.«

Povlekel je iz pipe in si jo vnovič prižgal.

»To naj bi bila moja zadnja noč na Kapriju, zadnja. V banki sem moral biti v ponedeljek zjutraj. Ko sem gledal tisti dve veliki čeri, štrleči iz vode in luno nad njima, in ribičev, ki so s čolnov lovili lignje, tako spokojne in lepe lučke, sem si rekel: res, zakaj bi se pa navsezadnje sploh vračal? Nikogar nisem imel, ki bi me potreboval. Moja žena je umrla za bronhialno pljučnico štiri leta prej, otrok pa je šel živet k stari mami, ženinini materi. Ženska je bila stara trapa, za otroka ni skrbela, kot je treba, in deklica je dobila zastrupitev krvi. Amputirali so ji nogo, a življenja ji niso mogli rešiti in tako je, uboga mala stvarca, umrla.«

»Kako grozljivo,« sem rekel.

»Da, takrat sem bil potr, dasi ne tako zelo, kot bi bil, če bi bil otrok živel pri meni. Toda najbrž je bilo tako boljše: za deklo z eno nogo na tem svetu ni veliko upanja. Tudi za ženo mi je bilo hudo. Zelo dobro sva se razumela, čeprav ne vem, ali bi to trajalo. Bila je tiste vrste ženska, ki je vedno v skrbeh, kaj bodo rekli drugi. Ni imela rada potovanja. Eastbourne je bil zanjo kraj, kamor gre človek na dopust. Ali veste, da sem šele po njeni smrti prvič prečkal Rokavski preliv?«

»Toda predvidevam, da imate še druge sorodnike, ali ne?«

»Nobenega. Bil sem edinec. Moj oče je imel brata, a ta je odšel v Avstralijo, še preden sem se rodil. Mislim, da bi se težko našel kdo, ki bi bil bolj sam na svetu kakor jaz. Nobenega razloga nisem videl, zakaj ne bi smel storiti prav tega, kar sem hotel. Star sem bil štiriintrideset let.«

Povedal mi je bil, da je na otoku že petnajst let. Torej jih je imel sedaj devetinštirideset; približno toliko bi mu jih tudi prisodil.

»Delal sem od svojega sedemnajstega leta. Pred seboj sem imel le delo, dan za dnem eno in isto, dokler se pač ne bi upokojil in dobival penzijo. Rekel sem si: ali je vredno? Nič ni narobe, če pustim vse skupaj in preživim ostanek življenja tu doli. A izšolal sem se za poslovneža in bil sem previden po naravi. ‚Ne,‘ sem rekel, ‚ne bom se pustil kar tako zape-ljati. Odšel bom, kakor sem rekel, jutri in vso zadevo premislil. Morda bom, ko bom spet v Londonu, povsem drugačnega mišljenja.‘ Ali nisem bil prekleto neumen? Na ta način sem izgubil celo leto.«

»Torej se niste premislili?«

»Se razume, da ne. Na delu sem ves čas mislil na to plažo in kopanje, na vinograde in hojo po hribih ter luno in morje; in na Piazzo ob večerih, ko se po delu dneva vsakdo še malce sprehodi in poklepeta. Le eno me je skrbelo: nisem bil prepričan, ali imam pravico ne delati, ko pa vendar vsi drugi delajo. Potem sem bral nekakšno zgodovinsko knjigo, ki jo je napisala, da, neka Marion Crawford, in v njej je bila zgodba o Sybarisu in Crotoni. Bili sva dve mesti: v Sybarisu so ljudje zgolj uživali in se zabavali, v Crotoni pa so bili krepki in delavni in vse, kar sodi zraven. Nekega dne so prišli prebivalci Crotone in porušili Sybaris, čez nekaj časa pa se je

od nekod drugod pojavila množica mož, ki je porušila Crotono. Nič ni ostalo od Sibarisa, niti kamen, vse, kar je ostalo od Crotone, pa je en ubogi steber. S tem je bil torej moj problem rešen.«

»O...?«

»Konec je bil v obeh primerih isti, ali ne? In ko zdaj človek pogleda nazaj, kateri so bili bedaki in kateri ne?«

Nisem odgovoril, zato je nadaljeval.

»Denar je bil kar precejšen problem. Banka te je upokojila šele po tridesetih letih službe, če pa si šel v pokoj prej, si dobil le odpravnino. Odpravnina in denar, ki bi ga bil dobil za hišo, z borimi prihranki vred pa bi vseeno ne bil povsem zadosti za nakup dosmrtnne rente. Bilo bi neumno, da bi vse žrtvoval zato, da bi prijetno živel, pa bi hkrati za kaj takega imel dovolj denarja. Hotel sem imeti neki svoj kotichek, nekoga, ki bi skrbel zame, dovolj denarja za tobak, okusno hrano, tu pa tam knjige, in nekaj za povrhu, če bi bila sila. Zelo dobro sem vedel, koliko potrebujem. Ugotovil sem, da imam ravno dovolj, da si kupim rento za petindvajset let.«

»Takrat ste imeli petintrideset let?«

»Da. Od rente bi lahko živel do svojega šestdesetega leta. Navsezadnje ne more biti nihče gotov, da bo živel dlje; veliko jih umre med petdesetim in šestdesetim letom in preden jih človek dopolni šestdeset, je že užil najboljša leta.«

»Vendar pa tudi nihče ne more biti gotov, da bo umrl pri šestdesetih,« sem odvrnil.

»No, ne vem. To je odvisno od posameznika, ali ne?«

»Na vašem mestu bi bil ostal v banki do redne upokojitve.«

»A takrat bi jih imel že sedeminštirideset. Ne bi bilo sicer prepozno, če bi takrat začel uživati življenje tukaj, — sedaj jih imam več kot sedeminštirideset, pa ne uživam življenja nič manj kot prej —, vendar pa bi bil prestar, da bi okusil užitek, ki ga lahko doživi le mlad človek. Veste, pri petdesetih se imaš lahko prav tako dobro kot pri tridesetih, a to vseeno ne bo isto. Hotel sem živeti neokrnjeno življenje, dokler sem še imel energijo in voljo, da ga kar najbolje izkoristim. Petindvajset let se mi je zdela dolga doba in za toliko let sreče se mi je zdelo vredno dati tudi zares veliko denarja. Odločil sem se, da bom počakal še eno leto, in tako sem tudi storil. Nato sem vložil odpoved in si, takoj ko sem dobil odpravnino, kupil rento ter prišel sem.«

»Rento za petindvajset let?«

»Tako je.«

»Pa vam ni bilo nikdar žal?«

»Nikdar. Tisto, kar sem bil plačal z denarjem, sem tu z življenjem že dobil nazaj. In pred mano je še deset let. Ali se ne strinjate, da bi moral človek po petindvajsetih letih popolne sreče mirno reči: dovolj je bilo?«

»Morda.«

Ni povedal z mnogo besedami, kaj bo storil, a njegov načrt je bil jasen. To je bila v precejšnji meri zgodba, ki mi je bil povedal prijatelj, vseeno pa je zvenela drugače, ko sem jo slišal iz Wilsonovih ust. Skrivaj sem ga pogledal. Na njem ni bilo ničesar, kar ne bi bilo navadno. Nihče, ki bi gledal v ta odkriti, resni obraz, si ne bi bil mogel misliti, da je zmožen storiti kaj nekonvencionalnega. Nisem ga obsojal. Na ta čudni način je vnaprej določil svoje življenje in zakaj neki ne bi smel z njim narediti, kar je hotel; kljub temu me je mrzlo spreletelo.

»Vas začenja zebsti?« se je nasmehnil. »Lahko se odpraviva dol. Luna je najbrž že vzšla.«

Predno sva krenila na pot, me je vprašal, če bi si hotel kdaj ogledati njegovo hišo; in dva ali tri dni kasneje, ko sem izvedel, kje živi, sem se res sprehodil tja. To je bila majhna kmečka hiša, kar precej ven iz mesta, v vinogradu, s pogledom na morje. Ob vratih je cvetel velik oleander. V hiši sta bili dve majhni sobi, kuhinjica, zunaj pa lopa za drva. Spalnica je bila opremljena kot kaka samostanska celica, medtem ko je bila dnevna soba, prijetno dišeča po tobaku, dovolj udobna: v njej sta bila dva naslanjača, ki ju je bil Wilson pripeljal iz Anglije, pisalna miza z rolojem, pianino in natrepane police knjig. Na stenah so bile okvirjene gravure slik G. F. Wattsa in Lorda Leightona. Wilson mi je povedal, da je hiša pripadala lastniku vinograda, ki je živel više v hribu, in da mu je lastnikova žena vsak dan prihajala kuhat in pospravljat. To kočjo je bil odkril, ko je prvič prišel na Kapri; ko pa se je vrnil na otok za vedno, jo je vzel v najem in jè od takrat ni zapustil. Ker sem videl, da ima pianino in da so na njem odrpte note, sem mu rekel, naj kaj zaigra.

»Slabo igram, veste, a vedno sem imel rad glasbo in v veliko veselje mi je brenkati po klavirju.«

Sedel je za pianino in zaigral stavek iz neke Beethovnovne sonate. Ni igral preveč dobro. Pogledal sem note — Schumann in Schubert, Beethoven, Bach in Chopin. Na mizi, na kateri je obedoval, je ležal zamaščen kup kart. Vprašal sem ga, ali igra pasjanso.

»Velikokrat.«

Na podlagi tega, kar sem videl tukaj, in tistega, kar sem bil o njem slišal od drugih, sem si ustvaril, mislim, precej dobro sliko o tem, kakšno je bilo njegovo življenje teh zadnjih petnajst let. Gotovo je to bilo zelo nedolžno življenje: plaval je, ogromno hodil, in videti je bilo, da nikoli ni izgubil občutka za lepoto otoka, katerega je tako intimno poznal. Igral je klavir in pasjanso, bral je. Kadar so ga povabili na kako zabavo, je povabilo sprejel in, dasi je bil dolgočasen in tog, se je zmerom prijazno vedel. Ni bil užaljen, če so ga zanemarjali. Rad je imel ljudi, a z neko odmaknjenostjo, ki ni dovoljevala zaupnosti. Živel je varčno, vendar mu udobja ni manjkalo. Nikoli ni imel najmanjšega dolgá. Mislim si, da ga spolnost nikdar ni preveč vznemirjala. Če je v njegovih mlajših letih kdaj pa kdaj prišlo do kratkotrajnega razmerja s kako turistko, ki je v kaprijskem ozračju izgubila glavo, je znal tudi medtem, ko je zadeva trajala, o tem sem prepričan, svoja čustva dobro obvladati. Mislim, da je bil odločen, da nič ne bo zmotilo njegove duhovne neodvisnosti. Hrepenel je edinole po lepoti narave, srečo pa je iskal v preprostih, naravnih stvareh, ki jih življenje vsakomur ponuja. Morebiti boste rekli, da je takšno življenje hudo sebično. Res je. Wilson nikomur ni koristil, a na drugi strani tudi nikomur škodil ni. Njegov edini cilj je bila osebna sreča in zdelo se je, da je ta cilj tudi dosegel. Silno malo ljudi ve, kje naj iščejo srečo; še manj je ljudi, ki jo najdejo. Ne vem, ali je bil Wilson nor ali moder. Vsekakor je bil človek, ki ve, kaj hoče. Tisto, kar je bilo čudno, je bilo zame to, da je bil tako neznansko vsakdanji. Nikoli se ne bi moje misli ustavljale pri njem, če ne bi vedel: nekega dne, čez deset let, bo ta človek namenoma (razen če ne bo kaka nepredvidena bolezen pretrgala niti njegovega življenje že prej) zapustil svet, katerega je znal tako dobro ljubiti. Spraševal sem se, ali mu ni prav

ta misel, ki ga nikdar ni povsem zapustila, dajala tiste, zanj značilne slasti; s katero je užival sleherni trenutek dneva.

Storil bi mu krivico, če ne bi omenil, da o sebi sploh ni imel navade govoriti. Mislim, da je bil moj prijatelj edini človek, kateremu se je zaupal. Vrjetno mi je povedal svojo zgodbo zgolj zato, ker je predvideval, da sem jo bil že slišal; in poleg tega je tistega večera, ko mi jo je izdal, spil že precej vina.

Moj obisk je šel h koncu in odpotoval sem z otoka. Leto pozneje je izbruhnila vojna. Zgodilo se mi je nekaj stvari, ki so močno spremenile moje življenje, in minilo je trinajst let, preden sem se spet odpravil na Kapri. Prijatelj se je bil vrnil tja že pred časom, vendar se ni več počutil tako dobro in preselil se je v hišo, kjer ni bilo dovolj sob; tako sem se torej nastanil v hotelu. Ko smo pripluli, me je prišel počakat in skupaj sva šla na večerjo. Med jedjo sem ga vprašal, kje pravzaprav stoji njegova hiša.

»Saj jo poznaš,« mi je odgovoril. »To je tista stvarca, v kateri je živel Wilson. Nadzidal sem sobo in si hišo kar prijetno uredil.«

Pri toliko drugih rečeh, ki so zaposlovale moje misli, se dolga leta nisem spomnil na Wilsona; sedaj pa sem se, malce presenečen, spomnil. Tistih deset let, ki jih je imel pred sabo, ko sem ga spoznal, je moralo že davno poteči.

»Ali je naredil samomor, kakor je bil rekel?«

»To je precej mračna zgodba.«

Wilsonov načrt je bil dober. Samo ena napaka je bila v njem, in te, menim, ni mogel predvideti. Nikoli mu ni prišlo na misel, da bo po petindvajsetih letih neskaljene sreče, v tihi odmaknjenosti, kjer nič na svetu ni moglo vznemiriti njegove vedrine, njegov značaj polagoma izgubil svojo moč. Volja potrebuje ovire, da lahko uporabi svoje sile. Če nikdar ne naleti na prepreko, če se človeku brez napore uresničujejo želje zato, ker jih je usmeril v stvari, ki so na dosegu roke, potem postane volja slabotna. Če hodiš ves čas na isti višini, bodo tvoje mišice, ki jih potrebuješ, da bi preplezal hrib, oslabele. To so banalne misli, a kljub temu resnične. Ko je pošla njegova renta, ni imel več poguma, da bi storil konec, kar je bilo cena, ki jo je bil pripravljen plačati za to dolgo obdobje srečne spokojnosti. Če sklepam iz tega, kar mi je povedal prijatelj in kasneje drugi, mu poguma ni manjkalo. Le odločiti se ni mogel. Odlašal je iz dneva v dan.

Na otoku je živel že tako dolgo in je vedno tako vestno poravnaval račune, da si je sedaj denar z lahkoto izposodil. Ker prej tega ni nikoli počel, je našel ljudi, ki so mu bili pripravljeni posoditi manjše vsote denarja, ko jih je zdaj prosil. Najemnino je toliko let redno plačeval, da lastnik, katerega žena Assunta je bila še vedno Wilsonova pomočnica, več mesecev ni ničesar ukrenil. Vsi so mu verjeli, ko je rekel, da je umrl neki njegov sorodnik in da je trenutno v zadregi, ker zaradi pravnih formalnosti še nekaj časa ne bo mogel dobiti denarja, ki mu pripada. Tako mu je uspelo zavlačevati nekaj več kot leto dni. Potem mu tamkajšnji trgovci niso hoteli več dajati na up in nikogar ni bilo, ki bi mu posodil še kaj denarja. Lastnik hiše pa mu je sporočil, da bo moral oditi, če ne bo v določenem roku plačal starih dolgov.

Dan pred rokom je Wilson odšel v svojo malo spalnico, zaprl vrata in okna, zagrnil zavese in prižgal oglenko. Ko mu je naslednjega jutra Assunta prišla pripraviti zajtrk, ga je našla nezavestnega, toda živega. Soba je bila vedno na prepihu in dasi je postoril to in ono, da bi preprečil dotok zraka, mu to ni popolnoma uspelo. Skoraj se je zdelo, da je v zadnjem trenutku — navzlic brezupnemu položaju, v katerem je bil — začutil neko neodločnost. Peljali so ga v bolnico in kljub temu, da je bil nekaj časa zelo bolan, si je naposled opomogel. A bodisi zaradi zastrupitve bodisi zaradi šoka odtlej ni bil več povsem priseben. Ni bil sicer nor (vsaj ne tako nor, da bi ga vtaknili v norišnico), vendar očitno nič več pri zdravi pameti.

»Šel sem ga obiskat,« mi je povedal prijatelj. »Skušal sem ga pripraviti do tega, da bi spregovoril, a me je kar naprej tako čudno gledal; kot da se ne bi mogel spomniti, kje me je že videl. Precej grozen je bil videti, ko je ležal tam na postelji, porasel s sivimi kocinami, ki jih ni bil obril že kakšen teden; a razen tistega čudnega izraza v njegovih očeh je bil na videz povsem normalen.«

»Kakšen čuden izraz?«

»Ne vem natančno, kako naj ga opišem. Zbegan. To je sicer bedasta primerjava, a kot če bi človek vrgel v zrak kamen in bi ta ne padel nazaj, ampak bi ostal kar tam . . .«

»To mora biti precej šokantno,« sem se nasmehnil.

»Ne vem, takšen je bil pač njegov pogled.«

Težko je bilo vedeti, kaj storiti z njim. Ni imel denarja in ne možnosti, da bi ga kje dobil. Vse, kar je bil imel, je bilo prodano, pa še tisto je bilo premalo, da bi povrnil vse dolgove. Bil je Anglež, in italijanske oblasti niso hotele prevzeti odgovornosti zanj. Britanski konzul v Neaplju pa tudi ni imel sredstev, da bi se ukvarjal s tem problemom. Lahko bi ga bili seveda poslali nazaj v Anglijo, toda nihče ni prav vedel, kaj potem. Nato pa je Assunta, njegova služabnica, rekla, da je bil Wilson dober gospodar in dober najemnik, in da se je, dokler je imel denar, vedno sam vzdrževal; zato lahko spi v drvarnici pri njuni hiši in skupaj z njima tudi jé. To so predlagali Wilsonu. Težko je bilo videti, ali jih je razumel ali ne. Ko je prišla Assunta ponj v bolnišnico, je šel z njo brez besed. Bilo je videti, kot da nima več svoje volje. Tako je sedaj Assunta zanj skrbela že dve leti.

»Veš, ne živi v prevelikem udobju,« mi je dejal prijatelj. Nahitro so sicer spravili skupaj neko majhno posteljo in mu dali par odej, a prostor nima oken in je pozimi ledeno mrzel, poleti pa vroč kot peč. Tudi hrana ni preveč izbrana. Saj veš, kaj tukaj jedo kmetje: makarone ob nedeljah in meso na vsake kvatre enkrat.«

»Kaj pa počne ves čas?«

»Potika se okrog po hribih. Dvakrat ali trikrat sem poskušal govoriti z njim, a zaman; ko te ugleda, beži ko zajec. Kdaj pa kdaj pride k meni na klepet Assunta in dam ji nekaj denarja za njegov tobak, toda bogve ali ga kdaj dobi.«

»Ali v redu skrbijo zanj?« sem vprašal.

»Prepričan sem, da je Assunta dovolj prijazna. Zanj skrbi kot za otroka. Bojim pa se, da njen mož ni preveč dober z njim. Godrnja nad stroški, ki jih ima zaradi njega. Mislim, da ni nečloveški ali kaj takega,

le malce grob je najbrž do njega: pošilja ga po vodo, čistiti mora hlev in podobno.«

»Zveni precej bedno,« sem rekel.

»Sam si je to nakopal. Navsezadnje je dobil samo to, kar si je zaslužil.«

»Mnenja sem, da na splošno vsi prejmemo to, kar zaslužimo,« sem odgovoril. »A to še ne pomeni, da je stvar zato kaj manj grozljiva.«

Dva ali tri dni pozneje sva se s prijateljem odpravila na sprehod. Stopala sva po ozki stezi med oljkami.

»Wilson je tu,« je prijatelj nenadoma vzkliknil. »Ne oziraj se! Samo prestrašil ga boš. Pojdiva naravnost naprej.«

Hodil sem s povešenimi očmi, a s koticami sem videl človeka, skritega za oljko. Ni se ganil, ko sva se približala, vendar sem imel občutek, da naju opazuje. Tisti hip, ko sva prišla mimo, sem zaslišal nagel tek. Wilson se je, kakor preganjana žival, pognal na varno. Odtlej ga nisem nikoli več videl.

Umril je lani. Takšno življenje je živel šest let. Nekega jutra so ga našli na pobočju, kjer je mirno ležal — kakor da bi bil umrl v spanju. Od tod je lahko videl tisti dve skali, imenovani Faraglioni, ki sta se dvigali iznad morja; bila je polna luna in gotovo ju je hotel videti v mesečini. Morda je umrl od lepote tega prizora.

Prevedla Lilijana Žnidrič

Wilson se tako prelaja ribarjenju, kopanju, mušicarenju, branju, dobel pijači in jedači, ljuboznaskim avanturam, sprehodih po mesečini in kajenju svoje pipe. Ideal življenja, ki ga živi tako močno spominja na Ideal mladega Marxa iz Pariških rokopisov — dopoldan ribič, popoldan filozof. Muzgheanove zgodbe bi tako lahko vvrstili v tradicijo utopičnega socializma. Utopični socializem namreč vedno implicira neko »utopijo želje«, neko obviadano in regimentirano utišanje. Drugič — za utopične socialiste je pot do uresničitve ideala siver sveta, stvar zdrave pameti. V pričujoči zgodbi se Wilson prav »po razsvetljenško« čudi, nad veliko večino ljudi, ki ne uvidijo prednosti takega življenja. Težava je zgolj v tem, da njegovega primera, eksperimenta, ni mogoče univerzalizirati — tako kot ni deposita brez depozitorja na višini svoje naloge — tudi ni rente brez hlapecev na višini svoje naloge.

Kot je rečeno, gre v Wilsonovem primeru za »utopijo« želje. Wilsona pa lahko brez težav uvrstimo v čisto tradicionalno smer etike, za katero je osnova vsega subjektova dobrobit, njegova sreča, njegov Wohl. Krog, ki se mu predaja Wilson je sklenjen, ni nobenih notranjih ali zunanjih ovir, ki bi ga vrgle iz tira, ni nobene zahteve po tistem »več«, »še« . . . Z drugimi besedami — oprava imamo z načelom ugodja v čisti obliki. Tudi v trenutku, ko bi zunanji razlogi, začelo realnosti, primorali Wilsona, da uresniči deklariran samomor in se tako odpove svojemu Wohl — se to ne zgodi. Wilson si strelja na vse možne načine podajšati svoje ušestvo — načelo realnosti ga pri tem prav nič ne ovira, saj je samo prav podajšek načela ugodja.

»UTOPIJA« ŽELJE

V kratki zgodbi Williama Somerseta Maughama »The Lotus Eater« (uživač, sanjač) imamo opraviti s Thomasom Wilsonom, ki mu srečanje s Caprijem, s to Stvarjo, *das Ding*, ki uteleša nemogoči užitek, spremeni tok življenja. Po enoletnem preudarjanju se Wilson odloči: z rento, ki si jo bo kupil z denarjem, ki ga ima na razpolago, se bo vrnil na Capri in tam preživel ostanek svojega življenja. Sklepa takole: ker na koncu koncev vsi doživimo svojo usodo, ker bomo nekoč vsi umrli — ker »pismo vedno prispe na svoj naslov«, je potrebno tisti čas, ki ga imamo na razpolago, čimbolj izkoristiti. Izkoristiti in použiti moramo vsak trenutek svojega življenja: *Carpe diem!*

Wilson se tako predaja ribarjenju, kopanju, muziciranju, branju, dobri pijači in jedači, ljubezenskim avanturam, sprehodih po mesečini in kajenju svoje pipe. Ideal življenja, ki ga živi tako močno spominja na Ideal mladega Marxa iz Pariških rokopisov — dopoldan ribič, popoldan filozof. Maughamovo zgodbo bi tako lahko uvrstili v tradicijo utopičnega socializma. Utopični socializem namreč vedno implicira neko »utopijo želje«, neko obvladano in reglementirano uživanje. Drugič — za utopične socialiste je pot do uresničitve ideala stvar uvida, stvar zdrave pameti. V pričujoči zgodbi se Wilson prav »po razsvetljensko« čudi nad veliko večino ljudi, ki ne uvidijo prednosti takega življenja. Težava je zgolj v tem, da njegovega primera, eksperimenta, ni mogoče univerzalizirati — tako kot ni depozita brez depozitorja na višini svoje naloge — tudi ni rente brez hlapcev na višini svoje naloge!

Kot že rečeno, gre v Wilsonovem primeru za »utopijo« želje. Wilsona pa lahko brez težav uvrstimo v tisto tradicionalno smer etike, za katero je osnova vsega subjektova dobrobit, njegova sreča, njegov Wohl. Krog, ki se mu predaja Wilson je sklenjen, ni nobenih notranjih ali zunanjih ovir, ki bi ga vrgle iz tira, ni nobene zahteve po tistem »več«, »še«... Z drugimi besedami — oprava imamo z načelom ugodja v čisti obliki. Tudi v trenutku, ko bi zunanji razlogi, načelo realnosti, primorali Wilsona, da uresniči deklariran samomor in se tako odpove svojemu Wohl — se to ne zgodi. Wilson si skuša na vse možne načine podaljšati svoje uživaštvo — načelo realnosti ga pri tem prav nič ne ovira, saj je samo prav podaljšek načela ugodja.

Po tej plati je Wilson nekakšen anti-Kant. Za Kanta — prvič — ni nobenega konstantnega razmerja do ugodja, zanj velja samo eno: subjekt mora storiti svojo dolžnost, ki je onstran čutnega ugodja, koristi, skratka »patološkega«, pa četudi ga to stane njegovega Wohl, njegove dobrobiti. Hrbtna stran kategoričnega imperativa je tako nadjazovski imperativ: Uživaj! V tej, kantovski liniji je seveda tudi Freud — freudovska želja ni življenjska funkcija, ni funkcija, ki bi jo lahko zadovoljili, za željo ni zadoščenja . . .

Osrčje utopičnega socializma tvori projekt vzgoje. Tudi tu je freudovski odgovor jasen in nedvoumen: za Freuda je v človeškem subjektu nekaj, kar je v osnovi neprilagodljivo. Freudovske želje ni mogoče ukrotiti, adaptirati, vzgojiti — vzgoja je pač eden od treh nemogočih poklicev. Za freudovsko in lacanovsko linijo je značilno neko izkustvo, ki se mu še najbolj približa teorija Johna Elstra, teorija o *essentially by products*. Čim namreč skušamo tisto, za kar nam gre, tisto, kar nam daje največ veselja v življenju, tisto najlepše, načrtno doseči — »pokvarimo igro«. Edini način, da jih dosežemo je, da si jih ne postavimo neposredno za cilj, marveč najdemo smoter v nečem drugem in se nato ta stanja proizvedejo »sama od sebe« — kot spontani stranski produkti.

Seveda pa bi lahko kdo pripomnil — mar ni bil Wilson pripravljen plačati ceno za svoje uživaško življenje, mar ni bil pripravljen to plačati s svojim Wohl, svojo dobrobitjo? Mar ni bil — sadovsko rečeno — pripravljen rajši izbrati smrt kot sramotno življenje? Na neki ravni ugovor drži, toda — mar ni za njegov eksperiment vedel cel otok, kar pomeni, da je Wilson še kako rad pripovedoval svojo zgodbo — z drugimi besedami — vse njegovo početje je bila zgolj predstava, ki jo je uprizarjal za pogled velikega Drugega, predstava v kateri se je lahko »pokazal v najboljši luči«. Samomor, ki bi ga storil, bi bil tako samomor uprizarjanja. Ko se tako na koncu izogiba srečanju s svojimi bivšimi prijatelji, se izogiba prav zato, ker ga je sram in ker ima občutek krivde, krivde, ker je popustil glede svoje želje — fascinirati pogled Drugega.

Peter Klepec

Kot že rečeno gre v Wilsonovem primeru za -utopično- želje. Wilsona pa lahko brez težav uvrstimo v tisto tradicijsalno smer etike, za katero je osnovna vprašanja subjektova dobrobit, njegov značaj, njegov Wohl. Kljub temu, da se mu predaja Wilson je sklenjen, ni nobenih notranjih ali zunanjih ovir, ki bi ga vrtele iz tira, ni nobene zahteve po lastnem -več- . . . Z drugimi besedami — opravka imamo z načelom ugodja v čisti obliki. Tudi v freudovski teoriji, ko bi zunanji razlogi, načela resnosti, primorali Wilsona, da uresniči deklarirani samomor in se tako odpove svojem Wohl — se to ne zgodbi. Wilson si skuša na vse močne načine podaljšati svoje uživanje — načelo resnosti ga pri tem prav nič ne ovira, saj je samo prav podaljšek načela ugodja.

TIK PRED VOJNO Z ESKIMI

Jerome D. Salinger

Ze natanko peto sobotno jutro je Ginnie MannoX igrala tenis v East Side Courts s Seleno Graff, součenko pri gospodični Basehoarjevi. Ginnie je imela Seleno za največjo brezzveznico pri gospodični Basehoarjevi — v šoli, kjer je bilo tudi sicer vse polno precejšnjih brezzveznikov — po drugi strani pa ni poznala nikogar, ki bi bil tako pridno prinašal sveže konzerve teniških žogic. Menda jih je delal njen oče ali kako. (Pri neki večerji je Ginnie v razsvetljenje celotne družine MannoX opisala svojo predstavo večerje pri Graffovih: brezhibno opravljen strežnik pristopa z leve k sedečim in jim, namesto konzarcev s paradižnikovim sokom, podaja konzerve teniških žogic.) Zato pa ji je šlo toliko bolj na živce, da se je Selena, ki je prva izstopila iz njunega taksija, se je delala neumno, in je morala zato ona — in sicer vsakikrat! — plačati celotno voznino. Navsezadnje se je prav Selena domislila, da bi se namesto z avtobusom vračali domov s taksijem. Peto soboto, ko je taksi odpeljal proti severu po York Avenue, pa je Ginnie na lepem spregovorila:

»Poslušaj, Selena ...«

»Kaj?« je vprašala Selena, ki je z dlanjo otipavala tla avtomobila. »Ne najdem etuija za lopar!« je zamomljala.

Kljub toplemu majskemu vremenu sta dekleti nosili površnika čez kratke hlačke.

»V žep si ga vtaknila,« je rekla Ginnie. »Poslušaj —«

»O, hvala bogu! Življenje si mi rešila!«

»Poslušaj,« je rekla Ginnie, ki ji ni bilo prav nič do Selenine hvalnosti.

»Kaj?«

Ginnie je sklenila, da pride z besedo na dan. Taksi je bil že blizu Selenine ulice. »Ne bi rada spet plačevala cele voznine kot vsakič,« je rekla. »Nisem milijonarka, a veš.«

Selena je bila sprva videti osupla, nato prizadeta. »Kaj ne plačam vedno pol?« je vprašala nedolžno.

»Ne,« je rekla Ginnie mirno. »Pol si plačala samo prvo soboto. Enkrat na začetku prejšnjega meseca. Od takrat pa niti enkrat samkrat. Nočem biti umazana, ampak gre za to, da dejansko živim od štirih pa pol na teden. In s tem moram —«

»Ali prinesem zmeraj teniške žogice ali ne?« je vprašala Selena natakajeno.

Včasih bi jo Ginnie najrajši ubila. »Pa saj jih tvoj oče dela ali kako,« je rekla. »Tebe to prav nič ne stane. Jaz pa moram plačevati za vsako ušivo —«

»Že prav, že prav,« je rekla Selena na glas in zmagoslavno. Nato je z zdolgočasnim izrazom pobrskala po žepih plašča. »Samo petindvajset centov imam,« je dodala hladno. »Bo dovolj?«

»Ne. Žal mi je, ampak dolžna si mi dolar petindvajset. Vodim evidenco za vsak —«

»Morala bom gor in dobiti denar od mame. Kaj ne moreš počakati do ponedeljka? Lahko ti ga prinesem v telovadnico, če boš potem zadovoljna.«

Selenin ton je prepovedoval dobrotljivost.

»Ne,« je rekla Ginnie. »Zvečer moram v kino. Rabim ga.«

V sovražnem molku sta dekleti strmeli skozi nasprotni si okni, dokler taksi ni ustavil pred Seleninim blokom. Selena, ki je sedela pri pločniku, je izstopila. Vrata taksija je pustila malenkost priprta ter odločno in v nemarno, kakor kakšna hollywoodska veličina, zakoračila v stavbo. Ginnie je žarečih lic izplačala taksista. Zotem je pobrala svojo teniško kramo — lopar, brisačo in sončno čepico — in odšla za Seleno. Pri svojih petnajstih je imela Ginnie, skupaj s svojimi tenišskimi copati, nekaj čez meter sedemdeset, in ko je stopila v preddverje, je s svojo samozavestno, z gumenimi podplati potempljano okornostjo zbudjala nevaren amaterski vtis. Zato se je Selena rajši zastrmela v indikator nad dvigalom.

»Vsega skupaj si mi zdaj dolžna dolar devetdeset,« je rekla Ginnie, ko se je približevala dvigalu.

Selena se je obrnila. »Mogoče te bo zanimalo,« je rekla, »moja mama je hudo bolna.«

»Kaj pa ji je?«

»Pljučnico ima, in če misliš, da bom uživala, ko jo bom morila samo zaradi denarja...« Selena je nedokončani stavek izrekla z vso možno samozavestjo.

Ginnie je ta podatek, resnici na ljubo, nekoliko vrgel iz tira, pa najsi je bil resničen ali ne, vendar ne toliko, da bi se prepustila razčustvovanosti. »Nisem ga dala njej,« je rekla in stopila za Seleno v dvigalo.

Ko je Selena pozvonila na zvonec svojega stanovanja, jima je odprla — oziroma so se vrata odmaknila in ostala odprta — črnska služkinja, s katero Selena očitno ni govorila. Ginnie je odvrгла svojo teniško kramo na stol v veži in šla za Seleno. V dnevni sobi se je Selena obrnila in rekla: »Bi lahko počakala tukaj? Zelo verjetno je, da bom morala mamu zbuditi.«

»O. K.,« je rekla Ginnie, in se zavalila na zofo.

»Nikoli si ne bi mislila, da si lahko tako malenkostna,« je rekla Selena, ki je bila ravno zadosti razdražena, da je uporabila besedo 'malenkostna', ne pa tudi zadosti pogumna, da bi jo poudarila.

»Zdaj pa veš,« je rekla Ginnie in si tik pred obrazom odprla številko *Vogue*. Tako jo je držala, dokler Selena ni odšla iz sobe, nato pa jo je odložila nazaj na radio. Potem se je razgledala po sobi; v mislih je predstavljala pohištvo, pometala ven namizne svetilke in odstranila umetno cvetje. Soba se ji je zdela povsem ogabna — draga, toda neužitna.

Na lepem je z drugega konca stanovanja zaklical moški glas: »Eric? Si ti?«

Ginnie je domnevala, da je Selenin brat, ki ga še nikoli ni videla. Prekrižala je svoje dolge noge, si z robom plašča iz kamelje dlake pokrila kolena in čakala.

V sobo je z odprtimi usti planil mladenič z očali in pižamo in brez copat. »O. Sem mislil, da je Eric, madona,« je rekel. Ne da bi se ustavil in v nadvse uborni drži je šel čez sobo in pestoval nekaj pri svojih ozkih prsih. Nato je sedel na nezasedeni konec zofe. »Ravno sem se urezal v ta prekleti prst,« je rekel nekam divje. Pogledal je Ginnie, kakor da je pričakoval, da bo tam sedela. »Si se že kdaj urezala v prst? Ampak prav do kosti?« je vprašal. V njegovem hrupnem glasu je bilo nekaj resnično rotečega, kakor da bi ga lahko Ginnie s svojim odgovorom rešila občutka, da je edini in osamljen začetnik na tem področju.

Ginnie je strmela vanj. »No ja, ne ravno do kosti,« je rekla, »sem se pa že urezala.« Bil je najbolj smešen fant, ali pa mož — težko je bilo reči, kaj od tega — kar jih je kdaj videla. Lase je imel vse razmršene. Nosil je redko, nekajdnevno svetlo bradico. Skratka, videti je bil — no ja, butast. »Kako pa si se urezal?«

»Hudič, kaj pa vem,« je odvrnil s tonom, ki naj bi pomenil, da je odgovor na to vprašanje zavit v popolno temo. »Nekaj sem iskal v tisti prekleti košari za smeti in bila je polna britvic.«

»Si ti Selenin brat?« je vprašala Ginnie.

»Ja. Jezus, krvavim kot prašič. Ne hodi nikamor. Mogoče bom rabil še transfuzijo.«

»Si si dal kaj gor?«

Selenin brat je odmaknil svojo rano od prsi in jo ponudil Ginnie na ogled. »Samo tale ušiv toaletni papir,« je rekel. »Zaustavlja krvavitev. Kot če se urežeš pri britju.« Spet je pogledal Ginnie. »Kdo pa si ti?« je vprašal. »Prijateljica od tiste kripljice?«

»V isti razred hodiva.«

»Ja? Kako pa ti je ime?«

»Virginia Mannoxx.«

»Ti si Ginnie?« je rekel in skoz očala poškilil proti njej. »Ti si Ginnie Mannoxx?«

»Ja,« je rekla Ginnie in odkrižala noge.

Selenin brat se je ozrl nazaj na svoj prst, očitno edino pomembno in poglavitno točko v sobi. »Poznam tvojo sestro,« je rekel hladno. »Strahoten snob.«

Ginnie se je zgrbila. »Kaj da je?«

»Saj si me slišala.«

»Ona že ni snob!«

»Pa še kakšen,« je rekel Selenin brat.

»Pa ni!«

»Pa še kakšen. Kraljica je. Kraljica snobov.«

Ginnie ga je gledala, kako je vstal in pokukal pod debel sveženj toaletnega papirja na prstu.

»Saj sploh ne poznaš moje sestre.«

»Kako da ne.«

»Kako pa ji je ime? No, kako ji je ime?« je vprašala Ginnie.

»Joan . . . Joan Snob.«

Ginnie je umolknila. »Kako pa zgleda?« je na lepem vprašala. Vse tiho.

»Kako zgleda?« je ponovila Ginnie.

»Če bi bila pol tako čedna, kot si domišlja, bi bila lahko več kot srečna,« je odgovoril Selenin brat.

Odgovor je bil po Ginnieninem skrivnem mnenju zanimiv. »Še nikoli je nisem slišala, da bi tebe omenjala,« je rekla.

»To me pa res boli. Grozotno me boli.«

»Sploh pa je zaročena,« je rekla Ginnie, opazujoč ga. »Drug mesec se poroči.«

»S kom pa?« je vprašal in dvignil pogled.

Ginnie se je kar se da okoristila s tem pogledom. »Z nikomer, ki ga ti poznaš.«

Spet je začel brkljati po svoji prvi pomoči. »Žal mi ga je,« je rekel.

Ginnie je prezirljivo prhnila.

»Še zmeraj krvavi kot svinja. Misliš, da bi moral dati kaj gor? Kaj pa bi bilo dobro za gor? Bi bil živosrebrov prašek za kaj?«

»Jod bo boljši,« je rekla Ginnie. In potem, ko se ji je zazdelo, da je njen odgovor glede na okoliščine preveč kulturnen, je dodal: »Živosrebrov prašek niti slučajno ni za to.«

»Zakaj pa ne? Kaj pa je narobe z njim?«

»Pač ni primeren za te zadeve, to je vse. Ti rabiš jod.«

Ozrl se je v Ginnie. »To precej peče, a ni res?« je vprašal. »Peče kot svinja, ne?«

»Peče že,« je rekla Ginnie, »ampak od tega te ne bo konec.«

Selenin brat se je, ne da bi se užalil spričo Ginnienega tona, ozrl nazaj k prstu. »Ne maram, da peče,« je rekel.

»Kdo pa mara?«

Pokimal je. »Ja,« je vzdihnil.

Ginnie ga je pogledala za hip. »Ne dotikaj se ga,« je rekla na lepem.

Selenin brat je, kot da bi ga oplazila električna, sunkovito odmaknil nepoškodovano roko. Nekoliko se je vzravnal — ali bolje, malce je zlezal iz dveh gub. Zagledal se je v neki predmet na drugem koncu sobe. Njegove zanikrne poteze je spreletavala skoraj nekakšna zasanjanost. Vtaknil si je noht kazalca na nepoškodovani roki med sekalca in se, medtem ko je bezal košček hrane izmed njiju, obrnil h Ginnie. »Šižjedla?« je vprašal.

»Kaj?«

»Si že kosila?«

Ginnie je odkimala. »Jedla bom, ko pridem domov,« je rekla. »Mama ima zmeraj kosilo zame, ko pridem domov.«

»V sobi imam pol sedviča s piščancem. Bi ga? Sploh se ga nisem dotaknil.«

»Ne, hvala, res ne.«

»Saj si ravnokar igrala tenis, madona. Kaj nisi nič lačna?«

»Saj ne gre za to,« je rekla Ginnie in prekrižala noge. »Samo za to gre, da ima mama zmeraj, ko pridem domov, že pripravljeno kosilo zame. Hočem reči, čisto ponori, če nisem lačna.«

Selenin brat je to pojasnilo menda sprejel. Vsaj sodeč po tem, da je pokimal in pogledal proč. Ampak na lepem se je spet obrnil k njej. »Kaj pa kozarec mleka?« je vprašal.

»Ne, hvala . . . Hvala, vseeno.«

Odsotno se je sklonil naprej in se popraskal po golem gležnju. »Kako pa je ime tipu, s katerim se misli poročiti?« je vprašal.

»Misliš, Joan?« je rekla Ginnie. »Dick Heffner.«

Selenin brat si je še naprej praskal po gležnju.

»Kapitan korvete je v vojni mornarici,« je rekla Ginnie.

»Pa kaj.«

Ginnie se je zahihitala. Gledala ga je, kako je praska po gležnju, da je že ves rdeč. Ko si je začel z nohtom luščiti manjšo kožno tvorbo na mečih, je pogledala stran.

»Odkod pa poznaš Joan?« ga je vprašala. »Nikoli te nisem videla pri nas doma ali kje drugje.«

»Pri vas doma tudi nikoli bil nisem, hvala lepa.«

Ginnie je čakala, a tej izjavi ni sledilo nič. »Kje pa si jo potem spoznal?« je vprašala.

»Na zabavi,« je rekel.

»Na zabavi? Kdaj pa?«

»Kaj pa vem. Za božič dvainštiridesetega.« Iz napsrnega žepka pižame je z dvema prstoma potegnil cigareto, na kateri je menda spal ali kaj. »Bi mi vrgla tistele šibice?« je rekel. Ginnie mu je podala škatlo vžigalic z mizice poleg nje. Prižgal si je cigareto, ne da bi jo poravnal, in vtaknil porabljenjo vžigalico nazaj v škatlo. Vrgel je glavo vnic, počasi izdihnil orjaški oblak dima iz ust in ga znova vdihnil z nosnicami. V tem 'francoskem' slogu je potem kadil ves čas. To zelo verjetno ni bil del kanapejskega vodvilja v postavljaštvu, ampak razgaljen zaseben dosežek mladega človeka, ki se je morda tu in tam skušal obriti z levo roko.

»Zakaj je Joan snob?« je vprašala Ginnie.

»Zakaj? Zato, ker je. Kako, za hudiča, pa naj vem zakaj?«

»Vem, ampak zakaj ti praviš, da je?«

Utrujeno se je ozrl vanjo. »Poslušaj. Napisal sem ji osem usranih pisem. Osem. Pa niti na *enega* ni odgovorila.«

Ginnie je pomislila. »No ja, mogoče je bila pa prezaposlena.«

»Pa ja. Prezaposlena. Drek, pa prezaposlena. Saj ni bober.«

»Kaj moraš res toliko preklinjati?« je vprašala Ginnie.

»Jebi ga, moram.«

Ginnie se je zahihitala. »Kako dolgo pa sta se sploh poznala?«

»Dovolj dolgo.«

»No ja, hočem reči, ali si jo kdaj poklical ali kaj takega? Hočem reči, kaj je nisi nikoli poklical?«

»Naka.«

»No ja, bog se usmili. Če je pa nikoli nisi poklical ali pa —«

»Saj je nisem mogel, madona!«

»Zakaj pa ne?« je vprašala Ginnie.

»Me ni bilo v New Yorku.«

»A. Kje pa si bil?«

»Jaz? V Ohio.«

»A, si bil v koledžu?«

»Ne. Sem pustil.«

»Aha. Torej si bil v vojski?«

»Ne.« Z roko, v kateri je držal cigareto, se je Selenin brat potrepjal po levi strani prsi. »Tika-taka,« je rekel.

»Srce, hočeš reči?« je rekla Ginnie. »Kaj pa je narobe z njim?«

»Kaj pa vem, kaj je za eno sranje. Ko sem bil majhen sem imel revmatično vročico. Svinjsko boli v —«

»No ja, potem bi pa moral nehat kaditi, ne? Mislim, ali ti niso povedali kajenja? Zdravnik je rekel moji —«

»Ah, ti ti naložijo vse živo,« je rekel.

Ginnie je za kratek hip zadržala ogenj. Za zelo kratek hip. »Kaj pa si počel v Ohio?« je vprašala.

»Jaz? Delal sem v neki usrani letalski tovarni.«

»Res?« je rekla Ginnie. »Pa ti je bilo všeč?«

»Pa ti je bilo všeč,« jo je oponašal. »*Blažen* sem bil od sreče. Naravnost obožujem avione. Tako *luškani* so.«

Ginnie je bila zdaj že preveč zagreta, da bi se čutila užaljeno. »Kako dolgo si pa delal tam? V tisti letalski tovarni?«

»Kaj pa vem, Jezus Marija. Sedemtrideset mesecev.« Vstal je in stopil k oknu. Pogledal je dol na ulico in se s palcem popraskal po hrbtenici. »Poglej jih,« je rekel. »Prekleti bebci.«

»Kdo pa?«

»Kaj pa vem. Vsi.«

»Prst ti bo še bolj krvavel, če ga boš držal tako navzdol,« je rekla Ginnie.

Slišal jo je. Levo stopalo je naslonil na okensko stolico in položil poškodovano roko na vodoravno stegno. Še naprej je gledal dol na ulico. »Vsi rinejo na tisto prekleto naborno komisijo,« je rekel. »Zdaj se bomo topli z Eskimi. Veš to?«

»S kom? je vprašala Ginnie.

»*Eskimi*... Kaj si gluha, madona?«

»Zakaj pa z eskimi?«

»Kaj pa vem zakaj. Kako, hudiča, pa naj bi jaz vedel zakaj? Tokrat bodo šli vsi starci. Starci okrog šestdesetih,« je rekel. »Samo za krajši čas... Pa kaj!«

»Tebi tako in tako ne bo treba iti,« je rekla Ginnie, ne da bi s tem mislila karkoli več, a ji je, še preden je dokončala stavek, postalo jasno, da ga je polomila.

»Vem,« je brž odvrnil inspustil nogo z okenske stolice. Malce je privzdignil okno in frcnil cigareto na ulico. Potem se je obrnil. »Poslušaj. Naredi mi uslugo. Ko pride tisti tipček, mu reci, da bom takoj. Samo obrijem se. Okej?«

Ginnie je pokimala.

»Hočeš, da rečem Seleni, naj pohiti, ali kaj? Sploh ve, da si tukaj?«

»O, ve, ve,« je rekla Ginnie. »Nikamor se mi ne mudi. Hvala.«

Selenin brat je pokimal. Potem si je še zadnjič in temeljito ogledal svoj ranjeni prst, kakor da bi hotel videti, ali bo zdržal vrnitev v sobo.

»Zakaj pa ga ne prelepiš z levkoplastom? Kaj nimaš nobenega levkoplasta ali kaj podobnega?«

»Na-a,« je odvrnil. »No ja. Le mirno kri.« Odtaval je iz sobe.

Že čez nekaj trenutkov pa se je vrnil, s tisto polovico sendviča v roki.

»Pojej tole,« je rekel. »Dober je.«

»Ampak res, sploh nisem —«

»Vzemi ga, bog te je dal. Saj ga nisem zastrupil ali ne vem kaj.«

Ginnie je vzela polovico sendviča. No ja, najlepša hvala,« je rekla.

»Piščanec je,« je rekel, stoječ nad njo, in jo gledal. »Včeraj zvečer sem ga kupil v delikatesi.«

»Prav dober je videti.«

»No ja, potem ga pa *pojej*.«

Ginnie je zagriznila.

»Dober, a?«

Ginnie je s težavo pogoltnila. »Zelo,« je rekla.

Selenin brat je pokimal. Odsotno se je razgledal po sobi in se popraskal po prsih. »No ja, treba se bo obleč . . . Jezus! Zvoni. Samo mirno kri!« In je odšel.

Ko je Ginnie ostala sama, se je, ne da bi vstala, ozrla okrog sebe, kam bi lahko odvrгла oziroma skrila sendvič. Slišala je, kako nekdo prihaja po veži. Vtaknila je sendvič v plaščni žep.

V sobo je stopil mladenič zgodnjih tridesetih let, ne majhen ne velik. Njegove pravilne poteze, kratko prstriženi lasje, kroj obleke in vzorec na njegovi Foulardovi kravati niso izdajali bogve česa. Lahko bi bil iz uredništva — ali pa bi skušal priti v uredništvo — kakega časopisa. Lahko bi bil še ravnokar igral na kakem koncertu, ki se je končal v Philadelphiji. Lahko pa bi bil tudi iz kakšne pravniške firme.

»Živijo,« je pristrčno pozdravil Ginnie.

»Živijo.«

»Si kaj videla Franklina?« je vprašal.

»Brije se. Naročil mi je, naj ti rečem, da ga počakaj. Takoj bo.«

»*Brije*. Sveta nebesa.« Mladenič je pogledal na uro. Nato se je usedel v rdeč damasten stol, prekrizal noge in si nesel roke k obrazu. S konicami iztegnjenih prstov si je pomel oči, kot da bi ga dajala splošna izčrpanost ali pa bi si ravnokar z nečim utrudil oči. »To je bil najstrahotnejši dopoldan v mojem življenju,« je rekel in odmaknil roke z obraza. Govoril je samo z grlom, kot da bi bil preveč zbit, da bi lahko svoje besede podkrepil z dihom iz prepone.

»Kaj pa je bilo?« je vprašala Ginnie in ga pogledala.

»Oh . . . To je dolga zgodba. Nikoli ne morim ljudi, ki jih ne poznam že vsaj tisoč let.« Prazno in čemerno je bolščal nekam proti oknom. »Nikoli več pa si ne bom domišljjal, da sem *količkaj* poznavalca človeške narave.«

»Kaj pa je bilo?« je ponovila Ginnie.

»O Jezus! Ta človek, ki sem ga imel na stanovanju mesece in mesece — saj ni, da bi govoril . . . Ta *pisatelj*,« je dodal privoščljivo, najbrž z mislijo na znamenito anatemo iz Hemingwayevega romana.

»Kaj pa je naredil?«

»*Odkrito rečeno*, boljše, da se ne spuščam v detajle,« je rekel mladi moški. Vzel je cigareto iz svojega pakeljca, ne meneč se za prozorni vlažilec zraka na mizi, in si jo prižgal s svojim vžigalnikom. Imel je velike dlani. Izdajale niso ne moči, ne sposobnosti in ne občutljivosti. In vendar jih je pregibal tako, kakor da imajo nekakšno svojo lastno težka nadzorovano estetsko energijo. »Sklenil sem, da niti mislil ne bom več na to. Ampak sem tako besen,« je rekel. »Se pravi, ta grozni človeček iz *Altoone* v Pennsylvaniji — ali iz enega izmed teh krajev pač. Očitno na smrt *sestradan*. Jaz pa dovolj prijazen in *ustrežljiv* — pravi usmiljeni Samaritan — da ga vzamem na svoje stanovanje, se pravi v to mikroskopsko majhno stanovanje, v katerem se še sam komajda premikam.

Predstavim ga vsem svojim prijateljem. Mu pustim, da mi zadela celo stanovanje s tistimi svojimi grozljivimi rokopisi, pa čiki, pa *redkvicami* in ne vem še s čim. Uvedem ga k vsem gledališkim producentom v New Yorku. Vlačim njegove umazane srajce v pralnico in nazaj. In za vse to —« Mladi mož je premolknil. »In v zahvalo za vso to mojo prijaznost in ustrežljivost,« je povzel, »ob petih, šestih zjutraj zbrise iz stanovanja — še ušivega listka se mu ne ljubi napisati — in pobere s sabo vse, kar je mogel nagrabiti s svojimi svinjskimi, umazanimi rokami.« Pomolčal je, da je lahko potegnil iz cigarete, in puhnil dim iz ust s tenkim, sikajočim izdihom. »Sploh ne maram govoriti o tem. Res ne. Ni vreden, da bi si žrl živce zaradi njega. Res ne.« Pogledal je Ginnie. »Všeč mi je tvoj plašč,« je rekel in se vzdignil s stola. Stopil je k njej in s prsti potipal zaslec njenega plašča. »Res čeden. To je prva zares *dobra* kamelja dlaka, kar sem jih videl po vojni. Smem vedeti, kje si ga dobila?«

»Mama mi ga je prinesla iz Nassaua.«

Mladi mož je resnobno pokimal in se vrnil k svojemu stolu. »To je še eden izmed redkih krajev, kjer lahko dobiš zares *dobro* kameljo dlako.« Usedel se je. »Je bila dolgo tam?«

»Kaj?« je rekel Ginnie.

»Je bila tvoja mama dolgo tam? Sprašujem zato, ker je bila decembra tudi moja mama tam dol. Pa še kos januarja. Ponavadi grem tudi jaz z njo, ampak letos sem imel tako norišnico, da se nisem mogel nikamor ganiti.«

»Februarja je bila dol,« je rekla Ginnie.

»Krasno. Kje pa je stanovala? Mogoče veš?«

»Pri moji teti.«

Pokimal je. »Te lahko vprašam, kako ti je ime? Prijateljica Franklinove sestre si, če se ne motim?«

»V isti razred hodiva,« je odgovorila Ginnie samo na drugo vprašanje.

»Pa menda nisi tista slavna *Maxine*, o kateri govori Selena?«

»Ne,« je odgovorila Ginnie.

Mladenič si je nenadoma začel z dlanjo brisati hlačna zavihka. »Jaz pa imam *pasjo dlako*, in sicer od glave do peta,« je rekel. »Mama je šla namreč čez nedeljo v Washington in je pustila svojega cukka v mojem stanovanju. Pravzaprav je čisto simpatičen. Samo grozne navade ima. Imaš mogoče psa?«

»Ne.«

»Pravzaprav je okrutno, imeti psa v mestu.« Nehal se je krtačiti, se naslonil nazaj in spet pogledal na uro. »Nisem še doživel, da bi bil ta poba točen. Gledat greva Cocteaujevo *Lepotico in zver*, to pa je vsekakor eden izmed tistih filmov, na katere moraš priti pravočasno. Se pravi, če zamudiš, izpuhti ves njegov *šarm*. Si ga videla?«

»Ne.«

»Oh, pa ga moraš! Jaz sem ga že osemkrat. Absolutno genialna zadeva,« je rekel. »Že cele mesece se trudim, da bi pripravil Franklina do tega, da bi ga šel gledat.« V obupu je zmajal z glavo. »Ta njegov okus. Med vojno sva delala skupaj na tistem groznem kraju in ta poba me je neutrudno vlačil gledat najbolj nemogoče filme na svetu. Same gangstrske limonade, pa kavbojke, pa *mjuzikle* —«

»Si tudi ti delal v letalski tovarni?« je vprašala Ginnie.

»Kaj pa. In to leta in leta in leta. Prosim, ne govoriva o tem.«

»Imaš tudi ti kaj s srcem?«

»Oh, bog ne daj. Vsaj zaenkrat.« Dvakrat je potolkel po lesu stolovega naslonila. »Moja konstitucija je —«

V sobo je stopila Selena. Ginnie je brž vstala in ji šla naproti. Selena je bila kratke hlače zamenjala z obleko, kar bi Ginnie sicer šlo na živce.

»Žal mi je, da sem te pustila čakati,« je rekla Selena narejeno, »ampak morala sem počakati, da se mama zbudi... Živijo, Eric.«

»Živijo, živijo!«

»Sicer pa ne maram tistega denarja,« je rekla Ginnie pritajeno, tako da jo je slišala samo Selena.

»Kaj?«

»Malo sem premislila. Hočem reči, saj že ves čas prinašaš teniške žogice. Na to sem čisto pozabila.«

»Ampak saj si sama rekla, da zato, ker mi jih ni treba kupovati —«

»Pospremi me do vrat,« je rekla Ginnie in se, ne da bi se poslovila od Erica, odpravila iz sobe.

»Ampak saj si rekla, da greš zvečer v kino in da rabiš denar!« je rekla Selena v veži.

»Preveč sem zbita,« je rekla Ginnie. Sklonila se je in pobrala svojo teniško kramo. »Poslušaj. Po večerji te pokličem. Imaš za zvečer kakšne načrte? Mogoče pa bi prišla k tebi.«

Selena je ostrmela in rekla: »O. K.«

Ginnie je odprla vhodna vrata in odšla proti dvigalu. Pritisnila je na gumb. »Tvojega brata sem spoznala,« je rekla.

»Res? Je pa slika, kaj?«

»Kaj pa pravzaprav sploh počne?« je vprašala Ginnie kakor mimogrede. »A kje dela ali kaj?«

»Ravno je vse skupaj pustil. Očka bi rad, da bi šel nazaj študirat, pa noče.«

»Zakaj pa ne?«

»Kaj pa vem. Pravi, da je prestar in kaj vem, kaj še.«

»Koliko pa je star?«

»Kaj pa vem. Štiriindvajset.«

Vrata dvigala so se odprla. »Poklicem te!« je rekla Ginnie.

Ko je prišla iz stavbe, se je odpravila na zahod proti Lexingtonu, da ujame avtobus. Med Tretjo in Lexingtonom je segla v plaščni žep po denarnico in je zatipala tisto polovico sendviča. Vzela ga je ven in povесila roko, da bi ga odvrгла na ulico, pa se je premislila in ga spet spravila v žep. Pred nekaj leti je trajalo tri dni, preden se je znebila velikonočnega piščanca, ki ga je našla mrtvega v žaganju na dnu svojega koša za smeti.

Prevedel Uroš Kalčič

KDO JE, NAVSEZADNJE, UMORIL LAURO PALMER?

Jerome David Salinger je literarna verzija Davida Lyncha; trideset let prej in na vzhodni obali Združenih držav Amerike. Lynch je mesto Twin Peaks postavil v zvezno državo Washington, Salinger pa je svoje kros treninge speljal po Pennsylvaniji in New Yorku. Sicer pa je bil rojen 1. januarja 1919 v New Yorku. Salingerjeva zadnja literatura je stvar desperatne fikcijske logike in kompliciranih romantičnih konfliktov, Lyncheve zadnje produkcije pa strašijo po zakotnih, vegastih vsebinah (in hišah) ter so, tako kot Salingerjeva literatura, steber Americana. Americana je potlačena v njuno fikcijsko mašinerijo, kar postane toliko bolj jasno zategadelj, ker jo Lynch in Salinger povzemata v kraft varieteju, brez regresij in ostanka, torej kot ekonomično zmanjševanje napetosti — oziroma, če hočete, jo povzameta v izogibanju neugodju ter v proizvajanju ugodja, ki je nenazadnje predvsem v obskurnosti in recisivnosti obeh fikcijskih modelov. S tem Americana ni stvar psihične konserviranosti, ampak stvar kvalitetne fikcijske ekonomije, Entwurfa socialnega naturalizma.

Značilno je, da je Salinger po edinem romanu, *The Catcher In The Rye*, 1951, do konca uporabljal in izpeljal formo kratke zgodbe (obenem pa je fundus romana prav tako v dveh incidentih, ki sta pred tem izšla kot kratki zgodbi (v *Collier's* leta 1945 in v *The New Yorker* leta 1946); tako gre torej za literarno ventilacijo), Lynch pa je po svojih velikih filmih (*Eraserhead*, 1977, *The Elephant Man*, 1980, *Dune*, 1985, *Blue Velvet*, 1986) pristal pri TV in mreži ABC. Če odštejem njegov zadnji film, *Wild At Heart*, 1990, ki ga je snemal vzporedno s serijo *Twin Peaks*. David Lynch je bil rojen 20. januarja 1946.

Salingerjev model je isti kot Lynchev (in obratno). To pomeni naslednje: pred nami je konglomerat solidnega teksta, bizarnosti in situacij extraordinaire. Kratke zgodbe, ki so izhajale v knjigah *Nine Stories* (: *For Esmé With Love And Squalor*), 1953, *Franny And Zooey*, 1962, *Raise High The Roof Beam, Carpenters, And Seymour, An Introduction*, 1963, so stvar kompaktnih literarnih situacij; fikcija je generalna in s kvalitetno realizacijo. Normalnost Salingerjeve realnosti je v deviantnosti dostavljene fikcije, s katero promovira svoj literarni model.

Pri Lynchu je stvar podobna, samo da je pri njem fikcija po sebi normalna; deviantna je realnost, v katero je dostavljena fikcija, torej

tista fikcija, ki je stvar realnostne industrije. To je jasno glede vseh njegovih filmov.

Tako je Lynch za Twin Peaks povedal, da je TV forma, ki demontira sistem filmske fikcije, zanesljiva zadeva. Če pa stvari pogledamo drugače, je zadeva absurdna. TV fikcija je namreč organizirana okoli riskantnih medijskih kreditov, neskončnega industrijskega modela produkcije in vsebinske transparence.

Na vprašanje, če bodo stvar vrteli tudi v Peoriji, je odgovor precej jasen: to je stvar ameriške TV nature. In, na nek način, ameriške kulture. Twin Peaks je šel skozi Nielsena zelo dobro, saj je pilot pobral 33.0, posamezne epizode pa so imele rating okoli 19.8. Salinger se, podobno, pojavlja v rand macnallyjih ameriške literature. Ne glede na to, da je hughes in da je bil njegov zadnji javni nastop tisti ob škandalu v reviji The New Yorker, ko je bil eden izmed podpisnikov protestnega pisma ob odpustitvi dolgoletnega urednika Williama Shawna. Očitno je tudi, da je Salinger zrevoltiran ob popu in da domala sovraži vse, kar ni aktualno na njegov način. Kar je, in to je precej razvidno, negativna postavitev Lynchevih obsesij, antik in mesta Twin Peaks.

Za vojno z Eskimi je jasno, da je ne bo. Vojna z Eskimi je žeton za Ginnie. Del narcistične tesnobe, če hočete.

»Vem, da se bom danes zvečer v teh gozdovih znova izgubila,« pravi Laura Palmer v prvi epizodi serije Twin Peaks. Stvar je še hujša: Lauro Palmer najdejo umorjeno.

Kdo je umoril Lauro Palmer?

(Dennis Hopper pravi, da jo je umoril Lynch, sicer producent in scenarist (ter režiser pilota in druge epizode) najboljše ameriške TV serije na začetku 1990ih).

Vendar pa so stvari še drugače zapletene: v naše mesto Twin Peaks pride FBIjev agent Dale Cooper. In začne raziskovati, za kaj sploh gre. Twin Peaks je mesto, v katerem so stvari postavljene tako, da lahko eno uro na teden odkrivamo, kdo je umoril Lauro Palmer. Cooperjevi intervjuji z meščani Twin Peaksa so polni socialne antike, bizarnih, zapletenih žaluzij ter pasaž o inhibicijah na severozahodu Združenih držav. Twin Peaks je naseljen s prebivalci, ki so bolj ali manj vsi in neposredno zapleteni v dramatične konflikte: Laure Palmer je namreč romantično zapletena z Jamesom Hurleyem (mestnim dobrim fantom) in Bobbyjem Briggsem (mestnim slabim fantom).

Ko Cooper z detekcijo poskuša odkriti, kdo je morilec, se vse FBIjevske metode izkažejo za precej slabotne in nezanimive. Njegov pomočnik je mestni šerif Harry S. Truman, ki ima dva namestnika, pesnika Tommyja Hilla in Andyja Brennana, ki je romantično zapleten s tajnico v šerifovi pisarni, Lucy Moran. Ena izmed vitalnih junakinj je tudi Log Lady, Gospa iz brunarice (na Cooperjevo vprašanje, kdo je ta ženska iz brunarice, se odgovor glasi: »Mi ji pravimo Gospa iz brunarice.«), za katero ni jasno, ali je morilka ali ne, vsekakor pa je blizu kraja zločina. Ali nekako tako. Potem je bistvena še scena z mamili in lokalni cirkular mamil. V ta cirkular so zapleteni Jacques Renault, natakhar v občestni gostilni, njegov sorodnik Bernard (ki po nekaj misterijih izgine), Leo Johnoson (nesrečni šofer tovornjaka) in že prej omenjeni Bobby Briggs. Komuna je torej jasna in razvidna, jasno pa ni samo to, kako je prišlo do umora Laure Palmer. Za katero nam je sicer malo mar, ker je nismo

niti poznali. Še manj pa nam je mar za Tereso Banks, prvo žrtev serijskega morilca.

Dale Cooper se pri svojem delu ukvarja tudi s krofi s čokoladnim prelivom («Ker so tako dobri,» pravi Lynch), serija pa je posneta recesivno, s pop politiko in briljanco. S korespondencami z ameriškimi historičnimi TV serijami in interno kontrolo nad fikcijsko sukcesijo.

Glede Just Before The War With The Eskimos in Twin Peaks obstaja samo vsebinska diskrepanca, fikcijski model pa je isti. To, kar je pri Salingerju spravljeno v afekte in atrakcije, je spravljeno v afekte in atrakcije tudi pri Salingerju. In obratno. Objektne investicije (zločini srca, mali kriminal, socialne konzerve, emocionalne profilacije etc.) so iste. Dikcija je ista, naracija tudi. Jasno, alle Grundsätze des reinen Verstandes sind nichts weiter als Prinzipien a priori der Möglichkeit der Erfahrung. Sintetika je očitna. In to že dolgo časa.

Tadej Zupančič

Bila je živa reklama za novo modo, ki je preplavila Miami Beach kot eden od morskih valov, ki so lizali bele mlivke.

«Puharvajite si laso tako, da se bodo utemali z vašimi kopalnicami!» so kričale reklame v časnikih.

Natanko to je storila. Njeni kratki skodrani lasje so bili prav tako živo rožnati kot njene dvodelne kopalke. Bila je rahlo zagorela, kar je izdajalo, da ta ni dolgo v Mianiju.

Prav dolgo rama, je pomislil Ben Stooč v nesnadni jezi. Malo je manjkalo, pa bi na plaži stopil nanjo.

Dejala se je in se oprla na kumolec z zapeljivim glom, ki mu je bil nov. Pa je mislil, da je tako dobro poznal Najbr! se je naučila nekaj novih slovar, odkar jo je v New Yorku zapustil.

A videti je bilo, da ga je vesela. To je bilo prvo presenečenje.

Spregovorila je s tihim glasom. «Vedela sem, da boš prej ali slej prišel mimo Best Housea. Val zabajajo sem.»

Njen nasmech je bil videti pristen. Zaigrati ga še na bi znala, je pomislil; tega daru nima.

Morda je ravno dovolj prismojena, da mi je odpustila, ker sem jo prejšnji mesec pustil na cedila. Heheha punca. Malo izkušana in lahko vodljiva. Tudi njeno ime je heheha... Lucy Cotton. Morda bi bila pod zarovneti videti kar dobra. Vsaj takrat se mu je tako zdelo.

Sešel je k njej in si nadal širok nasmech. Z roko si je bil skoval goste, valovite temne lase. Malce v zadregi je bil, s upal je, da bo to skrilo.

«Pa ja,» je počasi dejal. «Val zabajajo sem, pa čeprav samo na Best House koktajli. Meni se zdi, da ima okus kot vodka plus. Njihova specialiteta. Pobjdiva ga poskusit. Pogovorila se bova... razložil ti bom, zakaj sem takrat izgini!...»

Počasi je vstal. Ni ji ponudil roka. Ne dotakni se je, mu je zvenelo v glavi. Roke proč! Če bi se mu znašla v objemu, to ne bi bilo dobro zanj. Zaušla se je na povčlen način priviti k njemu. Tako kot tiste noči pred letom dni v plesni dvoranici v tistem hehehan mestecu na Long Islandu. Tja je zašel zveder, potem, ko je vsa dan lovil riba. Mesteca je izbral na vzornem redu. Izte mu je bilo nekako všeč. Merryvale. Vedno je imel dober nos. Vedno se je prepuščal instinktu. Pri ženskah. Pri konjih. In zdaj je prišel v Miami, da bi na dirkah izbral par hitrih konj.

DOBER NOS

Coretta Slavska

Bila je živa reklama za novo modo, ki je preplavila Miami Beach kot eden od morskih valov, ki so lizali belo mivko.

»Pobarvajte si lase tako, da se bodo ujemali z vašimi kopalkami!« so kričale reklame v časnikih.

Natanko to je storila. Njeni kratki skodrani lasje so bili prav tako živo rožnati, kot njene dvodelne kopalke. Bila je rahlo zagorela, kar je izdajalo, da še ni dolgo v Miamiu.

Predolgo zame, je pomislil Ben Sicco v nenadni jezi. Malo je manjkalo, pa bi na plaži stopil nanjo.

Dvignila se je in se oprla na komolec z zapeljivim gibom, ki mu je bil nov. Pa je mislil, da jo tako dobro pozna! Najbrž se je naučila nekaj novih štosov, odkar jo je v New Yorku zapustil.

A videti je bilo, da ga je vesela. To je bilo prvo presenečenje.

Spregovorila je s tihim glasom. »Vedela sem, da boš prej ali slej prišel mimo Beal Housea. Vsi zahajajo sem.«

Njen nasmeh je bil videti pristen. Zaigrati ga že ne bi znala, je pomislil; tega daru nima.

Morda je ravno dovolj prismojena, da mi je odpustila, ker sem jo prejšnji mesec pustil na cedilu. Hecna punca. Malo izkušena in lahko vodljiva. Tudi njeno ime je hecno . . . Lacey Cotton. Morda bi bila pod žarometi videti kar dobra. Vsaj takrat se mu je tako zdelo.

Sedel je k njej in si nadel širok nasmeh. Z roko si je šel skozi goste, valovite temne lase. Malce v zadregi je bil, a upal je, da bo to skril.

»Pa ja,« je počasi dejal. »Vsi zahajajo sem, pa čeprav samo na Beal House koktajl. Meni se zdi, da ima okus kot vodka plus. Njihova specialiteta. Pojdiva ga poskusit. Pogovorila se bova . . . razložil ti bom, zakaj sem takrat izginil . . .«

Počasi je vstal. Ni ji ponudil roke. Ne dotakni se je, mu je zvenelo v glavi. Roke proč! Če bi se mu znašla v objemu, to ne bi bilo dobro zanj. Znala se je na poseben način priviti k njemu. Tako kot tiste noči pred letom dni v plesni dvoranici v tistem hecnem mestecu na Long Islandu. Tja je zašel zvečer, potem, ko je ves dan lovil ribe. Mestece je izbral na voznom redu. Ime mu je bilo nekako všeč. Merryvale. Vedno je imel dober nos. Vedno se je prepuščal instinktu. Pri ženskah. Pri konjih. In zdaj je prišel v Miami, da bi na dirkah izbral par hitrih konj.

Pridružila se mu je in napolnila sta se proti hotelu. Začutil je njeno toplo nadlaht ob svoji. Poželenje je bilo spet tu. Želja, da bi jo stisnil k sebi tako kot tiste noči, ko jo je v dvoranci prvič srečal. Takrat sta plesala, začutil je njen nagli odziv in se hipoma odločil, da jo bo peljal v New York . . . jo morda spravil na TV ali na oder. Morda bo uspelo. Ni bila neprivlačna. Kar v redu glas, si je rekel, ko je med plesom zapela. Odpeljal jo je v New York. In jo pred mesecem dni zapustil.

Skoraj neverjetno se je zdelo, da sta zdaj skupaj tu. Spregovorila je. »Tu v Miamiu je kot v pravljici!« v glasu ji je zvenelo nekaj otroškega in v očeh se ji je iskriko navdušenje. »Rože, vse te žive barve. Palme. Šla sem v nasad oranžencev in utrgala zrelo pomarančo. Najrajši pa imam plažo. Ležim na soncu, potem pa vstanem in grem k vodi nabirat školjke! Ah! Zakaj mi ni nikdar nihče povedal, da je tu tako čudovito?«

Ni se spominjal, da bi bila kdaj prej tako zgovorna. Je mogoče, da se je spremenila v kratkem času, odkar jo je zapustil? Morda je pa nikoli ni res spoznal. Preveč noči sta se ljubila in preveč dni sta tekala od ene agencije do druge. Slednjič je spoznal, da ga je tokrat nos pustil na cedilu. Bila je tako molčeča, vsa omočična od velikega mesta, da se je začel ob njej na smrt dolgočasiti. In tako jo je pobrisal. Niti sporočila ni pustil. Kaj pa naj bi ji sporočil? Prepričan je bil, da se bo vrnila v Merryvale. Vendar ne, bila je tu in lase je imela pobarvane rožnato! Saj to so sanje, je pomislil. Nenadoma ga je postalo strah.

Ona pa je še kar govorila. Njene besede so se mu zdele kot odlomki iz gledališke igre. »Mesec . . . ponoči . . . je druge barve kot kdajkoli prej. In ta zrak čudno vpliva name.«

Ozrl se je nanjo. Obraz ji je žarel.

»Oslarije!« je odsekano dejal. Začutil je, kako je ob ostrini te besede vzdrhtela.

Vrgel ji je roko okrog ramen in jo potegnil k sebi. Postala je vsa voljna kot nekaj. To je bilo preveč. Ne tu, ne med vsemi temi ljudmi. Povlekel jo je v lokal, k mizi v oddaljenem kotu.

»Jaz bom samo ingverjevo pivo,« je tiho dejala.

Zase je naročil Beal House Special in pričel piti s kratkimi, hitrimi požirki. Sedel je in strmел vanjo. Nenadoma je začutil, da mora za trenutek ven. Šel je na stranišče in bruhal. Vrniti se mora k njej. Pogovoriti se mora z njo.

Ko se je vrnil, je opazil, da si ljudje pasejo oči na njej. Nič čudnega. Videti je bila kot živa lutkica.

»Oprost, da sem jo takrat pobrisal, Lacey.« Trudil se je, da bi zvenelo, kot je treba. »A ne bi nama zneslo — ne za stalno. Si se vrnila domov?«

»Ne, ostala sem. Mama mi je poslala nekaj denarja. Potem sem prišla sem. Veliko si govoril o Miamiu in Beal Houseu. Vedela sem, da te bom našla tu. Morala sem te videti!«

»Razumi me . . . med nama je konec. Sploh se ne bi smel zaplesti s tabo.«

Toplo se mu je nasmehnila. To mu ni bilo všeč.

Urno je zlil vase še ostanek pijače.

»Tudi tukaj ne bo šlo,« je dejal in se trudil, da bi jo prepričal. Mar ne more razumeti? Priložnost je zapravljen. Zanj je vsega konec. Ko je spoznal, da ga je nos pustil na cedilu, je bilo zanj konec. Vedno je ravnal tako.

CORETTA SLAVSKA JE MOŠKI

Kdo je Coretta Slavska, auteur novelice *The Good Picker*, ne ve niti Reclams Kriminal Roman Fehrer Armina Arnolda in Josefa Schmidta, niti *A Catalogue of Crime* (revised and enlarged edition!) Jacquesa Barzuna in Wendella Hertiga Taylorja, niti tale tekst. Kdaj in kje je bila njena crime-novelica prvič objavljena, bi zanesljivo utegnil vedeti le privatni detektiv Mike Shayne, ki jo je via Brett Halliday ponatisnil v »Miami Vice« kolekciji crime-novel *Murder In Miami* (1959, Dell). Coretta Slavska se je znašla v družbi še devetih piscev, ki so dogajanje svojih krimi-novel, prvič in »originalno« objavljenih med letom 1935 in 1956, postavili v Miami (Brett Halliday, Rufus King, Talmadge Powell, Bruno Fischer, Robert P. Mills, Robert Arthur, Joan Vatek, Donald Barr Chidsey in Philip Wylie). Zraven kolofona obvezna zahvala vsem nosilcem »avtorskih pravic«, tu pa misterij in slabe novice v zvezi z identiteto Corette Slavske dosežejo tudi vrhunec: med zahvalami manjka prav in le zahvala nosilcu »avtorskih pravic« za novelo *The Good Picker*, potemtakem za novelo Corette Slavske. Mislimo si lahko sicer, da je Coretta Slavska krimi-novelu *The Good Picker* napisala posebej za kolekcijo *Murder In Miami*, precej več užitka pa bi nam utegnila nuditi teroristična presumpcija, da je krimi-novelu *The Good Picker* napisal kar sam Brett Halliday, kar bi kajpada pomenilo, da je Coretta Slavska v resnici moški. Tudi če velja prva podmena in je Coretta Slavska svojo krimi-novelu res napisala posebej za Hallidayevo kolekcijo *Murder In Miami*, potem lahko le ugotovimo, da jo je napisala na izrecno željo Breta Hallidaya, kar v nekem sublimnem smislu pomeni, da jo je napisala tako, kot bi jo napisal sam Brett Halliday. Da bi bila mera polna, je za svojo uvrstitev te krimi-novele v kolekcijo *Murder In Miami* navedel tri dvoumne razloge. Zakaj jo je potemtakem uvrstil? Prvič, ker jo je napisala ženska. Drugač, ker je kratka. In tretjič, ker je direktna. Ne le da so ti pro-razlogi dejansko contra-razlogi, drži se jih tudi košček sadističnega cinizma in celo mizoginije. Ker jo je napisala ženska, pomeni, da ni kdo ve kaj. Ker je kratka, pomeni, da ne vzame veliko prostora in časa. Ker je direktna, pomeni, da nima s kriminalko nobene intimne zveze: direktnost namreč ni bila nikoli kvaliteta kriminalke. Zdi se, kot da je te pro-razloge formuliral nekdo, ki hoče ženski »dobro« in gre prav zato »čez« oziroma »onstran dobrega«, oziroma kot da jih je formuliral

nekdo, ki se je tako močno feminiziral ali pa poistovetil z žensko, da ne razume več samega sebe. Z žensko pa se lahko brez ostanka poistoveti le moški, in še več, le moški se lahko brez ostanka poistoveti z žensko in obenem o njej »pretirava« (»ženskost«, »kratkost« in »direktnost« so pač prav to, pretiravanje): to zanesljivo ni lastno ženski. Ti pro-razlogi so potemtakem le način, kako si moški predstavlja, da piše ženska, oziroma kako si moški predstavlja feminizacijo diskurza. To velja tudi za samo krimi-novelo *The Good Picker*: napisana je namreč tako, kot si predstavlja moški, da bi jo napisala ženska. Kaj pri tej krimi-noveli pomeni Hallidayev »pro-razlog«, da jo je napisala ženska? Ali pa, kaj bi to moralo pomeniti? To bi moralo vsekakor pomeniti, da ima ženska dostop do »besede«, do tiste »besede«, ki ji je sicer v moškem oziroma patriarhalno-seksističnem tekstu odvzeta. To pa se kajpada ne zgodi: ženska, Lacey Cotton, je v tekstu *The Good Picker* reducirana na »podobo«, glamour, seksualnost. Ze prvi stavek jo fiksira: »*She was a live advertisement for the new fad that had swept over Miami Beach like a tidal wave might sweep its white sands.*« In dalje: »... *she looked glad*...«, »... *her smile looked genuine*...«, »... *in her eyes a look of wonder*...« itd. Pa tudi: »*When he came back to the table he noticed people staring at her. No wonder! She looked like a live doll!*« Lacey Cotton je v celoti reducirana na objekt pogleda: njeno prisotnost moški pogled, pogled Bena Sica, ves čas razkosava na podobe. Dostop do »besede«, do prave in polne »besede«, do »besede«, ki bi razkrila njeno death-wish »željo«, ji je onemogočen. Pa ne le zato, ker »*he didn't remember hearing her talk so much*«, ali pa zato ker ji ni ob nenadnem odhodu pustil »*not even a note*«. Precej bolj zato, ker ga to, da Lacey Cotton nenadoma spregovori, na smrt prestraši. Najprej presenečeno ugotovi: »*Suddenly she was talking.*« Takoj zatem ga to zmrazi: »*It's a dream, he thought, suddenly frightened.*« Toda tudi ko govori, je za »besedo« v nekem cinično-sublimnem smislu prikrajšana: Ben Sico je namreč ne »sliši« zato, ker jo prav tedaj »gleda«. Njenih »besed« ne sliši, ker prav takrat opisuje njeno »podobo«. In na koncu mu ne preostane nič drugega kot: »*Then he knew he had to get out for a moment.*« Odide na stranišče. In s tem udari mimo. Medtem ko je na stališču, mu Lacey namreč v pijačo strese strup. Ob vrnitvi izreče tisti svoj legendarni seksistični stavek »*When he came back to the table he noticed people staring at her. No wonder! She looked like a live doll.*« Na »podobo« jo je potemtakem reduciral prav v trenutku, ko bi jo moral pustiti k »besedi«. Če bi jo pustil k »besedi«, bi se — labilna in nevešča »besed« — kmalu zarekla in izdala. In prav v tem moramo videti pretiravanje o »ženskosti«: konec je sicer moška predstava o tem, kako si konec predstavlja ženska (to je trenutek, ko se moška figura preveč poistoveti z ženskim diskurzom, celo do ortofeminističnega ekscesa — »seksualnost« kot moški defekt), problem pa je v tem, da sama ženska, pač Lacey Cotton, ne ustreza ženski predstavi o ženski, ki bi si želela tak konec (to je trenutek, ko moška figura o ženski pretirava, same sebe pa nerazume več). In ne le da si ženska, ki bi imela vizijo takega — militantno feminističnega — konca, za ženski lik svojega teksta ne bi izbrala take ženske, tudi takega imena ji ne bi dala: Lacey Cotton je namreč mogoče uveržiti le v serijo bondovskih mačistično-seksističnih deklet tipa Vesper Lynd, Gala Brand, Tiffany Case, Honey Rider, Pussy Galore, Domino Vitali, Ruby Windsor, Mary Goodnight, Kissy Suzuki, Plenty O'Toole, Holly Goodhead itd.

OČARLJIVKA

Robert Luis Stevenson

Tistega jutra sem v Clermontu zastavil svoje zadnje bogastvo, zlato uro in lahek poletni površnik. Zanju sem potegnil toliko, da sem imel s čim kositi v igralniški restavraciji in celo, zahvaljujoč naključju, s čim igrati celo popoldne. Toda med šesto in sedmo uro sem zopet stopil v večer brez ficka. Bil je čas večerje: toda zame sploh ni bilo govora, da bi večerjal, zdaj ali pozneje, niti postelje si nisem mogel poiskati. Vsedel sem se na klop v parku pred igralnico, da bi resno proučil svoj položaj. Propadel sem v tujem mestu, kjer se nisem mogel pohvaliti, da me spoštujejo, razen dveh ali treh znancev, ki sem si jih bil tu našel, zlasti še, ker se v zadnjih dneh ko sem imel smolo, nisem pokazal v najboljši luči: tisoč milj od mojih, ki so me vsi sovražili tako kot sem jaz sovražil njih; brez koristnih ali prijetnih sposobnosti; brez prtljage, brez zavarovanja, edina ugodnost je bil spodoben izgled in obleka od odličnega krojača... kam, na koga naj se obrnem v tako hudi stiski? sem se s strahom vprašal. Nisem mogel iti kopat zemlje, nisem imel ne kopače ne zemlje. Ni me bilo sram beračiti, toda čemu bi? Dovolj sem poznal svoje bližnje: najhujša stiska (recimo, da je bila moja taka) ne bi iz njih potegnila več kot enega franka. In kaj bi jaz počel s franki ko pa so moje vsakdanje potrebe znašale funte šterlinge? Za kriminal nisem imel ne nagnjenja ne talenta. Seveda bi se lahko spreobrnil v katoliško vero. Pa še kar hitro bi se moral spreobrni, če ne bi hotel umreti preden bi bil sprejet v rimsko-katoliško Cerkev.

Medtem ko sem proučeval svoj obupni položaj so živine, ki so se ravnokar najedle, začele zapuščati svoje hotelske mize. Orkester je zopet zaigral in življenje v Royatu je zopet brezbrizno steklo; jaz pa sem bil obsojen, da blodim ob robu krajev, ki sem jih običajno obiskoval, in da vsako uro zategnem za eno luknjo pas na hlačah. V trenutku me je prešinilo, da ne smem izgubiti časa. Z beračenjem se res nisem mogel preživljati, mogoče pa si bom z njim prislužil večerjo. Glede na to, da sem imel odlično krojeno obleko in da se znam lepo vesti, bi bilo naravnost nezaslišano, da bi dolgo ostal brez ficka. Prav tako sem si rekel, da če bom prvič uspešno beračil, mi mogoče drugič ne bo treba ponavljati podviga. Če bom skrbno izbral svoje žrtev, in bom znal zaprenkati na njeno občutljivo struno, ji bom mogoče lahko izmamil celo napolona. Žrtev, jezičnost: ti dve stvari sem moral upoštevati. Jasno je, da bo druga stvar popolnoma odvisna od prve. Nekdo se bo dal omehčati z neverjetno in spretno sestav-

ljeno lažjo, drugi spet s čisto golo resnico. Torej bom vse svoje moči osredotočil na to, da bom izbral pravo osebo. Kot moški bi bil neumen, če ne bi izbral ženske: o tem nisem niti za hip podvomil. Težje pa je bilo vedeti, ali naj izberem lepo ali kakršnokoli, mlado ali staro. Pravzaprav sem v prid vsake od obeh možnosti našel tako mamljive argumente, da se nisem mogel odločiti, in da je konec koncev zame odločilo naključje, kar boste takoj izvedeli.

Bilo je že pozno zvečer in znočilo se je. Večina velikih živin se je že zavlekla v svoje brloge. Medtem ko sem živahno hodil po temnem drevo-redu, ki povezuje obe igralnici, sem zagledal kako se bliža mlada gospodična. Ko mi je prihajala naproti, je šla skozi zaplate svetlobe, ki so jo metala okna in odprta vrata. Tako sem lahko opazil, da je večerno oblečena, in medtem ko se je bližala, sem lahko celo spoznal njene poteze in se spomnil njenega imena, ki sem ga bil slučajno slišal. Bila je neka Miss Croft, zelo bogata in zelo lepa sirota, ki je v Royatu bivala kot varovanka svojega varuha, nekega Mistra Husseley Ramleya, s katerim sem več ur skupaj igral karte. Takrat je bil Mr. Ramley znan bankir in nepopravljiv ter drzen igralec. Bralec prav gotovo ni pozabil strašnega škandala, ki je deset let pozneje spremljal njegov propad, ki je tako kot Samsonov potegnili za seboj na tisoče oseb. Odločil sem se takoj ko sem spoznal Miss Croft in ko sem ocenil, ali so mi okoliščine naklonjene (to je: ura, mrak, kajti tako sem lahko brez sramu zardeval in dovolj samotni kraj, da se mi ni bilo treba bati, da me bodo prekinili, pa spet ne presamoten, da gospodične ne bi bilo strah). Odkril sem klobuk in se približal.

— Miss Croft, če se ne motim? ... sem rekel.

Ustavila se je in me nekoliko začudeno pogledala.

— S kom imam čast? ...

— Gospa, sem ji rekel, blagovolite mi posvetiti nekaj trenutkov. Samo do konca ulice vas bom spremil. Mogoče bi vam moral najprej povedati, da sem pošten človek in da sem bil do nocoj popolnoma nevajen, pravzaprav nesposoben, prisegel bi ... Skratka, ničesar se vam ni treba bati, sem dodal.

— Ne vem vendar zakaj bi se bala vi in jaz, mi je odgovorila Miss Croft z velikim mirom, ki me je tako zmedel, da sem umolknil. No? je čez trenutek povzela.

— Resnično nisem vajen ... sem povzel jaz in nato še enkrat umolknil.

— Nagovarjati ljudi? je poskusila s sledjo porogljivosti v glasu.

— Ne morem ... naredil sem napako, sem izjavil. Še nikoli vas nisem pogledal, drugače si nikoli ne bi drznil. Preostane mi samo, da vas prosim, da mi odpustite, ker sem vas nadlegoval, in da se vam zahvalim, da ste me tako potrpežljivo poslušali. Lahko noč, Miss Croft.

— Oh, ne! me je zavrnila. Moje potrpljenje je zdaj čisto izčrpano in vzbudili ste mojo radovednost. Ker sem vas že spremila do konca ulice, me boste vi spremili do hotela Lyon.

— Ne morem si misliti ... sem začel.

— Pogovor z vami mi je všeč, mi je odvrnila.

— Verjetno bolj moj molk, sem ji podtaknil.

— Prišli ste mi nekaj povedati, predlagati, prositi, je izjavila. Toda potem ko ste spoznali moje poteze, sem se vam zazdela nevredna, da bi postala vaša zaupnica. No, mislim, da ste imeli najprej prav in da se zdaj motite. Mislim, da sem popolnoma vredna slišati to, kar mi imate pove-

dati, bolj kot kdorkoli v Royatu. Skratka, vredna ali ne, odločila sem se, da vas poslušam. No, kaj je to, česar niste navajeni, česar ne bi bili sposobni in česar sedaj ne morete dokončati, vsaj z menoj ne.

— Miss Croft, sem spet rekel, povedal sem vam, da ne morem.

— Naj se vas primem pod roko, mi je rekla. Ali se ne imenujete Hatfield?

— Ne morem verjeti, da poznate moje ime, sem odgovoril.

— Ali niste v igralnici naleteli na mojega varuha, Mr. Ramleya? Ali niste veliko igrali? In... veliko izgubili? In, ali se mi niste nocoj približali, da bi me zaprosili za majhen predujem?

— Miss Croft, jaz... jaz vas nisem nikoli pogledal. Sicer mi ne bi to nikoli prišlo na misel. Preveč ste ljubki, preveč fini... sem zajeceljal neumnost na neumnost.

— Torej ste me imeli za zelo neumno, grdo dekle? No, to je že bolje kot pa da bi mislili, da sem naivna.

— Pri moji veri, nisem tako neumen kot zgledam, sem vzkliknil. V mojem položaju...

— Da, me je prekinila, v tem je ves problem. Koliko hočete, Mr. Hatfield? Dovolite, da vam ponudim ta denar in — je nadaljevala tako strogo, da sem zardel v obraz — in tako prepričim, da bi se angleški gentleman po tujini razkazoval kot berač.

— Miss Croft, mi je ušlo, ne govorite o posojilu. To ni posojilo, kajti nikoli ga ne bom mogel povrniti. Nimam denarja, upanja, prijateljev, poklica, ob katerem ne bi zardeval. Sem le beden berač, to je žalostna resnica.

— Kako za vruga ste padli tako nizko? se je pozanimala.

Do podrobnosti sem ji razložil svojo bedno zgodbo in ker je njena popolna nesmiselnost celo mene samega čisto potrla, sem jo povedal brez olepšav.

— Sami lahko presodite, sem zaključil, ali je primerno pomagati takemu nesrečniku.

— Dovolite, da razmislim, mi je zašepetala. Počasi sva se vzpenjala po klancu. Medtem ko sva hodila, se je med raztrganimi oblaki prikazala luna in bežno razsvetlila Limagne in srednjeveško mesto Clermont, ki se je razprostiralo pod nama. Potem se je nebo razjasnilo in pojavila se je luna ter razlila svetlobo vse okoli naju.

— Dovolite, da si vas ogledam, mi je rekla Miss Croft.

— Ustavil sem se in se obrnil proti svetlobi, ona pa si je na kratko ogledala moj obraz. Nato se je nasmehnila.

— Zdi se mi, da bi vas znala uporabiti, je izjavila.

— Uporabiti? sem ponovil, ne da bi razumel.

Ponudila mi je roko.

— Ali ste mož beseda? me je vprašala. Dajte vašo roko v mojo in obljubite mi, da me boste brezpogojno ubogali. Oklevate?

— Veliko zahtevate, sem rekel.

Toda ko me je tako gledala, se mi je zazdel njen nasmeh tako privlačen in skrivnosten, in njene oči v luninem svitu tako nežne in svetle, njena roka, stegnjena proti moji tako tenka in bela, da se je moje nezaupanje takoj razblinilo.

— Ne morem odkloniti vaše roke, sem rekel, pa naj me stane kolikor hoče.

Ne le, da sem vzel njeno roko v svojo, tudi poklonil sem se in jo poljubil.

— Sel bom tja, kamor me bo vodila ta roka, sem izjavil.

— Roka ali tisto, kar imam v njej? je vprašala.

— Ah, sem vzdihnil, spominjate me na to, da sem berač, jaz, ki to do danes nikoli nisem bil.

— Ne izgledate kot berač, je rekla, sicer se vas ne bi nikoli usmilila. Ne ponujam svoje roke brez simpatije.

— Ah, sem zagrenjeno rékel, ni simpatije brez spoštovanja.

— Tako pravijo, je odvrnila. Po mojem so to čiste bedarije. Skratka, Mr. Hatfield, simpatični ste mi in do neke mere vam celo zaupam, kar boste še ugotovili.

Iz torbice je potegnila denarnico.

— Tu notri mora biti tisoč frankov, je nadaljevala. Vaši so brez pogojev. Če me rajši ne bi več videli, vam je svet odprt; toda (in tu je njen glas postal malo bolj nežen), če ne obžalujete, da ste mi obljubili ubogljivost, in če želite zopet videti tisto, ki si želi postati vaša prijateljica, bodite jutri zvečer v Parizu, poiščite me na postajniškem peronu, nagovorite me, predstavite se mi in me pokličite po imenu ter mi ponudite svoje usluge. Tedaj bova ugotovila, da odhajava v isti hotel, v hotel De Lille et d'Albion in da se nameravava že naslednje jutro vkrcati v Calaisu. Kaj bi bilo bolj naravnega kot da skupaj nadaljujete potovanje? Če se moja spletična ne bo strinjala, se pač ne bo. Sedaj pa niti besede več. Mislim, da boste imeli dosti časa za razmislek. Ne govorite več z menoj in ne sledite mi. Lahko noč.

Po teh besedah je zopet odšla po klancu navzdol in me pustila samega v temi, kajti luna se je zopet skrila. Nisem pomislil na denarnico, ki sem jo držal v roki, niti na hrano, ki sem si jo bil tako zaželel. Nasmeh, oči, dotik, nežen in vendar tako prepričljiv glas, odločno in vendar nežno obnašanje ter postava te čudovite osebe so me iztrgali celo spominom na moje lastne skrbi. V mojem duhu je bila samo še Miss Croft. Vsedel sem se v travo na pobočje, da bi si z užitkom priklical tisoče podrobnosti najinega srečanja. Nisem se mogel dovolj načuditi da sem jo tolikokrat bežno videl ne da bi jo bil opazil, čudil sem se pa tudi svojemu nenadnemu silovitemu navdušenju, ki me je položilo k njenim nogam. Odredila mi je prostor spokornika, niti pomislil nisem, da bi ga zasedel. Res sem naredil veliko obljubo, toda dal sem jo smehljajoči se plavooki lepotici in to mi je zadoščalo. Človeku v tolikšni stiski, v kakršni sem se znašel tisto popoldne jaz, se ni zdela nobena perspektiva nevarna, samo čestital sem si lahko, da se mi je ponudila in si sploh nisem predstavljal, da bi se lahko zaradi nje kdaj kesal.

II

Naslednji večer sva se kot po naključju zopet srečala in v istem avtu prispela v najin hotel, kjer sem imel čast, da sem v jedilnici sedel z njo za isto mizo. Do tega trenutka naju spletična ni zapustila in naju prisilila, da sva omejila najin pogovor na čisto vljudnostne fraze, ki so običajne za navadne odnose. Kljub prisotnosti natarkarja, ki ni znal večine jezikov, ki se govorijo v Evropi, sva se končno počutila sproščeno.

— Tako torej, mi je rekla, niste se premislili glede vaše obljube! Hvala!

— Dolgo sem tehtal, sem odvrnil. Celo noč sem premišljeval o njej, Miss Croft. Dovolite mi, da vam povem, do kakšnega zaključka sem prišel. Zdelo se mi je, da sem vam veliko obljubil ne da bi karkoli nudil v zameno. Zdelo se mi je, da ste me našli takrat, ko sem izgubil vse, celo spoštovanje do samega sebe, da ste me potegnili iz jarka, da ste mi naklonili nežne besede in zlasti nežne poglede (ki so po mojem še več vredni) in da vam jaz ne morem ničesar dati. Saj si verjetno tudi vi kdaj izmišljujete zgod-bice, Miss Croft?

— Oh da, pravi, in včasih prav čudne!

— No, kadar si moški pripoveduje zgod-bice, se vedno vidi v položaju tistega, ki daje, sem nadaljeval. Zdaj se pač nahajam v položaju tistega, ki jemlje. Rekli boste, da sem to iskal in ne bom tajil. Nameraval sem stegniti roko proti tujcu, stisniti lep kovanec in zbežati. Kaj bi se s tem spremenilo? Na svetu bi bil tujec, ki bi se ga moral izogibati — kajti taka je hvaležnost. Vi pa ste ravnali drugače, niste hoteli ostati tujka in znašel sem se v po-ložaju na katerega nisem niti pomislil, da bi se lahko ponižal vanj; v tej zgodbi ste vi moški in jaz ženska. In kaj naj drugega rečem kot: bodi tako! Pobrali ste orodje, Miss Croft. Kaj nameravate storiti z njim? Nabavili ste si sužnja, upam, da vam ugaja.

— Orodje? je ponovila. Ne maram te besede. Dovolite, da stvari obr-nem drugače. Pravite, da niste ničesar dali; jaz pa mislim, da boste konec koncev spoznali, da ste dali več kot jaz. Opozorila sem vas, da stopate v igro, kajti poznam se. Zahtevam zvestobo! je nenadoma nekako navdu-šeno vzkliknila. Kdo ve, ali se vam bom lahko kdaj zanjo oddolžila? Kar pa se dajanja tiče, kaj neki vam lahko dam? Denar, če je denar za vas kaj vreden, hvaležnost, če ji pripisujete kakšno vrednost, kajti rekli ste mi, da ji ne pripisujete nobene. Kaj pa zahtevam od vas?

Umolknila je in se nasmehnila.

— Upam, da vas vznemirjam, je rekla.

— Zapeljujete me, sem rekel.

Premotrla me je tako, da se tega ne da opisati, toliko dvoma, zanima-nja in živahnosti se je prepletalo v njenem pogledu.

— Nisem rekla, da si želim vaše ljubezni, je rekla. In tedaj je pogo-vor ubral tako pot, da vse do takrat, ko sva malo pozneje odšla spat, nič ni uničilo učinka te dvoumne pripombe.

Naslednji dan sva prečkala Rokavski preliv. Šele na parniku sem lahko spregovoril z njo toda nič od tega, kar mi je povedala, ni moglo potrditi moje odločitve. Ali je poudarila »ljubezen« ali »nisem rekla«? Nisem rekla, da si želim vaše ljubezni. Nisem rekla, da si želim vaše ljubezni. Zaman sem si to stalno ponavljal, poudarek je bil vsakič tako enak, da se mi je vsakokrat zdelo, da je ena ali druga verzija pravilna. Za tolažbo in ponovno upanje mi je ostalo le dejstvo, da je uporabila besedo ljubezen in pogled, ki jo je spremljal in poudaril. Ona že ne bi pogledala tako nekoga, za ka-terega bi ji bilo čisto vseeno, nekoga, ki ji ne bi bil vzbudil zanimanja in ji ne bi navdihnil te misli.

Ne, sem si končno rekel, naj se norčuje iz mene ali iz obeh, jaz sem moški.

Naslednjega dne sem moral priti k Mr. Ramleyu pred deseto uro, kar se mi je zdela zelo zgodnja ura. Plemič je ostal v Royatu, da bi dokončal svoje zdravljenje in da bi se izpopolnil v bakaratu. V njegovi pisarni sem sredi kopice papirjev našel Miss Croft. Prišla je k meni in mi dala roko,

pri tem pa so ji lica ljubko zardevala in je pokazala še bolj ljubko negotovost.

— To je odločilen pogovor, Mr. Hatfield, mi je rekla. Sedite tja; ne, malo dlje, prosim — in glejte skozi okno in ne mene. Kot mož besede ste mi dali svojo besedo; nisem je še izkoristila: torej ste še vedno prosti. Nisem vas še prijela zanjo, kajti ne vem koliko je vredna, ne zmenim pa se za darila in nakupe, ki nimajo vrednosti. Ne prenaaglite se! Pozorno sem vas opazovala in začenjam misliti, da ste taki kot ste videti. Spoznavam vas kot moža besede, moža, ki pretehta svoje besede — pa čeprav le tako, ki jo da ženski, to se pravi ženski, ki bi se zaupala v njegove roke.

— Preizkusite me, sem rezko rekel.

— Najprej vam moram nekaj povedati, je nadaljevala, nekaj vas moram prositi. Stvar je taka: ali lahko ne zahtevate ničesar od mene? Ali sem vam karkoli dolžna? Ali vam ne bo vse, kar bom storila za vas (recimo, da ne bi storila nič) popolnoma podarjeno?

— Popolnoma podarjeno, Miss Croft, sem se strinjal.

— Želim, da ne bi pozabili, kar sva se domenila; zavezujem vas, je nadaljevala in poudarila to besedo. Če bi vam torej kadarkoli kaj podarila, ne mislite, da ste opravičeni, da zahtevate več.

— Miss Croft, sem rekel nekoliko užaljen, na svojo sramoto sem vas enkrat prosil za denar; sedaj vas prosim samo to, da mi verjamete.

— Sedaj! je rekla. Seveda! Toda ne govoriva več o tem. K svojemu odvetniku moram . . . Moj Bog! ji je ušlo ko je pogledala na uro, čas je že za najin zmenek; Naredite mi uslugo in pregledjte te preostale papirje, zapišite imena vseh firm, kjer je Mr. Ramley direktor, in kakor hitro bo seznam cel, se odpeljite z avtom in se mi pridružite v pisarni mojega odvetnika. Tukaj imate njegov naslov. Pošljite mi ta seznam in me počakajte. Ne bo vam treba dolgo čakati name.

Ko je odhajala iz sobe, se je obrnila in mi poklonila svoj najlepši nasmeh:

— Mislim, da si zdaj mislite, da sem se norčevala. Sploh ne! Še nikoli v življenju nisem bila bolj resna, Mr. Hatfield, in mogoče se boste še pred koncem popoldneva lahko sami prepričali o tem.

Čudna naloga, ki mi jo je naložila, me ni dolgo zadržala. Sama je pregledala že več kot polovico kupa papirjev in s svojo pisavo, ki ni bila nič manj očarljiva kot ona sama zapisala opombe na kanclijski papir. Še preden sem zaključil, je bil že tretji list poln in medtem ko sem se vozil v odvetnikovo pisarno, se nisem mogel načuditi, koliko in kako različne interese je imel Mr. Ramley.

Poslal sem list v pisarno, v kateri je bil zaprt odvetnik s svojo lepo stranko in nato sem imel tri ure veliko prilike, da sem v čakalnici proučil imenik. Nato se je pojavila Miss Croft v družbi starega, velikega gospoda.

— Zelo mi je žal, da ste me morali tako dolgo čakati, je rekla. Vsega je kriv odvetnik Venables.

— Je to mladi gospod, o katerem sva govorila? se je pozanimal gospod Venables. Me veseli, da sva se spoznala, Mr. Hatfield. Tedaj se mi je zazdelo, da me je precej čudno pogledal in da se je čudno nasmehnil. Toda dejstvo, da bi ta spoštovanja vredna oseba lahko bila del načrtov moje očarljivke, je močno pregnala bežne skrbi, ki so me do tedaj v notranjosti mučile. Torej me ni nameravala vmešati v zločin.

— Umiram od lakote, je veselo vzkliknila. Zagotavljam vam, da mi nič bolj ne prija kot delo. Mr. Hatfield, naj se vas primem pod roko, odpejite me k Verreyu in mi privoščite najboljše londonsko kosilo! Nasvide-nje, gospod Venables!

Ne morem vam opisati, kako očarljive čare mi je razkazovala med potjo in med celim kosilom. Zdaj je bila razposajena, zdaj izzivalna, naga-jiva, navihana in porogljiva, da kar ne morem povedati kako goreča nežnost je pripravljala in razsvetljevala moje srce. Kako ljubezniva — in skoraj bratovska — domačnost, način, kako me je pogledala, nato pa odvrnila pogled, kako prijeten pogovor in prijeten molk, kakšna znamenja dobrote, razumevanja, zaupljivosti, ljubezni — toda, ali se upam reči ljubezni? in kaj naj sicer rečem?

Bilo je tri popoldne proč ko sva prišla do poobedka. Velika jedilnica pri Verreyu je bila skoraj prazna, samo redki zapozneli gostje so srkali kavo. Nenadoma me je ošinila s pogledom.

— Kako vam je ime?

Rekel sem, da Edvard.

— Namenoma sem vas pripeljala v ta javni prostor, je nadaljevala, da bi preprečila vse, kar bi slučajno lahko bilo podobno sceni, stvari, ki jo najbolj sovražim. Sicer pa se prosim obnašajte tako, da se boste lahko zadržali. Olupite no kakšen sadež, delajte kar vam prija, Edward, je rekla. Ah, je vzkliknila. Se po imenu vas ne smem poklicati ne da bi zardeli kot šolarka! Dajte no! Olupite vendar ta lepi sadež. Priden dečko! Tako je že bolje . . . Edward, rada bi vas prosila za uslugo. Ime mi je Emmeline. Ali mi boste naredili to uslugo?

— Obljubil sem, da vas bom ubogal, sem rekel. Veliko sva govorila o plačilu . . . Dovolite, da vas kličem Emmeline! Le kaj bi si mogel še želeti?

— To bova pa videla, me je zavrnila. Toda ne razumite me narobe. Ni še napočil trenutek, ko me boste morali brezpogojno ubogati; prišel bo ob svoji uri, ni pa še prišel; če boste imeli pomislake ob uslugi, ki vas zanjo prosim, bova tu prekinila.

— Torej sta lahko prepričani, da vam jo bom naredil, sem vzkliknil.

— Ali res lahko? je vprašala. Dovolite, da končam. Če boste odklonili, da bi mi naredili uslugo, za katero vas prosim, je moj odvetnik dobil nalog, da vas vključi v ugleden posel; če me ne boste več videvali, se vendarle ne boste znova znašli v stiski. Moškemu pač ne bom iztrgala pristanka z grož-njo, da bo sicer lačen.

— Vprašati vas še moram, kakšna je ta usluga, sem rekel nekoliko trmasto, kajti bil sem nekoliko užaljen.

— Ali vam moram res povedati, Edward? je vprašala.

Vendar nisem hotel ugrizniti v vabo.

— Mogoče sem preveč omejen, sem odvrnil.

— Ali pa mogoče preveč ponosen.

— Čisto mogoče, sem zabrusil. Celo berač ima svoj ponos.

— Zelo dobro, je rekla. Torej vas opominjam, da sva na javnem pro-storu in da ne maram scen. Odločno in jasno mi odgovorite z da ali ne. Ali bi se poročili z menoj? Oh, pojasnjevanje je nepotrebno: vse te dni ste brez dvoma opazili kaj hočem doseči, je nejevoljno rekla. Pa se vendar niste igrali z mojimi čustvi — in zasmejala se je — bi se norčevali iz mojih čustev?

— Ali naj verjamem, da vam ugajam? sem jo vprašal.
 — Nikoli nisem tega rekla, je odvrnila. In ponavadi moški ne postavljajo tega vprašanja ne da bi bil dal določena zagotovila. Ker pa že izgleda, da sva vse obrnila na glavo, kar nadaljujva na ta način. Čisto pošteno vam lahko rečem, da še nisem videla človeka, ki bi mi tako ugajal kot mi vi. Toda, ali sem vam jaz všeč?

— Ljubim vas, sem rekel.

— Res? je rekla. Iskreno?

— Ljubim vas iz vse duše.

— Mislim, da je to škoda, je rekla. Kar se mene tiče, nisem preveč čustvena. Dovolite, da sem popolnoma odkrita. Če mi rečete ne in boste nadaljevali svojo pot, vam ne bo ničesar manjkalo; če mi rečete da, in se poročite z menoj, morate razumeti, kaj delate. Najprej boste zaslužili manj denarja, podpisati boste morali zelo strogo poročno pogodbo, kajti po tem, kar ste storili z vašim lastnim denarjem vam ne bom dovolila, da bi razsipali mojega. Torej boste na izgubi. Kar pa se tiče najinih položajev, ste mi dali besedo, veste kaj lahko pričakujete: jaz se poročam z vami in ne vi z menoj.

— Miss Croft, sem ji rekel, človek bi mislil, da me poskušate kupiti.

— Da, lahko bi tako mislili, če bi me poslušali, je rekla. In sem tudi že uspela, tako da ste pozabili na moje ime. In vendar vam zagotavljam, Mr. Hatfield, da je ta ponudba popolnoma resna in da mi boste naredili uslugo, če me boste blagovolili sprejeti. Spoznala sem vas, ali če povzamem vaše besede, našla sem vas in prav gotovo sem odstranila vse ovire, da sem z vami navezala prijateljstvo. Prepričana sem, da se vam ni bilo treba pritoževati nad menoj. Tako se lahko zdaj pri polni zavesti odločite, da me poročite ali pa da vas poplačam.

— Gospa, mislim, sem rekel, če dobro premislim, še vedno rajši zopet beračim po ulicah.

— V redu, je rekla. Poravnajte račun, da bova lahko odšla iz tega strašnega kraja.

Poklical sem natararja in z njenim denarjem, ki se mi je upiralo, da ga imam v rokah, sem plačal kar sva bila dolžna. Medtem ko sem čakal na drobiž, sem jo nehote še enkrat pogledal. Videl sem, da je nedvomno ganjena. Najina pogleda sta se srečala. Njen se mi je zdel poln očitkov in zelo roteč. Srce se mi je stisnilo, nato pa poskočilo v prsih.

— Emmeline, sem ji rekel, rekel sem vam, da vas ljubim. Res je, naredite z menoj kar hočete. Jaz sem vaša stvar, samo boljši bi bil rad. Toda storite iz mene kar hočete.

Govoril sem potihem, toda glas je izdajal popolnoma iskreno čustvo; in medtem ko sem govoril, sem se sklonil nad mizo in ji ponudil roko.

Odkimala je in pri tem ji je pritekla po licu solza.

— Napako sem naredila, je rekla. Nikoli vas še nisem pogledala, sicer ne bi nikoli poskusila.

— To so bile moje besede, sem vzkliknil.

— Sedaj so pa moje, je rekla. Nikoli ne boste razumeli.

— Ni potrebno, da razumem, sem odvrnil. Zadostuje, da mi dovolite, da vas ubogam.

— Rada bi vam priznala, je rekla in se nenadoma nasmehnila, nikoli nisem še slišala za mladeniča, ki bi bil tako neizkušen, da bi sprejel roko neke dame. Sprejmite jo torej; in vzemite me tako kot sem... tako kot si

to želim. In dajte mi svojo častno moško besedo, da me boste vedno ubogali in da mi ne boste nikoli očitali izbora, ki ste ga svobodno in po zrelem premisleku naredili sami.

Resno me je gledala. Tisoče dvomov mi je šinilo skozi možgane. Mi-slim, da sem postal bled kot stena. Brez besed sem ji ponudil roko. Še vedno me je enako resno gledala.

— Prav, je rekla, v dobrem in zlu. V tem trenutku bi sicer umirali od lakote, tako pa boste odslej uživali tristo funtov rente.

— Oh, sem vzkliknil in poskočil na svojem stolu, prihranite mi tako govorjenje. Storili ste vse, da vas ljubim, gorim od želje, da vam podarim sebe, ne pripoveduje mi koliko sem po vašem mnenju vreden.

— In vendar bi zdaj umirali od lakote, je rekla. Pa si menda vendar ne boste zaradi ljubezni do romantike zatiskali oči pred resničnimi dejstvi. Kaj hitro bi se znašli na poti nehvaležnosti.

— Emmeline!, sem vzkliknil. Moja čustva daleč prese-gajo hvaležnost.

— In lepega dne, je rekla, bodo prese-gla nehvaležnost. In ko vas bo obšla ta skušnjava, si recite tole: »Nekoč je bilo dekle, ki prav gotovo ni bilo zlobno in še manj neumno. Predstavil sem se ji v najslabši luči — na ovinku v drevoredu sem beračil z iztegnjeno roko. Vseeno me je presodila kot moža besede in mi zaupala kot ne bi nikomur izmed deset tisočev.« Kajti taka je čista in preprosta resnica, Edward. Bolj ste ponosni kot bi si lahko mislila. Sicer pa me nikakor niste razočarali. Moje zaupanje v edinega moža besede, ki sem ga kdaj srečala, je močnejše kot kdajkoli.

Zopet mi je dala roko ne meneč se za natarkarja, ki nama je na pladnju prinesel drobiž, in njen izraz je izražal iskreno navdušenje, ki je pregnalo še moje zadnje predsodke.

— Nocoj odpotujte v Edinburgh, poročila se bova na Škotskem — iz tisoč raznih razlogov. Nastanite se v hotelu Caledonian, kjer bo moj odvetnik stopil v stik z vami. Jaz bom pri prijateljih, nedaleč od tam, na posestvu, ki se mu pravi Garneside, kjer me ne smete poiskati in kamor mi ne smete pisati: komunicirala bova preko gospoda Venablesa; in kakor hitro bo potekel uradni rok, se bova lahko diskretno poročila, nato pa ...

Ustavila se je pri teh besedah.

III

Pogodba je bila skrajno natančno sestavljena, najmanjše vrzeli ni bilo moč najti: podeljevala mi je rento tristo funtov na leto, plačljivo vsako trimesečje, Emmeline pa naj bi uživala vse ostalo bogastvo, ki je bilo zaupano v roke častitljivih poslovnežev, s katerimi — priznam — sem imel takó, pa čeprav le po srečnem slučaju, čast biti povezan. V zadnjem navalu samoljubja sem odklonil to rento, toda Mr. Venables mi je zagotovil, da je to pogoj *sine qua non* naše kupčije in da, če bom vztrajal, najine združitve ne bo. Že samo dejstvo, da sem se še tako upiral kaže kako sem bil v duhu še razdvojen; in res me je spomin na najin čuden pogovor pri Verreyu mučil dan in noč ko sem se premetaval po postelji, ko sem se sprehajal po Calton Hillu, kjer sem takrat stanoval, ko sem v moji sobici nad gostilno premleval črne misli. Ne bom vas tu mučil s svojimi sumničenji in strahovi, zbežali so tako hitro, da upravičeno zardevam, ko se spominjam nanje. Naj zadostuje, da povem, da sem bil zelo nesrečen in da nisem preklical svoje obljube samo zaradi nujnih, čeprav neverjetnih razlogov. Tako

sem pomislil, da mi je Emmelina dala lekcijo; nisem prenesel, da bi izdal zaupanje, ki ga je tako očitno gojila do mene. In plamen v njenih žarečih modrih očeh me je gnal naprej.

Ko so bili oklici objavljeni, sem jo srečal na železniški postaji in skupaj sva odšla k pastorniku v ulico, ki se je imenovala, če se ne motim, Great King Street. Med potjo me je prijela za roko, vendar me ni niti pogledala, niti spregovorila. Zdelo se mi je, da ji je zelo nerodno in začudilo me je, da sem bil zaradi tega ganjen.

— Ne bom veliko govoril, sem ji trezno rekel, ampak nikoli se vam ne bo treba kesati zaradi zaupanja, ki ste mi ga izkazali.

— O tem sem prepričana, je rekla in mi stisnila roko,

Pastor — starček z lasuljo — njegova žena in služinčad so bili ravno tam in pred njimi, v salonu, sva bila združena po škotski navadi: postregli so nama vino in kolačke in točno ob petih nekega lepega jesenskega popoldneva sva odšla iz te hiše kot mož in žena. Na koncu ulice se je Emmeline ustavila.

— Rekla si bova zbogom, je skoraj v eni sapi rekla.

— Zbogom? sem vzkliknil.

— Moram nazaj k svojim prijateljem, mi je nekoliko zbegana odvrnila. Moram. Prisiljena sem v to. Ali me tako ubogate? je vprašala. Ne vem, kaj boste mislili o meni, in vendar . . . vendar . . . upam, da ne boste mislili slabo.

Zopet mi je silovito čustvo zapečatilo usta.

— Emmeline, sem ji rekel, storili boste natanko to, kar želite in jaz ravno tako. Kdaj in kje bom dobil novice o vas?

— Kmalu, če boste ostali v istem hotelu. Zaupam vam, zaupam . . .

In odšla je!

Dva dni kasneje sem dobil pismo — zelo vljudno in spretno napisano — od odvetnika Venablesa, s katerim me je obveščal, da moram »po tem, kar se je zgodilo« — kot se je sam izrazil — čutiti, da je bolje za obe stranki, da se Mrs. Hatfield in jaz ne srečava več, da je moja žena odpotovala v tujino, in da je njemu ukazano, da me podpre, če imam slučajno načrte, ki bi me odpeljali na ameriško celino.

Takoj naslednjega dne sem planil v njegovo pisarno.

— Ah! Mr. Hatfield, je rekel. Pričakoval sem vaš obisk. S čim vam lahko ustrezem?

— Kakšno vrsto ženske sem vendar poročil? sem zavpil.

— Zelo častitljivo mlado ženo — znosno neodvisno — z zelo . . . da, zelo velikim, da, rekel bi celo izrednim občutkom za posle.

— Dobro, toda zakaj se je pa poročila z menoj?

— Hm, je rekel odvetnik, ali ste sploh kdaj videli oporoko pokojnega Mr. Crofta? Ne?

Pozvonil je in prinesli so mi kopijo tega dokumenta. Seznanil sem se z njim.

— Prav nič ne razumem.

— No, gospod, je rekel, prav gotovo ste opazili, da se po enaindvajsetem letu lahko poroči. Torej, Mrs. Hatfield je postala polnoletna pred dveh mesecema.

— Res ni izgubljala časa. Zame je to zelo laskavo, toda to mi še ničesar ne pojasni.

— Poleg tega ste opazili, je izjavil odvetnik Venables, da do njene poroke vse njeno bogastvo upravlja izključno Mr. Richard Hussey Ramley. Brez poroke ni izhoda. Razumete sedaj?

— Ne, še vedno ne, sem rekel.

— Pri moji veri, je rekel odvetnik Venables. Ona . . . njej se Mr. Ramley ni zdel slab upravitelj. Dvomila pa je — to vam seveda povem zaupno — v njegovo plačilno zmogljivost in v njegovo, no . . . tenkočutnost. Kar se mene tiče, ne bi šel tako daleč, ampak z mojimi staromodnimi idejami se mi zdijo njegovi podvigi nekoliko nevarni. No, mislim, da ima Mrs. Hatfield popolnoma prav.

— Sploh ne dvomim. In predvidevam, da ne morem storiti prav nič.

— Pri moji veri, je povzel odvetnik Venables, lahko greste na sodišče.

— Nikoli ne bom storil tega! sem vzkliknil.

— Mislim, da je na to računala, mi je odgovoril odvetnik.

— Na to lahko računa dokler bo svet stal, vsaj kar se mene tiče! sem rekel in pobral klobuk.

— Prav to je pričakovala, zelo je cenila vaš značaj, Mr. Hatfield.

— In zakaj sva se poročila na Škotskem? sem se pozanimal na pragu.

— Presneto, tu se lahko poročite na skrivaj in ločite brez težav, mi je odgovoril Mr. Venables.

Prevedla Jožica Pirc

leta 1928 na ladji Ekvator, nekje med Havaji in ostrova Samoa. Priljučna zgodba se je šla svojevrstno romane Dekamerzona, saj so med potjo pisali kratke zgodbe, ki so jih nato na glas brali. Večina materiala se je izgubila na otočju Samoa, priljučna zgodba pa je ostala v rokah pisateljice v strogi Fanny in njenega sina, Loyda Osbournea. Naslednjic nanjo nakazuje leta 1914, ko jo odkupi neka umetniška galerija na Manhattanu. Še isto leto jo prodajo naprej, nekemu kolekcionarju. Leta 1923 se enkrat zmenja lastnika, nato pa se za njo izgubi vsaka sled, vse dokler je leta 1983 ne kupi že omenjena knjižarna v Yaleu: R. L. S. Uncat. Ms 486. V njej pa zgodbe o zgodbi še ni konec. Ker jo je Stevenson pisal s svetlovrsto, južna morja pa znajo tu in tam polženo valovati, sta srečna nagovesta potrebovala kar šest tednov, da sta dešifrirala sedemindevajset strani, strganih iz navadnega vezekal in le predstavljamo si lahko, kolikšen je bil v spremenjeni besedi k francoskemu prevodu Nadia Fustini, -njeno zgodbo, ki sta prvič brala besede, v katerih sta prepoznala nezgredljivo glasno - skrivna, scripta colant, verba manent!

Priljučna zgodba o zgodbi nehoti prikljče v spomin nek ustliv, ki ga nakazuje na samem začetku genese Wendersovega filma Paris, Texas. Tada, ko je Wenders v Zoetrope studijih F. F. Coppole spremljal zaključne sniske Bonnetta, je v sosednjih prostorih Sam Shepard vadil z Jessico Lange vlogo za film Frances. Wendersu je ponudil v branje kopico svojih kratkih zgodb in pesmi, ki so se tedaj imenovala Transfictions. Kasneje pa jih je Shepard zgodbi v Motel Chevrolet. Dogovorila sta se za izdelovanje, vendar je Wenders odpoštoval, najprej v Nemčijo, nato pa v Salzburg. Čez nekaj časa je na osnovi Transfictions zasnoval sinopsis, katerega glavni -junak- bi naj bil prav sam, rokopis. Sredi ameriške puščave se zgodi avtomobilska nesreča, v kateri zakonski par povzroči smrt nesprotno vozečega voznika. Kar ni prič, se par odloči pobegniti, vendar tik pred odhodom ženska pogleda v avto ponesrečenega in najde rokopis. Vzame

¹ Nadia Fustini: *Les pages de l'après*, L'Autre Journal, janij 1990, str. 102.

R. L. S. Uncat. Ms 406

Pod to skrivnostno šifro sta Susan in David Mann sredi osemdesetih let v *Beinecke Library*, Yale, odkrila rokopis, ki ga na pričujočih nekaj straneh tokrat lahko prvič preberete v slovenskem prevodu. Že sama zgodba te zgodbe je vredna literarne obdelave. Stevenson jo je napisal leta 1889, na ladji *Ekvator*, nekeje med Havaji in otočjem Samoa. Družba potnikov se je šla svojevrsten remake *Dekameron*a, saj so med potjo pisali kratke zgodbe, ki so jih nato na glas brali. Večina materiala se je izgubila na otočju Samoa, pričujoča zgodba pa je ostala v rokah pisateljve soproge Fanny in njenega sina, Lloyda Osbournea. Naslednjič nanjo naletimo leta 1914, ko jo odkupi neka umetniška galerija na Manhattanu. Se isto leto jo prodajo naprej, nekemu kolekcionarju. Leta 1923 še enkrat zamenja lastnika, nato pa se za njo izgubi vsaka sled, vse dokler jo leto 1983 ne kupi že omenjena knjigarna v Yaleu: R. L. S. Uncat. Ms 406. S tem pa zgodbe o zgodbi še ni konec. Ker jo je Stevenson pisal s svinčnikom, južna morja pa znajo tu in tam pošteno valovati, sta srečna najditelja potrebovala kar šest tednov, da sta dešifrirala sedemindvajset strani, iztrganih iz navadnega zvezka! In le predstavljamo si lahko, kot pravi v spremenjeni besedi k francoskemu prevodu Nadia Fusini, »*njunjo emocijo, ko sta prvič brala besede, v katerih sta prepoznala nezgrešljivo glas.*«¹ Skratka, *scripta volant, verba manent!*

Pričujoča zgodba o zgodbi nehote prikljiče v spomin nek motiv, ki ga najdemo na samem začetku geneze Wendersovega filma *Paris, Texas*. Tedaj ko je Wenders v *Zoetrope* studijih F. F. Coppole snemal zaključne kadre *Hammetta*, je v sosednjih prostorih Sam Shepard vadil z Jessico Lange vlogo za film *Frances*. Wendersu je ponudil v branje kopico svojih kratkih zgodb in pesmi, ki so se tedaj imenoval *Transfictions*, kasneje pa jih je Shepard zgostil v *Motel Chronicles*. Dogovorila sta se za sodelovanje, vendar je Wenders odpotoval, najprej v Nemčijo, nato pa v Salzburg. Čez nekaj časa je na osnovi *Transfictions* zasnoval sinopsis, katerega glavni »junak« bi naj bil prav sam rokopis. Sredi ameriške puščave se zgodi avtomobilska nesreča, v kateri zakonski par povzroči smrt nasprotivozečega voznika. Ker ni prič, se par odloči pobegniti, vendar tik pred odhodom ženska pogleda v avto ponesrečenega in najde rokopis. Vzame

¹ Nadia Fusini, *La magie de l'argent*, L'Autre journal, junij 1990, str. 156.

ga s seboj in prične brati, tako da po drobcih spoznavamo preteklost umrlega. In zdaj sledi ključna Wendersova opazka: »Rokopis postaja vse bolj in bolj pomemben zanjo: *njegovi elementi se pričenjajo pojavljati v njenih fantazmah.*«² Na tem mestu nas ne zanimajo niti transformacije, ki jih je ta motiv moral izkusiti, predno je došel do amnezičnega Trvisa na začetku *Paris, Texas*, niti pomenljiv Shepardov odgovor, da je tovrsten sinopsis »preveč articialen, preveč cerebraln«,³ temveč natanko ta presenetljiva moč besede, da vdre v fantazmo, da jo celo sploh šele strukturira. Če je mogoče govoriti o artificialnosti tovrstnega zapleta, tedaj je temu tako zgolj zaradi svojevrstne spretnosti, ki jo je izvedel Wenders: pri njem je smrt na začetku, v resnici pa še kako dobro vemo, da le-ta pride na koncu — prav kot kazen za ta usodni podvig, ki se imenuje *transgresija fantazme*. Realizacija fantazme preprosto ne more ostati nekaznovana. Najlepši dokaz te resnice najdemo v nekem drugem filmu, z več kot pomenljivim naslovom — v *Nesmrtni zgodbi* Orsona Wellesa. Tudi tu so na začetku neke besede, ki krožijo brez slehernega oprijemljivega referenta v realnosti (legenda o mornarju, ki ga bogataš povabi v posteljo svoje mlade žene). V trenutku, ko se Orson Welles odloči realizirati to legendo, ko naj torej beseda meso postane, se spusti v nevaren podvig, ki se konča z njegovo smrtjo. Zgodba je dejansko nesmrtna, saj bo krožila dalje — a kaj, ko na vsaki stopnji svoje realizacije, svojega »utelešenja«, zahteva novo žrtev, smrtno žrtev.

Če torej zunanje okoliščine Stevensonove zgodbe neizogibno priključijo v spomin Shepardove izgubljene rokopise, tedaj šele Wellesova ekranizacija (novele Karen Blixen) zares zadeva ključni notranji moment pričujoče zgodbe: realizacijo nečesa že zapisanega (pa četudi zgolj v vetru), *utelešenje besed*. Ne gre zgolj za to, da Miss Croft dobesedno »pobere« Edwarda Hatfielda natanko tako, kot je starec v *Nesmrtni zgodbi* pobral mornarja na ulici; še veliko bliže sta si obe zgodbi prav po tej vnaprejšnji zapisanosti v besedah — pa najsi gre za besede legende, ki kroži med mornarji, ali pa za besede oporoke pokojnega gospoda Crofta, ki odreka svoji hčeri razpolaganje z bogatstvom vse dokler se le-ta ne omoži. Prav v tej nenavadni besedi, *omožiti se*, je po svoje zapisana kvintesenca Stevensonove zgodbe. »V tej zgodbi ste vi moški in jaz ženska. In kaj naj drugega rečem kot: *bodi tako!*«. Proti vsem pričakovanjem, ki jih, grobo iztrgane iz konteksta, vzbujajo citirane besede, je tisti, ki jih izreka, prav Edward Hatfield, on torej. Paradoks te zgodbe je natanko v tem, da se je njena junakinja morala najprej omožiti, če se je sploh hotela poročiti!

In prav na tej točki moramo nujno pritegniti v razpravo o Steven-sonu izjemen tekst, ki ga je v čast Melvilleovemu junaku Bartlebyju napisal Gilles Deleuze. V njem registrira svojevrstno »abolitijo spolne razlike« v korist *androginega razmerja*, v katerem moški postopoma postaja ženska. Le žal nam je lahko, da prostor ne dovoljuje izčrpnjšega povzetka Deleuzeovega teksta, ki se z neverjetno lahkoto giblje od klasične ameriške figure zrušenega očeta prek teorije identifikacije do eksplicitno filmskih figur *travellinga* in panoramskega posnetka kot novih oblik perspektive. Naj zato na tem mestu ostanemo le pri bežnem opozorilu na

² Wim Wenders, *La logique des images*, L'Arche, Paris, 1990, str. 163.

³ *ibid.*

presenetljivo podobnost Bartlebyja, tega junaka, ki se je v zgodovino svetovne literature zapisal s svojimi pitijskimi besedami »*I would prefer not to*«, z našim junakom, Edwardom Hatfieldom. Zadostuje že zgolj prebrati njegov uvodni premislek, »na klopi v parku pred kazinom«, pa bomo kaj hitro ugotovili, da je — tako kot pravi Deleuze za Bartlebyja — »človek brez reference, brez posesti, brez lastnine, brez kvalitet, brez posebnosti: preveč je gladek, da bi nanj lahko obesili kakršnokoli partikularnost.«⁴ In ravno zaradi tega, zaradi te popolne beline in gladkosti, ponuja idealen ekran za projekcijo Miss Croft! Fantazma se lahko realizira le v projekciji, transfikcija je prvi pogoj transgresije. To srečanje moškega, ki ni moški, in ženske, ki ni ženska, je dejansko podobno svojevrstnemu srečanju *ekrana in podobe*. Zato tudi ne preseneča podroben opis prihoda te hkratne čarovnice in očarljivke, Miss Croft, ki je v celoti zapisan svetlobni razsežnosti, prehajanju iz enega pasu svetlobe, ki jo mečejo okna in vrata, v drugega, vse bliže in bliže. Kot bi se podoba bližala v rahlem travellingu, ekran pa bi kar čakal, da se končno prilepi nanj. Če je v tem prvem kadru, če naj ga tako poimenujemo, Edward Hatfield še v svojevrstni hkratni situaciji ekrana in *gledalca* (cf. njegove opazke — tudi v tekstu v oklepaju — o pripravnih uri, kraju in temačnosti, v kateri je »mogoče zardeti brez preveč sramu«), tedaj bo vse bolj in bolj izgubljal distanco, se s sedeža selil na ekran — vse dokler ga ne bo finalna »razsvetlitev« dokončna vrgla nazaj, daleč nazaj. Z drugimi besedami: če se je na začetku še lahko spraševal, ali je Miss Croft v svojem (nič manj pitijskim kot je bil Bartlebyjev) stavku »*Nisem rekla, da si želim vaše ljubezni*« poudarila reči ali ljubiti, tedaj bo v toku zgodbe prišel do trenutka, ko bo lahko izdaval le še: »*Ni potrebno, da razumem. Zadostuje, da mi dovolite, da vas ubogam. To je dovolj.*« Ekran uboga podobo, želja je zarisana v besedah, ljubiti = reči!

Vse doslej povedano lahko skorajda brez preostanka razpnejo v neko tripartitno mrežo identifikacije, ki jo v že večkrat omenjenem tekstu predlaga Deleuze. S pomenljivim dodatkom: še vedno gre za proces identifikacije, le da je le-ta postal *psihotičen* namesto da bi še naprej sledil avanturam nevroze. V prvem koraku se brezoblična izrazna *poteza* zoperstavlja izraženi obliki, t.i. podobi. V drugem koraku subjekta, ki bi se dvigal do podobe preprosto ni več — nastopila je svojevrstna *cona* nerazločljivosti in nerazločnosti, cona skrajne bližine (»*To so bile moje besede*«, trdi Edward. »*Sedaj so pa moje*«, mu odgovarja Emmeline.) V tretjem koraku pa psihoza sledi svojemu snu, ustoliči *funkcijo* univerzalnega bratstva, »ki ne potrebuje več očeta, ki se konstruira na ruševinah očetovske funkcije, ki celo predpostavlja razblinjenje sleherne podobe očeta, sledeč avtonomni črti«,⁵ zaključuje Deleuze. Če nas izjemna bližina navedene triade z našo zgodbo šokira, tedaj je tudi to pravzaprav zgolj posledica neke sprevrnitve — saj smo *eno zgodbo* priličili shemi *vseh zgodb*, tistemu »ameriškega snu«, ki ga po Deleuzeovem prepričanju karakterizira natanko trojica *Poteza, Cona, Funkcija*. Naj zato v celoti citiramo še enega od vrhuncev Deleuzeovega teksta, v katerem z eno samo potezo še enkrat prehodi vso pot, ki je obenem njegova lastna pot (ni

⁴ Gilles Deleuze, *Bartleby, ou la formule* (Postface), str. 180.

⁵ Op. cit., str. 186.

naključje, da mu pravijo »nomad«) in navsezadnje tudi pot naše zgodbe. Takole pravi:

»Kaj potemtakem preostane dušam, ko se ne morejo več oprijeti za partikularnosti, kaj jim torej sploh preprečuje, da ne padejo skupaj v eno celoto? Preostane jim natanko njihova 'originalnost', se pravi nek zvok, ki ga vsaka *izdavi*⁶ kot svojevrsten pripev na meji govornice — ki pa ga izdavi le tedaj, ko se s svojim telesom poda na pot (ali na morje); ko vodi svoje življenje, ne da bi iskala slovo; ko se podviza na tem svojem utelešenem potovanju brez posebnega cilja; in na tej poti sreča drugega potnika, ki ga prepozna po zvoku.«⁷

Avtor na tej točki dobesedno sovпада s svojim junakom (svojo junakinjo), »vsaka velika knjiga je vselej hrbtna stran neke druge knjige, ki se piše v duši, s tišino in krvjo« (Gilles Deleuze).⁸ Ali naj nas torej sploh še preseneča, da je Robert Louis Stevensen svojo soprogo Fanny spoznal v Franciji? Da je to podoba na enkran svojega zvezka priklical prav na neki poti, na plovbi po Južnih morjih? In da se je navsezadnje sin njegove soproge, Lloyd Osbourne, ves čas zoperstavljal objavi očimove zgodbe? Stevensen nas je vse svoje življenje poskušal prepričati v nasprotno, ko je trdil, da mora človek, ko ustvarja, zapreti oči pred zasledujočim bliskom življenja, pred njegovo krutostjo, nelogičnostjo in nasilnostjo. Pričujoča zgodba nam dovolj zgovorno priča o tem, da včasih ni dovolj zapreti oči. V rahlem *travellingu* se nam nekatere podobe vselej vračajo. Transfikcije, nesmrtni zgodbe... — kakorkoli že jih imenujemo, vselej v nas priključijo tisti »I would prefer not to!«, po katerem spoznamo potnika na poti.

Stojan Pelko

⁶ »un son que chacune *rend*«, pravi Deleuze. Bilo bi zanimivo zvezati to dovolj poetično mesto (ki pa ni pri Deleuzeu nikoli »nedolžno« na konceptualni ravni) s teoretskim pojmom *rendu*, ki ga je v filmsko teorijo vpeljal Michel Chion.

⁷ Gilles Deleuze, op. cit., str. 199.

⁸ Op. cit., str. 177.

ESEJI 3/90 (PROBLEMI 6/90 letnik XXVII)

Uredništvo:

Eseji: Gregor Golobič, Zoran Kanduč, Gorazd Korošec, Janez Krek, Dragana Kršič, Darja Zaviršek, Tadej Zupančič, Alenka Zupančič.

Razprave: Mladen Dolar, Rado Riha, Slavoj Žižek (uredniki Razpola); Miran Božovič, Zdravko Kobe, Rastko Močnik, Stojan Pelko.

Glavni urednik: Miran Božovič

V. d. odgovornega urednika: Alenka Zupančič

Sekretar uredništva: Peter Klepec

Svet revije: Mladen Dolar, Zdenko Kodolja, Tomaž Mastnak, Rastko Močnik, Braco Rotar, Marjan Šimenc, Darko Štrajn (delegati sodelavcev); Slavoj Žižek, Braco Rotar, Marjan Šimenc, Darko Štrajn (delegati sodelavcev); Slavoj Žižek (predsednik), Pavle Gantar, Gregor Golobič, Peter Klepec, Dejan Pušenjak, Tanja Renar, Rado Riha, Marcel Štefančič, jr. (delegati širše družbene skupnosti).

Naslov uredništva: Ljubljana, Gosposka 10/I

Uradne ure: torek, od 13. do 15. ure

Tekoči račun: 50101-678-47163, z oznako: za PROBLEME

Izdajatelj: RK ZSMS, Ljubljana, Dalmatinova 4

Grafična priprava in tisk: Kočevski tisk, Kočevje

Oblikovanje: VSSD

Naklada: 1050 izvodov

Cena te številke: 70,00 din

Revijo denarno podpira Kulturna skupnost Slovenije.

Po sklepu republiškega sekretariata za kulturo in prosveto št. 421-1/74, z dne 14. 3. 1974, je revija oproščena davka od prometa proizvodov.

Bralcem se opravičujemo za napako, do katere je prišlo pri numeraciji zadnje številke Problemov-Esejev. Ta je bila označena kot »Problemi 9, 10/89«, šlo pa je za številko 4, 5/90. Hvala za razumevanje.

K A Z A L O

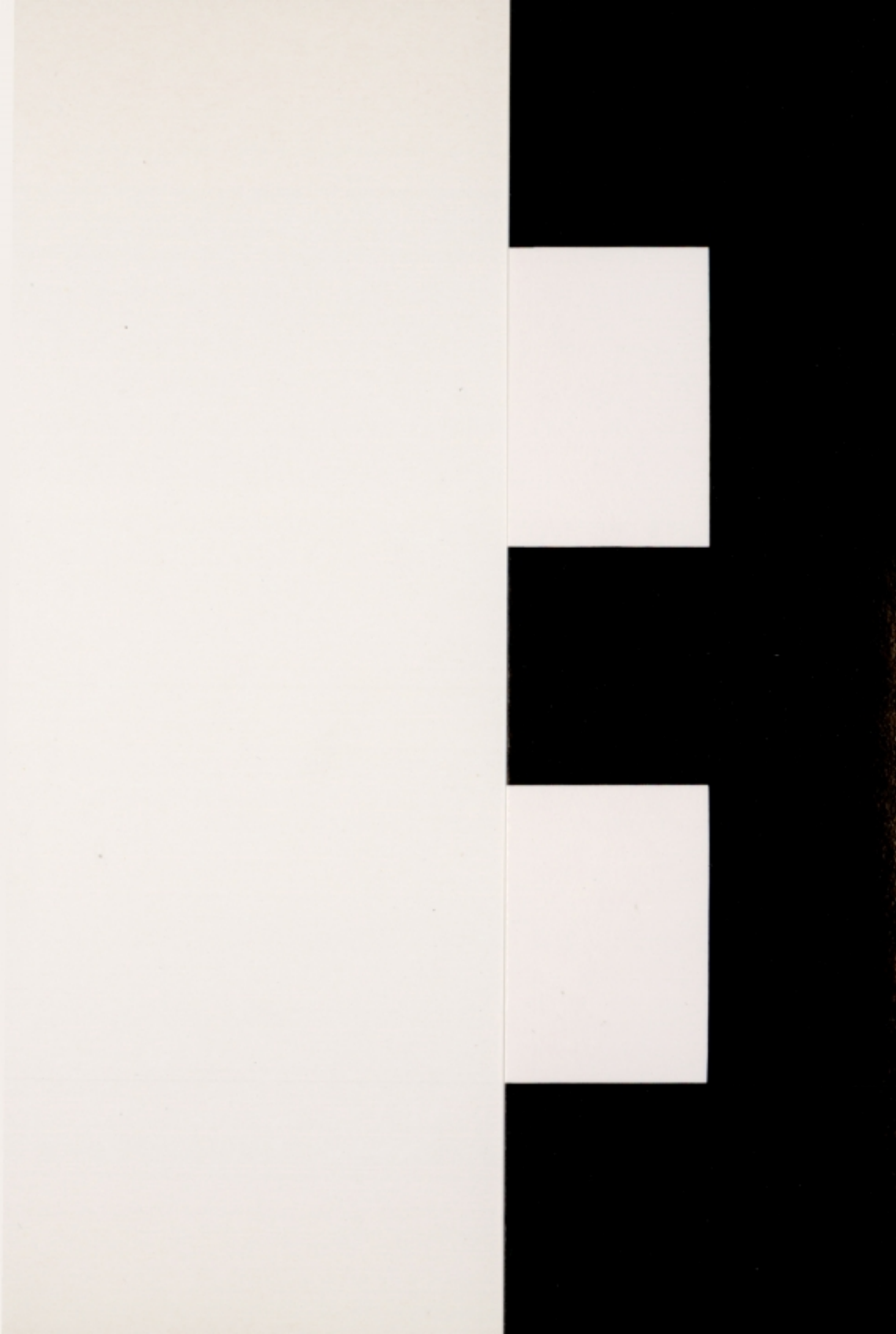
Margaret Atwood, <i>Ko se bo zgodilo</i>	3
Dragana Kršić, <i>Troubled times</i>	11
Karen Blixen, <i>Biseri</i>	15
Mojca Rupar, <i>Žalostna zgodba je najboljša za zimo</i>	25
Karen Blixen, <i>Prazna stran</i>	29
Janez Krek, <i>'Vsa minljivost je zgolj želja'</i>	33
John Collier, <i>Čarovnikov denar</i>	41
Boris Čibej, <i>Občestvo blaginje</i>	51
Stephen J. Gould, <i>Biološki poklon Miki miški</i>	55
Tadej Zupančič, <i>Smisel razsvetljenstva</i>	61
Patricia Highsmith, <i>Junakinja</i> , ...	63
Alenka Zupančič, <i>»Strain«</i>	75
Ring Lardner, <i>Kdo je delil?</i>	79
Slavoj Žižek, <i>Rojstvo ideala-jaza iz dvojnega zrcaljenja</i>	87
Somerset Maugham, <i>Poroka iz koristoljublja</i>	91
Mladen Dolar, <i>»You never can tell with women«</i>	101
Somerset Maugham, <i>Uživač</i>	105
Peter Klepec, <i>»Utopija« želje</i>	117
Jerome D. Salinger, <i>Tik pred vojno z eskimi</i>	119
Tadej Zupančič, <i>Kdo je, navsezadnje, umoril Lauro Palmer?</i>	129
Coretta Slavska, <i>Dober nos</i>	133
Marcel Štefančič jr., <i>Coretta Slavska je moški</i>	137
Robert Luis Stevenson, <i>Očarljivka</i>	141
Stojan Pelko, <i>R. L. S. Uncat. Ms 406</i>	153

E S E J I

The background is a solid, muted orange color. Overlaid on this are several ornate, classical-style picture frames in a light, golden-brown hue. The frames are arranged in a complex, overlapping pattern, some tilted at various angles. Interspersed among the frames are several pieces of crumpled, aged newspaper paper, some showing faint, illegible text. The overall composition is layered and textured, suggesting a sense of history or a collection of memories.

F